איך בין דעמאלט אויסגעשטאנען, און איבערהויפט פון דער שוויע-נער — דאס ווינש איך ניט דעם גרעסטען, דעם ערגסטען שונא! — — —

פון דעמאלט אן אנטלויף איך פון עולם הבא...

זאָל מיט'ן פּראָטאָקאָל מאכען בלאָ... דער אָדון איז א קלוגער אָדון, א דורכגעטריבענער; ער וויסט גאָנץ גוט, אז אלסרינג, וואָס איהר האָט דאָ גע'דבר'ט, איז מחילה שקר וכזב.

אזוי מאכט צו מיר רב אלעזר־משה און טייטעלט מיר מיט די דינע פינגער. איך זאָל קאָנען, וואָלט איך איהם צעריסען אויף צווייען, ווי מע צעריסט, אשטייגער, א הערינג. איננאנצען האָט ער דאָך מיך ארויפגעפיהרט אויף דעם דאָזיגען גליטש, ימח שמו וזכרו!...

איך קאָן מעהר נישט דערצעהלען. איך קאָן אפילו ניט דערמאָנען מיך וואָס איך האָב דעמאָלט געהאט! איהר פאר־שטעהט דאָך שוין אליין, אז די עטליכע גילדען האָט מען ביי מיר צוגענומען, אין קאָטשומענט אריין האָט מען מיך אייננע־זעצט און א משפט האָב איך אויף זיך געהאט — נאָר דאָס איז נאָך אלץ בלאָטע קעגען דעם, וואָס כ'האָב נעהאט נאָכדעם, אז ס'איז דערגאָנגען צו מיין שוועהר און שוויעגער, אז זייער איידעם זיצט פאר א מת, וואָס ער האָט געבראכט צו פיהרען פון ערגיץ... סע פּארשטעהט זיך, אז זיי זענען גלייך געקומען צו פאָהרען און האָבען זיך געמעלדעט, אז זיי זענען מיינע שוועהר און שוויע־גער — אָט דאָ האָט זיך ערשט פּארקאָכט די רעבטע חתונה: פון איין זייט פאָליציע נעמט מיך אויפ'ן צימבעל: „שענער בחור וואָס דו ביזט! וויבאלד אז די שוויעגער דיינע, יענטע בת גרשון, לעבט, היינט וואר איז געווען די געשטאָרבענע?"... דאָס איז גומער איינס. והשנית, האָט זיך נענומען צו מיר די שוויעגער זאָל לעבען: „איך פרעג דיך נאָר איין זאָך: זאָג מיר נאָר, וואָס האָסט דו נעהאט צו מיר נעמען און באגראָבען מיך א לעבע־דיגע?!"... זעלבסטפארשטענדליך, אז אויפ'ן משפט האָט זיך ארויסגעוויזען, אז איך בין ריין, ווי גינגאלד; עס האָט געקאָסט געלט, מע האָט אראָפגעבראכט עדות, דעם קרעטשמער מיט די מיגדער, און מע האָט מיך פון געפענגניש באפרייט. נאָר וואָס

די רויטע וואָנסעס, געהט־ארויס מיט מיר אין דרויסען ארויס צו דער מטה, דעקט אויף די שווארצע דעק, טהוט א קוק דער געשטאַרבענער אין פּנים, טהוט א מאַך מיט'ן קאָפּ, ווי איינער רעדט: „ס'איז עפּים ניט גלאַט!"... איך קוק אויף איהם, ער אויף מיר, נאָכדעם רופט ער זיך אָן צו די גבאים:

— נו, די געשטאַרבענע קאָנט איהר באַהאַלטען, און איהם, דעם דאָזיגען חברה־מאַן, מוז איך דאָ פּארהאַלטען, ביז איך וועל אויספּאָרשען די זאַך, צי ס'איז אמת, אז דאָס איז זיין שוויעגער און אז זי איז געשטאַרבען פון א דערשרעק.

איהר קאָנט זיך פּארשטעלען, ווי ביטער און פּינסטער מיר איז געוואָרען פון דער דאָזיגער בשורה! פּאַר צרות האָב איך זיך אָפּגעקערעוועט אָן א זייט און האָב זיך צעווייגט — ווי אזוי, מיינט איהר, צעווייגט? ווי א קליין קינד.

— יונגערמאַן! וואָס ווייגט איהר? — מאַכט צו מיר יענער, דער קליניטשקער, וואָס מע רופט איהם רב יוסי, און ער טרייסט מיך, רעדט מיר אויס דאָס הארץ, אז ס'וועט מיר נאָר ניט שאַדען, וואָרום ממה נפשך: בין איך דאָ ריין — וואָס־זשע האָב איך מורא? „אז מע עסט ניט קיין קנאַבעל, הערט זיך ניט פונ'ם מויל" — לענט־צו רב שעפּסעל דער גבאי מיט אזא שמייכעלע, אז עס גלוסט זיך מיר אויפּוואַרפען איהם צווויי פּלאַט־פּייעריגע פּעטש אין בויידע גראָבע באַקען... גוואַלד! וואָס האָט מיר געגוצט אויסטראַכטען אזא מיאום'ען גראָבען ליגען, אריינ־מישען אהער די שוויעגער מייגע? עס געהט מיר טאַקי מעהר ניט אָפּ צו מיינע זיידענע קליידער, עס זאָל דערגעהן צו איהר די דאָזיגע מעשה, ווי אזוי איך האָב זי לעבעדיגערהייד באַ־גראָבען דורך א דערשרעק!...

— יהודי בלא, שרעקט זיך נאָר ניט אזוי, גאָט איז מיט אייך! דער אָדון איז גאָר ניט אזא בייזער אָדון, ווי איהר מיינט. איהר נתנ'ט איהם נאָר אין יד אריין... און דבר'ט איהם, ער

— יענטע.
— איהר פאָטער?
— גרשון.
— וויפיל אַלט איז זי געווען?
— פערציג יאָהר.
— פון וואָס איז זי געשטאָרבען?
— פון א דערשרעק.
— פון א דערשרעק?
— פון א דערשרעק.

— וואָס הייסט פון א דערשרעק? — מאַכט ער צו מיר און לעגט־אַוועק די פּען, פּאַרוויכערט א פּאָפּיראָס און באַטראַכט מיך פון קאָפּ ביז פּיס, און איך פּיהל, אז אָט־אָט קלעבט זיך מיר צו די צונג צום גומען. האָב איך מיך מיישב געווען, איך האַלט שוין במילא אין באַקען שקרים, דאַרף מען באַקען ווייטער! און איך האָב איהם דערצעהלט א גאַנצע מעשה, ווי אזוי מיין שוויענער איז געזעסען איינע אַליין איבער איין ארבייט, געארבייט א זאָק, און האָט זיך פּאַרגעסען, אז אין שטוב זיצט איהרס א יונגעל, אפּרים הייסט ער, שוין א בחור'על פון א יאָהר דרייצעהן, נאָר איין אָפּגעריסענער נאר, א לעקיש, שפּיעלט זיך נאָך מיט'ן שאָטען. איז ער זיך מיישב און לעגט צונויף אונטער דער שוויענער'ס פּליי־צעם ביידע הענט און מאַכט א ציענעלע אויף דער וואַנט פּונ'ם שאָטען און עפּענט אויף דאָס מויל און טהוט א געשריי „מעעע!" איז זי אַראָפּגעפּאַלען פּונ'ם בענקעל, די שוויענער הייסט דאָס, און איז געשטאָרבען.

אזוי וועב איך איהם א לאַנג־מאַדנעם ליגען, און ער קוסט, לאָזט ניט אַראָפּ קיין אויג פון מיר די גאַנצע צייט, און איך רעד, שיט, בעלעבעטשע מיט דער צונג, איך וויים אַליין ניט וואָס... אויסגעהערט מיך ביז'ן סוף, שפּייט ער אוים, ווישט זיך אוים

געקומען אהער זי מקבר זיין, און בשעת איהר וועט איהם נתנ'ען אין יד אריין, זאלט איהר אויסקלערען עפים א נאמען פון דער הגדה, און דעם ערל אייערען וועלען מיר אוועקרופען אין בית אריין און מכבר זיין מיט א צנצנת יי"ש, לאז ער זיך ניט דדעהען דא פאר די עינים, וועט זיין טוב מאד!

און דער אדון דער אורארניק איז אריין מיט מיר אין א שטוב און האט מיך גענומען צום פראסקאל. עס זאל מיך אזוי וויסען בייז מיט אייך אינאיינעם, ווי איך וויים, וואם איך האב איהם דארטען אנגעבעבעט. איך געדענק נאר, אז איך האב עפים נעבעלעבטשעט מיט דער צונג, וואם ס'איז מיר געקומען אויפ'ן זינען, דאם האב איך נעזאגט, און ער האט פארשריבען אויף פאפיער.

— ווי אזוי רופט מען דיך?

— מאושע.

— דעם טאטען?

— איצקא.

— וויפיעל ביזט דו אלט?

— נייענצעהן יאהר.

— א באווייבטער?

— א באווייבטער.

— קינדער פארהאן?

— פארהאן.

— וואם איז דיין טחועכטם?

— א סוחר.

— ווער איז דאם געשטארבען?

— מיין שוויעגער.

— ווי אזוי האט זי געהייסען?

איז? דערזעה איך איין אוראדניק, לאז איך אפ הענט און פיס, חאטש איך האב אויף מיין לעבען נישט אנגעריהרט, ווי מע זאגט, קיין פליעג אויף דער וואנט, און איך וויים גאנץ גוט, אז איין אוראדניק איז א מענטש, א בשר־ודם גלייך מיט אלע מענטשען. אדרבה, איך קען א אידען, וואס לעבט מיט'ן אוראדניק, ווי אנ־דערע צוויי, געהען איינס צום אנדערען צו־גאסט, קומט יום־טוב עסט דער אוראדניק ביי'ם אידען פיש און דעם אידען איז דער אוראדניק מכבד מיט אייער, קאן זיך גאר ניט אפלויבען, וואס פאר א גוי דאס איז! און פון דעסטוועגען, אז איך דערזעה איין אוראדניק, אנטלויף איך. אפנים, אז ס'איז א ירושה־זאך, וואהרום איך אליין, דארפט איהר וויסען, קום ארויס פון „געשמיסענע", פון די סלאַ־וויטער הייסט דאס, טאקי פון די אמת'ע סלאַוויטער וואס בימי וואסילטשיקאוו, וואס וועגען דעם האב איך אייך צו דערצעהלען און צו דערצעהלען נאנצע פעק! נאר שא! איך בין שוין, דאכט מיר, אויף יענער זייט בויבעריק?...

האט מיך, הייסט דאס, דער אדון דער אוראדניק נענומען אויפ'ן צימבאל: וואר בין איך און וואס בין איך און פון וואנען און וואהין פאהר איך? געה דערצעהל איהם א מעשה, אז איך זיץ בי'ם שוועהר אין זוואהי! אויף קעסט און דאס פאהר איך קיין ראדאמישלי נאך א פאס! לאנג לעבען זאלען טאקי די גבאים, וואס זיי האבען מיך אוסגעלייזט פון א צרה: איינער פון יענע צוויי גבאים, דער קלייגער וואס מיט'ן אויסגעפליקטען בערדל, האט אוועקגערופען דעם אדון אויף א זייט, מיט איהם עפעס גע־סוד'עט זיך דארטען, און דער הויכער וואס מיט די דינע פינגער האט מיך דערווייל גאלהרענט און איינגעטייט מיט די פינגער, וואס איך זאל זאגען:

— יהודי בלא! איהר דבר'ט איהם, אז איהר זענט א הינער, נאר איהר זיצט ניט ווייט סמוך לעיר, און דאס איז אייער חמותי, הייסט דאס די שוויענער אייערע איז נפטר געוואָרען, זענט איהר

האלב קערבעל! חאטש א פערציגער גיט אונז! מיר זענען צוויי געבוירענע קאליקעס, איינער א בלינדער, דער אנדערער א קרומער, גיט אונז חאטש א גילדען, א גילדען אויף צוויי קאליקעס, צוויי קאליקעס איין גילדען זענען תמיד וועדטה!...

— וואס הערט איהר, וואס ער וועט אייך דערצעהלען קאליקעס? — שרייט נאך א שלעפער און שטופט־אפ יענעם שלעפער מיט די פיס. — אט דאס הייסט ביי איהם קאליקעס? א קאליקע איז מיין ווייב, אהן העגט, אהן פיס, אהן לייב און לעבען, און מיט קליינע קינדער אויך קראנקע. גיט מיר חאטש, יונגערמאן, נאך א פיטאקעל, וועל איך זאגען קריש נאך אייער שוויעגער, זי זאל האבען א ליכטיגען גן־ערן!

איצטער לאך איך; דעמאלט בין איך געווען ווייט פון געלעכטער, וואדרום די חברה ארעמעלייט זענען געוואכסען ווי אויף הייוועז. מע האט אין איין האלבע שעה פארפלייצט דעם גאנצען מארק; ס'איז אונמענליך געווען זיך ריהרען מיט דער מטה. די חברה שמשים האבען מיט שטעקענס געמוזט נעמען זיך צעטרייבען דעם עולם; איז דערפון ארויס א געשלעג; האבען זיך שוין אנגעהויבען קלויבען ארום אונז גויים אויך און גויעס און שקצימ'לעך און שיקסעס לרוב, ביז עס האט דערנרייכט אין די הויכע פענסטער, פארשטעהט איהר, און עס האט זיך באוויזען דער אדון דער אוראדניק, רייטענדיג אויף א פערד, מיט א בייטשעל אין האנט, און האט מיט אין קוק און מיט עטליכע גוטע בייטשלעך צעטריבען דעם גאנצען עולם, ווי די פויגעלעך, און אליין איז ער אראפ פונ'ם פערד און צוגענאנגען צו דער מטה חוקר ודורש זיין, וואס דא מהוט זיך, ווער איז דאס געשטארבען, פון וואס איז מען געשטארבען, און וואס איז אזוי פארפלייצט דער מארק? צום ערשטען איז איהם געפעלען א פרעג מהון מיך, ווער בין איך, פון וואנען און וואהין פאהר איך דאס? איז מיר געווארען „פרחה נשמתי", און בין געבליבען אהן לשון. איך ווייס נים, וואס דאס

מילא, וואָס זאָל איך אייך נאָך דערצעהלען ווייטער? דער קרעטשמער זאָל פֿאַרמאָגן די רי"ש אלפים, וואָלט זיין ווייב ניט געקאָנט האָבען אזא לויה, ווי זי האָט געהאַט! דאָס גאַנצע שטעדטעל איז זיך צונויפגעלאָפען אָנקוקען דעם יונגענמאַן, וואָס האָט געבראַכט א בר־מינן. אייגער דעם אַנדערען האָט איבער־געגעבען די מעשה מיט א יונגענמאַן און מיט א בר־מינן זעהר א דייכען, א רייכע שוויעגער (פון וואַנען האָבען זיי געגומען, אז ס'איז מיין שוויעגער?), איז מען געקומען מקבל פנים זיין דעם רייכען יונגענמאַן, וואָס האָט געבראַכט די רייכע שוויעגער און שיט מיט געלט... מע האָט ממש געטייט אויף מיר מיט די פינגער. און אַרעמע לייט? כחול הים! זינט איך לעב, זינט איך שטעה אויף מיינע פים, האָב איך אזוי פיעל אַרעמע לייט ניט געזעהען! ערב יום כפור פֿאַר דער שוהל איז גאָר קיין דמיון ניט! מע האָט מיך געשלעפּט פֿאַר די פֿאַלעס, נעריסען אויף שטיקלעך. א קליי־ניגקייט, א יונגערמאַן, וואָס שיט מיט געלט? א גליק, וואָס די גבאים האָבען זיך אָנגענומען מיין קריוודע, נישט דערלאָזט מיך, איך זאָל אוועקגעבען דאָס גאַנצע געלט, און איבערהויפּט יענער הויכער, וואָס מיט די דינע פינגער, אלעזר־משה הייסט דאָס, איז ניט אָפּגעטראָטען פון מיר אויף קיין רגע און האָט ניט אויפגע־הערט צו טענה'ן מיט מיר און טייטען מיט די פינגער: „יונגער־מאַן! שיט נאָר נישט מיט קיין געלט! שיטען האָט קיין שיעור ניט!" נאָר וואָס מעהר יענער האָט נע'טענה'ט, איך זאָל ניט „שיטען", האָבען זיך אלץ מעהר געקלויבען ארום מיר שלעפּערס און נעריסען פון מיר שטיקער פלייש: „נישקשה! — האָבען נעשריען די אַרעמע לייט. — נישקשה, אז מע באַנראָבט אזא רייכע שוויעגער, מעג מען זיך לאָזען קאָסטען נאָך א פֿאָר גראָשענס! די שוויעגער האָט איהם געלאָזט גענוג געלט! חוץ זיין שאַרען אויף אונז נעזאָגט נעווארען!"

— יונגערמאַן! — שרייט איינער א שלעפּער און שלעפּט מיך ביי דער פֿאַלע. — יונגערמאַן! ניט אונז אויף צווייען איין

סטערע לאנע מיינע, ווי מיאוס איך האָב מיך דאָ ארײַנגענאפט; ס'איז מיר געווען א בזיון מיט א פאררעאם מיט א הארצוועהטיג אינאיינעם. האָב איך מיך מיישב געווען: וואָס וועל איך דאָ מאכען מיט זיי לאנגע מחזקות? געה איך און נעם ארויס דאָס מיסטערעל און רוף מיך אָן צו די דריי גבאים פון חברה־קדישא:

— הערט־זשע אויס, אידען, די מעשה דערפון איז אזוי: איך זעה שוין, אז כ'האָב מיך דאָ גוט ארײַנגענאפט. דער גוטער יאָהר האָט מיך געטראָגען, איך זאָל זיך אָפשטעלען אין א פעלד־קרעטשמע אָנווארעמען זיך און טרעפען אקוראט דעמאָלט, ווען דעם קרעטש־מער'ס ווייב פארגלומט זיך מאכען א שטארב, און הערען ווי א איד איין ארעמאָן, א מטופל מיט קינדער, בעט זיך, רעדט מיך צו, איך זאָל זיך קויפען עולם הבא, — באדארף עס מיך קאָסטען רבי־נעלט. אָט האָט איהר אייך מיין טיסטער מיט געלט, איך פאר־מאָג ארום און ארום בסך הכל א קערבלעך עטליכע און זיעבעציג; נעמט אייך און טהוט אייך, ווי איהר פארשטעהט; מיר לאָזט נאָר איבער אויף דער הוצאה ביז ראדאָמישלי, און נעמט־צו ביי מיר דעם בר־מינן און לאָזט מיך ארויס פון דאנען מיט'ן לעבען.

אפנים, אז מיינע ווערטער זענען געזאָגט געוואָרען מיט הארץ, ווארום אלע דריי גבאים האָבען זיך איבערגעקוקט צווישען זיך, נישט געוואָלט זיך צוריהרען צו מיין טיסטערעל מיט געלט, און האָבען מיר געזאָגט, אז ס'איז ביי זיי, חלילה, ניט סדום; אמת, דאָס שטעדטעל איז טאקי איין ארעם שטעדטעל, און קבצנים זענען ביי זיי פארהאן א סך מעהר פון נגידים, נאָר נעמען אָנפאלען אויף א פרעמדען מענטשען און זאָגען איהם: „זשיד, דאוואי ראָשע" — דאָס פע! מהכתיתי, וויפיעל איך וועל געבען מיט מיין גוטען וויללען, איז גוט; פטור בלא כלום — דאָס געהט ניט, ס'איז איין ארעם שטעדטעל. היינט עפים שמשים, חברה נושאי־המטה, תכריכים, בראָנפען, קרקע־גרעלר, געווינטליך, צו ביסלעך, שיטען דארף מען ניט, ווארום שיטען האָט קיין שיעור ניט!

איז דאָס נאָר ניט דער, וואָס איהר זאָגט? — מאכט צו מיר דער הויכער מיט די דינע פינגער, אלעזר־משה הייסט דאָס.

איך שטעה און קוק פון איינעם אויפ'ן אַנדערען, און יענער, דער לאַנגער מיט די דינע פינגער, וואָס מע רופט איהם אלעזר־משה, שאָקעלט־צו מיט'ן קאָפּ און טייט מיט די דינע פינגער און זאָגט צו מיר:

— יאָ, יאָ, יאָ. אפשר האָט איהר אליין ערגיץ געקוילעט א אידינע, און אפשר טאקי אייער אייגען ווייב, און געבראכט צו פיהרען אהער און דערצעהלט א מעשה: א פעלד־קרעטשמע, דעם קרעטשמער'ס ווייב, טשאכאָטקע, קליינע קינדער, עולם הבא?...

אפנים, אז איך בין געוואָרען רעכט טוידט פון די דאָזיגע דבורים, מחמת יענער, דער קליינער, וואָס מע רופט איהם רב יוסי, האָט מיר גענומען אויסרעדען דאָס הארץ, אז, אייגענטליך, זיי אליין וואָלטען ניט געהאַט קיינען דעם גארנישט, וואָרום וואָס האָבען זיי צו מיר? זיי זענען מיך, חלילה, ניט חושד, זיי פאר־שטעהען נאָנץ גוט, אז דאָך בין איך ניט קיין גזלן און ניט קיין קוילער, נאָר איך בין דאָך פּאָרט, זאָגט ער, א פרעמדער, און א בר־מינן איז ניט קיין זעקעל קאָרטאָפּלים, מע האָט צו טהון מיט א טוידטען מענטשען, מיט א מת... ס'איז, זאָגט ער, ביי אונז פּארהאַן א ראבינער און, להבדיל, איין אוריאַרניק, א פּראָטאָקאָל מוז מען מאכען...

— יאָ, יאָ, יאָ! א פּראָטאָקאָל! א פּראָטאָקאָל! — שטעלט־זיין דער לאַנגער, וואָס מע רופט איהם אלעזר־משה, און טייט מיט'ן פינגער און קוקט אויף מיר פון אויבען אראָפּ מיט אזעלכע אויגען, גלייך ווי איך וואָלט דאָ באמת אָפּגעטהאָן עפּעס אזעלכס, וואָס מע קומט מיר קרימינאל... איך האָב שוין מעהר קיין וועדטער ניט; איך פיהל נאָר, ווי א שוויים איז מיר ארויסגעטראָטען אויפ'ן שטערן, און ס'איז מיר געוואָרען, ניט פאר אייך געדאכט, נישט גוט אויף צו חלש'ען. איך האָב גוט פארשטאַנען די וויסטע־פינ־

— אם כן, איז וואָס? ווילט איהר, הייסט דאָס, דער יונגער־מאַן זאָל פאַהרען מיט'ן מת צוריק?

— חס ושלום! — זאָג איך. — וואָס הייסט, איך וועל פאָהרען מיט'ן מת צוריק? איך בין נעקומען אהער קוים א לעבעדיגער, שיער ניט אומגעקומען אין פעלד. דער ערל האָט מיך, לאַנג לעבען זאָל ער, געוואָלט ארויסווארפען אין מיט'ן וועג פונ'ם שליטען. איך בעט אייך, האָט רחמנות, באפרייט מיך פונ'ם מת, איהר וועט אייך קויפען עולם הבא.

— עולם הבא איז אודאי א גוטער ביסען. — ענטפערט מיר איינער פון יענע צוויי, א הויכער איד א דארער מיט דינע פייזער, דער וואָס מע רופט איהם אלעזר־משה. — דעם בר־מינן וועלען מיר ביי אייך צונעמען און טהון זיין רעכט, נאָר עטליכע קערבלעך וועט דאָס אייך קאָסטען.

— וואָס הייסט? — זאָג איך. — לאַדי איך האָב גענומען אויף זיך אזא מצוה, שיער ניט אומגעקומען אין פעלד, דער ערל האָט מיך, לאַנג לעבען זאָל ער, געוואָלט ארויסווארפען פון שליטען, זאָגט איהר נאָר גלט?

— האָט איהר דערפאָר עולם הבא! — מאכט צו מיר רב שעפסל מיט אזא פאסקודנע שמייכעלע, אז סע גלוסט זיך מיר איהם אפבאָדען, ווי סע גהער צו זיין, נאָר איך האלט מיך איין מיט אלע כחות, וואָרום איך בין דאָך ביי זיי אין די הענט!

— לאָזט זיך דיענען! — זאָגט צו מיר איינער פון די אנ־דערע צוויי גבאים, דער וואָס מע רופט איהם רב יוסי, א אידל א קליינס מיט א האלב בערדל איין אויסגעפליקטס. — איהר דארפט וויסען, יונגערמאן, אז איהר האָט אויף זיך נאָך א באמבע: איהר האָט נישט קיין פאפיערען, קיין פאפיערען האָט איהר ניט.

— וואָסערע פאפיערען? — פרעג איך איהם.

— פון וואנען וויסען מיר, וואר דער בר־מינן איז? אפשר

צו די איבעריגע, חייסט דאָס, גבאים. האָט זיך אָבער דאָ נע־
טראָפען א נס, א נס מן השמים; איך האָב פּאַרשפּאַרט נעהן צו
די גבאים, וואָרום די גבאים זענען געגאַנגען צו מיר, זיך באַגעגענט
מיט מיר א נאָז קעגען א נאָז ביי דער טהיר, און א מאָך געטהאָן
צו מיר:

— דאָס זענט איהר אפשר דער יונגערמאַן פון דער ציעג?

— פון וואָסער ציעג? — פרעג איך.

— דער יונגערמאַן, חייסט עס, וואָס האָט געבראַכט צו פיחרען
אַהער א מת — זענט דאָס איהר?

— יאָ, ס'איז איך; וואָס איז דען?

— קומט צוריק, צו רב שעפּסלען, וועלען מיר זיך אַלע אינ־
איינעם האַלטען איין עצה.

— האַלטען איין עצה? — זאָג איך. — וואָס איז שוין דאָ
איין עצה? נעמט־צו ביי מיר דעם מת און לאָזט מיך אָפּ, ועט
איהר זיך קויפען עולם הבא.

— עמיצער האַלט אייך דען? — מאַכען זיי צו מיר. —
פאַהרט אייך מיט'ן מת וואוהין איהר ווילט, אפילו קיין דאַרפ־
מישלי, מיר וועלען אייך נאָך זאָגען א דאַנק.

— א דאַנק אייך פּאר דער עצה. — זאָג איך צו זיי.

— ניטאָ פּאר וואָס. — מאַכען זיי צו מיר, און מיר חאַפּען
זיך אריין אַלע דריי צוריק צו רב שעפּסלען, און אַלע דריי גבאים
צוויישען זיך הויבען־אָן רערען, שפּאַרען זיך, קריענען זיך, כמעט
מע זידעלט זיך. יענע צוויי זאָגען אויף רב שעפּסלען, אז ער איז
תמיד א מחמיר, א האַרטער איד, וואָס איהם איז שוועד אייגצו־
בייסען; און רב שעפּסל וואַרפט זיך, שמיצט זיך, דרינגט זיי
אויס מיט פּסוקים: „ענוי עירך קודמין" — אז די שטאַדט־
אַרעמעלייט זענען בילכער. פאַלען־אָן אויף איהם יענע צוויי:

— אזוי? איהר זענט א יונגערמאן פון עולם הבא? נעהט זשע זיך דורך אביסעל ביי אונז אין שטעדטל, טהוט עפּיס דערצו, מע זאל אזוי גיך ניט שטאַרבען פון הונגער און פּריערען פון קעלט, וועט איהר זיך קויפען עולם הבא! איין עולם־הבא־איז! א יונגערמאן, וואָס האַנדעלט מיט עולם הבא! נעהט אייך געזונטער הייר מיט אייער סחורה צו די הולטייעס, אפשר וועלען זיי ביי אייך האַנדלען עולם הבא? מיר האָבען אונזערע אייגענע מצוות און מעשים טובים, און אז עס וועט זיך אונז פּאַרגלוסטען א חלק לעולם הבא, וועלען מיר זיך געפּינען איין עצה אָהן אייך!

אזוי זאגט צו מיר דער גבאי רב שעפּסעל און באַגלייט מיך ארויס מיט כעס און מיט א רעכטען קנאַק מיט דער טהיר, און איך שווער אייך בנאמנות, — מיר זעהען זיך דאָך מיט אייך דאָס ערשטע מאָל און אפשר דאָס לעצטע מאָל, — פון יענעם פּריה־מאַרנען אָן האָב איך באַקומען עפּיס א באַזונדערע מין שנאה צו עהרליכע אלט־פּרענקישע אידען, פּיינט געפּרינגען די, וואָס דאַוונען הויך און רבקה'ן זיך און באַמקען און מאַכען העויות, פּיינט נע־קרינגען פּרומאַקעס און אלע מינים אידען, וואָס רעדען מיט גאָט, וואָס דיענען גאָט און וואָס מהוען אלסדינג נאָר לשם שמים, כלומרשט פון גאָט'ס וועגען. אמת, איהר וועט מיר זאָגען, אז ביי די היינטיגע, ביי די אויפגעקלערטע, איז פאַרהאַן נישט מעהר, און אפשר נאָך ווינציגער, יושר ווי ביי די אמאַליגע, ביי די פרומאַ־קעס? עס קאָן זיין, אז געראַטן זענט איהר, נאָר וואָס דען? דער פאַרדראָס איז חאָטש ניט אזוי גרויס, מע רעדט חאָטש ניט מיט נאָט. אי, וועט איהר פּרענגען, למאי שלאָגען זיך די היינטיגע אזוי פאַר'ן אמת, לעגען־איין די וועלט, גלייך ווי דער רוח חאַפּט זיי אוועק, און קומט צו עפּיס — לאָזט זיך אויס, אז סע הויבט זיך נאָר ניט אָן? נאָר שא! איך בין שוין, דאַכט זיך, וויעדער אין בויבעריק?...

האָט מיך, חייסט דאָס, דער גבאי ראשון רב שעפּסעל, מחילה, דורכגעטריבען. וואָס טהוט מען וויטער? דאַרף מען געהן וויטער,

א גאָט'ס רחמנות. וועז איך דערבאַרעם זיך ניט אויף זיי, וויים איך ניט וואָס עס וואָלט נעבאַך געטהאָן דער קרעטשמער אין מיטען פעלד מיט א בר־מינן.

— ברוך דיין אמת... אלא נו?... מעות? חברת־קדישא?...

— וואָסער מעות? וועו מיר מעות? יענער איז איין אָרע־מאַן, איין עני ואביון, א מטופל מיט קינדער! איהר וועט פאר־דיענען עולם הבא, רב שעפּסעל.

— עולם הבא? טוב, טוב מאד! אלא מה? מה? הקדש? יהודים! נו? נם כן קבצנים! אי־א! נו־פע!

און מחמת איך האָב ניט פּאַרשטאַנען, וואָס ער מיינט דער־מיט, האָט ער זיך מיט כעס אויסגעדרעהט וויעדער א מאל מיט־ן פּנים צו דער וואַנט און האָט שוין ענומען דאַוונען נישט מיט אזא היטץ ווי פריהער, שוין אביסעל שטילער, נידעריגער מיט א טאָן, כמעט אויף א קוויטש, און געשאָקעלט זיך גיך־גיך, מיט־ן קוריער־צוג, אראָפּגעוואַרפען פון זיך דעם טלית ותפילין און אָנ־געפאלען אויף מיר נאָכדעם מיט א מין כעס, גלייך ווי איך וואָלט איהם קאלי געמאכט א יריד, נעקוילעט די קאָפאָטע. סטייטש, זאָגט ער, דאָס שטערטעל איז איין אָרעם שטערטעל, האָט אויף זיך געגוג איינענע קבצנים, וואָס אז זיי שטאַרבען, מוז מען זיי נאָך מאכען אויף תכריכים, קומט מען אהער נאָך פון פּרעמדע ערטער, פון דער נאנצער וועלט אהער! אלע אהער!... האָב איך מיך פאַרענטפערט ווי וויים מעגליך, אז איך בין נאָר דא אודאי נאָט די נשמה שולדיג, אז דאָס איז נישט מעהר ווי א מת־מצוה. עלעהיי, מע האָט געפונען, זאָג איך, אין נאָס א טוידטען און מע דאַרף איהם טהון זיין רעכט, ברענגען צו קבר ישראל! איהר וענט דאָך, זאָג איך, איין עהרליכער איד, א פרומער, מע קאָן דאָך דערמיט פאַרד־ען עולם הבא! איז ער נאָך מעהר אָנגעפּאלען אויף מיר, כמעט, קאָן מען זאָגען, ער האָט מיך דורכגעטריבען. דאָס חייסט, נישט געטריבען ממש, נאָר דערגאנגען די יאָהרען מיט וועדטער:

דאוונען, והשנית, האָב איך געקאָנט דערווייל אָנווארעמען אביסעל די איבערגעפרוירענע ביינער. און אז דער רב שעפסעל האָט אויסגעדרעהט צו מיר דאָס פנים, זענען אין די אויגען ביי איהם נאָך געשטאַנען טרערען, און אויסגעזעהען האָט ער ביי מיר אין די אויגען ווי א געטליכער מענטש, א קדוש, וואָס די נשמה זיינע איז אזוי ווייט פון דער ערד, ווי דער גרויסער פעטער גוף זיינער איז ווייט פונ׳ם הימעל. און מחמת ער האָט נאָך געהאַלטען אין מיטען דאוונען און האָט נישט געוואָלט מפסיק זיין, האָט ער זיך אויסגעשמועסט מיט מיר אויף „לשון־קודש", דאָס הייסט, אויף אזא מין שפּראַך, וואָס באשטעהט פון מאכען מיט די הענט, ווינקען מיט די אויגען, קנייטשען מיט די פּליצעס, דרעהען אביסעל מיט׳ן קאָפּ און אביסעל מיט דער נאָז און א פּאָר לשון־קודש־ווערטער וואַרפט זיך אויך דורך בתוכם. אויב איהר ווילט, קאָן איך אייך איבערגעבען דעם דאָזיגען שמועס וואָרט ביי וואָרט; מסתמא וועט איהר שוין אליין פארשטעהן וועלכס האָט געקאָסטן צו מיר און וועלכס צו איהם.

— שלום עליכם אייך, רב שעפסעל.

— עליכם שלום. אי־א... על הספסל...

— א דאנק, איך בין שוין געזונ געזעסען.

— נו־א?... מה? מה?

— איך האָב צו אייך א בקשה, רב שעפסעל. איהר וועט פארדיענען עולם הבא.

— עולם הבא? טוב... אלא מה? מה?

— איך האָב אייך געבראַכט א מת.

— מת? מי מת?

— אָט דא ניט ווייט איז פארהאן א קרעטשמע, זיצט דאָרט א איד איין אַרעמאן נעבאך, איז ביי איהם, ניט דא געדאכט, געשטאַרבען דאָס ווייב פון דער טשאכאטקע, געלאָזט קינדער סלייגע.

מיך געגומען צו נאָכפרעגען זיך אויף די גבאים: וואו זיצט דאָ ערגיץ רב שעפסעל, רב אלעזר־משה, רב יוסי? נעמט מען מיך צום עקזאמען: וואָסער שעפסעל, וואָסער אלעזר־משה און וואָסער יוסי? פֿאַרהאַן, זאָגען זיי, דאָ אין שטערטעל עטליכע שעפסלען, עטליכע אלעזר־משהס און עטליכע יוסיס. און אז איך האָב זיי געזאָגט, אז איך דאַרף צו די גבאים פון חברה־קדישא, האָבען זיי זיך ווי דערשראָקען און געגומען אויסטאָפען ביי מיר, וואָס באַ־דאַרף עס א יונגערמאן אזוי פריה צו די גבאים פון חברה־קדישא? האָב איך מיך נישט געלאָזט לאַנג טאָפען און האָב זיי אנטפלעקט מיין האַרץ, אויסגעזאָגט דעם נאַנצען סוד מיט דער באַמבע, וואָס איך האָב אויף זיך געגומען. האָט איהר באַראַרפט זעהען וואָס עס האָט זיך געטהאַן! איהר מיינט, מע האָט זיך געחאָפט מיך באַפרייען פונ׳ם אומגליק? חס ושלום! מע איז נאָר געלאָפען איטליכער באַזונדער אין דרויסען א קוק טהון אויפ׳ן שליטען, צי עס לויגט טאַקי דאָרטען א מת, צי ס׳איז איין אויסגעטראַכטע מעשה? און דערווייל איז געוואָרען ארום אונז א רעדעל פון מענטשען, וואָס האָבען זיך געביטען, דאָס הייסט, מחמת קעלט זענען די מענטשען אוועק און אויף זייער אָרט האָבען זיך צונויפ־געקומען אנדערע מענטשען, געקוקט אין שליטען אריין, געשאָקעלט מיט די קעפ, געקנייטשט מיט די פֿליצעס, זיך צעפרעגט, וועד איז דער בר־מינן, און פון וואַנען, און וועד בין איך, און ווי קומט ער צו מיר, און נישט געגעבען מיר קיין הילף פון דאַנען אהין. קוים־קוים האָב איך גע׳פועל׳ט, מע זאָל מיר אָנווייזען, וואו זיצט דאָ ערגיץ רב שעפסעל דער גבאי. האָב איך איהם געטראַפען שטעהן מיט׳ן פנים צו דער וואַנט, איינגעוויקעלט אין טלית ותפילין און דאַוונען אזוי געשמאַק, מיט אזא זיסען ניגון און מיט אזוי פיעל התפעלות, אז ממש די וועגט האָבען געוונגען. ער האָט גע־קנאַקט מיט די פינגער, געבאַמקעט און ג׳דבק׳עט זיך, געמאַכט משונה־מאַדנע העויות. איך האָב מיך, הערט איהר, גאָר מחיה געווען, וואָרום, ערשטענס, האָב איך ליעב גלאָט הערען אזא מין

דער אנדערער איד וויל איהם נישט טהון קיין טובה. קיין אומה ולשון רערט ניט אויף אונז אזוי פיעל שלעכטס, ווי מיר אלייז. טויזענד מאל א טאג קאנט איהר האַרכען פון וואסער א אידען איהר ווילט אזעלכע מינים ווערטער: „א איד איז דיר קיין קאטא־וועס ניט!" „מיט א אידען ווילט איהר עפיס מאכען?" „מיט א אידען איז גוט קוגעל עסען!" „דאס קאן נאר א איד!" „הערסט דו, דערויף איז דאך עס א אידוניו!" „אוי, א איד, א איד!" וכדומה אזעלכע שענע אטעסטאציעס, קאמפלימענטען. איך וואלט א בעלן נעוועז וויסען, ווי אזוי איז ביי „זיי", אז עס מאכט זיך, אייגער דעם אנדערען וויל ניט העלפען, — פאלט מען אויך אן אויפ'ן כלל און מע זאגט, אז דאס גאנצע פאלק איז ניט ווערטה וואס די ערד טראגט דאס? נאר שא! איך בין שוין, דאכט מיר, וויעדער אוועק קיין בויבעריק...

שטעהען מיר, הייסט דאס, מיט'ן שליטען אין מיטען מארק און וואַרטען ביז עס וועט ווערען רעכט טאג און די שטאדט וועט אנהויבען ארויסווייזען סימנים, אז זי לעבט. און כך הוה. עס האט זיך גלאזט הערען ערגיץ א רוק פון א טהיר, א קרעכץ פון איין עמער, פון א צוויי־דריי קוימענס האט זיך באוויזען א רויך, און א קרעהען פון העהנער האט זיך גלאזט הערען אלע מאל שטארקער און לעבעדיגער; עס האבען זיך געעפענט אלע טהירען און עס האבען זיך אנגעהויבען באווייזען גאט'ס באשעפענישען אין נעשטאלטען פון בהמות, קעלבלעך, ציענען און, להבדיל, אידען, וויבער און מיידלעך, פארבונדען מיט וואַרעמע שאלען און פאר־וויקלט ווי די ליאלקעס, איינגעהויקערט אין דרייען און איבער־נעפרוירען ווי די קיסליצעס — הקיצור, מיין שטערטעל האט אויפ־גלעבט, ווי א לעבעדיגער מענטש, אשטייגער. עס האט זיך אויפ־גחאפט, אפגענאסען נעגעל־וואסער, גחאפט אויף זיך דאס מלבוש און גענומען זיך צו רער ארבייט: די מאנסבילען צו עבודת־הבורא, דאוונען, לערנען, זאגען תהלים, און די וויבער צו די אויוועגס, צו די באקדייזשעס, צו די קעלבלעך מיט די ציענען, און איך האב

שעפּסלען, ער איז דער נאַנצער טהויער ביי אונז. א האַרטער איד, זאָג איך אייך פּריהער, איהר וועט איהם אזוי ניך ניט איינבייסען.

— א שענעם דאַנק אייך, זאָג איך, איהר זאָלט דערלעבען אַנזאָגען בעסערע בשורות! וועז וועל איך קאָנען זיך מיט זיי זעהען?

— וואָס הייסט וועז? אם ירצה השם, אין דערפריה נאָכ'ן דאַוונען.

— מזל־טוב אייך! וואָס־זשע זאָל איך טהון דערווייל? לאָזט מיך חאַטש אריין אביסעל אַנווארעמען זיך. ס'איז ביי אייך א מין סדום, אפּנים?

דערהערט די דאָזיגע וועירטער, האָט מיין בעל־אכסניא נאַנץ פיין פּארשלאָסען צוריק דעם טהויער — אוז שא, שטיל, ווי אויף א בית־הקברות. וואָס טהוט מען וווייטער? מיר שטעהען מיט'ן שליטען אין מיטען גאַס, מיקימא פייערט, וואַרטשעט, קראַצט זיך אין דער פּאַטיליצע, שפּייט אוז שיט מיט דרייגאַרענדיגע ברכות: „א מיתה משונה זאָל קומען, זאָגט ער, אויפ'ן קרעטשמער אוז אויף אלע קרעטשמערס פוז דער נאַנצער וועלט. מילא ער אליין, זאָגט ער, חאַפּט איהם דער רוח! אבער זיין פערדעל! וואָס האָט מען, זאָגט ער, צו זיין פערדעל, וואָס מע מאַרעט דאָס פוז הונגער אוז פוז קעלט? איין אומשולדיגע בהמה, א סקאָטינע, וואָס וווייסט זי?... ס'איז מיר א חרפּה, א בושה פאַר דעם ערל, אוז איך טראַכט מיר בשעת מעשה: וואָס קלערט, אשטייגער, זיין קאָפּ וועגען אונז, אידען? וואָס פאַר א פּנים האָבען מיר, אידען, רחמנים בני רחמנים, קענען זיי, ערלים, גראָבע לייט, אז איין איד דעם אנדערען וועל די טהיר נישט עפענען, לאָזט נישט אריין זיך אכ־וואַרעמען אפילו, זענען מיר דאָך טאקי וועדטה דריי מאָל אזוי פיעל, וואָס מיר האָבען!... אוז אָט אזוי בין איך מצדיק את הדין, דאָס הייסט, איך גענין פאַר רעכט אלסדינג, וואָס מיר האָבען, אוז מאָך שולדיג דעם נאַנצען כלל, ווי געווייזעטליך א איד בשעת

— איך האָב נעבראַכט א מת.

— א מת? פיהרט איהם צו צום שמש פון חברה־קדישא.

— וואו זיצט דאָ דער שמש אייערער? ווי אַזוי רופט מען איהם?

— יחיאל רופט מען איהם, דעם שמש, און זיצען זיצט ער באַרג־ארַאָפּ, טאקי ניט ווייט פון באָד.

— וואו איז דאָ ביי אייך ערגיץ די באָד?

— די באָד וווייסט איהר ניט? איהר זענט, אפּנים, נישט קיין הינער? פון וואַנען איז א יונגערמאן?

— פון וואַנען איך בין? פון ראַדאָמישלי, א ראַדאָמישלי־יער בין איך, נאָר פאָהרען פאָהר איך פון זוואָהיל, און דעם מת פיהר איך פון א קרעטשמע דאָ ניט ווייט, טאקי דעם קרעטשמער'ס ווייב, זי איז געשטאָרבען פון דער טשאַכאָטקע.

— ניט דאָ נעדאַכט! וואָם זשע גאָהר זיך עס אָן מיט אייך?

— מיט מיר? נאָר ניט. איך בין דורכגעפאָהרען פארביי, האָט ער מיך געבעטען, דער קרעטשמער הייסט דאָם, ער זיצט אין מיטען פעלד מיט פיצלעך קינדער, ניטאָ זי וואו צו באַהאַלטען, האָב איך מיך מיישב געווען, יענער בעט פארדינענען עולם הבא, פאר וואָם ניט?

— די מעשה איז עפּים ניט גלאַט. — מאַכט ער צו מיר. — איהר וועט זיך מוזען זעהען פריהער מיט די גבאים.

— ווער זענען ביי אייך, אשטיינער, די גבאים? וואו, זאָג איך, זיצען זיי?

— די גבאים וווייסט איהר ניט? רב שעפּסעל א גבאי, זיצט אויף יענער זייט מארק. רב אלעזר־משה א גבאי, זיצט סאמע אין מיטען מארק. און רב יוסי, אויך א גבאי, זיצט נעבען אלטען בית־המדרש. דער עיקר וועט איהר דארפען זעהען זיך מיט רב

די פים האָבען אוועקגעשלעפּעט ווייטער, און אויך דאָס ליכט איז פארלאָשען געוואָרען — און גענה שרויי חי וקיים! האָט דאָס מיך שוין פארדראָסען, און איך רוף מיך אָן צו מיין ערל, ער זאָל מיר העלפען קלאָפען מיט די קולאקעס אין פענסטער אריין. און מיר האָבען זיך גענומען ביידע קלאָפען אזוי געשמאָק, אז דאָס פייערעל האָט זיך וויעדער אָנגעצונדען און דאָס קול האָט זיך וויעדער געלאָזט הערען פון יענער זייט טהויער:

— וואָס ווילט איהר האָבען פון מיין לעבען? וואָס פאר א פריטשעפע?

— אין גאָטעס ווילען, — בעט איך זיך ביי איהם ווי ביי א גזלן, — האָט רחמנות, איך בין דאָ מיט א מת!

— מיט וואָסער א מת?

— דעם קרעטשמער'ס ווייב.

— וואָסער קרעטשמער?

— איך האָב פארגעסען ווי ער הייסט, נאָר זי רופט מען חוה־מיכאל בת חנה־רפאל, מיין איך חנה־רפאל בת חוה־מיכאל, חנה־חוה־חנה, מיין איך...

— איהר וועט ניט אוועקגעהן פון דאנען, שלים־מזל! אָט גים איך אייך אָפ מיט איין עמער וואסער!

אזוי מאכט צו מיר דער בעל־אכסניא און שליאָפקעט אוועק פונ'ם פענסטער און פארלעשט דאָס פייערעל — און גענה טהו איהם עפּים!... ערשט העט־העט, אין א שעה ארום, אז עס האָט אָנגעהויבען שאריין אויף מאָנ, האָט זיך אויפגעעפענט א שטיקעל טהויער און עס האָט זיך ארויסגעשטעקט א שווארצער קאָפ מיט ווייסע פערערען און רופט זיך אָן צו מיר:

— דאָס האָט איהר געטאראבאנעט אין די פענסטער אריין?

— איך, ווער דען?

— וואָס האָט איהר געוואָלט?

דעמאלט, וועז ער פארריעגט; אנדערש קאן גאר א מענטש ניט זיין אויפגעלעגט. פון וואנען נעמט זיך דאס, אשטייגער, וואס אונזערע וויבער זענען א סך מעהר להוט נאך געלט, ווי מיר, מאנספאר־שוינען? דאכט זיך, ווער הארוועט אויפ'ן געלט? מיר, צי זיי? נאר שא! מיר דאכט, איך בין שוין וויעדער פארקראכען קיין בויבעריק...

זענען מיר, הייסט דאס, געקומען מיט גאט'ס הילף אין שטער־טעל אריין נאך פאר־פריה. דאס שטעדטעל האט געהאלטען נאך אין רעכטען שלאף, ס'איז נאך געווען וויט צו טאג, קיין פייערעל זעהט מען ניט אין ערגיץ. קוים הערזעהען א שטיבעל מיט א גרויסען טהויער און מיט א בעזעמעל אויפ'ן טהויער — א סימן פון איין אכסניא, האבען מיר זיך אפגעשטעלט, אראפגעקראכען און נע־נומען בויידע, איך מיט מיקיטא'ן, קלאפען מיט די קולאקעס אין טהויער אריין. נעקלאפט־נעקלאפט, קוים מיט צרות, גאט האט געהאלפען, מיר האבען הערזעהען א פייערעל אין פענסטער; נאכ־דעם האבען מיר הערהערט, עמיצער שלויפעט מיט די פים און עס לאזט זיך הערען א קול פון יענער זייט טהויער: ווער איז?

— עפענט, זאג איך, פעטער, וועט איהר פארדיענען עולם־הבא!

— עולם־הבא? ווער זייט איהר? — מאכט דאס קול פון יענער זייט און הויבט אן עפענען דעם שלאס.

— עפענט אויף, זאג איך, איך האב געבראכט צו פיהרען אהער א מת.

— א וואס?

— א מת!

— וואס הייסט א מת?

— א מת הייסט א געשטארבענער. א געשטארבענע אידענע האב איך אהער געבראכט צו פיהרען פון א דארף, פון א קרעטשמע.

און פון יענער זייט טהויער איז געווארען שטיל. מע האט נאר געהערט, ווי עס האט זיך צוגעמאכט צוריק דער שלאס און

און איהם געבען א קוש אין פלייצע פאר דער גוטער בשורה, פאר זיין גוטען קורצען שטילען „עהע", וואָס איז טהייערער ביי מיר איצטער פון דער שענסטער קלוגער דרשה. „ווי אזוי רופט מען דיך?" — פרעג איך איהם, און עס וואונדערט מיך, פאר וואָס האָב איך איהם ביז אהער ניט געפרעגט זיין נאָמען. „מיקיטא" — ענטפערט ער מיר קורץ מיט איין ווארט, ווי זיין שטייגער. „מיקיטא?" — חזר איך איבער נאָך א מאָל, און דער נאָמען „מיקיטא" באקומט ביי מיר א מאָדנעם חן. „עהע!" — ענטפערט ער מיר דערויף, ווי געווויינטלעך, און עס גלוסט זיך מיר זעהר, אז מיקיטא זאָל מיר נאָך עפּעס זאָגען, חאָטש צוויי־דריי ווערטער ווילט זיך מיר פון איהם האָרכען, און מיקיטא ווערד מיט א מאָל טהייער ביי מיר אין די אויגען. אויך דאָס פערדעל זיינס ווערד ביי מיר טהייער, מלא חן. און איך מאָך מיט איהם א שמועס וועגען זיין פערדעל; איך זאָג איהם, אז ביי איהם איז א וואויל פערדעל. זעהר א וואויל פערדעל! ענטפערט מיר מיקיטא: „עהע". „און א שליטען איז ביי דיר, מיקיטא, זאָג איך, אויך א וואויל־ער!" ענטפערט ער מיר: „עהע". און מעהר ווילּ מיין מיקיטא קיין ווארט נישט זאָגען, חאָטש ברעק איהם אויף צעהן שטיקלעך! „האָסט פיינט, זאָג איך צו איהם, רעדען, מיקיטא־סערדצע?" — ענטפערט ער מיר: „עהע". און איך צעלאָך מיך, ס'איז מיר פרייליך, גוט און פרייליך, גליך ווי איך האָב דאָ איינגענומען אטשאקאוו, אדער געפונען איין אוצר, אדער אנטדעקט א נייעס, וואָס קיינער האָט דערפון ניט געוואוסט,— מיט איינעם וואָרט, איך בין גליקליך־איבערגליקליך! טאָמער וויסט איהר וואָס? עס האָט זיך מיר געוואָלט אויפהויבען דאָס קול און אָנהויבען זינגען, ווי איהר זעהט מיך לעבען! ס'איז ביי מיר פון תמיד אן אזא טבע, אז עס מאכט זיך אמאָל, ס'איז מיר גוט אויפ'ן הארצען, זינג איך. מיינע זאָל לעבען וויסט שוין מיין כאראקטער, פרעגט זי מיך: „וואָס איז שוין, נח? וויפיעל חאָסט דו פאר־דיענט, וואָס דו האָסט זיך אזוי צעזונגען?" ביי די ווייבער קומט אויס, נאָך זייער ווייבערשען שכל, אז פרייליך איז א מענטש נאָר

נלוסט זיך מיר, אז די זיסקייט מיט דער גוטסקייט זאל געדויערען נאך און נאך, א סך זאל עס געדויערען, לאנג זאל עס געדויערען... נאר א זייטיגער כח, איך וויים ניט פון וואנען, שטעהט און טארעט מיך: „שלאף ניט, נח, שלאף ניט". און איך ריים אויף מיט גוואלד די אויגען, און פון יענער זיסקייט לאזט זיך אוים א מין קעלט אינוועניג אין אלע אברים, און פון יענער גוטסקייט — א מין מרה־שחורה מיט א מורא, מיט א פחד, מיט איין אומעט, זאל זיך דער אויבערשטער מרחם זיין! עס ווייזט זיך מיר אוים, אז מיין מת רודערט זיך, דעקט זיך אף און קוקט אויף מיר מיט האלב־צוגעמאכטע אויגען, ווי איינער רעדט: „וואס האסט דו נעהאט צו מיר, יונגערמאן, אומברענגען א טוידטע אידינע, א מאמע פון קליינע קינדער, נישט ברענגען זי צו קבר ישראל?"... און דער ווינט בלאזט, פייפט מיט א קול פון א מענטשען, פייפט מיר גלייך אין אויהער אריין, רוימט מיר איין א שרעקליכען סוד... און שרעקליכע מחשבות, מורא'דינע געדאנקען, דמיונות קריכען מיר אין קאפ אריין, און עס שטעלט זיך מיר פאר, אז מיר אלע זענען דא אונטער'ן שניי, אלע: איך און, להבריל, דער ערל און דאס פערדעל זיינס און דער מת... מיר אלע זענען טוידט, נאר דער מת — מערקווירדיג! — נאר דער מת אליין, דעם קרעטשמער'ס ווייב, איז לעבעדיג...

און פלוצים דערהער איך, מיין ערל סמאצקעט דעם פערדעל עפים זעהר פרייליך, דאנקט גאט און צלמ"ט זיך אין דער פינסטער און זיפצט, און א נייע נשמה זעצט ער אריין אין מיר, און איך דערזעה פון דערווייטען בלישטשעט ארוים א פייערל. דאס פייע־רל באווייזט זיך, ווערד באלד פארשוואונדען און באווייזט זיך נאך א מאל. „א ישוב", טראכט איך מיר, און דאנק און לויב גאט מיט'ן גאנצען הארצען, און רוף מיך אן צו מיין ערל: „אפנים, מיר זענען שוין, זאג איך, אויף א שטיקעל דרך? עס ווייזט אוים, זאג איך, אז מיר זענען באלד אין שטעדטעל?" — „עהע!" — מאכט צו מיר דער ערל מיט'ן פריהעריגען קורצען, שטילען טאן, שוין אהן א שום כעם, און עס ווילט זיך מיר ארומנעמען איהם פון הינטען

זאָגט ער, איהם געשטעלט פּאָפּעריק דאָס ערשטע גלעזעל ברענפּען, איידער ער האָט זיך געלאָזט צורעדען טהון אזא נארישקייט — נעמען צו זיך איין אומגליק אין שליטען אריין, און איבער א האַלבען שמארדאָווינער פּארפּאַלען ווערען דאָ אין מיטען פּעלד, צו אַלדי רוחות, מיט'ן פערדעל אינאיינעם! מילא ער, זאָגט ער, איז נאָך ווי עס איז, אפשר איז איהם באַשערט אָט דאָ א מיתה משונה אייגענעמען, אָבער דאָס פערדעל נעבאָך? וואָס האָט ער נעהאַט צו דעם דאָזיגען פערדעל? איין אומשולדיגע בהמה, א סקאָטינע, וואָס ווייסט זי?...

איך וואָלט געמעגט שווערען, אז טרערען הערען זיך ביי איהם אין קול... איך ווייל איהם אויסרעדען דאָס האַרץ, זאָג איהם צו נאָך א חצי פוינעל מיט נאָך צוויי גוטע טרונק ברענפּען, ווערד ער מלא כעס און זאָגט מיר נאָנץ אָפּען, אז טאָמער ווען איך ניט אנשווינגען ווערען, נעמט ער און ווארפט מיר נאָר ארויס די מציאה פונ'ם שליטען! און איך טראַכט מיר: וואָס טהו איך, אשטייגער, אז ער נעמט טאַקי חלילה און ווארפט מיר ארויס דעם מת פונ'ם שליטען מיט מיר אינאיינעם? א קשיא אויף איין ערל, אז ער ווערד אין כעס?... און איך מוז שוין שטומען, זיצען אין שליטען אייגענאַגרעט אין די קישענס און היטען זיך, איך זאָל חאַטש ניט אנשלאָפּען ווערען, וואָרום, ראשית, ווי אזוי שלאָפּט מען, אז סע ליגט א מת פאר די אויגען? והשנית, האָב איך געהערט, אז ווינטער אויפ'ן פראָסט טאָר מען ניט שלאָפּען; מע קאָן אזוי פאַוואָלינקע אנשלאָפּען ווערען אויף אייביג... נאָר, ווי אויף־צו־להכעיס, קלעפּען זיך מיר די אויגען דוקא צו חאָפּען א דרימעל. איך וואָלט אין דער מינוט, דאָכט מיר, אוועקגעבען פאר איין דרימעל מי יודע וויפיעל!... און איך רייס מיר די אויגען, און די אויגען פאַלגען ניט, און זיי שליסען זיך פאַוואָלינקע, און עפענען זיך אויף, און שליסען זיך ווידער א מאָל, און דער שליטען שליטעלט זיך איבער'ן ווייסען, טיפען, ווייכען שניי, און עפּים א מאַדנע זיסקייט צעניסט זיך אין אַלע מיינע אברים, און איך פיהל עפּים א משוגה נוטסקייט, און עס

זיך: חוה־נחמה בת רפאל־מיכאל! חוה־נחמה בת רפאל־מיכאל! אזוי לאנג, ביז עס האבען זיך די נעמען אננעהויבען פלאנטען ביי מיר אין זכרון און ס'איז שוין אויסגעקומען: חוה־רפאל בת נחמה־מיכאל, און רפאל־מיכאל בת חוה־נחמה, און האב גאר ניט באמערקט, אז עס הויבט עפעס אן ווי צו ווערען אלץ טונקעלער און טונקעלער, דער ווינט בלאזט אלץ שטארקער און שטארקער, און דער שניי הערט ניט אויף צו שיטען און צו שיטען און פארשיטען דעם ווענ אזוי, אז דער שליטען געהט אויף גאט'ס בערגט, אין דער וועלט אריין, און מיין ערל עפעס הער איך ווארטשעט, פריהער שטילער־הייד, נאכדעם העכער און שטארקער, און איך וואלט נעמענט שוועה־רען, אז ער בענטשט מיך מיט א דרייגארענדיגער ברכה... פרענ איך איהם: נוי, וואס איז מיט דיר? ענטפערט ער מיר מיט א שפיי און מיט א רציחה, זאל גאט שומר ומציל זיין, און עס עפענט זיך ביי איהם דאס מויל און ער פארשיט מיך מיט ווערטער: סטייטש, זאגט ער, איך האב איהם גאר אומגליקליך געמאכט מיט זיין פער־דעל! איבער דעם, וואס מיר האבען גענומען א טוידטען אויפ'ן שליטען, איז דאס פערדעל ארגף פונ'ם וועג, און מיר בלאנזען, און גאט וויסט ביז וואנען מיר וועלען נאך אזוי בלאנזען, וואהרום אט וועדר נאכט, זענען מיר גאר פארפאלענע!... אודאי האט ער מיר אננעוואגט א שענע בשורה, און איך בין גרייט נעווען פאהרען צוריק אין קרעטשמע אריין, אפפיהרען צוריק די מצוה, איין עק, אוים עולם־הבא! זאגט מיר אבער דער ערל, אז איצטער איז שוין פארפאלען, נישטא ניט קיין אהין ניט קיין צוריק, וואהרום מיר דרעהען זיך ערגיץ אין מיטען פעלד, דער שווארץ־יאהר וויסט וואו!... דער וועג איז פארשאטען, דער הימעל איז פינסטער, ס'איז שוין שטאק־נאכט, דאס פערדעל איז אויסגעמוטשעט צום טוידט. א מיתה משונה זאל קומען, זאגט ער, אויף דעם קרעטשמער און אויף אלע קרעטשמערס פון דער נאנצער וועלט! נעחאי וואלט ער זיך, זאגט ער, פריהער אויסגעבראכען א פוס, איידער ער האט זיך אפגעשמעלט נעבען דער דאזיגער קרעטשמע! נעחאי־בי וואלט זיך,

קומען אין שטעדטעל אריין און וועל נאָר אָנרופען זיין נאָמען, אזוי וועט מען באלד צוגעמען ביי מיר דעם מת, און איך וועל מיר קאָנען פאָהרען ווייטער, מחמת ער איז דאָרטען, אין יענעם שטעדטעל, זאָגט ער, כמה וכמה יאָהרען א יום־טוב'ניק, דאָס הייסט, אלע ימים טוראים פאָהרט ער אהין אויף יום־טוב און עס קאָסט איהם נעלט אין שוהל צו דער שיסעל און, להבדיל, אין מרחץ און אומעטום, זאָגט ער, ניט ער זיי צו לייזען גוזמי־גוזמאות! און נאָך עפּיס האָט מיר אָננעזאָגט דער קרעטשמער, אָננעטורקעט א פולען קאָפּ, וואוהין איך זאָל צופאָהרען, און וואָס איך זאָל זאָגען, נאָר ס'איז אלסדינג מיט א מאָל ארויסנעפלויגען ביי מיר פונ'ם מח, איהר זאָלט זאָגען, ס'זאָל איבערבלייבען חאָטש א האלב וואָרט — גאָלע נאָרניט! מיינע אלע נעדאָנקען האָבען זיך נעדרעהט נאָר ארום איין זאָך: איך פיהר א טוידטען — און דאָס אליין איז שוין געווען גענוג, עס זאָלען מבולבל ווערען ביי מיר אלע מיינע מחשבות און איך זאָל פארגעסען אפילו, ווי אזוי מע רופט מיך, וואָרום פון קינדווייז אָן האָב איך מורא פאר א טוידטען אימת־מות! בלייבען איינער אליין מיט א טוידטען נאָך ער־היום — איהר זאָלט מיך אָפּגיליטען! עס דאָכט זיך מיר אוים, אז די האלב־צוגעמאכטע כלומרשט־פארגלאָצטע אויגען קוקען אויף מיר און זעהען מיך, און די צוגעשלאָסענע טוידטע ליפּען וועלען זיך אָט באלד אויפעפענען און עס וועט זיך לאָזען הערען א משונה קול, ווי פון אונטער דער ערד, וואָס פונ'ם כח־הדמיון אליין קאָן מען פאָלען חלשות! ניט אומזיסט דערצעהלט מען זיך אָן ביי אונז מעשיות וועגען מתים, ווי אזוי מענטשען זענען פון שרעק אליין געפאלען חלשות, אראָפּ פון זינען אדער גאָר גע־בליבען אויפ'ן ארט...

זענען מיר, הייסט דאָס, נעפאָהרען אין דרייען מיט'ן מת. דעם מת האָב איך אָפּגעטראָטען איינע פון מיינע קישענס און אנידער־געלעגט אין שליטען אין דער בריט ביי מיר צופוסענס, און בכדי עס זאָלען מיר ניט פלאָנטען זיך קיין אומעטיגע מחשבות, האָב איך געגומען קוקען ארויף אין הימל אריין און שטילערהייד גע'חור'ם

אט דאָס, וואָס מע רופט אָן „העלד". אין דער מינוט בין איך גרייט געווען איבערטראָגען בערג, איבערקעהרען וועלטען; נישטאָ, דאָכט זיך, די זאַך, וואָס זאָל זיין פאר מיר שווער. און עס האָט זיך ארויס־נעריסען ביי מיר פונ'ם מויל:

— ווייסט איהר וואָס? איך וועל זי טאקי אליין אוועקפיהרען מיט מיין ערל הייסט דאָס, פארשפאַרען אייך מטריח זיין, אָפרייסען פון די קינדער.

און וואָס ווייטער איך האָב נערעדט, האָט דאָס דאָזיגע נע־זיגדעל אָס מעהר געווויינט, געווויינט און געקוקט אויף מיר, ווי אויף א מלאָך פונ'ם הימעל, און איך בין ביי זיך אין די אויגען געוואכסען אלץ העכער און גרעסער, כמעט ביז'ן הימעל, פארגעסען בשעת מעשה, אז בסך־הכל האָב איך נאָר מורא זיך צוצוריהרען צו א מת, און האָב אליין מיט מיינע הענט געהאלפען איהם ארויס־טראָגען און ארויפלעגען אויפ'ן שליטען, צוגעזאָגט מיין ערל נאָך א חצי פויגעל מיט נאָך א מזומן'עם טרונק־בראָנפען. תחילת האָט זיך מיין ערל אפילו אביסעל געקראצט אין דער פאטיליצע, אונטער־געוואָרטשעט אונטער דער נאָז, נאָר נאָכ'ן דריטען קעלישעק איז ער געוואָרען ווייכער, און מיר זענען אוועק אין וועג אריין אלע דריי, דאָס הייסט, איך און, להבדיל, דער ערל און די געשטאַרבענע קרעטש־מערקע חוה־נחמה, אזוי האָט מען זי גערופען, חוה־נחמה בת רפאל־מיכאל, איך געדענק דאָס אזוי ווי היינט, ווארום א נאָנץ וועג האָב איך מיר נע'חזר'ט דעם נאָמען, וואָס דער מאן איהרער האָט מיר אָנגעזאָגט עטליכע מאל, ווארום בשעת מע וועט זי באדארפען מקבר זיין, טהון איהר רעכט און בעטען זי מחילה וועט מען מוזען וויסען איהר אמת'ען נאָמען. האָב איך א גאָנץ וועג נע'חזר'ט אויף אויס־וועניג: חוה־נחמה בת רפאל־מיכאל! חוה־נחמה בת רפאל־מיכאל! און מחמת חזר'ען האָב איך פארגעסען חוה־נחמה בת רפאל־מיכאל! און מחמת חזר'ען האָב איך פארגעסען איהר מאנ'ס נאָמען, חאטש נעמט מיר אראָפ דעם קאָפ! ער האָט מיר איבערגעגעבען זיין נאָמען אויף און צוגעזאָגט, אז איך וועל

שטיק נעזונט האָט ביי מיר צוגענומען דער דאָזיגער איד! וואָס מיר הונגער? וואר מיר קעלט? איך האָב פארגעסען אלסדינג מיט אלע מיט איינאנדער און רוף זיך אָן צו איהם:

— איך פאָהר פון זוואָהיל פאָהר איך קיין ראדאָמישלי, און א פוהר האָב איך זעהר א וואויל־ע. איז אויב דאָס שטעדטל, וואָס איהר זאָגט, איז ניט וויט פון דאנען, קאָן איך אייך צוליעב טהון נעבען די פוהר, און אליין וועל איך צוואארטען דא, אויב עס דארף ניט נעדויערען.

— אוי, לאָנג לעבען זאָלט איהר פאר דער מצוה! עולם הבא וועט איהר זיך קויפען, ווי איך בין א איד, עולם הבא! — מאכט ער צו מיר און חאפט מיך שיער ארום קושען. — דאָס שטעדטל איז ניט וויט פון דאנען, סך־הכל א וועלסט פיער אָדער פינף. נעדויערען וועט דאָס אָפּפיהרען ניט מעהר ווי א שעה צייט, און איך שיק אייך באלד אָפּ דאָס פוהרע! צוריק. עולם הבא וועט איהר זיך קויפען, ווי איך בין א איד, עולם הבא! קינדער! שטעהט אויף פון דער ערד און דאנקט, קושט דעם דאָזיגען יונגענמאן אין די העגט אריין, אין די פיס אריין, ער גיט אונז זיין פוהר גיט ער אונז, וועל איך אָפּפיהרען די מאמע אויפ'ן הייליגען אָרט! עולם הבא, ווי איך בין א איד, עולם הבא!

דאָס וואָרט „שמחה" איז ניט שייך אהער, וואָרום די קינדער חאָבען דערהערט „אָפּפיהרען די מאמע", זענען זיי צוגעפאלען צו איהר און ערשט אָנגעהויבען וויינען איבער־א־נייעס נאָך מיט מעהר פרישקייט. נאָר א בשורה איז דאָס ביי זיי געווען אודאי א גרויסע, וואָס סע האָט זיך געפונען א מענטש, וואָס טהוט מיט זיי א חסד; נאָר גאָט אליין האָט איהם אהער געבראכט! מע האָט אויף מיר נעקוקט, ווי אויף איין אויסלייזער, עפּים א מין אליהו הנביא, און איך מוז אייך זאָגען דעם ריינעם אמת, איך אליין האָב אויף זיך נעקוקט בשעת מעשה ווי אויף ניט קיין נעוועהנליכען מענטשען און בין אויסגעוואכסען מיט א מאל ביי זיך אין די אויגען, געוואָרען

אודאי האָב איך פֿארשטאַנען אויף וואָס פֿאר אַ חתונה איך בין דאָ אַנגעקומען! דער ערשטער געדאַנק מיינער איז אפילו נעווען: נח, אַנטלויפען! און איך האָב זיך אַ נעם געטהאָן צוריק און נעוואָלט מאַכען פּיס. נאָר עס האָט זיך צוגעמאַכט הינטער מיר די טהיר און עס האָט מיך עפּים ווי צוגעקאָווען צו דער שוועל, און כ'האָב נישט געקאָנט ריהרען פון אָרט. דערזעהען פֿאר זיך אַ פּרישען פֿארשוין, האָט דער הויכער איד מיט די לאַנגע פּיס זיך אַ לאָז נעטהאָן צו מיר, אויסגעצויגען צו מיר ביידע הענט, ווי אַ מענטש וואָס בעט ראַטונעק:

— וואָס זאָגט איהר אויף מיין אומגליק? — מאַכט ער צו מיר און בעוויזט מיר אויף דער חברה, וואָס זיצען און ווייגען. — נעשטאַרבען ביי זיי די מאַמע נעבאָך! וואָס טהוט מען? וואָס טהוט מען? און וואָס הויבט מען אָן צו טהון?

— ברוך דיין אמת! — זאָג איך צו איהם און ווי! איהם אַנהויבען טרייסטען מיט גוטע ווערטער, ווי נעווייניגליך, שלאָגט ער מיר איבער אין מיטען די רעד און מאַכט צו מיר אזוי:

— פֿארשטעהט איהר מיך, אויך די אייגענע מעשה. זי איז נעווען אַ געשטאַרבענע, מיין ווייב היימט דאָס, נאָך פון פֿאר־אַ־יאָהרען, נעהאָט די גוטע קרענק, די אמת'ע טשאַכאָטקע; זי האָט נעבאָך אַליין געבעטען אויף זיך דעם טוידט. נאָר וואָס דען? אָט דאָס, וואָס מיר זיצען דאָ אין אַ העק, אין מיטען פעלד. וואָס טהוט מען? וואָס טהוט מען? און וואָס הויבט מען אָן צו טהון? זאָל איך נעהן ערגיץ אין אַ דאָרף קריגען אַ פוהרע! און אָפּפיהרען די אין שטערטע! אריין, — ווי אזוי לאָזט מען איבער דאָ די קינדער אַליין אין מיטען פעלד? און דאָ נעהט צו נאכט. גוואַלד, וואָס טהוט מען? וואָס טהוט מען? און וואָס הויבט מען אָן צו טהון?

ביי די דאָזיגע ווערטער האָט זיך מיין איד עפּים מאַדנע צעווייגט, אָהן טרערען, גלייך ווי צעלאַכט זיך, און האָט אַרויסגעלאָזט אַ משונה קול פּונ'ם האַלז, גלייך ווי געהוסט: „הו־הו־הו!" — אַ

איד, להבדיל, וואלט ער דאך מיר קלאר נעמאכט ניט נאר וואו די קרעטשמע איז, נאר אפילו ווער עס האלט די קרעטשמע, ווי אזוי מע רופט איהם, און וויפיעל קינדער ער האט, און וואס ער צאהלט פאר דער קרעטשמע, און וואס ער האט פון איהר, און וויפיעל יאהר זיצט ער דא, און ווער איז נעזעסען פריהער — נאנצע פעק וואלט ער מיר דערצעהלט. א מאַרנע פאלק דאס איז! איך מיין טאקי אונזערע אידעלעך זאלען נעזונט זיין. ס'איז נאר שיין אנדער בלוט, כלעבען!... האב איך מיר, הייסט דאס, נעטרוימט וועגען א קרעטשמע א ווארעמע, נעפאנטאזיערט מכח א סאמאווער א הייסען, וכדומה אזעלכע נוטע זאכען, ביז גאט האט רחמנות נעהאט, מיין ערל האט א סמאצקע נעטהאן צום פערדעל, פאר־קערעוועט דעם שליטען אביסעל אויף א זייט, און עס האט זיך באוויזען א קליין נרוי שטיבעל, באשאטען מיט ווייסען פון אויבען ביז ארא, א פעלד־קרעטשמע, וואס אינ'ם ווייסען שנייענדיגען פעלד זעהט זי אוים איינע אליין עפים משונה עלענד, ווי א פאר־ווארפענע, א פארגעסענע מצבה... צוגעפאהרען צו דער קרעטשמע נאנץ ברייטליך, האט זיך מיין ערל נענומען מיטין פערד און שליטעלע אין שטאהל אריין, און איך האב מיך נעלאזט גלייך אין קרעטשמע אריין, נענעבען איין עפען די טהיר און... נעבליבען שטעהן אויף דער שוועל, ניט אהער, ניט אהין! וואס איז די מעשה? די מעשה איז א שענע מעשה, נאר א קורצע: אין מיטען דער קרעטשמע אויף דער ערד ליגט א מת, איבערגעדעקט מיט שוואר־צען, צוקאפענעם שטעהען א פאר מעשענע לייכטער מיט קליינע ליכטלעך, ארום און ארום זיצען קליינע קינדער, אפגעריסען־אפענע־שליסען, שלאגען זיך מיט די הענטלעך אין קאפ, קלאגען, ווייגען, יאמערען, שרייען: „מא—מע! מאמע!" און עפים א הויכער מיט לאנגע פיס, מיט א זומערדינער צעריסענער נאקידקע, עפים נאר נישט נאכ'ן סעזאן, שפאנט ארום הין און צוריק מיט די לאנגע פיס און ברעכט די הענט און רעדט צו זיך אליין: „וואס טהוט מען? וואס טהוט מען? און וואס הויבט מען אן צו טהון?"...

שאל אין וועג אריין קיין ראדאמישלי. נעווען איז דאס תחילת ווינטער, דער שניי האט זיך געלעגט פאר־פריה, א שליטס־וועג גאר איין אנטיק. דאס פערדעל, חאטש ס'איז א ווייס, נאר געהן נעהט עס ווי א מזמור, און איין ערל האב איך דערטאפט א שווייגענדיגען, פון די ערלים, וואס אויף אלסדינג וועט ער אייך ענטפערען אדער „עהע", דאס הייסט יא, אדער „בא—ני", דאס הייסט ניין, — און ווייטער חאטש געב איהם א קרענק! ארויסגעפאהרען פון דער היים נאכ'ן עסען, גאנץ אויפגעלעגט, א קישען פון אונטען, א קישען אין די פליצעם און א קישען אויף די פים; דאס פערדעל שפרינגט, דער ערל סמאצקעט, דער שליטען שליטעלט, דער ווינט בלאזט, און א שנייעלע רייסט זיך פון אויבען, קויקעלט זיך און פאלט, לענט זיך, ווי פערערען, אויפ'ן ברייטען גרויסען טראקט, און אויפ'ן הארצען מיר איז גוט, משונה גוט, בריוט און פריי און ליכטיג אויף דער נשמה, פארט דאס ערשטע מאל ארויס אויף נאט'ס וועלטעל, איינער אליין, א בעל־הבית, הייסט עס, פאר זיך! און איך שפאר מיך אן און צעלעג מיך אין שליטען נאר מעשה פריץ... נאר ווינטער, ווי ווארעם איהר זאלט ניט געהן אנגעטהאן, נאר אז דער פראסט נעמט נוט דורך, גלוסט זיך אפשטעלען זיך אנווארעמען, איבערהאפען דעם אטהעם און פאהרען ווייטער. און עס שטעלט זיך מיר פאר, אין דמיון געווינטליך, א קרעטשמע א ווארעמע, א סאמאווער א זודיגער און א ראסעלפליישעל א פרישינקעם מיט א הייסער יויך... פון אזעלבע מחשבות הויבט מיר אן קלעהמען דאס הארץ, פשוט עס ווילט זיך עפים נעמען אין מויל ארויס. איך הויב אן ארויינשמועסען מיט מיין ערל מכח א קרעטשמע, איך ווייל נעווארהר ווערען, צי ס'איז נאך ווייט? ענט־פערט ער מיר: בא—ני, ניין הייסט דאס. פרענ איך איהם: שוין נאהענט? ענטפערט ער מיר: עהע, יא הייסט דאס. זוי־פיעל נאהענט — דאס איז שווער ביי איהם ארויסצוציהען פונ'ם מויל, חאטש טהו זיך אן א מעשה! און איך שטעל מיר פאר, וואס וואלט געווען, למשל, וועז אויפ'ן ערל'ס ארט זאל זיין א

ביז ס׳איז נעקומען די צייט, מע הארף זיך פארשרייבען צום פריזיוו, מוז מען זיך מטריח זיין דורכפאהרען אהיים קיין ראדאמישלי צו־דעכט מאכען די פאפיערען, זיך אויסטארען די לינאטע, ארויסנעמען א פאס, ווי נעווייגטליך. דאס איז נעווען, קאן מען זאגען, מיין ערשטער ארויספאהר אויף דער וועלט. האב איך מיך נעלאזט אין מארק ארויז דינגען איין ענגלה אייגער אליין, צו באווייזען, אז איך בין שוין אליין א מענטש. און נאט האט מיר צוגעשיקט א מציאה, איך האב דערטאפט איין ערל פון ראדאמישלי מיט א שליטען, — ווינטער איז דאס נעווען — מיט א ברייטער פלייצע, א נעפארבטע, און מיט צוויי פליגלען ביי די זייטען, ווי איין אדלער; נאר דאס פערדעל האב איך נאר ארויסנעלאזט פונ׳ם קאפ, אז ס׳איז א ווייס, און א ווייס פערדעל, זאגט די שוויעגער, איז איין אומגליק. „הלוואי, זאגט זי, איך זאל ליגען זאגען, די דאזיגע נסיעה וועט זיין, האב איך מורא, מיט שלימ־שלים־מזל"... — — „בייס דיר אף די צונג!" — חאפט זיך ארויס דער שוועהר מיט א ווארט און האט באלד חרטה, ווארום ער באקומט זיין פסק אויפ׳ן ארט; נאר צו מיר זאגט ער שטילער־הייד: „ווייבערישע זאבובאנעס!", און איך הויב מיך אן גרייטען צו דער נסיעה: דעם טלית ותפילין, פוטערגעבעקס, עטליכע קערב־לעך אויף דער הוצאה און קישענס דריי: א קישען אויף צו זיצען, א קישען אויף אנצושפארען זיך און א קישען אויף די פיס, — און דאוואי נעזעגענען זיך. נעקומען צום גזעזגענען זיך — ניטא קיין ווערטער! פון תמיד אן איז ביי מיר א טבע, אז סע קומט צום נעזעגענען זיך, בלייב איך אהן לשון! איך ווייס ניט, ווארום זאגט מען? עפים קומט דאס אויס ביי מיר גראבליך, ווי אזוי דרעהט מען זיך אויס צו איטליכען, מחילה, מיט׳ן הינטען און מע לאזט זיי איבער גלאט אזוי? איך ווייס ניט, ווי אזוי איהר, נאר ביי מיר איז דאס נעזעגענען זיך עד היום על אפי ועל חמתי! נאר שא! מיר האכט, איך הויב שוין אן פארקריכען קיין בויבעריק... האב איך מיך, הייסט דאס, גאנץ פיין אפגעזעגענט און פא־

עולם הבא

—

אז איהר ווילט, וועל איך אייך דערצעהלען א שענע מעשה, ווי אזוי איך האָב אויף זיך נעהאַט אמאָל א פּעקעל, וואָס איך האָב עס אליין גענומען אויף זיך, און בין שיער־שיער ניט אומגליקליך געוואָרען! און איהר מיינט, איבער וואָס? נאָר איבער דעם, וואָס איך בין געווען א יונגערמאַן ניט קיין נענימטער, ניט קיין איבערגעשפּיצטער, דאָס הייסט, עס קאָן זיין, איך בין נאָך היינט אויך ווייט פון א חכם, וואָרום איך זאָל זיין א קלוגער, וואָלט איך דאָך, ווי זאָגט איהר, גענאַט געלט; אז מע האָט געלט. איז מען דאָך אי קלוג, אי שען, אי מע קאָן זינגען.

בין איך, הייסט דאָס, געווען א יונגערמאַן, געזעסען אויף קעסט ביי שוועהר און שוויעגער, געזעסען און געלערנט, אביסעל ארויינגעקוקט אין די ביכלעך בסוד, די שוועהר און שוויעגער זאָלען ניט ווייסען, ניט אזוי דער שוועהר, ווי די שוויעגער. איך האָב, דאַרפט איהר ווייסען, א שוויעגער א מאַנסביל, דאָס הייסט: א אידינע, וואָס נעהט אין ספּאַדעק. פיהרט אליין אלע געשעפּטען, אליין געטהאָן שדוכים, אליין נעקליבען חתנים פאר די טעכטער. און אויך מיך האָט זי אליין אויסגעקליבען, אליין פארהערט, אליין נעבראכט צו פיהרען קיין זוואהיל פון ראַדאָמישלי — איך בין אליין א ראַדאָמישלער בין איך, מסתמא האָט איהר געהאָרכט ראַדאָמישלי, מע האָט דאָס ניט לאַנג באשריבען אויפ'ן בלאַט...

בין איך, הייסט דאָס, געזעסען אין זוואהיל אויף קעסט, נעקוועטשט דעם מורה־נבוכים, נישט ארויסגעטראָטען מפּתח ביתי,

DONATED BY
UNITED JEWISH
PEOPLES ORDER
LIBRARY

עולם הבא

ערצעהלונג

נעשריבען אין יאהר 1904.

קאדי'ן, האט ער גענומען די פען צווישען די פינגער, ווי מע נעמט א פראפענציהער אויף ארויסצושלעפען א קארעק פון א פלעשעל, און האט אנגעראפעט פאוואלינקע אויפ'ן פאפיער עטליכע פאסיקלעך מיט א צוויי־דריי רעדעלעך, און אויסגעלאזט מיט א קלעק; — די דאזיגע חתימה האט נעקאנט מאכען וואס איהר ווילט אין דער וועלט, נאר ניט „ארקאדי שווייצער". און בשעת מעשה האט ארקאדי רעכט געשוויצט און געוואגט, אז מחמת ער האט יונגעלווייז זעהר א סך געשריבען, האט דאס איהם שטארק געשאדט צו דער ראיה, האבען איהם די דאקטוירים אנגעזאגט, ער זאל זיך היטען פון א פען, ווי אין אויג א שטאך, נאר הלואי, זאגט ער, וואלט ער געהאט דאס געלט — וואס ער וואלט נאך נעקאנט פון דעסטוועגען אויפ'ן ניכטערן הארצען אנשרייבען מיט הויליע ציפערען אליין!

און די דריי שכנים, וואס האבען געשלאסען שותפות, האבען זיך שפעט, מיט'ן טאגליכען שיין, אפגעזעגענט, זיך געווינשעוועט א גוטע נאכט מיט זיסע חלומות, זיך אויסגעטהאן און געלעגט שלאפען, און גאט ווייסט, אויב אויף דער נאנצער וועלט זענען נעווען אזעלכע דריי צופריעדענע מענשען, וואס זאלען שלאפען אזוי זים, אזוי געשמאק, און זאלען זעהן אזעלכע זיסע גילדענע חלומות, ווי עס האבען געזעהן אין דער דאזיגער נאכט, אינ'ם דאזיגען שטארק־אנגעוויכערטען פינסטערען חדר'ע, כמעט אונ־טער'ן דאך, אונזערע דריי פארשוינען.

— וואָס באדייטען די דאָזיגע אותיות? — פרעגען ביי איהם די איבערינע צוויי שכנים שטאַרק פערוואונדערט.

— די דאָזיגע אותיות — זאָגט טשיידעלי — באדייטען: א מ ת, ב ר כ ה, ג נ ב ה, ד ל ו ת. דאָס הייסט, דער פשט איז אזוי: אז מיר וועלען נעהן מיט'ן אמת, וועט זיין ב ר כ ה, און אז מיר וועלען נעהן מיט ג נ ב ה, וועלען מיר האָבען ד ל ו ת . . . פארשטעהט איהר שוין? הוינט לעגט זיך, זייט מוחל, מיט די חתימות!

דעם מחבר'ס איינפאל איז אזוי געפעלען נעוואָרען, אז דער בעל־הבית האָט איהם אונטערגעטראָגען א פאפיראָס מיט אזא מינע, גלייך ווי מע טראָגט אונטער א ליעב קינד א צוקערלעקאבעל אַרער א קאָנפעקטעל, און ארקאדי האָט זיך ניט געקאָנט אויס־האלטען און האָט איהם דערלאָנגט א רעכטען זעץ אין פלייצע.

— בראַוא! וואו תורה דאָרט איז חכמה! אזוי פלעגט זאָגען דער זיידע מיינער, דער „שומר־בגדים" אליין, בשעת מנשה'קע דער רופא פלעגט פרייטאָג אין באָד א גאָל טהון א אידען דעם קאָפּ, אוועקווארפען אין מיטען און געהן צום אנדערען אידען.

און ס'איז געבליבען, אז דער שותפות זאָל הייסען „א' ב' ג' ד' עט קאָמפּאניע"...

נאָכדעם האָט זיך אָנגעהויבען ביי די נייע שותפים די צערע־מאָניע פון אונטערשרייבען זיך. פריהער פון אלע, געוועהנליך, האָט זיך גע'חתם'עט דער בעל־הבית, משה בראָנזענטאָלער, אַנ־דערגעלעגט א פיינע בעל־הבתישע חתימה מיט א פאָר קווטשלעך און מיט א בעל־הבתיש דרייידעל. נאָך איהם האָט זיך בעראפט אונטערשרייבען ארקאדי שווייצער, האָט ער געזאָגט, אז כל ימיו האָט ער ליעב זיך חתם'ענען צום לעצט, לכן זאָל זיך טשיידעלי מוחל זיין חתם'ענען פריהער. און אז דער מחבר אליין האָט זיך שוין צעשריבען פיינטשיק מיט א היבש דרייידעל און מיט א שענעם ציק, ווי עס פאסט פאר א שרייבער, און ס'איז געקומען צו אר־

מיט אייער כפול־שמונה'דיגען פריץ דעמבאָ־דאָמבע־דעמביצקי אין אמעריקא, צי זיי, דער מחבר הייסט דאָס, מיט זייערע ביכלעך? — איז איין מאָל פאר אלע מאָל: וועט פון אונז עס זאָל פריהער ניט אויפגערעכט ווערען, באַראַף עס זיין יחדיו. איהר פאר־שטעהט? מע זאָל זיך טהיילען גלייך אויף גלייך, און די הוצאות זאָלען געהן גלייך אויף גלייך, און אלסדינג זאָל זיין אינאיינעם, יחדיו, איין מאָל פאר אלע מאָל יחדיו!

בשעת מעשה האָט ארקאדי שווייצער אויפגעהויבען די רעכטע האַנד אין דער הויך, דעם קאָפּ אַנגעבויגען אויף א זייט, און דער בעל־הבית מיט'ן מחבר זענען געזעסען א פאָר מינוט פערטומלט, געקוקט איינס אויף דאָס אנדערע און געשוויגען. דער פלאָן איז געווען אזוי אומגעריכט און דער טאָן אזוי ערנסט, אז בראַנזע־טאָלער איז אויפגעשטאַנען דער ערשטער פונ'ם טיש, צוגעגאַנגען צום נייעם שכן, אויסגעצויגען איהם די לאַנגע דאָרע האָריגע האַנד און ארויסגעלאָזט הויך אויף א קול: „יחדיו!" און אויף איהם קוקענדיג, האָט זיך אויך דאָס מחבר'ל ארַאָפּגעהאָפּט פונ'ם בע־טל, אויסגעצויגען ביידע שכנים זיין קליין העכטל און אויס־געקוויטשעט אויף זיין דינער שטימע: „יחדיו!" און אלע דריי שכנים האָבען זיך פריינדליך געקוקט איינס דאָס אנדערע אין די אויגען אריין, עטליכע מאָל גוט־גוט געקוועטשט זיך ביי די הענד און איבערגע'חזר'ט נאָך עטליכע מאָל דאָס ליעבע זיסע וואָרט „יחדיו"! און פלוצים האָט זיך דער מחבר א וואַרף געטהאָן צום קעסטל וואָס אונטער'ן בעט, ארויסגעהאָפּט פון דאָרטען א בויגען פאָפּיער, געבראכט צו טראָגען א טינט און פען, אָנגעשריבען אין דער בריוט פונ'ם בויגען פאָפּיער מיט גרויסע גע'כתיבה'טע אותיות:

א' ב' ג' ד'

און א זאָג געטהאָן צו די שכנים מיט א פערפלאָמט פנים'ל:

— חתמ'עט זיך, זייט מוחל, אויפ'ן דאָזיגען פאָפּיער. דאָס איז אונזער קאָנטראקט.

מיט די דינע פינגערלעך און האָט איהם אָפּגענעבען א שענעם א ברייטען מזל־טוב, איהם געווינשעוועט, ער זאל דערלעבען וואָס ניכער ארויסלאָזען אלע זיינע בעריהמטע ביכער, וואָס וועדליג ער, ארקאדי שווייצער, זעהט ארוים, בעדארף דאָרטען שטעקען עפּים אזעלכס, אזעלכס, וואָס ער קאָן עס מיט קיין וועלטער נישט ארויסנעבען. און פּלוצים האָט ער זיך געגעבען א פּאטש אין שטערן, א ביסעל פערטראכט זיך און א זאָג געטהאָן:

— שאָט, וויסט איהר גאָר וואָס? ס'איז דאָ א פּלאָן ביי מיר! א טהייערער פּלאָן! א גאָלדענער פּלאָן! אזא יאָהר אויף מיר!

ביידע צווויי, דער בעל־הבית און דער מחבר, האָבען אויפגעשטעלט מויל און אויהערען, האָרכען וואָס פּאר א פּלאָן האָט פּאר זיי דער נייער שכן? און ארקאדי שווייצער האָט זיך געוועגדט צו זיי בזה הלשון:

— הערט זשע אויס, מיינע ליעבע אידען, וואָס איך וועל אייך זאָגען; נאָר בעטען וועל איך אייך, אז קיין פּראָבלעם זאל ניט זיין און איהר זאָלט ניט האָבען קיין טבע פון בלאָזען זיך. מען איז דאָך היימישע מענטשען. מיר אלע דריי זענען, ברוך השם, גלייכע נגידים, אחוץ אונזער שאָדען אויף אלע אנטיסעמיטען נעזאָגט געווארען! טאָמער וואָלט נעווען א סברה, למשל, מיר זאָלען שלייסען צווישען זיך א מין... א מין נעזעלשאפט, א שותפות?

— א שותפות? אויף וואָס א שותפות? אויפ'ן דלות? נאָל־שמאָל־עט־קאָמפּאניע? — פרענען ביידע מיט א מאָל, דער בעל־הבית מיט'ן מחבר, און ארקאדי פּאָלט ביי זיך ניט אראָפּ און צעקייט זיי די וועלטער, בכדי זיי זאָלען פערשטעהן וואָס ער מיינט:

— איך מיין דאָס גאָנץ ערנסט. איך וויל, פּארשטעהט איהר מיך, מיר זאָלען זיך נעבען דאָ איינס דאָס אנדערע דאָס הייליגע וואָרט, א תקיעת־כף, אזוי ווי קיינער וויסט ניט וועמענ'ס מאָרגען עס איז, צי איך מיט מיינע דרייצעהן פּאָסען אין קלוב, צי איהר

— אָהאָ! קיין עין הרע ניט! — מאַכט אַרקאַדי און שפּרינגט־אַראָפּ פּונ׳ם בעטעלֿ. — דאָס שמעקט דאָך שוין גאָר מיט מילי׳א־נען, ווי איך בין א מענטש!

— וואָס זשע דען האָט א י ה ר געמיינט? — זאָגט בראָנזענ־טאָלער, און טשיידעלי ווערד צעשמאָלצען פּאָר תענוג. — לאָמיר נאָר דערטאָפּען די ערשטע עטליכע הונדערטער, אזוי לאָזען מיר אַרויס תיכף ומיד דאָס ערשטע ביכעלֿ, לייזען מיר אָפּ א מאה אלף, לענען מיר דאָס אריין טיפּ אין קעשענע און נעמען זיך צו די איבעריגע ביכער, אייניגווויז; אזוי לאַנג, אזוי ברייט, ביז מיר לאָזען אַרויס אלע דרייסיג שטיק, פּאַרשטעהט איהר דאָך שוין, וואָס פּאַר א פּנים מיר באַקומען דעמאָלט אין דער וועלט?! איך בין אייך שוין מוחל דאָס געלט — איך רעד פּונ׳ם כבוד, וואָס טשיידעלי וועט דעמאָלט האָבען, אז זיינע ביכער וועלען פּאַרפֿליצען די גאנצע וועלט! איהר מענט פון מיר לאָכען, הערט איהר, זאָגען, אז איך בין איין אלטער נאַר, — איך בין איהם באמת מקנא, דאָס הייסט, פּאַרגינען פּאַרגין איך איהם מיט׳ן גאַנצען האַרצען, נאָר מקנא בין איך איהם אודאי זעהר גוט. א קליניגקייט — א ז א כ ב ו ד! א ז א נ א מ ע ן!

ביי ארקאדי שווייצער האָט זיך פערדרעהט דער קאָפּ ניט אזוי נאָך פונ׳ם כבוד מיט׳ן נאָמען, ווי פון די מיליאָנען, וואָס שטעהט־פּאַר טשיידעלי זאָל דאָ פערדיענען. און דער מחבר איז מיט א מאָל אויסגעוואכסען ביי איהם אין די אויגען, געוואָרען שענער גאָר אויפ׳ן אויסזיכט און גרעסער אויף דער וואוכס. עס האָט זיך איהם געדאכט, אז טשיידעלי האָט טאקי א פּנים פון א... א... עפּים ניט קיין געוועהנליכער פּאַרשוין. עפּים די האָר מיט די קליינע העכטלעך עפּים... כלעבען, ער האָט שוין לאַנג ארויסגעזוהן, כמעט פון דער ערשטער מינוט, אז דאָס איז א מענשעל ניט ווי אלע מענשען... און אונזער ארקאדי שווייצער האָט זיך ניט געקאָנט איינהאלטען און איז צוגענאַנגען צום מחבר און האָט איהם אַנגענומען ביי אייגע פון זיינע קליינע העכטלעך

— לאָז זיין אַזוי! — לאָזט איהם צו דער בעל־הבית. — וועלען מיר רעכענען, אז פון עטליכע מיליאָן איז פארהאַן נאָר צוויי מיליאָן אידען, וואָס לייענען ביכער. פון זיי וועלען מיר אראָפּרעכענען א מיליאָן, וואָס קאָנען נישט אויסנעמען קיין קערבעל אויף א ביכעל, אַדער זיי ווילען נישט קויפען קיין ביכער. בלייבט אונז איבער איין מיליאָן אידען, וואָס ווילען יא אמאָל לייענען א בוך. היינט לאָמיר רעכענען שוין אויף דעם פאַל, אז צוויי אידען וועלען קויפען פאַר איין קערבעל איין ביכעל אויף צו לייענען.

— רעכענט איין ביכעל אויף דרייען, — פערריכט איהם דער מחבר אליין.

— איין עק! — זאָגט דער בעל־הבית. — לאָז זיין א ביכעל אויף פיערען, אויף פינף איהרע! וויפיעל זשע האָט איהר דערמאָלט? ניט קיין צוויי הונדערט טויזענד קארבען?

— פונקט דאָס גרויסע געווינס. — מאכט ארקאדי, וואָס הויבט ערשט איצט אָן רעכט צעקייען. — אוי וועה, ס'איז דאָך עפּים טאקי גאָר נישקשה'דיג פון א נעשעפטעל, ווי איך בין א מענטש!

— וואָס זשע דען האָט איהר נעמיינט? — מאכט צו איהם דער בעל־הבית, און דער מחבר ווערד גרעבער ווי לענגער. — היינט שטעלט אייך פאָר, אז איך וויל נאָר ניט רייך ווערען מיט א מאָל און איך שטעל־אַוועק דעם מקח נאָר א האַלב קערבעל פאר א ביכעל?

— א חצי פויגעל איז בויל חזיל, א מציאה פאר א גנב! — מאכט ארקאדי, ווי א מענטש, וואָס איז א מבין אויף די זאכען.

— דאָס האָט איהר פאר'ן ערשטען ביכעל. — זיהט דער בעל־הבית דעם חשבון נאָך וויטער. — היינט וואָס וועט איהר זאָגען, מיין ליעבער הער שווייצער, אז אזעלכע ביכער זענען פארהאַן ביי אונזער טשיידעלי א שטיקלעך דרייסיג?

ארויסלאזען איין ביכעל, און נאכדעם וועלען מיר שוין זעהן וואס מיר האבען צו טהון. דערוויף איז געגנג דערווייל די ערשטע עט־ליכע הונדערט קערבלעך.

— סך הכל? — מאכט ארקאדי. — וואס פאר א ראלע שפיעלט אזא קלייניע סומע ביי אזעלכע קאפיטאליסטען, ווי איהר, כלעבען, ובפרט נאך אויף אזא גאלדען געשעפט, ווי ביכער?

— לאכט איהר דאך? — זאגט צו איהם בראנזענטאלער מיט פערדראס. — וועל איך אייך ווייזען, אז איהר זענט, מחילה, א גרויסע בהמה און איהר הויבט ניט אן צו פארשטעהן פון דאנען אהין. איהר האט נאר א מויל און סע רעדט, און ווייטער איהר זאלט פארשטעהן איין עסק, ארומנעמען א זאך — דאס ניט! אט וועל איך אייך מאכען א פראסטען חשבון. זאגט מיר, וואס איך וועל אייך פרענגען, פאני שווייצער, אז איהר זענט יא אזא חכם: ווייפיעל, רעכענט איהר, געפינען זיך, אשטיגער, אידען?

— וואו? דא, אין יעהופיע? — פרענט ארקאדי. — עס וועגדט זיך וואסערע אידען; אויב סוואלעטשעס מיט פארחעס — איז, קיין עין־הרע, א סך...

— ניין, — ענטפערט איהם בראנזענטאלער, — ניט דאס מיין איך! איך מיין אלע אידען ארום און ארום?

— אומעטום — העלפט איהם אונטער טשיידעלי — אויף דער גאנצער וועלט.

— אויף דער גאנצער וועלט? — מאכט שווייצער און פער־קאטשעט דעם שטערן. — מע זאגט, קיין עין־הרע, היבשלעך, אזוי פיעל מכות אלע אנטיסעמיטען אינאיינעם.

— ווייפיעל זאלען מיר רעכענען צווישען זיי אזעלכע, וואס לייענען ביכער? — פרענט בראנזענטאלער.

— וואס לייענען ביכער וויים איך ניט, — מאכט ארקאדי — נאר אזעלכע, וואס שפיעלען אין קארטען, זענען געווים מעהר; דאס בין איך אייך ערב.

מעג יום טוב און דער וויין הויבט אָן צו טאָגען, און עס ווילט זיך ניט ארויסלאָזען קיין פּרישן...

— טאָמער וואָלט איהר פּארשטעקט דעם צאפּען? — מאכט צו איהם בראָנזענטאָלער און דערצעהלט וויטער: — בקיצור, אונזער טשיידעלי איז א גאָלדשפּינער, ס'איז ביי איהם א קוואָל, וואָס לאָזט זיך קיינמאָל ניט אויס. זעהט איהר אָן דאָרטען אונטער'ן בעט א קעסטעל? איז דאָס פול ווי איין אויג, אָנגעפּאָקט מיט ספּרים שוין אָנגעשריבענע, און נאָך וואָסערע ספּרים! אנטיקען שבאָנטיקען! ער האָט זיי מיר כמעט אלע איבערגעלייענט. די ספּרים, וועלן מע דרוקט זיי אפּ און מע לאָזט זיי ארויס אויף דער וועלט, פּארצוקערט מען זיי! דער נאָנצער חסרון איז, וואָס ס'איז ניטא מיט וואָס צו דרוקען זיי!

— ניטא קיין פּאָדעם, הייסט עס? — שטעלט־אריין ארקאדי שווייצער. — ס'איז ביי אייך, הייסט דאָס, א „געלד־מאנגעל", ווי דער דייטש זאָגט, פונקט דאָס זעלבע חולאת, וואָס ביי מיר: „בייטעל־פּיבער" רופט מען דאָס בלשון הדאָקטאָרים. וויפּיעל באדארף מען דערויף, למשל, געלט?

— וואָס איז די נפקא־מינה, — זאָגט בראָנזענטאָלער — אז ס'איז ניטא? און דערצו איז טשיידעלי, ווי איהר קוקט איהם אָן, א מאָדנע מענטשעל, גאָר נישט דאָס, וואָס אנדערע מחברים; אנדערע מחברים געהען־ארום מאכען געלט...

— בעטלען? — חאפּט זיך אויף דער מחבר. — ניכער שטארבען! — און די אויגען צינדען זיך אָן ביי איהם, און די בעקלעך ווערען איהם רויט, ווי דער רויטער שניפּס, וואָס ער טראָנט אויפ'ן ווייסען פּאפּיערענעם קאָלנער. און דער בעל־הבית ווייזט־אָן אויף איהם מיט דער האנד, ווי א געטרייער פּאָטער אויף זיין איינגעשפּארט קינד.

— א גדלן! — מאכט בראָנזענטאָלער. — א גדלן און איין עקשן! וויפּיעל איך טענה ניט מיט איהם, איז דאָס ווי איין ארבעם אין וואנט. איך טענה מיט איהם: לאָמיר דערווייל

זי האָט נעזוכט א פּאַרפּאַלענעם זעכסער און אויסנעטרייסעלט איהם ביי מיר אין קעשענע...

און אין האַרצען טראַכט זיך ארקאדי: „דאַכט זיך, אזא פּימפּערעל? ניכער גערעכט זיך אויף איהם א מפלה!"... נאָר דער בעל־הבית שטויסט זיך, וואָס ער מיינט, און רעדט ווייטער:

— פּאַרשטעהט איהר מיך, אונזער טשיידעלי'ן האָט נאָט נעשענקט א מתנה, וואָס ניט איטליכער פּאַרמאָגט דאָס, דהיינו: אלץ וואָס ער זעהט מיט די אויגען...

— נעמט ער מיט די הענט? — חאָפּט אונטער שווייצער. — פּונקט ווי מיין פעטער לייביש; איך האָב נעהאַט א פעטער לייביש, האָט ער אויך נעהאַט אזא טבע...

— ווילט איהר האָרכען, איז גוט; אַניט — נעהט אייך מיט אייער פעטער לייביש וואוהין איך וויים! — מאַכט צו איהם דער בעל־הבית.

שווייצער בלייבט זיצען ווי א סטאַטיק, און בראַנזענטאַלער רעדט ווייטער:

— איז אלץ, וואָס ער זעהט מיט די אויגען, באשרייבט ער מיט די הענט; און הענט האָט איהם נאָט נעגעבען נאַלדענע; ער, אז ער זעצט זיך צווישן שרייבען, קאָן ער אייך שרייבען און שרייבען אָהן איין אויסלאָז און אָהן איין אויפהער; סע שרייבט זיך ביי איהם אזוי לאַנג, ביז עס נעהט אויס מאטעריאל, איך מיין טינט און פּאַפּיער.

— ער דאַרף זיין א ווילדער בעל־הוצאה אויף די צוויי מינים? — וואַרפּט אריין ארקאדי.

— וואָס פּאַר א וועלט האָט דאָס אַבער קענען דעם, וואָס ער ברענגט־ארויס דערפון! מיט איין פּלעשעל טינט קאָן אייך טשיידעלי אַנשרייבען א בוך פון טויזענד בלעטלעך.

— און פּאַר נויט — זעצט־צו ארקאדי — גיסט מען אונטער וואַסער, ווי די ווינשענקערס טהוען, אז עס קומט צו די אנדערע

עשרו, און טשיידעלי האָט נאָר אַלע מאָל אַריינגעוואָרפען א וואָרט מן הצד, נישט געקוקט בשעת מעשה אויף קיינעם, נאָר אָדער אַראָפּ צו זיך אויף די שפּיץ פּיסלעך, אָדער אַרויף אהין ערגיץ אין דער הויך, צווישען דער וואַנד און צווישען דער סטעלי, וואו עס האָט זיך בעזעצט א שפּין, אויסגעבויט א קונציגע קייַלעכיגע דירה, בריה'ש געבליבען העננען מיט'ן קאָפּ אַראָפּ און מיט די פּיס אַרויף און אַרויסגעקוקט, נאָט זאָל צושיקען עפּיס פּרנסה...

— אונזער טשיידעלי — אזוי זאָגט בראָנזענטאָלער און קאָטשעט א פּאָפּיראָס — איז א מענטש, וואָס קאָטאָרי נאָט האָט איהם געבענטשט מיט אזא פּארמעגען, וואָס האָט קיין מורא ניט פּאר קיין פּייער און ניט פּאר קיין וואָסער, פּאר פּארלירען אָדער פּאר אוועק'גנבה'נען; איהם קאָן קיינער נישט קאָנקורירען, איבער־שלאָגען, צונעמען; זיין סחורה איז תמיד געלט און זיין געלט איז שטענדיג מיט איהם!

ארקאדי שווייצער קאָן זיך ניט איינהאַלטען און מהוט א פּרעג:

— וואָס זשע איז ביי איהם פּאר א מין סחורה: דימענטען? בריליאַנטען?

— נאָך מהייערער פון בריליאַנטען! — זאָגט בראָנזענ־טאָלער, און טשיידעלי לאָזט אַראָפּ די אויגען. — וואָרום וואָס איז דען, איינענטליך, בריליאַנטען? בריליאַנטען איז דאָך נישט מעהר ווי שטיינער, א ציערונג, א מאָדע אזעלכע; לאָז דאָס וועלען אויס מאָדע — מענט איהר דאָך נעמען אייערע בריליאַנטען און אַרויסוואַרפען זיי אויף א ריין אָרט. דאָס אָבער, וואָס אונזער טשיידעלי פּארמאָגט, איז אזא סחורה, וואָס וועט קיינמאָל ניט אַרויס פון דער מאָדע, און כל זמן די וועלט איז וועלט, וועלען זיך מענטשען אָהן דעם נישט באַגעהן.

— אָהאָ! — מאכט ארקאדי. — א אידישע נשמה קאָן מען ניט שאַצען, ווי מיין באבע עליה השלום האָט אמאָל נעזאָגט, אז

— נייען־אוך־נייענציג מיליאן! — העלפט אים אונטער דער מחבר, און ארקאדי פאלט־אן אויף איהם וויערער א מאל אוך מאכט איהם מיט דער בלאטע:

— דייטש, איהר רעדט אויך פון מיליאנען? אנו, שוועהרט מיר אויף אייערע הייליגע נאמנות, מיין טייער שפיעלפוינגעלע פון דער חלירע, אז איהר האט אמאל אויף אייער לעבען געזעהן מיט אייערע אייגענע אויגען א הונדערטער א גאנצען, וועל איך אייך צאהלען קנם וויפיעל „זיי" וועלען הייסען!

און ארקאדי ווייזט אן מיט דער האנד אויפ'ן בעל־הבית, אנגעבוינגען דאם קעפעל אויף א זייט און צוגעמאכט איין אויגעל.

— מיינט איהר דאך, אז איהר האט געטראפען? — האקט איהם אפ דער בעל־הבית. — זאג איך אייך, אז איהר האט, איך בעט איבער אייער כבוד, א נרויסען טעות! טשיידעלי האט, ווי איהר קוקט איהם אן, א סך הונדערטערם! א גאנץ פארמעגען! טשיידעלי, זאלט איהר וויסען, איז א איר איין עושר, א גביר!

דאם ווארט „גביר" האט בראנזענטאלער אפגעהאקט, ווי מיט א האקמעסער, און דער עפעקט דערפון איז געווען אזוי גרויס, אז ארקאדי שווייצער האט זיך מיט א מאל אויסגענגלייכט, ארויס־נעחאפט די צינגער פון די צייהן און נעקוקט פונ'ם מחבר אויפ'ן בעל־הבית און פונ'ם בעל־הבית אויפ'ן מחבר און נעפינטעלט מיט די אויגען, ווי אייגער רעדט: „וואס טהוט זיך עם מיט מיר?"

קאפיטעל יא.

מחמת אונזער מחבר טשיידעלי איז, ווי דער לעזער האט שוין בעמערקט, א שטיל מענשעל, וואס האט פיינט, ווי אנדערע, בעריהמען זיך, דערצעהלען גוזמות, מאכען פון זיך א גאנצען וועזען, דערפאר האט נעמוזט רעדען פאר איהם בראנזענטאלער דער בעל־הבית, דערצעהלען פאר'ן דריטען שכן רוב גדלו ורוב

איין עסק, דער מוח איז איהם ניט אויסגעטריקענט. עלעהיי, ס'איז א קאָרט און איך שטעל אויף איהר. וואָס, אפשר ניט אזוי, רב משה?

— נעווים אזוי! — חאפט זיך ארויס דער מחבר טשיידעלי פאר'ן בעל־הבית און חאפט אָבער באלד א מיאוסען פסק פון ארקאדי'ן, ער זאל זיך ניט מישען וואו מע דארף ניט. מערק־ווירדיג! אויף וויפיעל בראָנזענטאָלער האָט ביי ארקאדי'ן אין די אויגען געוואונען, אויף אזוי פיעל, אדער נאָך מעהר, האָט ביי איהם דער מחבר פערלאָרען, און ארקאדי האָט זיך נישט געקאָנט איינהאלטען און האָט איהם אָפגענאָסען מיט א גאנצער פאָמע־ניצע:

— סקאָצעל קומט, מיין ליעבער דייטש, בעל־מחבר פון דער חלירע, שוטה בן פיקהאלץ, איהר זענט אויך דא? און איך האָב געמיינט, אז איהר האלט שוין העט־וויץ אין זיסען שלאָף, און עם חלום'ען זיך אייך מכשפות מיט ווילדע ציעגען, פיפערנאָטערס, וכדומה אזעלכע ענינים, וואָס איהר באשרייבט זיי דאָרטען אין אייערע ביכלעך.

דאָס קלייניע מחבר'ל האָט נעבאָך געמוזט, ווי א טשערע־פאשקעלע, ארויניציהען אין זיך דאָס קעפעל און ווערען נאָך קלע־נער, ווי ער איז, און אָפשווייגען דעם דאָזיגען גראָבען נפש, וואָס קאָן מאכען יעדען מיט דער בלאָטע. „אין עם־הארץ בלייבט איין עם־הארץ — לאז מיינס איבערגעהן"... — קלערט ער זיך, און ארקאדי לאשטשעט זיך וויעדער צום בעל־הבית, ווי א קעצעלע.

— אפנים, רב משה, איהר זענט אזא איד, וואָס קאָטאָרי איהר האָט פיינט יענעם אָנצומוטהען, זיך צוזעצען, ווי אנדערע זעצען זיך צו, דעקוטשען יענעם אזוי לאנג, ביז יענער מוז זאָגען „באם!" איך אויף אייער אָרט וואלט שוין לאנג אָנגעשפאָרט מיט א זא גליקליך געשעפט, וווייסט איהר וואו? א קלייניג־קייט — א פראָצעס פון נייען און נייענציג מיליאָן! א וועלטל אויסצורעדען — נייען־און־נייענציג מיליאָן!

אז יענע נאכט מוז ער „באנראבען ווערען"; האט מורא פאר א גוט אויג ערגער ווי א אידינע, טאמער געווינט ער — זאגט ער, אז ער האט פערשפיעלט, און בייט נישט קיין נעלר יענעם בשעת שפיעלען, און וועט אייך ניט לייהען פונ'ם קאהן, איהר זאלט זיך פאר איהם אויסציהען! און חאטש ער איז איצט „נישט ביי נעלר" שוין פון א צייט און וויסט נישט, פון וואנען קאן ער האבען נעלר, דאך נלויבט ער, ווי איין עהרליכער איד נלויבט אין משיח'ן, אז דער „נאט פון קארטען" קאן נאך מאכען אזוי, אז ארקאדי שווייצער זאל נאך האבען נעלר, און נרויס נעלר! דער עיקר איז — דער ערשטער כף־הא'ער מיט די ערשטע עהרליכע שענע פאסען, וועט שוין נאכדעם נעהן, אם ירצה השם, ווי א מזמור!

דער ערשטער נעדאנק זיינער איז נעווען נאכדעם, אז ער האט זיך אביסעל בערוהיגט פון די דריי מיליאן: אפשר איז דאס א בעשערטע זאך פון נאט, וואס ער האט זיך דא בעזעצט מיט דעם דאזיגען בראנזענטאלער? ווארום וואס האט ער עפים נראד אנגעטראפען אהערצו און ניט ערגיץ אנדערש? אפשר הויבען זיך אן פון דער מינוט „זיינע זיעבען יאהר"? ביי אט אזא מין סומע פון דריי מיליאן — ווי וועט איהם ניט אראפפאלען חאטש עטליכע טויזענדער, איך זאג שוין נישט קיין צעהנער הונדערטער טויזענדער! און ארקאדי הויבט־אן זיך אונטערשמירען צום בעל־הבית שוין נאר מיט איין אנדער ניגון:

— זאגט זשע מיר, מיין ליעבער רב משה, — אזוי, דאכט זיך, רופט מען אייך, הא? — אשטייגער, כדומה למשל, וועז איהר טרעפט צו מיר פריהער מיט א קליין שטיקעל צייט, בשעת מיר איז, ניט היינט נעדאכט, נעווען נראם אין קאפ, ענג אין קעשענע און דאס קערבעל איז נעווען א ממזר, — סטייטש, נעם איך דאך ארויס די הארטע הונדערטערס בשמחה רבה ואמרו כולם און זאג: זה כפרתי, זה חליפתי, זה הטויזענדער ילך לחיים ארוכים טובים ולשלום, ווארום ארקאדי שווייצער פארשטעהט מיט גאט'ס הילף

הער, געהט־איבער פון איינעם צום אנדערען, גיסט זיך ווי וואסער. אָט ליגט ביי איינעם א גאנץ בערגעלע גאָלד, דאָם גאָלד וואכסט און וואכסט, אָט געהט דאָם אריבער צו יענעם, און אָט איז דאָם וויעדער געקומען צוריק. ארקאדי שטעהט און קוקט, ווי יענער „וואַרפט די קאָרט", און חאָטש ער האָט אין דעם שפיעל קיין שום חלק ניט, וואָרום ער איז „נקי" (אויף זיין שפראַך), „ריין ווי א טעלער", נאָר גלאָט, דער גלאַנץ פון גאָלד און דאָם קלינגען פון גאָלד און דאָם גאָלד אליין פעראינטערעסירט איהם אזוי ווייט, אז עס קלאָפט איהם דאָם הארץ פאר יענעם, ער קוועלט־אָן אינ־איינעם מיט דעם, וואָם „נעמט־אוים", און העלפט מיט א זיפץ יענעם, וואָם האָט איינגעשטעלט און איז „אריין ווי קורח".

ס'איז שווער צו זאָגען, וועלכעם שטעהט ביי איהם העכער — צי דאָם שפיעל, צי דאָם גאָלד? ביידע זאכען אינאיינעם זענען ביי איהם ווי צונויפגעפלאָכטען, איינגעפלאָנטעט איינס אינ'ם אנדערען, ליעב, איינגעבאקען אין הארצען, טייערער פון אלסדינג אויף דער וועלט, און נאָר אין די צוויי זאכען ליגט זיין נשמה, און נאָר ארום די צוויי זאכען דרעהען זיך אלע זיינע מחשבות. וואָם עס זאָל זיך איהם ניט חלום'ען — חלום'ען זיך איהם „פא־סען" (געווינען) אָדער „פראָוואָלען" (פערלוסט), און נאָר קאָרטען און נאָר גאָלד זעהט ער פאר די אויגען. אז ער דערזעהט פאר זיך גאָלד, איז די ערשטע מחשבה זיינע: „וויפיעל קאָן מען מיט דעם מאכען, וועלכע נאָט העלפט, עס קומען אָן די רעכטע „פאסען", דער דרייצעהנטער, דרייצעהנטער פאם?" און ער הויבט אָן רעדען מיט נאָט, וועלכען א מאמין.

ארקאדי שווייצער איז, ווי דאָם רוב קאָרטענשפיעלער, א גרויסער, גרויסער מאמין, און נישט נאָר א מאמין אליין, נאָר איין אבערגלויבער, גלויבט אין גוטע און שלעכטע חלומות, געהט נישט אין קלוב אריין שפיעלען נישט מאנטאג, נישט דעם דרייי־צעהנטען, קעהרט זיך אום צוריק טאָמער בעגעגענט ער א גלח, און אז עס לויפט איהם איבער דעם וועג א קאץ, ווייסט ער געווים,

חדר מיט דער ציגאר אין מויל, די הענד צענומען, די פים צע־
שפרייט, די פליצעס אויפגעהויבען און דאס פנים שטארק אויס־
געצויגען, און קאן לאנג־לאנג נישט אויסרעדען א ווארט. נאכ־
דעם טהוט ער זיך א פאטש מיט די הענד איבער די ליטקעס און
צעלאכט זיך מיט א קוויטש, ווי זיין שטייגער איז, און ציהט אוים:

— דריי מיליאן קארבוינים! חא־חא־חא! אט דאס הייסט
א מטבע! דריי מיליאן! וועז איך האב, אשטיינער, אט די דריי
מיליאן איינציגע! אך טי, רבונו של עולם!!!...

קאפיטעל י.

די דריי מיליאן, וואס בראנזענטאלער וועט אמאל בעקומען,
האבען אונזער ארקאדי'ן, ווי מע זאגט, אונטערגעטראגען. ער האט
ניט אויפגעהערט ארומצושפאנען, היצען זיך, שיטען מיט ווער־
טער, ווי פון א זאק, און דער האלב־נאקעטער בעל־הבית איז מיט
א מאל אויסגעוואכסען, בעקומען חן ביי איהם אין די אויגען,
און ער האט זיך אננעהויבען צולאסטשען זיך, צושארען זיך צו
איהם, ווי א קעצעלע, אדער ווי א געטרייער הונד, אז ער וויל זיך
צו'חנפה'נען צו זיין בעל־הבית.

ארקאדי שווייצער האט דאס נעטהאן ניט מחמת ער האט
ארויסגעקוקט דערפון עפים א טובה פאר זיך. ער האט דאס גע־
טהאן נאר צוליעב דעם כח המושך פון געלד, וואס האט איהם
תמיד געצויגען צו זיך, ווי א מאגנעט. ער האט ליעב געהאט
געלד ניט מחמת דעם, וואס ער דארף דאס אזוי נויטיג האבען,
נאר מחמת דעם וואס ס'איז ג ע ל ד, מחמת דעם, וואס „געלד
איז א גוטע, ליעבע זאך". אונזער ארקאדי האט נעקאנט אוים־
שטעהן אויף די פים צעהן שעה כסדר אין קלוב ארום דעם גרויסען
קייגעניגן טיש און בעטראכטען דאס שפיעל, קוקען ווי דאס
רויטע קלינגענדיגע גאלד שיט ייך אהן איין עק, אהן איין אוים־

— וואָס? דריי מיליאָן קאַרבען? — חאַפּט זיך אַרויס אַרקאַדי שווייצער און שפּרינגט אַראָפּ פּונ׳ם בעטעל. — וואָס הייסט דריי מיליאָן קאַרבען?

— וואָס האָט איהר זיך אַזוי דערשראָקען? — מאַכט צו איהם בראָנזענטאַלער און פערדרעהט א פּאָפּירקע און קוקט־אַראָפּ צו זיך אויף די פּים גאַנץ קאַלטבלוטיג, גלייך ווי מע רעדט דאָ פון א דרייערעל. — וואָס זענט איהר דאָ אַזוי נתפּעל געוואָרען? איך האָב קאַרג האַרעוואָניע דערביי?

— אָבער דריי מיליאָן? — זאָגט ארקאַדי און צענעמט די הענד.

— דריי מיליאָן. אַזוי האָבען מיר אָפּגערעדט! און נישט נאָר גערעדט — טאַקי צעשריבען זיך אויף פּאָפּיער און גע׳חתם׳עט ביי׳ם נאָטאַריוס, וואָרום מען איז דאָך ניט מעהר ווי לעבעדיגע מענטשען, דער פּריץ איז שוין אַיין אַלטער פּריץ, אַליין בין איך אויך ניט קיין יונגערמאַן, איך האָב ברידער א סך מיט שוועסטער אַרעמע, א מענטש איז ניט ביי זיך אין די הענט, א קשיא אויף א מעשה? נאָט לייענט!

און בראָנזענטאַלער עפענט־אויף דאָס טישקעסטעל, שלעפּט־ארויס שוין אביסעל א פערגעלטען בויגען פּאָפּיער, גע׳חתם׳עט מיט א מאָדנע פערדרעהטער, פערצוקטער, פערפּלאָנטעטער חתימה מיט שלענגלעך, מיט דריידעלעך, מיט בייגעלעך און מיט ווידע־לעך, און רופט זיך אָן צו ארקאַדי׳ן:

— איהר זעהט א חתימה? דאָס מאַכט: „יאָן־קאָזימירוש־זיגמונד, גראָף־דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי“...

און ארקאַדי שווייצער שטעהט און קוקט זיך איין אין דער דאָזיגער סינצליך פערדרעהטער חתימה, וואָס זעהט אויס אויפ׳ן פּאָפּיער, ווי א שלאַנג מיט א פויגעל האָבען זיך ארומגענומען, איינגעפּלאָנטעט איינס אינ׳ם אנדערען, און אין מיטען א קלעק, און מע ווייסט ניט, וואו הויבט זיך אָן שלאַנג און וואו לאָזט זיך אויס פויגעל. און ער בלייבט שטעהן ווי אָפּהענדיג אין מיטען

און נאך כדומה אזעלכע שטעכווערטער זאגען זיי מיר, און מיין וויב האט זיך צוגעזעצט צו מיר איין מאל פאר אלע מאל: גט און גט. „שטיא! — טענה איך צו איהר. — וואס הערסט דו זיי? דיינע גוטע פרייגד, זאג איך, זענען דיך מקנא, פארגינגען דיר נישט אזא גליק!" געה טענה מיט א אידינע. „פאר דיר, זאגט זי, דאס גליק, בינד מיך אויף און געב מיר גט!" וואס טויג אייך, מיר האבען זיך נעמוזט גט'ען, און פאר גריזאטע מיט בזיון בין איך אפגעטראטען פון מיין שטאדט און בין ארויבער־געפאהרען אהערצוצו קיין יעהופעץ אינאיינעם מיט מיין פריץ, הייסט דאס, זוכען, טאמער וועלען מיר דא געפינען געלט אויף הוצאות. פארט א נרויסע שטאדט מיט אלערליי געשעפטען, מיט מעקלערס א סך, מיט מענטשען, וואס ווילען, חלש'ען פארדיענען א קערבעל, און האב איהם באזעצט, מיין פריץ הייסט דאס, אין א שענעם נומער פון א האטעל, און אליין האב איך מיר אפגע־דונגען אט־א־דעם דאזיגען בוידעם, ווי זאגט איהר, נעהענטער צו גאס, און אלע פריהמארגען נעם איך מיר דאס שטעקעלע און נעה מיר ארויס אויף דער בערזע, אין דרויסען הייסט דאס, דארט, וואו אלע אידען דרעהען זיך ארום, און שלים קענטשאפט מיט דער וועלט, און ס'איז א סברה, אז מיר מאכען דא א קאמפאניע, דאס הייסט, עטליכע מענטשען לענען זיך צוניוף מיט א קאפיטאל פון היבשע עטליכע טויזענד קערבלעך אויף חלקים, דאס הייסט, וויפיעל איטליכער גיט, אזוי פיעל חלקים האט ער אין געשעפט, אויף יערען הונדערטער נעמט זיך אן צעהן טויזענד, אויף טוי־זענד — הונדערט טויזענד, אויף צעהן טויזענד — א מיליאן. און ווי פארשטעהט איהר, האט איצטער מיין וויב חרטה? זי שיקט אונטער צו מיר אלע מאל א גוטען פרייגד, און די גוטע פרייגד וועלען צעפיקעט פאר קנאה, וואהרום ווי קאנען זיי דאס נאר איבערטראגען, אז זייער קרוב, משה בראנזענטאלער, א איד א חלפן, זאל מיט א מאל אזוי אויפגעריכט וועלען, באקומען דריי מיליאן קערבען?!

נייען־אוֹן־נייענציג מיליאָן! ניין, זאָגען זיי, מיר זענען אייך מוחל די מיליאָנען, גיט אונז בעסער א געשעפט פון מויזענדער... אַנדערע מאכען נאָך חוזק, דאָס גרעסטע נעלעכטער, לצ'עוועז אויף וואָס די וועלט שטעהט: „וואָס הערט זיך מיט א ייערע מיליאָנען?" ס'איז מיר געווען, הערט איהר, א בזיון פאר מיין פּריץ, וואָס האלט אזוי פון אידען, לויבט זיי אין טאָג אריין, רעכענט זיי פאר די ערשטע חכמים אין דער וועלט — צום סוף, נאָט אייך, ריינע בהמות, כשר'ע קעלבלעך, פערד, ווי איך בין א איד, פערד! תחילת האָבען זיך אפילו יאָ געפונען א פּאָר מענשלעך, וואָס האָבען איינגעשטעלט עטליכע קערבלעך אויף הוצאות, נאָר אז ס'איז געקומען, מע האָט באַראַפט האָבען נאָך הוצאות, פּאָפיערען, דעפּעשען, האָבען זיי זיך מיישב געווען: סטאָפּ! וואָס איז די מעשה? געגוג, זאָגען זיי, ס'איז ביי זיי ניט קיין קוואל, זאָגען זיי, א ברונען נעמט זיך אויך אויסעט... געפעלט אייך אביסעל חכמים? זיי וואָלטען א בעלן געווען אויף מיליאָנען אוֹן ס'זאָל זיי קיין געלט ניט קאָסטען! געבראָטענע טייבעלעך אין מויל אריין! אַנדערע האָבען אָפּגעשוויגען, אוֹן פון אַנדערע האָבען מיר נאָך געהאט בזיונות אויך; זיי האָבען געסטראָשעט מיט'ן פּראָקוראָר... וואָס דאַרפט איהר מעהר, אז זיי האָבען ארויפגעפיהרט מיין אייגען ווייב, זי זאָל ביי מיר נעמען גט.

— וואָס? איהר זענט א באַווייבטער? מזל טוב אייך! — חאָפּט זיך אויף ארקאַדי.

— געווען א באַווייבטער, — זאָגט בראָנזענטאָלער — היינט שוין ניט. זאָרגט זיך ניט, מיר האָבען זיך גע'גט. קרובים האָבען זיך אריינגעמישט און גלאָט גוטע פריינד: „וואָס טויג אייך, זאָגען זיי, מיליאָנען? היט בעסער אָפּ אייער געשעפט, א מזומן'ער גראָשען איז טייערער פון אלע חלומות, און וואָס טויג אייך, זאָגען זיי, ארומפיהרען זיך מיט'ן דאָזיגען אָדון? נאָט ווייסט, וואָס פאר א נפש דאָס איז? אפשר איז דאָס איין אָדם בפקדך?"

איזראעליטי" — טאקי מיט דעם דאזיגען לשון, ווי איהר זעהט מיך א אידען!

— וואם טויג מיר זייער קאמפלימענטען? — מאכט ארקאדי. — איהר דערצעהלט בעסער, וואם האט איהר געמאכט מיט די אידען?

— הערסט דו? — זאגט בראנזענטאלער. — אט דא הויבט זיך ערשט אן די רעכטע מעשה!

— טאקי באמת? — מאכט ארקאדי שווייצער. — וואם זשע איז געווען ביז אהער?

— א הקדמה. — רופט זיך אן דער מחבר.

— אמת, טשיידעלי איז געראכט, דאם איז געווען נישט מעהר ווי א הקדמה; נאר שרעקט זיך ניט, די הקדמה איז גרעסער פון'ם ספר.

אזוי זאגט בראנזענטאלער דער בעל־הבית און דערצעהלט ווייטער די געשיכטע מיט מילי'אנען.

קאפיטעל ט.

— שא, וואו זשע האלטען מיר? יא, ביי אונזערע אידעלעך. אונזערע אידעלעך זענען, ברוך־השם, אזא פאלק, וואם קאטארע זיי וועלען אייך קויפען און פארקויפען, האנדלען־וואנדלען, דרעה־שמעה וואם איהר ווילט, כל השפעקולאציעס שבעולם! דערצעהלט זיי אויפ'ן הימעל א יריד — וועלען זיי אוועקווארפען האק און פאק און פליהען גלייך אין הימעל אריין און שפרינגען אין פייער אריין; און קומט לענט זיי פאר א ריין נעשעפט, א כשר'ע ירושה, א מזומנ'ע זאך, וואם אט ליגט דאם, נעה הויב עם אויף און נעם דאם צו — ניין, איז ניטא קיינער אין דער היים! וואם איז די מעשה? ס'איז צו גוט, זאגען זיי, צו פיעל נעלט, צו א נרויס גליק — און נעה מאך מיט זיי! סטייטש, בהמות בצורת אדם,

געלט!" „אָט אזוי גיך, זאָגט ער, פֿאָהרט מען און מע נעמט געלט? מע דאַרף, זאָגט ער, נעמען מיט זיך איין אדוואָקאַט, און פֿאַפֿיערען א סך דאַרף מען ארויסנעמען; דאָס קאָן מען ניט מאכען חאַפֿענדיג; מע דאַרף דערצו האָבען, זאָגט ער, געדולד און געלט, זאָגט ער, געלט, פֿיעניאָנדזע!"... אזוי זאָגט ער צו מיר אָן פֿיפֿקעט דעם לולקע־ציבעק גאַנץ רוהיג. און איך? איך ברען, איך גליה, איך עק מיך! „וואָס איז מיט דיר, פֿאני מאַשקע, זאָגט ער, וואָס ביזט דו אזוי צעקאָכט?" „סטייטש, זאָג איך, אזא מטמון מיט געלט! אזא איין אוצר! א קלייניגקייט נייען־און־נייענציג מיליאָן!? פון אונטער דער ערד, זאָג איך, וואָלט איך אויסגעגראָבען געלט אויף הוצאות און וואָלט אוועקגעפֿאָהרען נאָך די מיליאָנען!" אזוי זאָג איך צו איהם, און ער זיצט זיך גאַנץ קאַלטבלוטיג, פֿיפֿקעט דעם לולקע־ציבעק, טהוט זיך אפילו ניט א קנייטש, ווי איינער רעדט: „וואָס זאָל איך טהון? זאָל איך מיר מפקיר זיין צוליעב די מיליאָנען? דאָס לעבען איז טייערער!" בקיצור, וואָס זאָל איך דאַרף דערצעהלען? איך האָב מיך געזומען צו מיין פֿריץ איהם פֿיקען אין קאָפּ אריין אלע טאָג, אלע טאָג: „פֿריצ'אני, וואָס שווייגסט דו? איך וועל מיך פֿרובען, זאָג איך, ביי מיינע אידען, טאָמער וועל איך קריגען פון דיינעטוועגען די עטליכע קערבלעך, וואָס מע דאַרף". „מהכתיתי, מאכט ער, אז דו ווילסט, פֿרוב זיך, אפשר וועסט דו קריגען? איך וויים, זאָגט ער, אז מיט אידען קאָן מען אלסדינג מאכען, וואָרום אידען זענען, זאָגט ער, א רייך פֿאָלק און א קלוג פֿאָלק און א פֿארשטענדיג פֿאָלק. אויף דער גאַנצער וועלט, זאָגט ער, איז נישטא נאָך אזא פֿאָלק, ווי אידען! צוויי, זאָגט ער, פֿעלקער זענען פֿארהאַן אויף דער וועלט: פוילען און אידען! די דאָזיגע צוויי פֿעלקער, זאָגט ער, מוזען אמאָל גובר זיין די גאַנצע וועלט און נעוועלטיגען איבער דער גאַנצער וועלט! אלע פֿעלקער, זאָגט ער, וועלען אונטערגעהן, אויפֿפֿרעסען איינס דאָס אנדערע, נאָר אידען און פוילען — די וועלען בלייבען אייביג! „פֿאַליאַקי אי

זעהר א גרויס פּאַרמעגען אין די בענק מיט א צוואה, אז דאָס געלט זאָל לינגען פּינף און צוואַנציג יאָהר און עס זאָל וואַכסען אויף דעם פּראָצענט, און אז עס וועלען איבערגעהן די פּינף און צוואַנציג יאָהר, זאָל מען דאָס צעטיילען צווישען זיינע קרובים, איטלעכען באזונדער א גלייכען חלק. און אזוי ווי פון אלע דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקים זענען פּאַרבליבען נאָר ער, מיין פּריץ הייסט דאָס, מיט זיינע צוויי שוועסטער, לכן זענען זיי די אייגציגע יורשים אויפ'ן גאנצען פּאַרמעגען, וואָס טרעפט אָן אַצינד, ווי איך האָב אייך געזאָגט, נייען־און־נייענציג מיליאָן, דאָס הייסט פונקט צו דריי און דרייסיג מיליאָן אויף א חלק.

— איך זאָל פּאַרמאָגען דאָס פּראָצענט פונ'ם געלט, וואָלט איך זיי באַוויזען אין קלוב, וועד עלטער איז! — חאָפט זיך אויף ארקאַדי.

— לאָם איך פּאַרמאָגען חאָטש די הוצאות, וואָם דאַרף קאָם־טען פּאָהרען ברענגען דאָס געלט פון דאָרטען אהער, וואָלט איך שוין געוואוסט וואָם צו טהון! — זאָגט דער מחבר.

— האָט קיין פּראַיבעל ניט, איהר זענט ביידע נאַראָ־נים! — זאָגט בראָנזענטאָלער. — איהר ווינשט מיר בעסער, איך זאָל דורכפּיהרען אָט דאָס, וואָם איך ווייס, וועט איהר בעסער מאכען.

— אָמן, לאָז אייך גאָט העלפען! — זאָגען ביידע שכנים מיט א מאָל, און דער בעל־הבית דערצעהלט ווייטער:

— שא, וואו זשע האלטען מיר? יא, ביי די נייען־און־נייענציג מיליאָן. דערהערט פון איהם אזא מעשה, פּאַרשטעהט איהר דאָך, ווי אזוי איך בין אונטערגעשפּרונגען און זאָג צו איהם, צו מיין פּריץ הייסט דאָס: „סטייטש, אדוני פּריץ, נייען־און־נייענציג מיליאָן, וואָם שווייגסט דו?" מאכט ער צו מיר: „ביזט א נאר, דא העלפט ניט קיין שרייען! מע דארף, זאָג ער, פּאָהרען און נעמען גאלט". „נו, זאָג איך, פּאָהרט מען און מע נעמט

— חס וחלילה! — מאכט ארקאדי. — וואָס הייסט, איך וועל אזעלכעם מיינען? וואָס בין איך עפּיס, א יונגעלע? דערצעהלט, דערצעהלט, מיר האָרכען אייך מיט קאָפּ!

— שא, וואו זשע האלטען מיר? יאָ, זענען זיי געווען, הייסט דאָס, אונגעהייער רייך און געשפּיעלט די גרויסע ראָלע ביז... ביז'ן פּוילישען מיאטעוש. און אז ס'איז געקומען דער פּוילישער מיאטעוש, האָט מען ביי זיי צונעמען אלע זייערע מאיאנטקעס מיט'ן טיטול גראָף, געוואָרען אוים גראָף דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי, נאָר פּשוט — פּאני דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי.

— פּאן ווזש נע אסעסאָר? שרה, נעם־צו די פּיש! — מישט אריין ארקאדי א וואָרט, און בראָנזעמטאָלער בעט איהם, ער זאָל ניט האָבען קיין טבע פון איבערשלאָנגען, בשעת יענער רעדט.

— שא, וואו זשע האלטען מיר? יאָ, האָט מען ביי זיי צוגענומען אלסדינג, און זיי האָבען נעבאָך געמוזט אָפּטרעטען, געמוזט אויף זיך דעם גלות, צעקראָכען געוואָרען איבער דער נאנצער וועלט, דער אהער, דער אהין, און נעבליבען זענען זיי נאָר אין דרייען: ער, הייסט דאָס, און זיינע צוויי שוועסטער, מיידלעך, וואָס האָבען זיך אויפגעהאלטען ביי זייערען איין אלטען פעטער, אויך א דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי, און פון יענעם פעטער האָבען זיי געהערט, אז ער האָט א יונגערען ברודער סטאניסלאוו דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי אין אמעריקא ערגיץ, אין קאליפאָרניע, נעהט איהם דאָרטען זעהר גוט, און ער רופט זיי אלע אהין, קיין קאליפאָרניע, נאָר זינט דער דאָזיגער פעטער זייערער איז אוועק־נעשטאָרבען, האָבען זיי שוין מעהר פון דעם סטאניסלאוו דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי נישט געהערט און נישט געוואָהנ, און האָבען שוין נאָר פּארגעסען, אז זיי האָבען אמאל געהאט ערגיץ א פעטער סטאניסלאוו. פּלוצים, מיט עטליכע יאָהר צוריק, קומט זיי אָן א ידיעה, אז אין אמעריקא, אין פילאדעלפיע, אין דער שטאָדט סאנ־פראנציסקא, איז מיט דרייסיג יאָהר צוריק נעשטאָרבען איינער א סטאניסלאוו דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי און האָט איבערנעלאָזט

בשעת מעשה בעווייזט בראַנזענטאַלער מיט דער האַנד, ווי אַזוי עס שפּרינגט ארויס דער קאַרעק: פּאַץ! און ארקאַדי שוויי־צער רופט זיך אָן:

— ווייסט איהר, וואָס איך וועל אייך זאָגען? איך בין אייך מוחל די קאַרעטעס מיט די פערד, מיט די גרויסע טיערסטע הינט, מיט די יענערס פון פּאַרענט און פון הינטען, פּאַר איין פּלעשעל פּוילישען מער אָדער נאַליווקע פון יענע אַלטע פּוילישע מעדלען מיט די נאַליווקעס. צי איהר ווילט דוקא א גלעזעל ווין, און אפשר ווימאַראַזיג דערצו?

— עס מעג זיין א פּראָסט גלעזעל שטאַרקע, — מאַכט בראַנ־זענטאַלער און דערצעהלט ווייטער:

— היינט נעלט, מזומן נעלט און באַנקאָווע בילעטען, זאָגט ער, איז נעווען אַזוי פיעל, אז אויף שניידען קופּאָנעס האָט מען נע־האַלטען באַזונדערע מענטשען, וואָס זענען נעזעסען מיט שערלעך פון גאַנץ פריה ביז שפּעט אין דער נאַכט און מע האָט נעשניטען און נעשניטען און נעשניטען.

בשעת מעשה בעווייזט בראַנזענטאַלער מיט צוויי פינגער, ווי אַזוי מע האָט נעשניטען די קופּאָנעס, און אלע דריי שטעלען זיך פּאַר א גאַנצען בארג מיט קופּאָנעס, און ארקאַדי שווייצער רופט זיך אָן:

— פּונקט ווי ביי מיין עלטער־זיידען פון דער מאַמעס צד; ער איז נעווען, זאָגט מען, אזא גביר און האָט נעהאַט אַזוי פיעל בהמות מיט שאָף מיט ציענען, אז ס'איז נעווען אוממעגליך, מע זאָל זיי מעלקען; האָט מען אויסגענראָבען פון זייערטוועגען א גרוב און מע האָט זיי אריינגעלאָזט אין גרוב אריין, זיי זאָלען זיך אליין מעלקען און טאקי דאָרטען מיט די פים אויסשלאָגען פּוטער...

— איך זעה אין אייך, — זאָגט צו איהם דער בעל־הבית מיט פערדראָס — אז איהר מיינט, מע דערצעהלט אייך פּזמונות, מעשיות פון טויזענד איין נאַכט?

— אפנים, אז דאָ הויבט זיך ערשט אָן די רעכטע מעשה? — זאָגט ארקאדי שווייצער און שפּאַרט זיך אָן מיט'ן קאָפּ אויף דער לינקער האַנד און טהוט א וואונק צום מחבר: — פּאַני פּיפּער־נאַטער! מע האָט דאָך אייך געלאָזט בעטען, איהר זאָלט ניט שלאָפען און האַרכען מיט קאָפּ.

— הלואי וואָלט איהר אזוי געהאַרכט מיט קאָפּ און ווינציגער נערעדט! — ענטפערט איהם טשיידעלי, און בראָנזענטאָלער דער־צעהלט די נעשיכטע פון'ם גראָף דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי.

קאפיטעל ח.

— שא, וואו זשע האלטען מיר? יאָ, ביי'ם גראָף דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי. קומען קומט ער ארויס, זאָגט ער, פון די אמת'ע דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקים, פון די ערשטע אלטע פוילישע מאגנאטען, געבונדען מיט די פּאָטאָצקים, מיט די ליובאָמירסקים און מיט די זאמאָיסקים, נעשפּיעלט אמאָל די גרעסטע ראָלע אין דער וועלט, נעהאָט אייגענע אימעניעס נרויסע אויף טויזענדער קאָמפּעדראָטנע וועלסטען, מיט וועלדער אזעלכע, וואָס קיין פּוס פון קיין מענטשען איז דאָרט נאָך קיינמאָל ניט געווען, מיט די שענסטע פּאָלאָצען, נערטנער, אָראַנזשעריין, מיט די ברענענדיגע פערד, מיט די שענע קאָרעטעס, מיט די גרויסע טייערסטע הינט, און אז מען איז ביי זיי ארויסגעפּאָהרען, זאָגט ער, נאָפּאָלאָוואניע, אָדער נא־שפּאָצער, איז א יענער פון פּאָרענט, א יענער פון הינטען, זעכס פערד נא־שפּיץ — ערדציטערניש! היינט די קעלערס זייערע מיט די בעסטע ווייגען, מיט די אלטע בראָנפענס, מיט די גוטע סטאָרקעס, מיט די אמת'ע קאָניאקען, מיט די עכטע פוילישע מעדען און געשמאקע נאלייווקעס, וואָס אז מען עפענט אויף א פלעשעל, שפּרינגט־ארויס דער קאָרק און סע גיהט אזש א רויך...

מאכט ער צו מיר: „וויפיעל, מיינסט דו, אשטייגער, פארמאג איך?" זאג איך צו איהם: „וויפיעל דו פארמאגסט, ווינש איך דיר, דו זאלסט פארמאגן צוהן מאל אזוי פיעל". מאכט ער צו מיר ווייטער: „אלע נאפשיקלאד?" דאס הייסט, ער וויל, איך זאל איהם נאר שאצען וויפיעל ער פארמאגט! בין איך מיך מיישב: עס קאסט מיך נעלט? און חאפ מיך ארוים מיט די רי"ש אלפים! אז מיין פריץ הויבט זיך ניט אן צו קאטשען, ווי גרוים ער איז, און טרייסלען זיך און לאכען אויף אזעלכע קולות, אז איך האב נעמיינט, ער וועט, חלילה, פלאצען פאר געלעכטער. „טי יעסטעם וויעלקים דורנים, מאשקע!" מאכט ער צו מיר נאכדעם, אז ער האט זיך שוין גוט אנגעלאכט; דאס הייסט, אז איך בין א גרויסער נאר. „איך פארמאג, זאגט ער, אויף מיין חלק אליין נישט מעהר און נישט ווינציגער פון דריי און דרייסיג מיליאן. און מיר אלע דריי, איך מיט מיינע צוויי שוועסטער, הייסט דאס, פארמאגען מיר נייען־און־נייענציג מיליאן!" און נישט לאנג נעטראכט, געהט ער צו צום שיפלאד און נעמט מיר ארוים א פאק מיט פאפיערען און טראגט מיר אונטער די פאפיערען גלייך אין פנים אריין און זאגט צו מיר: „נא באטש!" זעה, הייסט דאס! וואס זאל איך זעהן? איך זעה פאפיערען מיט שטעמפלען א סך, נאר וואס דאס איז — וויים איך ניט! „דו זעהסט, זאגט ער צו מיר, אט די דאזיגע חתימה? דאס איז די חתימה פון'ם פרעזידענט אליין, פון אמעריקא, צוגעשיקט גלייך אויף מיין נאמען פון סאנפראנציסקא, פון קאליפארניע". מילא, קאליפארני היינט, קאליפארני מארגען, אז איך וויים ניט מיט וואס מען עסט דאס! „וויסט דו וואס, פאני מאשקע, מאכט ער צו מיר, לאמיך דיר חאטש דערצעהלען, וואר איך בין — וועסט דו פארשטעהן וואס דאס איז פאר פאפיערען און וואר איז דער גראף דאמבע־דעמבא־דעמביצקי". אזוי זאגט ער צו מיר, דער פריץ הייסט דאס, און פארוויכערט דעם לאנגען לולקע־ציבעק און הויבט מיר אן צו דערצעהלען א גאנצע מעשה.

זערע נביאים, און וועט שמועסט שלמה המלך — דער איז, זאגט ער, געווען „בארדזא ניע גלופי טשלאוויק", דאס הייסט, גאר קיין נאר נישט, טאקי מיט דעם דאזיגען לשון, ווי איהר זעהט מיך א אידן! בקיצור, דער פּריץ איז געווארען ביי מיר א היימישער פּריץ און זעהר־זעהר איין אפּטער גאסט. איך וויים אליין ניט, פּאר וואס, נאר מיר זענען געווארען מיט איהם נפש אחת, זיך ליעב געקריגען פּשוט איינס דאס אנדערע, אנגעהויבען אריינקומען איינס צום אנדערען, ער צו מיר אלע פּרייטאג־צו־נאכטס אויף שבת'דיגע פּיש, איך צו איהם שבת בייטאג אויף א גלעזל טהיי. וועט ער איז און וואס ער איז — האב איך נישט אנגעהויבען צו וויסען. איך האב נאר געהערט, אז ער איז א גראף, און רופען רופט מען איהם דאמבע־דעמבא־דעמביצקי.

— אהא! — מאכט ארקאדי שווייצער. — ער חאפּט שוין א ביסעל דעם אנבליק פון אונזער משה־מענדי־מרדכי־אהרן־פייסי־דבורה־משה־מענדיס, וואס מע דארף פריהער גוט איבערבייסען, מע זאל דאס קאנען אויסרעדען אין איין אטהעם. מילא בקיצור, ווי אזוי, זאגט איהר, רופט מען איהם, אייער אדון?

— דאמבע־דעמבא־דעמביצקי רופט מען איהם, און וואהנען וואהנט ער הינטער דער שטאדט ביי זיינע צוויי שוועסטער, וואס מע רופט זיי ביי אונז „די בארישנים" און וואס ביידע אינאיינעם זענען אלט אריבער א מאה. די דאזיגע מיידלעך זיצען שטענדיג פארשפארט, האבען מורא פאר א מענטשען, קיין בן־אדם האט נאך נישט געהאט ביי אונז די זכיה זיי צו זעהן, און איך אויך נישט, און איטליכם מאל, וועז איך האב מיט איהם געוואלט מאכען א שמועס פון זיינע שוועסטער — פלעגט ער נאר א מאך טהון מיט דער האנד, זיך נעמען צום לאנגען ציבעק און פארשלאגען די רעד. איינמאל זיץ איך מיט איהם אזוי שבת בייטאג און מיר מרינקען טיי, רופט ער זיך אן צו מיר פלוצים פון דער העלער הויט: „זאג מיר נאר, פאני מאשקע, וויפיעל שאצט דו מיך?" זאג איך: „איך פארשטעה ניט וואס דו מיינסט, פאני גראביע".

— נוט מאָרגען, נעלי, רעטאַך טראָג איך! ווער פּרענט אייך, גרינער אַנגעס, זויערע קיסליצע, בהמה בצורת קעלבעל?

— א דאנק פּאר א קאַמפּליმענט! — זאָגט איהם טשיידעלי און טהוט זיך א בויג צו איהם.

— ניטאָ פּאר וואָס. — ענטפערט איהם אַרקאַדי מיט א בויג צוריק.

— אידען! טאַמער וואָלט איהר אויפגעהערט זיך איבער־שיסען מיט ווערטער? — זאָגט צו זיי דער בעל־הבית און דער־צעהלט ווייטער:

— שא, וואו זשע האלטען מיר? יאָ. קומט אריין צו מיר אין קלייטעל א הויבער פּריץ, זעצט זיך אוועק און בעטראכט מיין קראָם, פּרענט זיך נאָך אויף איטליכער זאַך, וואָס קאָסט דאָס, וואָס קאָסט יענץ, רעדט מיט מיר אויף פּויליש, פּארשטעה איך, אז ס'איז א פּאָליאַק, נאָר קויפען קויפט ער גאָר ניט. „פון וואַנען איז א פּריץ?" — פּרעג איך איהם. זאָגט ער: „איז וואַרשאַוויא". „וואָס טהוסט דו היע?" זאָגט ער: „ניץ ניע ראָביא" — גאָר נישט, הייסט דאָס. אויף מאָרגען — נאָך א מאָל דאָס אייגענע: אַריינגעקומען, געזעסען, געקוקט, געבעטן, — גאָר נישט. אויף איבערמאָרגען וויעדער דאָס אייגענע, און אזוי אלע טאָג. „ווי געפעלט דיר די שטאָדט, פּאני גראָביע?" — פּרעג איך איהם. זאָגט ער: „זעהר א פיינע שטאָדט, און ניט אזוי די שטאָדט, זאָגט ער, ווי די מענטשען, און ניט אזוי די היגע מענטשען, ווי די היגע אידען; פון אידען האלט ער איין עולם ומלואו, מחמת אידען זענען, זאָגט ער, זעהר א פיין פּאָלק; „איזראַעליטי יעסטא באר־דזא שליאכטנע נאציא", — זאָגט ער, טאקי מיט דעם דאזיגען לשון, ווי איהר זעהט מיך א אידען! דאָס ערשטע מאָל אויף מיין לעבען הער איך, אז א פּריץ, און נאָך א פּאָליאַק דערצו, זאָל האל־טען פון אידען, ליעב האבען זיי, רופען אונז נאָר „איזראַעליטי", ניט „זשידזי", זיך אינטערעסירען מיט אונז, לויבען אין טאָג אריין אונזער אמאָליגע אידישע מלוכה, מיט אונזערע מלבים, מיט אונ־

— נגב. — העלפט איהם אונטער ארקאדי שווייצער. — וואָס דען? עהרליך איז שווערליך, ווי מיין באבע טאָלצע, עליה השלום, פלענט זאָגען בשעת אראָפנעמען וואכם פון די ערב יום־כפור'דינע ליכט...

— ווער בעט אייך, איהר זאָלט מאכען א פירוש אויף מיינע ווערטער? — זאָגט צו איהם בראָנזענטאָלער. — איך זאָג, אז פון חלפנות אליין איז שווער צו לעבען, מוז מען זיין דערצו א שטיקעל סוחר: קויפען א מאָל איין אלטע מטבע אין גלייכען געלט, אמאָל א חפץ, איין אלטען הרם, א זילבערנע גאלקע פון א שטעקעל, אביסעל ברוך, און אָט אזוי ווערד מען פון א חלפן א שטיקעל קרעמער, דאָס הייסט, מע דינגט־אָפּ א לאָך און מע שלאָגט צו א בלעטעל: „קויפט און פארקויפט", — ווערד שוין גוט. עס קומט אריין א מאָל א פריץ, א פריצה, א איד, א שווארץ יאָהר, ער קויפט, פארקויפט, בייט־אויס שילע נא שווייצע, צי מע פארדיענט, צי מע דערלענט — גאָר ניט, מע האנדעלט. ויהי היום, איינמאָל, פאָרנאכט איז דאָס געווען, זיץ איך מיר אזוי פארטראכט, קיין פריון איז ניטא, עפענט זיך די טיר און עס קומט־אריין צו מיר אין געשעפט אריין עפּים א פריץ א מאנאט, הויך ווי עוג מלך הבשן, כמעט אונטערגעשפּארט מיט'ן קאָפּ דעם בוידעם, מיט צוויי מורא'דינע וואָנסעם, מיט א מין נאָז...

— אשר לא נאָזו אבותינו! — חאָפּט איהם אונטער ארקאדי, — און בראָנזענטאָלער שטעלט־אנידער אויף איהם די אויגען, און דאָס בראָנזענע פּנים ווערד ביי איהם ווי פערשטאָרבען, ווי איינער דערדט: „וואָס איז דאָס פאר א מין שפּראך?"

— ס'איז לשון־קודש. — גיט איהם ארקאדי צו פערשטעהן נאָענץ ערנסט.

— גוט, וואָס איהר האָט אויסגעזאָגט, אז ס'איז לשון־קודש, אניט, וואָלט מען געקאָנט מיינען, אז ס'איז פראנצויז. — רופט זיך אָן דער מחבר טשיידעלי, און ארקאדי צאָהלט איהם אָפּ אויפ'ן אָרט:

— מיר האבען דאך עפּים געשמועסט, פּאני שווייצער, אז מע זאל מיך ניט איבערשלאגען? פון וואנען האט זיך געגומען צו אונז די דאזיגע ירושה — איז דערינען א גאנצע מעשה: איך בין נאר אליין בטבע, ווי איהר קוקט מיך אן, א איד א חלפן...

— אוי! — חאפט זיך אויף שווייצער. — גאט זאל מיר טאקי אזוי העלפען, ווי איך האב געקלערט, אז איהר באדארפט זיין א חלפן! דאס פּנים איז ביי אייך ווי ביי א חלפן. אלע חלפנים האבען עפּים מאדנע טרוקענע פּנימ'ער און זעהען־אוים ווי עפּים הילצערנע מענטשען מיט שוויענע קעפּ.

— איך בעט אייך, — זאגט צו איהם דער בעל־הבית — איהר וועט אמאל אנשטומט ווערען, צי ניין? דאס מויל מאכט זיך אייך נאר ניט צו אויף קיין מינוט! אפּנים, ס'איז ביי אייך אזא מין חולאת?

ארקאדי שווייצער ענטפערט איהם דערויף נאר ניט; ער פערשטופט דאס מויל מיט'ן ציגאר, זעצט זיך צו און מאכט א מינע פון א סטאטיק, ווי א מענש, וואס האט זיך געגעבען דאס וואדט שווייגען, און דער בעל־הבית קאן דערצעהלען זיין געשיכט'ע שוין אהן א שום איבערשלאג.

קאפיטעל ז.

— שא, וואו זשע האלטען מיר? יא. בין איך, חיסט דאס, געווען א איד א חלפן, געשטאנען מיט א טישעל אין מארק און צעביטען קליין געלד, און דערפון געצוינגען דאס שטיקעל ברויט. איז אבער דער חסרון, וואס פון חלפנות אליין קאן מען ניט לעבען; נעה, וואדט, קוק־ארוים אויף א אידען, ביז ער וועט קומען אמאל אויסבייטען א קערבעל אויף מינץ, וועט מען פאר־דינענן א האדטען צווייער. וואס זשע טהוט מען? באדארף מען זיין דערצו א שטיקעל . . .

א גוזמא און מיט קלייטען געמויערטע, — וואָס דען קאָן זיין, איך בעט אייך, א אידישע ירושה?

— שוין? איהר האָט שוין וויעדער צעלאָזט דאָס ציננעל אַייערס? אז איהר ווילט מיך אויסהערען אקוראט, זאָלט איהר מיך ניט איבערשלאָגען. פאר וואָס האָב איך אייך ניט איבערגעשלאָגען, בעת א י ה ר האָט געדעדט?

אזוי זאָגט בראָנזענטאָלער, פערציהט זיך געשמאַק מיט'ן פאָפיראָס, שפּאַרט זיך אָן אָן טיש, ציהט־אויס די לאַנגע פיס און הויבט־אָן צו דערצעהלען, און ביידע שכנים הערען זיך צו מיט קאָפּ:

— באשטעהן באשטעהט די ירושה אונזערע דוקא פון מזומן געלט, און באטרעפען באטרעפט זי ארום און ארום בסך־הכל, שוין מיט פראָצענט און מיט פראָצענט דפראָצענט, אזוי גרויס ווי נייען־און־נייענציג מיליאָן.

— הא? נייען־און־נייענציג מיליאָן? — שרייט־אויס אר־קאדי שווייצער און שפרינגט אוש אונטער פון התפעלות. — דאָס איז דאָך עפּיס, וועה איז מיר, א מין פויטיקע, וואָס וואָלט אונז געטוג געווען אין דרייען אויפ'ן גאנצען לעבען, און עס וואָלט נאָך געבליבען אביסעל די קרובים און אביסעל אויף עולמות. וואָס, ניט אזוי?

בראָנזענטאָלער לאָזט איהם רעדען, ענטפערט איהם ניט דאָס אנדערע וואָרט, פערציהט זיך מיט'ן פאָפיראָס און דערצעהלט ווייטער:

— זענען מיר אויף די נייען־און־נייענציג מיליאָן, הייסט דאָס, דריי יורשים: איין ברודער מיט צוויי שוועסטער, צו דריי־אָן־דרייסיג מיליאָן אויף א חלק.

— וואָס רעדט איהר? — חאפּט איהם אונטער ארקאדי. — מיר דאכט, אז א ברודער נעמט צוויי מאָל אזוי פיעל ווי א שוועסטער, היינט ווי אזוי קומט ביי אייך אויס דער חשבון צו דריי־אָן־דרייסיג מיליאָן אויף א חלק?

— אָ! זעהט איהר? — מאכט דער בעל־הבית אוֹן ווייזט אַן מיט די אויגען אויפֿן מחבר'ע. — איהר האָט געזעהן, ווי משיידעלי האָט זיך נאָר־וואָס אויסגעדרעהט אויף איין פּוּם אוֹן איז געבליבען שטעהן אויף איין אָרט? פּונקט אזוי דרעה איך מיך אַרום אָ געשעפּט, אָ גרויס געשעפּט, שוין פּוּן כּמה וכּמה יאָהרען; איך דרעה מיך אוֹן דרעה מיך אוֹן שטעה אויף איין אָרט.

— אָ? אויב אזוי, פּאַרשטעה איך שוין! — פּערזאָפּט אַראַדי שווייצער מיט אַ געלעכטער. — איהר זענט אָ מעקלער פּוּן די מעקלערס, וואָס פּאַרקויפֿען דעם שפּיץ פּוּן די יעהופּעצער בערג, דעם שאָטען פּוּן די בוימער פּוּנ'ם בויבעריקער וואַלד, אוֹן בייטען דעם נעכטיגען טאָג אויפֿן אַדעסער לימאָן, אוֹן פֿיהרען־דורך אָ באַהן גליך פּוּן מאָזעפֿעווקע צו דער לבנה? אָט אזוי זשע רעדט! וואָס זשע מאכט איהר אָנשטעלען? אָחינו אתה, נאָט אייך אָפּ שלום, דען אז איך ווייל, זאָג איך, אז איך בין אויך אָ מעקלער. איך האָב אויך אָ צוויי־דריי אָפּיסען ביי זיך אין קעסטעל פּוּן די רייכע אימעניעס, מיט די שענע וועלדער, מיט די גרויסע פּאַלאַצען, מיט די קלוגע פּערד, מיט די ריינע סאָזשעלקעס, מיט די אמת'דיגע דגים אוֹן מיט די ווילדע קאַטשקעס, וואָס שווימען־ארום פּוּן אויבען אויפֿן וואַסער...

— טיע־טיע־טיע! — שלאָגט איהם איבער בראָזענטאַלער אין מיטען. — אָ איד איז דיר קיין קאַטאָווע ניט. זעה־נאָר, ווי ער האָט זיך דאָס אַביסעל צעלאָזט, ווי אָ בעל־דרשן! עס הויבט זיך גאָר ניט אָן. איך בין קיינמאָל נישט געווען קיין מעקלער אוֹן וועל ניט זיין קיין מעקלער, אוֹן בין אפילו נישט גלעגען נעבען מעקלערס. מיין געשעפּט איז ירושה. מיר לאָדען אָ ירושה, אָ גרויסע ירושה לאָדען מיר.

— אָ ירושה? — חאָפּט איהם אונטער ארקאַדי. — פּוּן וועמען איז? טאָקי פּוּן אייערען אָ זיידען? מסתמא אָ מאיאָנעטאָק אָ גרויסער, פּוּן עטליכע דערפּער מיט שאָפּ אוֹן רינדער, מיט וואַסער־מיהלען אייגענע, מיט בריקלעך, מיט קרעטשמעס, מיט הייזער

ארקאדי שווייצער נעפינט זיך ווי בעלעדינט.

— ניט ראיעל, זאגט איהר? גוט איז אייך, אז אייערע פאבריקעס ארבייטען דאָרטען, אייערע שיפען אויפ'ן ים נעהען זיך, די מיהלען מאהלען, און אלייז זיצט איהר אויפ'ן גרייטען און שניידט קופאנעס פון די ביכלעך פאפיראס־פאפיער. האט קיין פאראיבעל ניט, פאני, וואס איך וועל אייך פרענען, אשטייגער, נאפשיקלאר, כדומה למשל, וואס איז, אייגענטליך, אייער געשעפט?

— מיין געשעפט? עהע־הע! — ציהט אוים דער בעל־הבית אויף איין ארשין. — מיין געשעפט? א סך האבען זיך שוין געבראכען די מוחות, געוואלט וויסען, מיט וואס איך פאר־נעם זיך; דער אקאלאטשניק האט וויפיעל מאל געוואלט דער־גרונטעוועז זיך, נאר מכות וועט עמיצער נאר פאלען דערויף!

— וואס זשע? איהר שרייבט מזוזות? צי איהר טרייבט־ארוים שדים? צי איהר מאכט פאלשע פערציגער? מיר מענט איהר זאגען, נישקשה, ווי אין איין אייזערנעם קאסטען מיט א גלאק!

— עט, איך האב פאר אייך ווינציג וואס מורא, לאז זיך אייך דאכטען! נאר דער חסרון, וואס ס'איז ניטא ביי וואס אנצונעמען.

— אבער א נאמען באדארף דאך עס האבען!

— הערסט דו, אט דאס איז דאך די מעשה, וואס סע האט קיין נאמען ניט! וואס פאר א נאמען, אשטייגער, קאן מען דאס געבען, טשיידעלי, וואס שווייגט איהר?

דאס קליינע מחבר'ל, וואס בראנזענטאלער האט איהם א נאמען געגעבען טשיידעלי, חאפט זיך אויף, ווי פונ'ם שלאף, שפרינגט־ארא פונ'ם בעטעל מיט א טענצעל, ווי זיין שטייגער איז, דרעהט זיך אוים אויף איין פוס, מאכט צו־דעכט די כרילען און רופט זיך אן צום בעל־הבית:

— אייער געשעפט וואס פאר א נאמען מע קאן נעבען? סע חאט קיין שום נאמען ניט.

— א טינט און פען? דערויף איז טשוידעלי ביי מיר דער מאכער, — זאגט בראנזענטאלער, און דער מחבר נעמט די פען, טונקט איין אין טינטערעל, קוקט אויף ארקאדי'ן, און ארקאדי הייסט איהם שרייבען:

— שרייבט, זייט מוחל, 25 און 50, און 100 און 200, און 400 און 800, דען יערער „פאס" איז צוויי מאל אזוי פיעל, און 1,600 און 3,200, און 6,400 און 12,800. האט איהר ערשט צעהן פאסען. היינט 25,600 און 51,200 און 102,400, — פארשטעהט איהר שוין, וואו איך האלט?

ארקאדי צעלאכט זיך, ווי זיין שטייגער, מיט א קוויטש, לעגט־אריין די צינגער אין די צייהן און די הענד אין די קעשענעס, געהט־אף א פאר טריט צוריק און בלייבט שטעהן מיט איין פוס ארויסגעשטעלט אויף צופריהער אין מיטען חדר און שאקעלט זיך צו בעת מעשה מיט'ן גאנצען קערפער, און ער זעהט אוים ווי א בארג, וואס האט נאר־וואס טאקי געהאט די דרייצעהן פאסען אוז נעמאכט די שענע עטליכע קערבלעך.

ווער עס האט אין יענער מינוט נישט נעזעהן דעם נייעם שכן ארקאדי שווייצער, דער האט אויף זיין לעבען נישט אנגעקוקט קיין גליקליכען מענשען אויף דער וועלט!

קאפיטעל ו.

— אזוי? — זינגט־אוים בראנזענטאלער, דער בעל־הבית, און ציהט זיך אוים ווי לאנג ער איז. — אצינד פארשטעה איך שוין אייער קונ; איהר זוכט, הייסט דאס, דעם נעכטיגען טאג, מיין איך, דעם דרייצעהנטען פאס? איהר ווילט, הייסט דאס, דערנרונטעווען די שפיעל ביז'ן דנא? אודאי, אודאי, מע קאן ניט זאגען, א נעשעפט איז דאס, נאר ניט אזוי ראיעל, ווי איהר מיינט.

הונדערט צוואנציג! און אכט הונדערט פאר זעכס הונדערט פער־ציג! און...

— ש ש ש... — מאכט צו איהם בראָנזענטאָלער און האלט איהם צו דאָם מויל. — איהר קאָנט אזוי פארפאָהרען אין אלף הששי אריין!

ארקאדי געפינט זיך ווי בעלעדינט:

— איהר מיינט, אפנים, איך בין אייך מנזם, דערצעהל אייך בבא־מעשיות פון טויזענד איין נאכט? וואָם איהר ווילט קאָנט איהר אויף מיר זאָגען — קיין ליגנער בין איך קיינמאָל נישט נעווען. איך זאָל ניט דערלעבען זהען די אלטע מאמע מיינע — ס'איז ביי מיר די בעסטע שבועה, דען זי איז ביי מיר טהייער, איך שיק איהר נאָך היינט אויך א קערבעל א וואָך, עס מעג דונערען און בליצען, — און איך זאָל טאקי אזוי מצליח זיין, און עס זאָלען מיר אזוי גיך אָנקומען די דרייצהען פאסען, ווי איך זאָג אייך אמת! דער גאנצער אומגליק איז, וואָם ס'איז נישטאָ דער מזומן'ער כה־הא'ער, און איך געה שוין מעהר נישט אין קלוב! ס'איז, פאר־שטעהט איהר מיך, אויסגענאנגען פאָדעם, און בין נאָך דערצו א בעל־חוב נמילות־חסדים גוטע בריידער — די האָר זענען ניט מיינע! אוועקגעטראָגען אין לאָמבארד דעם גוטען זיינער פון זהב טהור מיט'ן גילדענעם רינג, מיט וואו איך האָב נעהאט ערגיץ א זאָך, וואָם מע קאָן פארזעצען... און נאָך אלע היומס, זאָג איך אייך, לאָם איך נאָר באקומען דעם ערשטען פינף־און־צוואנציגער, — און איך וועל איהם, אם ירצה השם, מיט גאט'ס הילף, באקומען — מאך איך א פארמעגען פון אריבער מאה אלפים! איהר קוקט מיך אָן, ווי א משוגענעם? איא? אט וועל איך אייך ווייזען נאָר א קורצען חשבון, וועט איהר אליין זהען, אז אזא נפש, ווי איך, קאָן מאכען פון איין כה־הא'ער די ריינע הונדערט טויזענד איינ־ציגע, און נאָך מיט א סמיטשיק! איהר ווייסט, וואָם סע באַ־טרעפט דרייצהען פאסען פון א פינף־און־צוואנציגער? אנו, נעמט נאָר אקאָרשט, זייט מוחל, א טינט און פען!

איהר האָט וואָס צו שטעלן — שטעלט איהר. אז ניט — קאָנט איהר אייך געהן בשם אלקי ישראל וואוהין איהר ווילט, די וועלט איז פּאר אייך אָפּען. אָט וואָס סע הייסט „קלוב“! איהר קאָנט אין איין טאָג אַוועקגעבן וואָס איהר האָט, פּאַרלירן די לעצטע פּאָר מכנסים, דערפּאר אַבער, אז עס נעהט אייך אַוועק דאָס בלאָט און עס קומען אָן די „פּאסען“, זאָלט איהר דעמאָלט טהון אַזוי ווי איך האָב געטהאָן, בעת ס'האָט מיר נעפּידעלט. איהר זאָלט, הערט איהר, שניידען, בראָקען, האַקען, שינדען פון זיי די פּעל, טרענען די קישקעס פון די ממורים, א רוח אין זייער טאַטנ'ס טאַטען אריין!

ארקאדי האָט זיך אַזוי צעהיצט, אז ער דערלאָנגט א זעץ מיט'ן קולאַק איבער'ן טיש, און דער מחבר פּאַלט שיער ניט אום פּאר דערשרעק.

— אביסעלע שטילער. — זאָגט צו איהם בראָנזענטאָלער. — איהר שרעקט מיר איבער אלע מאל טשיידעלי'ן אויף טוידט.

און ארקאדי פערענטפערט זיך:

— סע פּאַרדריסט מיך, פּאַרשטעהט איהר מיך, למאי איך האָב זיי אָפּגענעבען צוריק דאָס ביסעל גאָלד. איך האָב נעהאט ביד ארויס פון דאָרט מיט א שענעם קאָפּיטאל, און נישט איין מאל, נאָר עטליכע מאל, זיך קויפּען א פערד־און־וועגעלע מיט גומילאַסטיקענע רערלעך, מיט א שען פּעלצעל, אריינלענען די הענט אין די קעשענעס, ווי אַנדערע טהוען, און ווערען א שענער בעל־הבית אין יעהופּעץ... נאָר דער רוח זאל מיך וויסען, וואָס מיט מיר איז. פּאַרשפּיעל איך — אהרט מיך ניט, נאָר טאָמער הויב איך אָן צו נעווינען, מיין איך שוין, אז דאָס זענען נעקומען די „פּאסען“, און איך ווילּ נאָר דערנרונטעווען זיך ביז'ן דרייצעהנ־טען „פּאס“, און איך ריים מיך, דראָפּע מיך אויף די נלייכע וועגע, און הויב אָן שיסען מיט האַרמאַטען פינף־און־צוואַנציג פּאר צוואַנ־ציג! פופציג פּאר פערציג! און הונדערט פּאר אכציג! און צוויי הונדערט פּאר הונדערט זעכציג! און פיער הונדערט פּאר דריי

שטעהט איהר מיך, האָב פיינט, אז מע טשעפעט זיך צו מיר: ווער איך בין? און וואָס איך טהו? און פון וואַנען איך לעב? דען, אז מען זאָל וועלען, הערט איהר, אזוי איטליכען באזונדער נעמען צום עקזאמען — מענט איהר מיר גלויבען, אז העכער א האלבע שמאָדט נעהט אוועק ארעסטאַנטסקע ראָטע. זאָגט אפשר, אז ניין?

נישט בראָנזענטאָלער דער בעל־הבית, נישט טשוידעלי דער שכן זאָגען ניט, נישט יאָ, נישט ניין: זיי וויללען אויסהערען די ביאָגראפיע פונ'ם נייעם שכן ביז'ן סוף, און דער נייער שכן טהוט זיי צוליעב און דערצעהלט ווייטער:

— לאַנג ארומגעהן אזוי אָהן ארבייט איז אָבער אויך קיין תכלית ניט. און אגב איז דער יצר־הרע פון קאָרטען אזוי גרוים, אז דער, וואָס האָט איין מאָל פארזוכט דעם טעם פון קאָרטען, קאָן זיך אָהן א קערטעל נישט באָגעהן. סע ציהט, ווי דעם שכור ציהט עס צו אביסעל בראָנפען. איך האָב אזוי לאַנג זיך אייני־געהאלטען און געפאסט, ביז איך האָב מיך באקענט מיט איינעם א פלאָקענשיסער, און דוקא אין ביליארד, וואָס האָט מיר אויפגע־עפענט די אויגען, באַווייזען א נייע וועלט, וואָס זי הייסט „קלוב", און דאָ האָט זיך ערשט אָנגעהויבען פאר מיר דאָס אמת'ע לעבען, דער אמת'ער גן־עדן! א ווערטעלע אויסצורעדען — קלוב! איך קאָן מיר קומען וועז איך וויל, שפּיעלען מיט וועמען איך וויל, וואָס איך וויל, און אויף וויפיעל איך וויל! וויללט איהר — שטעהט איהר ביי דער זייט און קוקט און „שמירט זיך צו" וויפיעל אייער האַרץ גלוסט; וויללט איהר — זעצט איהר זיך אין קאָהן, און וויפיעל איהר וויללט, אזוי פיעל „ענטפערט" איהר. טרעפט איהר — איז גוט; אלא ניט — וועדר איהר באגראָבען, איז לאַ פדלתם — האָט איהר נישט געטאַנצט מיט'ן בער. קיינער פרעגט אייך ניט, ווער איהר זענט, און פון וואַנען עס קומט צו אייך געלט, און צי האָט איהר געוואונען, צי פארלאָרען — נישט קיי־נעמ'ס עסק! כל זמן עס באָמבעלט זיך ביי אייך די מטבע און

צו געשווינד מיט די ידים; איך האָב מורא, זאָג איך, אז ס'איז ביי איהם צו אַיין אויסגעשריבענע האנד". — „וואָס זשע, זאָגט ער, וויל‌סט איהר?" — „וואָס, זאָג איך, זאָל איך וועלען? איך וויל מאכען א סקאַנדאַל, ווייטער נאָר ניט". — „איהר זענט, זאָגט ער, משוגע, צי חסר־דעה? וויפיעל האָט איהר פּאַרשפּיעלט?" — „וועט איהר מיר, זאָג איך, אומקעהרען? בלאָטע!" — „וואָס דען, זאָגט ער, וויל‌סט איהר?" — „איך וויל, זאָג איך, ס'זאָל טאַקי זיין יחידיו, חצי שלי וחצי שלך, ווי מיינער א גוטער ברודער זאָגט, בעת ער וויל יענעם באנראָבען, הויבט ער אָן צו רערען אויף דייטש: „לעבען אונד לעבען לאסטען"...

ביי די וועלטער האָט זיך ארקאַדי צעלאָכט נאָנץ געשמאַק מיט א קוויטש, ווי זיין שטיינער איז, און דערזעהן, אז קיינער לאָכט ניט, האָט ער נענומען פערענטפערען זיך:

— מיינט ניט, אז איך בין, חס ושלום, א נעבאַרענער שולעיער, א קאַרטענשפּיעלער, א בייטעלשניידער. דאָס הייסט, קיין צדיק אין פּעלץ בין איך אויך ניט, איך דאַרף מיך פּאַר אייך ניט אוים־פּיינען, קיין שידוך מיט אייך טהו איך ניט און קיין געלט וועט איהר מיר נישט לייהען, דען איך האָב מורא, אז איהר זענט אליין, מחילה, בקבצנו... נישט מעהר, איין אנדערער אויף מיין אָרט האָט ליעב די זאַך באפוצען, און איך רער אָפענטליך. ביי מיר איז דער אמת אין דרויסען אויבען־אויף, ווי אויף א טעלער. די נויט, פּאַרשטעהט איהר, האָט מיך נעבראַכט דערצו, איך זאָל זיך אַריינלאָזען אין דעם וויסטען ברויט, ווי מיינער א גוטער באַקאַ־טער זאָגט: „סע ליגט — נעם, אניט — וועט איין אנדערער צונעמען"... הקיצור, איך האָב מיך אזוי לאנג געדרעהט צווישען באַקאַנטע אויף אימענעם, ביז ס'איז איינמאָל ארויסגעשפּרונגען א סקאַנדאַל. מע האָט אָנגעטראָפען אויף איינעם, למשל, אזא „בחורעץ", ווי איך, האָט ער נעבראַכט צו פיהרען א קאַקאַרע, האָב איך מיך מיישב נעווען און האָב באלד נעמאַכט איין אָפּטריט און בין נעלם געוואָרען אויף א קליינער צייט, דען איך, פּאַר־

כ'האָב נעזאָגט אמאל א באקאַנטען באַנקיר נאָכדעם, אז ער איז געבליבען אָהן א פיערער און האָט נאָך געלייזט פעטש אויך... ארומגעדרעהט, ארומגעדרעהט אזוי לאַנג, ביז איך האָב מיך פּאָרט צוגעשלאָגען צו מיינעם, ווי זאָגט איהר: כל עורב למינהו — איטליכער טרינקער געפינט זיך זיין וויין; איך האָב מיך באקענט מיט א פּאָר הייזלעך, דוקא אין בעל־הבתישען גראָר, און האָב אָנגעהויבען אהינצוצו ארייַנקומען. איך זעה — מע קלויבט זיך צונויף אלע נאכט, היינט איך צו דיר, מאָרגען דו צו מיר, כלומרשט „אימער־נינעם", מע רופט צונויף געסט א דרייסיג־פערציג פּארשוין, צווישען זיי, מעהרסטענטהייל, פּיזשאָנטשיקעם, יונגע־לייטלעך היסט עס אזעלכע, וואָס פליהען גלייך אין מויל אריין, ווי די געברַאָטענע טייבעלעך: „נאט, שלינגט אונז איין געזונטערהייד, און לאָז אייך וואויל באקומען"... דער בעל־הבית, געווינטליך, וויסט שוין וואָס ער האָט צו טהון. זעצט ער אויס די ליעבע געסט ביי די גרינע טישלעך און פּאָרט זיי צונויף ממזר'יש, און אליין איז ער אויפּ־געלעגט שרעקליך, און אויך די בעל־הבית'טע איז שטארק האָפּער־דיג, טראָגט־אונטער איטליכען באזונדער טיי מיט איינגעמאכטס, און די שפּיעל געהט ביז'ן וויסען טאָג אריין, ווי אין קלוב... און שטעלט אייך פּאָר, אז מיך האָט מען דאָס דערטאפּט פּאר'ן פּיזשאָן, און מע זעצט מיך צווישען מיט עפּים מאָרגע מיני פּארשוינען ביי איין טישעל, צווישען זיי איינער א קאפּיטאַן מיט גילדענע קנעפּ, און מע נעמט מיך צו דער ארבייט, אָבער אזוי ווי סע נעהער צו זיין! פויל איך מיך ניט, הויב מיך אויף פון טיש און רוף־אויס דעם בעל־הבית אויף א זייט און זאָג צו איהם אזוי: „הערט זשע אוים, מיין ליעבער פעטער בלעם, איהר זאָלט ווייסען זיין, אז איך בין א נעשלאָגענער הונט. אייער קאפּיטאַן הויבט מיר ניט אָן צו נעפּעלען"... — „וואָס הייסט, מאכט ער, מיט וואָס נעפּעלט ער אייך ניט?" — „דען, זאָג איך, ער איז אזוי א קאפּיטאַן, פונקט ווי איך בין א גובערנאַטאָר". — „פון וואַנען, זאָגט ער, נעמט איהר דאָס?" „פון די ידים, זאָג איך, ער מאכט מיר, זאָג איך,

שפיעלען אויפ'ן ביליארד, און אז מע שפיעלט זיך אן א נאנצען טאג אויפ'ן ביליארד, מוז מען נאכדעם ביינאכט פארבייסען מיט א קערטעל. זאגט אפשר, אז ניין?

נישט בראנזענטאלער דער בעל־הבית, נישט טשיידעלי דער מחבר האבען געקאנט זאגען, אז ניין, און זיי האבען געבעטען דעם נייעם שכן, ער זאל זיי דערצעהלען ווייטער, און ארקאדי שווייצער טהוט זיי צוליעב, פערוויכערט א פרישע צינגער און דערצעהלט ווייטער.

קאפיטעל ה.

— איך וואלט אייך, אייגענטליך, באדארפט דערצעהלען, ווי אזוי איך האב מיך געשיידט מיט מיין יפהפיה, און פאר וואס איך האב מיך געשיידט, און וואס פאר א מין שפיצעל זי האט מיר אפגענאמען. האב איך אבער מורא, אז די מעשה וועט זיין אביסעל צו לאנג, לכן לעג איך דאס אפ, אם ירצה השם, אויף הושענא־רבה, און הלך משה מרדכי — איך געה מיר ווייטער. הקיצור, איך האב מיך אפגעזענענט מיט מיין פלונית בת פלונית און בין אוועקגעפאהרען ווייטער, און האב מיך אראפגענאמט אהערצו, און האב מיך באזעצט אט־א־דא אין יעהופעץ, און האב אנגעהויבען זוכען א געשעפט. וואס פאר א געשעפט קאן, אשטייגער, מאכען אזא נפש, ווי איך? אז אויף א מלאכה בין איך פוילכליך; שרייבען און רעכענען האט מיין מאטע פארגעסען מיך לערנען; האנדלען מיט ווייץ און מיט קארן אדער מיט פאפיערען אויף דער בערזע האב איך מורא געהאט, טאמער, חלילה וחס, די שעה זאל ניט זיין, איך פארהאנדעל מיך אזוי, אז איך מוז מיך נאכדעם שטעלען — טהיט מיר באנג, איך זאל מיר ניט פאר־שמירען מיין נאמען, וואס כ'האב אויף דער וועלט. „האפט דער רוח דאס געלט, אבי דער נאמען זאל איבערבלייבען", — ווי

הייליגען נאָמען רייזעל, נאָר נערופען האָט מען זי ראָזע. באַדאַרף איך איהר מסתמא געפעלען וועלען אין שלייער, נעהט זי און רעדט מיך אָפּ פון מיין נעשעפט און נעמט מיך צו צו זיך און קרוינט מיך פאַר א וויקידייליאָ...

— פאַר א וואָס? — רופט זיך אָן בראָנזעלאַער, און טשיידעלי נאָך איהם:

— פאַר וואָס האָט מען אייך נעמאַכט?

— פאַר א וויקידייליאָ. א וויקידייליאָ וויסט איהר ניט וואָס הייסט? — מאַכט ארקאדי שטאַרק פערוואונדערט מיט אזא מינע, ווי א מענש, וואָס דערהערט, אז יענער וויסט ניט וואָס הייסט א מוציא מיט האָניג. — סטייטש, א וויקידייליאָ וועלט אָננערופען אזא פּאַרשוין, וואָס אז מע דאַרף איינעם נעבען דעם וועג, נעמט מען איהם אָן ביי'ם קאַרק און מע גיט איהם מיט דער קניע פון הינטען און מע זאָגט איהם: „זה התרנגול ילך"... היינט פאַר־שטעהט איהר שוין, וואָס דאָס הייסט? און א וויקידייליאָ בין איך נעווען דוקא ניט קיין שלעכטער, און האָב נושא חן נעווען ביי איהר אין די אויגען. קורץ, די דאָזיגע ראָזע איז נעווען אין מיר פאַרליעבט, ווי א קאַץ אין די נייען טעג, און האָט זעהר נעגאַהרט צו מיר, איך זאָל פאַר איהר חתונה האָבען. האָב איך איהר נע־זאָגט: חתונה האָבען — מהכתיתי, זעהר פיין; נאָר וואָס דען? איך וויל א „תוספות כתובה", דאָס הייסט, טאַקי משלשל זיין במזומנים חאָטש א טויזענד „אייניציגע". האָט זי מיך אָננעקוקט ווי א משוגענעם. נאָר וואָס האָט אויסגעפיהרט? נעווויינטליך, איך, ניט זי. און חוץ לזה האָב איך אויסגענומען מיט איהר א תנאי, אזוי ווי איך מיש מיך ניט אין איהרע געשעפטען, אזוי טאָר זי זיך ניט מישען אין מיינע נעשעפטען. און מיינע געשעפטען זענען נעווען ביליארד און קאַרטען. בייטאָג האָט מען נעארבייט אויפ'ן ביליארד, ביינאכט — אין קאַרטען. נאָר ווי אזוי, מיינט איהר, נעארבייט? די פיינסטע מענטשען מיט די שענסטע קינדער פלענען אַרייגקומען צו אונז אין נעשעפט אריין, זיך נעלערענט

נאר נעווען פון וואנען, א מטבע, — אז גאט וועט מיר העלפען, וועל איך מסתמא אפגעבען... בקיצור, וואס זאל איך אייך לאנג בריען? איך האב אזוי לאנג געטרויבערט קעשענעם, ביז מע האט מיך נעפאקט מיט א גרויסען סקאנדאל און מע האט צוליעב מיר רעם זיידען אפגעזאגט פון דער שטעלע, און איך האב נעמוזט זאנען מיין שטעדטעל „אדיע", און אוועק קיין אדעס, און בכדי ס'זאל מיר ניט זיין שווער די נסיעה, האב איך די שטיוועלעך פאר־קויפט און טאקי נעהאט דערווייל וואס צו עסען, ווי זאגט איהר: צירה לדרך... נעקומען קיין אדעס אזא „בן־בקר", ווי איך, א בר־מצוה־בחור'ל פון א יאהר זעכצעהן־זיעבעצעהן; א שענער יונג בין איך נעווען, האב איך באלד פארטראטען א שטעלע, נישט, חס־ושלום, ביי אפרתי'ן אין קאנטאר, נאר אין א געשעפט פון בערשט־לעך מיט שוהוואכס, דאס הייסט, איך האב מיך געשטעלט ביי א שטיוועלפוצער פאר א שטיוועלפוצער, און האב מיט גאט'ס הילף נושא חן געווען ביי דער וועלט, דען אפפוצען א פאר שטיוועל באי־דארף מען קאנען, די ארבייט באדארף נעהן גיך און נעשווינד, א שפיי אויף איין בערשטעל און א רייב מיט'ן אנדערען בערשטעל — און הלך משה־מרדכי!... וואס טויג אייך, איך האב צונויפגע־שלאנגען די עטליכע נראשענס און האב א שפיי געטהאן אויף מיין בעל־הבית דעם עקספלאטאטאר און אליין נעעפענט א געשעפט, דאס הייסט, איינגעהאנדעלט א פאר בערשטלעך מיט שוהוואכס מיט א שען פוס־קעסטעל א לייטיש, און פאשאל אויף דער „רישע־ליע" ארבייטען. און נעארבייט האב איך, קאן מען זאגען, אויף אלע כלים, געקליבען די גראשענס, זיך צונויפגעשלאנגען ביז א זיגער איין אייגענעם פון זהב טהור — ריין זילבער, און דער מאמע קיין בעסאראביע אוועקגעשיקט א דרייערעל, לאז זי ווייסען, אז זי האט א זוהן אין אדעס — און ארויסגעשטעלט א פייג דער נאנצער וועלט. איז דאך אבער פארהאן א גרויסער גאט, באדארף איך עסען קעסט אין א אידישען טראקטיר, און דארטען אין דעם טראקטיר באדארף זיין א בעל־הבית'טע א יפהפיה מיט איהר

דארפט איהר וויסען, פון סאמע יחוס — דעם גרויסען „שומר־בגדים׳ס" איין אייניקעל; אויף אונזער לשון הייסט עס, אז מיין זיידע רב אהרן איז געווען א שומר אין באָד, געהיט דאָס אָנטהון פון די בעלי־בתים, און האָט באקומען דערפאר גאנצע צוויי גילדן א וואָך, א חוץ פעטש, דען וויפיעל טליתים־קטנים זענען ביי איהם פארפאלען געוואָרען מיט, להבדיל, תחתונים! געווען א ריהרעווּדיגע זאך, זאל שר מיר מוחל זיין, אונטער דער נאָז געקאָנט ביי איהם אוועקטראָגען! יענעם זאָגען: וואָס טהוסט דו, מבייש שטעלען, אָנטהון א בזיון — חס ושלום! ביי איהם, הייסט דאָס, ביי׳ם זיידען רב אהרן, זכר לברכה, האָב איך זיך אויפגעהאלטען, דען דער טאטע מיינער איז געווען וויַיט אונטער זיעבען שלעפער; ער איז געזעסען מיט גרויס כבוד באזונדער אין א חדר, איבער א בלבול מן הסתם, און א סאלדאט ביי דער טיר האָט איהם געהיט פון א גוט אויג, ער זאל ניט אריבער, חס ושלום, איבער׳ן פלויט און מאכען א ויברח, און די מאמע מיינע זאל לעבען האָט זיך געלערנט קאָכען און באקען ביי א פרעמדען אויוועג, דאָס הייסט, נישט חס ושלום צוליעב מצוה, נאָר פשוט פאר אָנדערהאלבען קאָרבוינים א וואָך. האָט זי אפילו געוואָלט, איך זאל אויך זיין מיט איהר אין קעך, מיט איהר אינאיינעם עסען קעסט, האָט אָבער די בעל־הבית׳טע (אפילו א גאנץ שענע נגידית מיט פערעל) נישט געקאָנט איבערטראָגען מיין אָפעטיט; איך עס, זאָגט זי, קיין עין־הרע, פאר דריי, און מע האָט מיר געגעבען דעם וועג. האָב איך געמוזט אָנקומען צום זיידען רב אהרן, זכר לברכה, מיט איהם אינאיינעם זיצען אין באָד און אכטונג געבען אויף די בגדים. איז דער חסרון אָבער, וואָס דאָס האָט לאָנג נישט געקאָנט גערויערען, מחמת איך בין געווען, לא עליכם, א גרויסער נצרך אויף מזומנ׳ע קאָפיקעס, און האָב נישט געהאט, איהר זאלט זאָגען, א פרוטה של נחושת. האָב איך מיך מיישב געווען און האָב אָנגעהויבען מאכען א רעוויזיע איבער די בעל־הבתישע קעשענעס, שלעפען, איך בעט איבער אייער כבוד, פון פרעמדע הויזען און אנטלייהען, אבי ס׳איז

בענעגנט זיך מיט'ן רויך פון ארקאדי'ס ציגאר. דער רויך קוי־קעלט זיך און פילט־אן דאס קלייניע פינסטער חדר'על, און די לופט ווערד אזוי געדיכט, אז פון דער שיין פונ'ם שענעם לעמפעלע איז קוים־קוים וואס מע זעהט איינם דאס אנדערע.

קאפיטעל ד.

— נו, און גע‌לט? אויף צו פיהרען אזא שפיעל באדארף מען דאך עפּיס האבען פאדעם! — מאכט צו איהם ברא‌נזענטא‌לער און בעטראכט איהם, ווי א גרויסער פראפעסאר דעם חולה, דאס הייסט, קוים־קוים וואס ער טהוט אויף איהם א קוק מיט איין אויג. — גע‌לט פרענט איהר? — ענטפערט איהם ארקאדי און נעמט־ארויס די נראבע ציגאר פון די צייהן: — גע‌לט פרענט איהר? אזוי ווי שטערען אין היממל! קאדג „פיזשאנען", קאדג „פרייערס", קאדג אידיאטען פארהאן אויף דער וועלט? ווי די געבראטענע טייבעלעך פליהען זיי גלייך אין מויל אריין, ווי די שרעטעלעך טראגען זיי אייך דאס נעלט גלייך אקעגען, בעטען זיך, חלש'ען: נאט, נעמט־צו ביי אונז די נשמה, אבי שפיעלט מיט אונז!... אט אזעלכע אידיאטען זענען דאס! איך וויים עס נאנץ גוט, דען איך בין אליין געווען א רעבטער אידיאט, ביז איך האב אנגע־שמעקט און געהאפט דעם סטרי און האב אנגעהויבען מאכען א קערבעל נאר באופן אחר! אי יאהרען, יאהרען! ס'איז געווען, הערט איהר, יאהרען! (בשעת מעשה פערטראכט זיך ארקאדי שווייצער און לאזט ארויס א טיעפען זיפץ פונ'ם האדצען). יענע יאהרען וועלען זיך אזוי ניך, האב איך מורא, נישט אומקעהרען. אין אדעם איז דאס נעווען! אי אדעם, אדעם! א שטערטעל! לעבען זאל דאס טאקי ביז משיח וועט קומען! אין דעם אדעם, פארשטעהט איהר מיך, בין איך אויפגעוואכסען, אנגעקומען אהין פון בעסאראביע, ניט אויסגעהרעדט זאל זיין, א נאקעטער, א בארוויסער, און געשטייכעלט צו א בולקע. דען וואכסען וואכט איך,

דעם אויסנעפיינט קענען דער וועלט. — אָט דאָס ווערד אָנגערופען ביי אייך גרויס? און פינף מאות אויף איין קאָרט פאָנטירען האָט איהר אמאל געזוהן? אזוי ווי הייבט נעדענק איך עס: מיר זענען געזעסען א גוטע חברה קלאָפערס; איך טהו א קוס — אין „בענקעל" ליגט א פויטיקע פון כמעט טויזענד „איינציגע". מיין חברה־מאן קוקט אויף מיר: „טשטאָ אונאָדנאָ?" זאָג איך צו איהם: „קאר־טו!" מאכט ער צו מיר נאכדעם: „סקאָלקאָ פריקאָשעטיע?" מהו איך א קלאָפ אין טיש אריין: „קארטו!"...

און ארקאדי שטעלט זיך פאָר, אז ער איז אין קלוב און „פאָנ־טירט" אויף א קאָרט, און דאָס פנים פלאמט איהם און די אויגען פייערען, און ער מהוט א זעץ מיט'ן קולאק אין טיש אריין אזוי שטארק, אז דער מחבר פאלט שיער ניט אראָפ פונ'ם בעט אויף דער ערד; ער האפט זיך אויף א טוידטער און קוקט מיט שרעק אויפ'ן נייעם שכן... דאָס געפעלט בראָנזעאנטאָלער'ען אזוי שטארק, אז ער צעלאכט זיך און רופט זיך אָן צו ארקאדי'ן:

— וואָס זאָגט איהר, איך בעט אייך, אויף אונזער מחבר? „טשיידעלי" האָב איך איהם א נאָמען געגעבען — ווייסט איהר, פאר וואָס? ווייל ער געהט מיר תמיד אויסגעפוצט, ווי א דייטשעלי, איז פון דייטשעלי ביי מיר געווארען טשיידעלי. איאָ, סע פאסט איהם?

— אָנגעמאָסטען, ווי איך בין א מענטש! — מאכט ארקאדי און וועגדט זיך צו טשיידעלי'ן: — טראָגט נעזונט און פארניצט נעזונט און זאלט איהם צעריסען געזונטערהייט, ווי מיין באבע טאלצע פלעגט זאָגען, בעת מע האָט מיר איבערגעניצעוועט פון איהר ווינטערדיג וואטען־קליידעל איין ארבע־כנפות אויף שבועות. אלע דריי לאכען, און טשיידעלי בעווייזט זיינע קליינע, שווארצע צייהנדלעך.

— אזוי גרויס האָט איהר געשפיעלט? המ... — זאָגט ווייטער בראָנזעאנטאָלער און לאזט שוין ניט אראָפ קיין אויג פון זיין נייעם שכן. און לאָזט־ארויס א נאנצען קנויל מיט רויך פונ'ם מויל, וואָס

קומען־פּאָר. דאָס איז נעווען פּאָר אונזער אַרקאַדי'ן א נרויסער אַרטיסט, איין אמת'ע ירידה, קאָן מען זאָגען, דען ער איז נעווען, אייגענטליך, א קאַרטען־שפּיעלער. דאָס האָבען איהם די צרות זיינע נעבראכט דערצו, ער זאָל זיך אַרומפלאָזען אזוי נידעריג און ווערען א „נאוואַדטשיק" צווישען בילליאַרדשטשיקעס. נאָר וואָס טהוט ניט א איד צוליעב פּרנסה? און דערמאָנט זיך אונזער אַר־קאַדי שווייצער אָן יענע נוטע יאָהרען, בשעת ער האָט „נעפיהרט א נרויסע שפּיעל", נעפּאָהרען מיט חברה אויף די פּאַראָמאָדרען, נעחאָפט א האָז און איהם אויסנעריינינט די קעשענעס ער לפּק; און נאָכדעם אין די האָטעלען נעלענען וואָכען־לאָנג, ניט אָנגעקוקט די ליכטיגע שיין און נאָר נעשפּיעלט און נעשפּיעלט און געשפּיעלט; און נאָכדעם, אין די קלובען, נעווארפען א באַנק אין „דיאַבעלעק": פּינפּאונצוואַנציג פּאָר צוואַנציג, פּופּציג פּאָר פּיערציג, און הונדערט פּאָר אַכציג, און צוויי הונדערט פּאָר הונדערט זעכציג, און פּיער הונדערט פּאָר דריי הונדערט צוואַנציג, — און אונזער אַרקאַדי לאָזט־ארויס א טיעפּען זיפץ פון'ם הארצען.

— וואָס זיפצט איהר אזוי? אויף גלות ישראל, צי אויף דעם, וואָס סע נעהט אייך ניט אין דער שפּיעל?

— וואָסער שפּיעל? וועד שפּיעלט היינט? — מאכט אַרקאַדי מיט אזא מינע, ווי א מענש, וואָס איז אמאָל נעווען קיסר און האָט פּערלאָרען די מלוכה. — מיט'ן מלאך־המות שפּיעלט מען זיך היינט! אמאָל איז נעווען א שפּיעל, אוי א שפּיעל! וואו זענען אַהינגעקומען די יאָהרען, וואָס מע פלעגט „פּאַנטירען" הונדערט קאַרבען אויף א קאָרט? צוויי הונדערטער אויף א קאָרט? דריי הונדערטער אויף א קאָרט?

— אזוי גרויס האָט איהר נעשפּיעלט? — פּרעגט איהם בראָנזענטאָלער און הויבט ערשט אָן איהם רעכט צו בעטראַכטען.

— אָט דאָס הייסט ביי אייך גרויס? — מאכט אַרקאַדי מיט נדלות, גלייך ווי מע וואָלט נערעדט פון זיינע שיפּען, וואָס זענען נענאַנגען אויפ'ן ים, אָדער פון זיין יוביליי, וואָס ער האָט זיך מיט

„האלטען מאזא" אויפ'ן ביליארד — דאס איז א מין געשעפט, ווי אלע געשעפטען אויף דער בערזע, און מיר רעכענען נישט פאר איבעריג זיך אפשטעלען דערויף אויף א צוויי מינוט.

שטעלט אייך פאר א גרויס, שטארק אנגעווייכערט און פערב־ברודיגט חדר, מיט עטליכע לאנגע טישען, מיט גרינס בעצויגען, און מענשען, צו מיינסטען יונגע לייט, דרעהען זיך ארום פון אין דער פריה ביז שפעט אין דער נאכט מיט לאנגע גלאטע שטעקענס, ציעלען זיך אין די געטאקטע ווייסע ביינערנע גאלקעס, און ווער עס האט געמאכט מעהר גאלקעס, דער האט „געענדיגט די פארטיע" און נעמט צו דאס געלד.

שפיעלען — שפיעלען, צום מיינסטען, נאר צוויי, און דער גאנצער איבעריגער עולם, פערשיעדענע מינים פארשוינען, זיצען ארום און ארום ביי די וועגד און קוקען אויף דאס שפיעל, און מע לעגט־איין געלד פאר די שפיעלערס, ווער פון די צוויי וועט פריהער ענדיגען די פארטיע, — דאס ווערד אנגערופען האלטען מאזא.

צווישען די שפיעלערס זענען פארהאן גרויסע ספעציאליסטען, וואס געבען יענעם עטליכע אויגען „פאר", געווינען די ערשטע פארטיע און נאכדעם הויבען זיי אן שטארק פערשפיעלען, געבען פאלשע גענג („קלאפ־שטאם"), מאכען כלומרשט אומגעהרען א ציטער מיט דער האנד („מענדראזשע"), און דערמיט חאפט מען „פיזשאנעס" (אומשולדיגע טייבעלעך) און מע נארט אויס ביי'ם עולם דאס ביסעל מינץ. די חברה, וואס פיהרען צונויף די דאזיגע שפיעלערס, ווערען אנגערופען מיט'ן נאמען „בעלי־בתים", אדער „נאוואדטשיקעס".

איינער פון די דאזיגע „נאוואדטשיקעס" איז געווען, עס זאל אייך צו קיין חרפה ניט זיין, אונזער פיינער אורח ארקאדי שווייצער, וואס איז די לעצטע צייט ניט ארויסגעקראכען פונ'ם ביליארד, זיך געווייקט דארטען טאג ווי נאכט, זיך אנגעגעסען מיט'ן רויך און זיך אנגעהערט מיט די שענע וועדטלעך, מיט'ן נבול־פה און מיט די מחלוקת'ען און מיט די קללות און די סקאנדאלען, וואס דארטען

ציגאר, וואס דער רויך פון איהר וואלט געווען א גוטע סגולה אויף ארויסצומרייבען פליענען.

— הערט איהר? — מאכט דער בעל־הבית צום נייעם שכן. — איך וואלט געמיינט שוועהרען, אז איך האב אייך נעזעהען ביי סעמאדעני'ן אין „ביליארד"?

אונזער שכנ'ס רויטע בעקלעך זענען נעווארען נאך רויטער. ס'איז איהם, אפנים, ניט אנגענעשטאנען דאס ערטעל, וואו מע האט איהם דארטען נעזעהן, האט ער זיך ווי פערענטפערט:

— מעגליך, עס קאן זעהר שען נעמאהלט זיין. בייטאג מאכט זיך, נישטא וואס צו טהון, חאפט מען זיך אריין אויף א האלבע שעה זעהן, ווי מע שפיעלט אין ביליארד.

— און מיר דאכט זיך, אז איך האב אייך אליין נעזעהן עטליכע מאל מיט א לאנגען שטעקען אין די הענד ארומדרעהען זיך ארום גרינעם טיש, און דוקא אהן א קאפאטע. איך פארשטעה ניט, וואס איז דא פארהאן צו שעמען זיך? א פרנסה גלייך מיט אלע פרנסות.

דא האט אונזער בעל־הבית געטראפען, ווי מע זאגט, פונקט אין קארב אריין. אין דער לעצטער צייט האט ארקאדי שווייצער נעבאך גלעבט נאר פונ'ם ביליארד. דאס הייסט, איינעמטליך, איז זיין פרנסה נעווען, ווי מיר האבען שוין אויבען נעזאגט, קארטען, נאר קארטען מיט ביליארד, בעראפט איהר וויסען, קעהרען זיך אן שטיקלעך אייגענע, אפטמאל גאנץ נאהענטע מחותנים, למשל, ווי א מלמד שמעקט מיט שדכנות, א בעל־טאקסע מיט קצב, א קרעמער מיט באנקראט, א באנקיר מיט גנבה, וכדומה, וכדומה, וכדומה.

ווי א מענש א בעל־פרנסה, האט אונזער ארקאדי שווייצער פיינט געהאט אליין צו שפיעלען אין ביליארד. דאס שפיעל אליין איז איהם שוין לאנג נמאס געווארען, דען עס קאסט איהם ענוג געלד. זיין עוברא איז געווען זיצען און קוקען, ווי יענער שפיעלט, און „האלטען מאזא פאר יענעם".

האָט געגלאָנצט אונטער'ן ווייסען קאפּעליש און אויסגעזעהן, ווי איין אויסגענאָסענע סטאטוע.

דער בעל־הבית בראָנזענטאָלער האָט אראָפּגעווינקען פון זיך די יום־טוב'דיגע מלבושים און געבליבען אינ'ם אינדערפריהערינגען קאָסטיום פון אָדם הראשון'ען, אריינגעשטעקט די לאָנגע דאָרע האָריגע פּיס אין די משונה־מאָדנע מעשטעס און בשעת מעשה א זאָג געטהאָן:

— אָנו, טשוידעלי, זייט א בעל־הבית'טע, מאכט טיי!

דער מחבר מיט'ן רויטען שניפּס און מיט די ווייסע תחתונים, וואָס דער בעל־הבית רופט איהם „טשוידעלי", האָט במחילת כבודו זיך אָנגעבוינגען און ארויסגעשלעפּט פון אונטער'ן בעט א קליין בייכיג סאמאָווארעל און איז אוועקגענאָנגען מיט דעם דאָס אויפּ־שטעלען, און דאָס סאמאָווארעל האָט אויסגעזעהן ביי איהם אויף די הענד, ווי א קליין קינד ביי א געטרייער מוטער. בשעת געהן האָט דער מחבר אונטערגעטאָנצט און צוגעטרייסעלט מיט די שיטע־רע אונטערגעבוינגענע הערלעך, און אריינגעקומען, האָט ער זיך געזומען צו די גלעזער, אוועקגעשטעלט איטלעכע זאָך אויף איהר אָרט מיט די קלייגע ווייסע הענדלעך, ווי איין אמת'ע בעל־הבית'טע. גיך איז געוואָרען אויפגעשניטען דאָס ברויט מיט'ן פישעל, און אלע דריי האָבען זיך געזעצט ארום טיש, דער בעל־הבית אויפ'ן בענקעל און זיינע צוויי שכנים אויף די בעטלעך, און מע האָט זיך געזעצט טרינקען טיי, פריהער געזומען צו קאפּלעך „מאָנאָפּאָל" און פערבינסען מיט טאראן גאנץ געמיטלעך, גלייך ווי מע וואלט געווען צוויישען זיך אלטע בעקאנטע שוין פון כמה וכמה יאהרען.

— אַצינד, טשוידעלי, דערצעהלט אונז, וואָס הערט זיך עפּים נייעס אויף דער וועלט?

אזוי האָט זיך אָנגערופען בראָנזענטאָלער צום מחבר, נאָכדעם אז ער האָט פערוויכערט א פאפּיראָס, דאָס ערשטע מאל א קוק געטהאָן אויף דעם נייעם שכן, וואָס האָט פערוויכערט א גראָבע

זינד, האבען ניט מיט וואס א טאג איבערצוקומען, קאנען אויסנעהן אין מיטען העלען טאג פאר אלעמען אין די אויגען, חאפען זיך אן אן א שארף פון א שווערד, טולען זיך צו יענעם און קלעפען זיך אן אזוי שטארק, אז ס'איז שווער זיי אפצורייסען און אפצוטרייבען פון זיך, ווי איין אמת נעטריי הינטעל...

קאפיטעל נ.

דאס איז א כלל אויף דער וועלט, אז הילף קומט מעהרסטענטהייל אומגעריכט. גאט וויסט וואס מיט אונזער פארשוין וואלט געווען, וען סע קומט ניט אן פלוצים בראנזענטאלער און דער מחבר הערט נישט אויף צו לייענען איהם נאנצע שטיקער פון דער „חלירע". איך וויים א מעשה, וואס א יונגער מענש, א נעזונדער, א שטארקער, האט גע'חלש'ט ביי א מחבר אונטער די הענד. פון דעמאלט אן, אז דער מענש דערהערט דעם נאמען מחבר, אנטלויפט ער וואו דער שווארצער פעפער וואכסט.

— טשיידעלי! גאט האט אייך שוין צוגעשיקט א קרבן, און איהר מוטשעט איהם מיט אייערע מעשיות? אנו, לענט נאר אוועק די „חלירע", און לאמיר בעסער נעמען עפים אין מויל אריין.

מיט די דאזיגע ווערטער האט דער בעל־הבית זיך געוועגדט צום מחבר און האט א וואַרף געטהאן אויפ'ן טיש א פעקעל — דארט איז געלענגן א פלעשעל „מאנאפאלקע", א ברויטעל מיט א טאראנקע מיט א פאר ציבעלקעס. און ארקאדי האט איהם בעטראכט, כמעט נאר ניט דערקענט אינ'ס אנטהון. אויף איהם איז געווען א שווארצע שבת'דיגע קאפאטע, א וויים העמד, געלע שיך מיט רויטע שפראנצקעס, און אויפ'ן קאפ — א בריייטער וויסער שטרויענער קאפעליש מיט א פענסנע אויף די אויגען — א נאנצער פראנט! דאס טונקעל־בראנזענע פנים מיט די שארפע ווינקלען

— איהר שרייבט אַ בריוועלע? שרייבט, שרייבט! — האָט ער צו איהם געזאָגט און אָפּגערוקט פון זיך דאָס בענקעל.

— איך שרייב נישט קיין בריוועלע, איך שרייב אַ בוך. איך שרייב כסדר. איך בין אַ שרייבער, פּאַרשטעהט איהר מיך, אַ מחבר. — האָט איהם יענער געגעבען צו פערשטעהן אויף זיין הייזעריגער שטיפּע, אונטערגעטאַנצט און צוגעטרייסעלט מיט די שיטערע אונטערגעבויגענע הערלעך. און דאָ האָט אַרקאַדי בעמערקט אַ פּאָר קליינע וויסע העגטלעך מיט דינע קליינע פּינגערלעך, וואָס האָבען אויסגעזוכט נאָך קלענער אונטער די בריטע אַרבעל פּונ׳ם טשעשונטשאָוועז פּידושאָק.

— איהר זענט אַ שרייבער? וואָס זשע שרייבט איהר איצטער? זעהט נאָר, איהר זאָלט אוכז דאָ ניט באַשרייבען.

דער שרייבער האָט זיך צעלאַכט מיט אַ צעשאָטען הייזעריג געלעכטער און אַרויסבעוויזען קליינע שווארצע צייהנדלעך, ווי ביי אַ קינד, וואָס האָט קאַלי צייהן דערפּאָר, וואָס סע עסט אַ בך צוקערקעס.

— איך בין ניט פון די שרייבער, וואָס באַשרייבען יענעס. איך בין געהרען, אַז יענער טשעפּעט מיך ניט.

אזוי האָט איהם געענטפּערט דער מחבר, און איך מיין, אַז ס׳איז געווען לחלוטין איבעריגע וועדטער, דען וועז אפילו ער זאָל דאָס ניט זאָגען, וואָלט מען אַליין געקאָנט פערשטעהן, אַז דאָס איז אַ מענש, וואָס איז געהרען, אַז יענער טשעפּעט איהם ניט. אזעלכע מענשלעך בעווייזען זיך גיך ארוים מיט זייער כאַראַקטער: „אָט אַ דאָס בין איך און אזוי מאַהלט מיך". אזעלכע מענשלעך זענען געטריי איבערגענעבען דער נאַנצער וועלט, און די נאַנצע וועלט שאָפּט מיט זיי, עקספּלאָאַטירט זיי. איהר קאָנט פון זיי פּלעכטען שטריקלעך, טהון מיט זיי וואָס איהר ווילט. אזעלכע מענשלעך זענען גרויסע ביישנים; זיי וועלען אייך קיינמאָל ניט בעקלאָגען זיך אויף זייער פינסטער מזל; זיי, אַז זיי וויינען, וויינען זיי נאָר אויף יענעמ׳ס צרות, קומען־אָף פאַר פרעמדע

וועלען זיך נאָך אומקאהרען שפעטער צו זיין פראָפעסיע. דערווייל וועלען מיר זיך בעקענען מיט די איבערינע שכנים.

אז ארקאדי האָט געבראכט צו טראָגען דאָס רענצעל אויף דער נייער קוואַרטיר, איז שוין געווען פאַרנאכט. אין חדר האָט שוין געטשאדעט א פערדויבערט לעמפּל און ביי'ם טיש איז געזעסען און געשריבען א מאַרנער נפש מיט א בלאָם פּנים, מיט הונגעריגע אויגען, מיט אונטערגעבויגענע שיטערע, שטארק־אָנגעשמירטע האָר. אָנגעטהאָן איז ער געווען אין א טשעשונטשאָווע פידושאקל מיט מאָדנע ברייטע ארבעל, א קלאָר־ווייסען קאָלנער פון פאפיער מיט א שניפּס א שארף־רויטען, ווי פייער, מיט דינע שמאָלע ווייסע הויזען אויף א פּאָר קלייענטשקע פיסעלעך.

„אפּנים, דאָס מוז זיין איינער פון די דריי שכנים, פון דער חברה „נאָל, שמאָל עט קאָמפּאני". — האָט זיך ארקאדי געטראכט.

אריינגעקומען און אָפּגעלענט דאָס רענצעל אויף א בעטל, האָט זיך ארקאדי שווייצער פאַרגעשטעלט פאר'ן נפש מיט'ן רויטען שניפּס און מיט די ווייסע תחתונים, און דער נפש מיט'ן רויטען שניפּס און מיט די ווייסע תחתונים האָט זיך אויפגעהאפּט, אויסגעטהאָן אויף דער גיך די ברילען, א טרייסל געטהאָן מיט די אונטערגעבויגענע אָנגעשמירטע האָר.

— דאָס זענט איהר אונזער נייער שכן? זיצט, זעצט זיך, פאר וואָס זיצט איהר ניט? — און ער טראָגט איהם אונטער דאָס איין־און־איינציגע בענקעל.

דער רויטער שניפּס, די פעטע אונטערגעבויגענע נאָר שיטערע האָר, די מאָדנע ברייטע ארבעל פונ'ם טשעשונטשאָווען פידושאק, די ווייסע תחתונים, דאָס הייזעריגע קול פונ'ם נפש און דערצו נאָך דאָס אונטערשפרינגען זיינס — דאָס אלסדינג אינאיינעם האָט געהאט דעם זיבעטען חן, און אונזער ארקאדי האָט בעראפט זיין שטארקער פון אייזען, ער זאל זיך איינהאלטען פון אויסצושיסען איהם א געלעכטער גלייך אין פּנים אריין.

פּאָר זייער איבערראשונג, אז זיי האָבען אָנגעהויבען ארויסנעמען פון דאָרטען די מלבושים: ער — נקבה'שע, און זי — מאנס־בילשע! זיי זענען ביידע שיער ניט געפאלען חלשות! נאָר אלע מענשען אויף דער וועלט זענען דאָך נייגיעריג... אז דער ערשטער שרעק איז איבערגענאנגען, האָבען זיי אָנגעהויבען אריינקוקען אין די רעגלעך אריין נאָך טיפער און האָבען אָנגעהויבען ארויס־נעמען פון דאָרטען משונה־מאָדנע זאכען, ארויסשלעפען פּאָק מיט פּאפּיערען, בריוועלעך אלערליי — און פּרעמדע בריוועלעך ווילט זיך דאָך דוקא לייענען! — און מען איז געוואָהר געוואָרען איינס אויפ'ן אנדערען אזעלכע סודות, וואָס וועז זיי געפעלען זיך, טהוען א שידוך, האָבען חתונה און לעבען־אפּ א האלבע מאה יאָהרען, וואלטען זיי ניט דערגאנגען קיין צעהנטהלק אפילו... בקיצור, זיי האָבען זיך צעפאָהרען, ער קיין בערלין, זי קיין וויען — אוים שדוך.

אצינד וועלען מיר זיך נעמען צו אונזער ארקאדי שווייצער'ס רענצעל.

דאָרט איז געווען אביסעל וועש, א פּאָר פּאפּיערענע קאלנערם מיט מאנקעטען, עטליכע פידעלעך פון אויסגערויכערטע פּאפּי־רָאסען, א סדור'ל מיט א תהלים'ל מיט א פּאָר קליינע תפילים'לעך (א אידישע נשמה טאָר מען ניט שאצען!), און א גאנצער פּאָק מיט צונויפגעטאשטע, גוט־צונויפגעלענטע און מיט רויטע פּאָדעם־זייד פערבונדענע טעשלעך קאָרטען.

פון דעם דאָרפען מיר לערנען דעם פּשט, אז ארקאדי שווייצער האָט נישט פיינט קיין קערטעל. נאָר צו וואָס טויג האלטען ביי זיך אין רענצעל אזא משא מיט קאָרטען? איז די משמעות, אז ארקאדי'ס געשעפט, דאָס היימט זיין פרנסה, איז קאָרטען — און מיר האָבען נישט געהאט קיין טעות. זיך גוט נאכגעפרענט ביי זיינע בעקאנטע, זענען מיר געוואָהר געוואָרען, אז ער דרעהט זיך ארום קאָרטען און דערפון טאקי לעבט ער. דער פּירוש פון די דאָזיגע ווערטער איז ניט גלאט; מע בעדארף עס פערשטעהן, און מיט דער צייט וועלען מיר דאָס, אם ירצה השם, וויסען. מיר

קאפיטעל ב.

ארקאדי שווייצער איז אוועקגענאנגען אויף דער אלטער סטאנציע נאכ'ן באנאזש, וואס איז בעשטאנען פון א קליין רענצעל, נאר פעסט נעפאקט, אננעשטאפט מיט... וואס קאן זיך, למשל, געפינען ביי אט אזא מין חברה־מאן אין רענצעל? איך וויים ניט, ווי אזוי איהר, — איך האב פון תמיד אן שטארק חשק א קוק טהון יענעם אין רענצעל אריין, — און פון זינט איך האב גאליייענט די מעשה פון דעם פאריזער פאַרעל, איז ביי מיר דער חשק נעוואָרען נאך גרעסער. אויב איהר האט צייט, וועל איך אייך דערצעהלען די דאָזיגע מעשה אין קורצען:

די נעשיכטע קומט פאר אין פאריז.

איין „ער" מיט א „זי".

ער פון בערלין, זי פון ווין.

ער א חתן, זי א כלה. דאס הייסט, זיי האבען געזאלט ווערען חתן־כלה, זענען זיי זיך צונויפגענאפאהרען קיין פאריז אויף אנקומקען זיך.

געקומען צו פאהרען אין איין צייט, זענען זיי פארפאהרען אין איין האטעל און אפגעשטעלט זיך אין פערשיערענע נומערען, נעווינטליך, און מחמת זיי האבען זיך ניט געקענט, האבען זיי נאר־נישט נעוואוסט איינס פונ'ם אנדערען.

בעראוף זיך טרעפען א מעשה (אויף א מעשה פרעגט מען נישט קיין קשיא): זיי האבען בויידע נעהאט אלץ איינע רענצלעך פון אין פאבריק מיט אלץ איינע שליסעלעך, און די מענשען, וואס האבען אראפגעטראגען דעם באגאזש, האבען זיך פערביטען מיט די יוצרות, אריינגעטראגען צו איהם איהר רענצעל, און צו איהר — זיין רענצעל.

אויסגעטהאן זיך און אייננעוואשען זיך, ווי עס נעהער צו זיין, האט זיך יעדער פון די צוויי אפגעשלאסען דאס רענצעל, נעוואלט איבערטהון זיך, ווי עס פאסט פאר חתן־כלה. און שטעלט אייך

דער גאסט, וואס איז אליין אויך געווען נישט קיין מרה־שחורה'ניק און האט אליין אויך ניט פיינט געהאט צו טרייבען קאטאוועס, איז געווען אנטציקט פון דעם דאזיגען מאדנעם נפש, וואס האט די גאנצע צייט נישט אויפגעהויבען די אויגען א קוק צו טהון אויף איהם, און אפילו דעמאלט, וועו ער האט ארויס־בעקומען א זיל־בערן קערבעל און אנידערגעלאזט איהם דעם אויפ־נאב, האט דער בעל־הבית דאס קערבעל צוגעדרוקט מיט איין פינגער צו זיך און אלץ נישט אויפגעהויבען די אויגען אויפ'ן גאסט און זיך געזומען וויעדער צו די פאפיראסען.

דאס האט שוין דעם גאסט פערדראסען, און ער איז אויפגע־שטאנען און אפגערעקאמענדירט זיך פאר איהם:

— ארקאדי שווייצער.

— בראנזענטאלער! — האט איהם דער בעל־הבית אפגעענט־פערט קורץ, נישט אויפגעהויבען די אויגען אויפ'ן גאסט און דער־לאנגט איהם אויף צו געזעגענען זיך צוויי לאנגע, דארע, טרוקענע האריגע פינגער.

שוין געשטאנען ביי דער טיר, האט זיך ארקאדי שווייצער אויסגעדרעהט צום בעל־הבית:

— זאגט זשע מיר, מיין ליעבער בראנזענטאלער, וועו זענען יענע צוויי שכנים מיינע?

בראנזענטאלער האט אלץ געדרעהט די פאפיראסען און נישט געטהאן דעם גאסט צולייב א קוק צו טהון אויף איהם.

— איהר דארפט טאקי נויטיג וויסען דעם יחוס זייערען? אז איהר וועט וועדטה זיין ביי גאט און האבען די זכיה, וועט איהר אויף דערנאכט זיך באקענען מיט זיי. איינער הייסט „נאל", דער אנדערער „שמאל", און מיט אייך און מיט אונז ביידען אינאיינעם וועט דאס אויסקומען „נאל, שמאל עט קאמפאניע". זענט איהר שוין צופריעדען? אדיעו! איהר קאנט זיך מטריח זיין ברענגען אייער באגאזש.

אזוי ענטפערט איהם דער האַלב־נאַקעטער בעל־הבית, וואַרפט ניט אַוועק די ארבייט אויף קיין רגע און האָט נאָך איין קוק נישט געטהאָן אויפֿן גאַסט.

— וויפיעל זענען מיר דאָ, הייסט עס? — פרעגט איהם דער גאַסט און קוקט, ווי אזוי האָבען אהער געקאָמט אריין דריי בעטלעך?

— מיר וועלען זיין, הייסט דאָס, אזוי גרויס, ווי דריי שכנים און איינער א בעל־הבית.

— דריי שכנים און איינער א בעל־הבית? איך זעה נאָר דריי בעטלעך. וואו זשע שלאָפט איהר?

— פאַר מיר זאָרגט איהר זיך? עהע־הע! איך וועל מיר שוין געפינען איין אָרט. איך קאָן שלאָפען אויפֿן טיש אויך.

דער אורח איז געבליבען זיצען איבערראַשט. ער איז געווען זעהר נייגיעריג צו ווייסען, ווי אזוי וועט זיך דאָס דער דאָזיגער אלטער לעגען אויפֿן טיש, און וואו וועלען זיך, למשל, אהינטהון זיינע לאַנגע פיס? ער האָט איהם בעטראַכט, ווי א מענשען, וואָס רעדט פון וועג, און האָט זיך נישט געקאָנט איינהאלטען און האָט איהם טאקי פאָרט א פרעג געטהאָן:

— איך וואלט א בעלן געווען וויסען, ווי אזוי קאָן אזא הויכער מענטש שלאָפען אויף א קורצען טיש?

— איהר ווייסט ניט, ווי אזוי? מע רוקט־צו צו דעם טיש נאָך א צוויי טישען, קומט שוין אויס גוט.

— איהר האָט דאָך אָבער נאָר איין טיש.

— איז טאקי נישט גוט.

„איין אלטער לץ!" — טראַכט זיך דער גאַסט און טהוט א פרעג דעם בעל־הבית:

— וועז, הייסט דאָס, באַראַרף מען צאָהלען די ערשטע ראַטע פאַר דער ערשטער וואָך?

— אויב די קוואַרטיר איז פאַר אייך, איז טאקי באלד קלאָפּ און צעהל, ווי זאָגט ער: א מיתה משונה אויפֿן אָרט.

— זויצט.

דער אריינגעקומענער פארשוין פון זיין זייט האָט אויסגע־טהאָן דעם קאפעלעיש און האָט זיך א נייג געטהאָן צום האלב־נאקעטען בעל־הבית. נאכדעם האָט ער אָנגעהויבען זוכען מיט די אויגען, וואו ער זאל זיך אנידערזעצען, און מחמת ס'איז מעהר ניט נעווען ווי איין בענקעל, און דאָס בענקעל איז דאָך נעווען פערנומען — לכן האָט ער זיך אביסעל ארומגערעהט און געפאלען אויף א שכל, אז איידער בלייבען שטעהן איז גלייכער זיך זעצען אויף א בעטעל פון די דריי בעטלעך, וואָס שטעהען ביי די וועגד. דער דאָזיגער פלאָן איז געפאלען דעם בעל־הבית אויך, וואָס האָט ניט אָפגעריסען די אויגען פון דער ארבייט, און ער האָט זיך גע־וועגדט צום אריינגעקומענעם פארשוין מיט די דאָזיגע ווערטער:

— האָט נאָר קיין פאראיבעל ניט, וואָס איך נעם אייך אויף „אין חאלאט"; ס'איז שרעקליך היים אין דרויסען, און דא אונ־טער'ן דאך איז נאָך הייסער, א ריינער גיהנם! איהר ווילט מסתמא דינגען ביי מיר די קוואַרטיר? פיעד קארבען א חודש, מיין בעטעל, אייער בעטגעוואנט, איין מאל אין טאג היים וואסער פונ'ם סאמא־וואר. נעלט אלע וואָך אויף צופריהער. וואָס איז אייער טהועכטם?

— מיין טהועכטם? — מאכט צו איהם דער אורח אונטער דער נאָז. — הם... איין מאל אין טאג היים וואסער? און איך האָב נערעכענט צוויי מאל.

— וואָס דארפט איהר צוויי מאל? איהר זענט דען א שטוב־מענטש? איהר דרעהט זיך דאָך ארום מסתמא אין גאס.

— דרעהען דרעהט מען זיך. — מאכט צו איהם דער אורח. — עס טרעפט אָבער, מע קומט אמאל אהיים פארפריה, גלוסט זיך א טרונק.

— טרינקט מען וואסער.

— א דאנק אייך פאר דער עצה.

— נישטאָ פאר וואָס.

נעראטען פלאץ אויף צו שטעלען א מויער, וואס זאל האבען א ברייטען הויף מיט א פאנטאן און מיט חאטש א שטיקעל גארטען צו דער גאס. אפגעשטעלט האט ער זיך נעבען א טויער, דערזעהן א צוגעקלעפט צעטעל מיט זיעבען גרייזען:

„עס גיט זיך אפ בילינ א צוזאמענוואהנונג, נילטיג פאר א בחור".

אויפ'ן פנים פון אונזער העלר האט זיך בעוויזען א צופריערען שמייכעלע. די משמעות, אז ער איז א בחור און זוכט א וואל־וועלע וואהנונג, און עס אהרט איהם ניט צו וואהנען מיט נאך עמיצען.

אנגעקלונגען צום „סטרוזש" און ארויפגעקלעטערט מיט איהם אויפ'ן פינפטען שטאק, איז ער אריינגעקומען אין א קליין פינסטער חדר'ל, וואס האט אויסגעזעהן ווי א טויבענשלאק אויף א בוידעם, און האט געטראפען א הויכען, טרוקענעם פארשוין מיט א בראנזען גלאנצענדיג פנים, מיט א ליסינע אויפ'ן קאפ און מיט א גרוי געשארען בערדעל, זיצען ביי'ם פענסטער אויף א צעבראכען בענקעל און דרעהען פאפיראסען. דער אלטער פארשוין איז געגאנגען אנגעטהאן... דאס הייסט, ער איז ניט נעגאנגען און ניט אנגעטהאן — ער איז געזעסען אויסגעטהאן, כמעט, קאן מען זאגען, ווי אדם הראשון אין גן־עדן, אויב איהר וועט ניט רעכענען פאר קיין מלבושים א צעחראסטעט, צעריסען, העמדעל ביז די קניע, און אויף די לאנגע טרוקענע בעוואכסענע בארווייס פים א פאר מאדנע מעשטעם, וואס זענען געמאכט געוואָרען אדער פון באבלע פאפיער, אדער פון איין אלטען זאק — פון לעדער געווים נישט.

דער דאזיגער אלטער איז נישט אויפגעשטאנען פאר'ן אריינ־נעקומענעם גאסט, האט ניט געטראנען אקענען דעם שלום־עליכם, און אפילו ניט אויפגעהויבען די אויגען, נאר געבעטען זיצען און אויסנעצוינגען א לאנגע, א טרוקענע, בעוואכסענע און א ציטערענ־דיגע האנד און האט א זאג געטהאן, ניט קוקענדיג אויפ'ן אורח:

וואָס אָפּגענעסען א פּיינעם מיטאָג, פּערזויכערט א ציגאר און מאכט „מאציאָן". אויך דאָס פּנים זיינס איז געווען זעהר פּיין אויסגעפוצט, די בעקלעך רויט, די וואָנסעם אַרויפּגעדרעהט ארויף, נאָר די מלבושים זענען געווען אביסעל געמאַכט, דהיינו: די ארבעל פּונ'ם פּידושאק האָבען אביסעל צופּיעל געגלאַנצט, די הויזען זענען געווען אביסעל אויסגעטרעטען, און די שטיבלעטען, חאָטש זיי זענען אמאָל געווען גרויסאַרטינג, לאָקירטע שטיבלעטען מיט שענע קנעפּלעך, האָבען איצטער, אויף דער עלטער, אביסעל אונטערגעפּוצעווען, חלילה נישט צעריסען, נאָר שטאַרק צעטריסקעט, און די אָפּצאָסען אביסעל אויסגעדעהט. אויך דאָס קאָפּעלישעל האָט אויסגעזאָגט דעם סוד, אז דאָס באַדאַרף זיין נישט קיין גרויסער נגיד, וואָרום א חוץ וואָס דער פּאסאָן איז שוין לאַנג ארויס פון דער מאָדע, איז דאָס קאָפּעלישעל אליין געווען צונעלעגערט און אָפּגענאַרעט אביסעלע און די טאַשמע פערשמאלצט מיט פעטען — זעהר־זעהר א געמיין קאָפּעלישעל.

דער דלות האָט שוין אזא טבע, אז קוים חאָפּט ער זיך אריין צו איינעם, איז קודם כל לענט ער זיך ביי איהם אויפ'ן קאָפּעליש און אויף די שפּיץ־שטיוועל, און נאָכדעם פערקלויבט ער זיך צו איהם אין בייטעל אריין, רייניגט־אויס פון דאָרטען וואו ערגיץ א מטבע איין אלטע, איין אָפּגעריבענע, לאָזט איבער א צוויי קנעפּלעך מיט א „רעצעפּים" פון דער פּאָסט און רייבט אויס א לעבעל, אז טאָמער וועט זיך מאכען א מאל א מטבע, זאל זי אויך ארויסקריכען.

וועדליג דער דאָזיגער פּארשוין איז געגאַנגען רוהיג, געצעהלטע טריט, און געדרעהט מיט'ן שטעקעל און צוגעזונגען שטילערהייט א נאָנץ פיינעם ניגון און אלץ געקוקט ארויף אין די פענסטער אריין, האָט מען געקאָנט זיכער מיינען, אז דאָס איז אָדער א רייזענדער, וואָס איז אראָפּגעקומען אהער פון א פרעמדער מדינה און האָט ניט וואָס צו טהון — איז ער זיך ארויסגענאַנגען אביסעל אָנקוקען די שטאָדט, אָדער דאָס איז א הינער תושב, וואָס זוכט א

די פרייליכע קאָמפּאַניע

קאפיטעל א.

אין א הייסען זומערטאָג, אין איינע פון די גרויסע גאסען פון דער גרויסער שטאָדט, וועלען מיר זאָגען אין יעהופּעץ, האָט געשפּאַציערט מיט א ציגאַר אין די צייהן א שווארצער יונגער־מאן מיט רויטע בעקלעך פון א יאָהר... איך קאָן אייך ניט זאָגען אקוראט פון וויפיעל יאָהר, ווארום איך האָב זיין פּאַס ניט געזעהן. אמאָל, אז מע האָט נאָך ביי אונז געטראָגען בערד, האָט מען נאָך דער בערד נרינג נעקאָנט שאַצען יענעמ׳ס יאָהרען. היינט, אז שערען און גאָלען די בערד איז געוואָרען ביי אידען, ברוך־השם, א וואָכעדיגער גאנג — אַדרבה, נאט אייך א גענאָלטע מאַרדע און זייט א בריה, טרעפט וויפיעל איז זי אלט?... אנדערע איז נאָר שוועך צו דערקענען אפילו, צי זיי זענען אידען, דאָס היסט, אז מע קוקט זיך גוט צו צו זיי, דערקענט מען זיי אפילו נרייליך. מע דערקענט זיי נאָך דער נאָז, נאָך די אויגען, נאָכ׳ן קוק. א איר קוקט נאָר אנדערש; א איר, אז ער קוקט אויף אייך, לייענט איהר איבער אין זיינע אויגען: „וואר זענט איהר? עפּעס זענט איהר מיר קענטליך? און וואָס איז אייער טהועכטם? זאָגט — אפשר קאָנען מיר איינס דאָס אנדערע צו־נוטץ קומען?" אט אזוי קוקט א איד... נאָר מיר קעהרען זיך אום צוריק צו אונזער פּאַר־שוין, צום שווארצען יונגעמאן.

דער שווארצער יונגערמאן איז זיך נעגאנגען פּאַוואָלניקע, ניט ארויסגעלאָזט די ציגאַר פון מויל, ווי א מענטש, וואָס האָט נאָר

די פרייליכע קאמפאניע

(ערצעהלונג)

נעשריבען אין יאהר 1903.

— „נאָרנישט, — מאכט ער — אָט דער דייטש איז מיינער א שותף אין מאשינעס. איך האָב פון איהם א בריעף פון לאָנדאָן, שרייבט ער מיר, אז איהר וועט זיין ביי מיר אין אַרעם, זאָל איך אייך, למען השם, איבערגעבען פון איהם זעהר א פריינדליכען גרוס און אייך אָפּדאָנקען פאר אייער וואָהלער רוהינער ש ט א נ־צ י אָ ן, וואָס ער האָט ביי אייך געהאט און פאר אייער נאָסט־פריינדליכקייט און גוטהארציגקייט און מיט אייער עהרליך אַרענט־ליך באָהאנדלען איהם, וואָס ער קאָן דאָס אייך בשום אופן קיינמאָל, קיינמאָל ניט פארגעסען, וויי׳ל ער וועט לעבען !...

. . . . . .

איין אומגליק האָט זיך אויף מיר געגומען ! איך רעכען, אם ירצה השם, נאָך יום־טוב, אז גאָט וועט שענקען דאָס לעבען אריבער־פּעקלען זיך פון דראָשטע ערגיץ אין איין אנדער שטאָדט, אנט־לויפען וואו די אויגען וועלען מיך טראָגען, צו אלדי שוואַרצע יאָהר — אבי פּטור וועלען פונ׳ם שלים־מזל, פונ׳ם דאָזיגען דייטש, ימח שמו וזכרו זאָל ער וועלען !!...

בען, איך זאל פאהרען, וואהרום „א קשיא אויף א מעשה, אפשר איז דאס, זאגט זי, טאקי א נויטיגע זאך? אפשר א קאמיסיע, אפשר תבואה?"... נאר ס'איז גרינג אויסצורעדען — פאהרען קיין אדעס! א פאהר קיין אדעס קאסט עפיס הונדערט רובל! נאר ווי־באלד נעשעפט, איז עפיס א תירוץ? בקיצור, איך האב געקריגען עטליכע קערבלעך, האב מיך אויפגעזעצט אויפ'ן באהן און פאהר קיין אדעס. געקומען קיין אדעס, הויב איך זיך אן פאנאנדער־פרעגען, וואו איז דא ערגיץ האטעל וויקטאריע? איך האב מיך דערפרעגט צו האטעל וויקטאריע. „נישט פארהאן דא ביי אייך, זאג איך, איינער א גארגעלשטיין?" פארהאן, זאגט מען מיר, א גארגעלשטיין; נאר וואס דען? ער איז איצט נישטא אין נומער; איך זאל זיך מטריח זיין צעהן אזייגער אויף דער נאכט. איך קום צו געהן צעהן אזייגער אויף דער נאכט — נישטא גארגעלשטיין; איך זאל קומען צעהן אזייגער אין דער פריה, וועל איך איהם טרעפען. איך קום צעהן אין דער פריה — וואו איז גארגעל־שטיין? נישטא גארגעלשטיין; ער איז נאר־וואס געווען און זעהר געבעטען, אז ס'וועט קומען דער איד פון דראשנע, זאל מען איהם זאגען, ער זאל מוחל זיין קומען אדער דריי בייטאג אדער צעהן אויפדערנאכט. איך קום דריי בייטאג, איך קום צעהן ביי דער נאכט — נישטא קיין גארגעלשטיין! וואס טויג אייך, איך האב זיך אפגעוואלגערט אין אדעס זעכס טאג מיט זעכס נעכט, געגעסען צרות, מכות געשלאפען, קוים מיט ווערים, מיט אנגסטען, איך האב זיך דערווארט אויף דעם גארגעלשטיין. דער דאזיגער גארגעלשטיין וויזט־אוים א לייטישער מענטש, מיט א שענער בארד א שווארצער; ער האט מיך זעהר פיין אויפגענומען, מיך געבעטען זיצען. „דאס זענט איהר — מאכט ער צו מיר האלב אידיש, האלב דייטש — דער איד פון דראשנע?" — „דאס בין איך — זאג איך — דער איד פון דראשנע. וואס איז דען?" — „ביי אייך האט געהאלטען פאר־א־יאהרען ווינטער שטאנציאן אייגער א דייטש?" — „ביי מיר. — זאג איך. — וואס איז דען?"

און קום אויף דער באהן און ווילּ ארויסנעמען די פּאסילקע, זאגט מען מיר, איך זאל מוחל זיין באצאהלען צוויי רובעל מיט פיער און צוואנציג קאפּיקעס, וועט מען מיר ארויסגעבען די פּאסילקע. העלפט זיך ניט, מוז מען קרינען צוויי רובעל מיט פיער און צוואנציג קאפּיקעס און באצאהלען און ארויסנעמען די פּאסילקע. אפּגענומען די פּאסילקע, זעהר א שען קעסטעלע, גוט פּארפּאקט, קום איך צו לויפען אהיים און הויב אן צעפּאקעווען דאס קעסטעלע, פּאלט נישט ארויס פון דאַרטען קיין פּארטרעט? מיר טהוען א קוק אויפ'ן פּארטרעט — וואס ס'האט זיך מיר געהלומ'ט יענע נאכט און היינטיגע נאכט און א גאנץ יאהר! ס'איז ער, דער דייטש דער שלים־מזל, מיט'ן לאנגען האלז און מיט'ן הויכען ספּארק און מיט דער פיפקע אין מויל! צום פּארטרעט איז געלעגענע צוגעלעגט א בריוועלע, אויף דייטש געווינטליך, וויעדער די אייגענע מעשה מסתמא: דאס דאנקט ער אונז פּאר דער ש ט א נ צ י א ן און פּאר אונזער גאסטפריינדליכקייט און ליעבהארציגקייט, וואס ער קאן דאס אייביג און אייביג ניט פּארגעסען. איין אייניגעגענעגענער דייטש קאן! ברענען זאל ער!... מאהלט אויף, וואס מיר ביידע האבען איהם בשעת מעשה אנגעווינשען און אנגענעשנשט, זאל איהם אנגעהן חאטש האלב, רבונו של עולם!

ס'איז אוועקגענאנגען נאך עטליכע חדשים — איין עק, אוים רייטש! דאנקען נאט, פטור נעווארען פון א שלאס, אין דער ערד מיט'ן קאפּ! איך האב מיך פּשוט מחיה נעווען!... זענט איהר שוין פּארטיג? הארט זשע אויס, ס'איז נאך נישט קיין סוף. אנומעלטען קומט מיר אן פּלוצים ביינאכט א דעפּעש, איך זאל, למען השם, קומען צו פּאהרען קיין אדעס, און וואס גיכער, צו אייניעם א מענטשען א סוחר מיט'ן נאמען גארגעלשטיין; ער האט זיך אפּגעשטעלט אין האטעל „וויקטאריע" און בארארף מיך זעהר נויטיג האבען מכח א נעשעפט. „אדעס? גארגעלשטיין? האטעל וויקטאריע? א נעשעפט? וואס זאל דאס בארייטען?" — אזוי זאג איך צו מיינער... הויבט דאך מיך מסתמא מיינע אן צו טרייר־

פּראָוויזאָר, אויך נישט קיין קליינער טפש, וואַרפּט־אוועק אלע ארבייט און לייענט מיר וויעדער א גאנצע מגילה, אלץ פונ׳ם דאָ־זיגען דייטש, ימח שמו זאל ער ווערען! וואָס שרייבט ער? ער שרייבט: אזוי ווי ס׳איז ביי איהם היינט א „פּייערטאָג", א יום־טוב הייסט דאָס, עס זיצען ביי איהם נעסט, די גאנצע משפּחה האָט זיך צו איהם צונויפּגעקליבען, האָט ער זיי דערצעהלט די גאנצע געשיכטע פון אלף ביז תיו, ווי אזוי ער איז געקומען צו פּאָהרען אין א קליין שטעדטעל קיין דראָשנע, ווי אזוי ער איז געבליבען דעמאָלט אויפ׳ן וואָקזאל אליין אין א פרעמד לאנד, נישט צו פּארשטעהן אונזער שפּראַך, ווי אזוי ער האָט זיך מיט מיר באַ־נענענט און ווי אזוי איך האָב איהם פּארפּיהרט צו זיך, אָפּגענעבען איהם אזא וואהלע, אזא רוהיגע „שטאנציאָן", ווי אזוי מיר האָבען איהם פּריינדליך אויפּגענומען, אָפּגעטרעטען איהם דעם בעסטען חדר, געגעבען איהם עסען און טרינקען און אזוי עהרליך און אָרענט־ליך באַהאַנדעלט, — לכן קאָן ער זיך ניט איינהאַלטען און מוז אונז נאָך א מאל אָפּדאַנקען פּאר אונזער גאַסטפריינדליכקייט און גוט־הארציגקייט, וואָס ער קאָן דאָס אונז ניט פּארגעסען אייביג און אייביג... „א צו־להכעים׳ניק אָט דער דייטש! — טראַכט איך מיר. — מעהר קיין בריף וועל איך שוין פון דער פּאָסט ניט אָפּנעמען, עס מעג זיין מיט גאלד!"

עס געהט אוועק נאָך א חודש, נאָך צוויי — נישטאָ מעהר קיין בריף, איין עק! איך האָב שוין כמעט אָנגעהויבען צו פּאר־געסען אינ׳ם דייטש. פּלוצים קומט מיר אָן פון דער באהן א פּא־ווייסטקע אויף א פּאָסילקע פון א פינפאונצוואָנציגער. „וואָס קאָן דאָס זיין פּאר א פּאָסילקע אויף א פינפאונצוואָנציגער?" — קלער איך מיר און ברעך מיר דעם קאָפּ, און מיינע זיצט און ברעכט זיך דעם מח, און מיר קאָנען נישט צוקלערען נאָרנישט. פּאלט מיר איין א געדאנק: אזוי ווי איך האָב פּריינד אין אמעריקע, קעהר דאָס זיין מסתמא פון זיי עפּיס א מתנה, א שיפּסקארטע, אָדער א בילעט, אדער א לאטערייצעטעל. און בין נישט פּויל

וואָס איך דול איהם אלע מאָל דעם ספּאָדעק. וואָס זאָל איך טהון, אז איך בין געשטראָפט, איך קאָן ניט לייענען קיין דייטש? נעמט ער, דער פּראָווייזאָר, און לייענט מיר א נאנצע מגילה, וויעדער פונ׳ם דייטש, אזוי ווי ער איז שוין איצטער געקומען אהיים און האָט זיך נעזעהען מיט זיין נעלייענטער פּאמיליע, מיט זיין „פּרוי״ און קינדער, האָט ער זיי דערצעהלט אלסדינג, ווי אזוי ער איז נעקומען צו אונז אין דראָשנע, און ווי אזוי ער האָט זיך באנעגנט מיט מיר אויפ׳ן וואָקזאל, און ווי אזוי איך האָב איהם פּארפיהרט צו זיך אהיים, נעגעבען איהם אזא וואהלע, אזא רוהיגע שטאָנ־ציאָן, — לכן דאנקט ער אונז זעהר און זעהר פּאר אונזער נאסט־פרייגדליכקייט און פּאר אונזער ליעבהאַרציגקייט, וואָס ער וועט דאָס אונז ניט פּארגעסען אייביג, וויל ער וועט לעבען. „טפּו זאָל ער ווערען!״ — זאָג איך און בטל־אוים צו איהם אלע בייזע וויסטע חלומות, און מיינער וויל איך שוין נאָר ניט דערצעהלען פונ׳ם בריעף און מאך זיך שוין נאָר ניט וויסענדיג.

עס נעהען אוועק נאָך דריי וואָכען, קומט מיר אָן פון דער פּאָסט א „פּאָוויעסטקע״ אויף א רובל מיט צוועלף קאָפּיקעס. „וואָס איז דאָס פּאר א רובל מיט צוועלף?״ פרעגט מיך מיינע. „לאָז מיך אזוי וויסען, זאָג איך, בייז!״ און לויף אוועק אויף דער פּאָסט און הויב זיך אָן נאָכפּרעגען, פון וואָנען האָב איך עס א רובל מיט צוועלף? זאָגט מען מיר, אז ניט איך האָב א רובל מיט צוועלף — אדרבה, דאָס דארף איך נאָר באצאָהלען א רובל מיט צוועלף. „פּאר וואָס איז?״ — „פּאר א בריעף״, — זאָגט מען מיר. „פּאר וואָסער א בריעף? — זאָג איך. — אפשר, פונ׳ם דייטש?״ — ענטפערט מען מיר ניט!... מילא, עס העלפט עפּיס טענות? איך האָב באצאָהלט א רובל מיט צוועלף און האָב אָפּ־נעמומען דעם בריעף, — א נאנצען פּאָקעס. איך עפּענ־אויף דעם בריעף — וויעדער פון איהם, פונ׳ם דייטש! איך קום צום פּרא־ווייזאָר: „האָט קיין פּאראיבעל ניט, זאָג איך, פּאני, איך האָב שוין, זאָג איך, וויעדער, איין אומגליק, א דייטשען בריעף״. דער

„וואָס זאָגסט דו אויף דעם דייטש, קיין עין־הרע, נישט קיין קלײַנער נאָר?" — „נאָט זאָל צושיקען, זאָגט זי, אַלע וואָך אזעלכע נאָראַנים, וואָלט געווען דוקא נישקשה'דיג"...

עס געהט אַוועק נאָך א וואָך, איך קום צו געהן פונ'ם וואָקזאָל, טראָגט מיר מיינע אקעגען א בריף און זאָגט, אז דער בריעפטרעגער האָט זיך געהייסען דערצאָהלען אכט און צוואַנציג קאָפּיקעס. „וואָס עפּיס אכט און צוואַנציג קאָפּיקעס?" — „אזוי, זאָגט זי, וואָרום ער האָט אַנדערש ניט געוואָלט". איך עפּען אויף דעם בריף — וויעדער אויף דייטש. איך לויף אַוועק צו מיין פּראָוויזאָר און בעט איהם, ער זאָל מיר איבערלייענען דעם בריף. לייענט ער מיר, אז דער זעלבער דייטש איז נאָר־וואָס איבערגעפאָהרען די גרענץ, און אזוי ווי ער פאָהרט אהיים צו זיין פאָטערלאַנד, דאַנקט ער מיר זעהר פאַר דער וואָהלער רוהיגער שטאַנציאָן, וואָס ער האָט ביי מיר געהאַט, און פאַר אונזער גאַסטפריינדלעכקייט מיט אונזער לעבהארציגקייט, וואָס ער קאָן דאָס אונז אייביג ניט פארגעסען!... „מיינע צרות אויף זיין קאָפּ!" — טראַכט איך מיר, און קום אהיים, פרעגט מיך מיינע: „וואָס איז פאַר א בריף?" זאָג איך: „וויעדער א מאָל פונ'ם דייטש! ער קאָן אונז גאָר ניט, זאָג איך, פאַרגעסען די טובה, דער משוגע'נער דייטש!" — „אז גאָט, זאָגט זי, זאָל צושיקען אלע וואָך אזעלכע משוגע'נע דייטשען, וואָלט דוקא געווען נישקשה'דיג"...

עס געהען אַוועק נאָך צוויי וואָכען, ברענגט מען מיר פון דער פאָסט א גאַנץ גרויסען בריף, און ער הייסט זיך דערצאָהלען זעכס און פופציג קאָפּיקעס. וויל איך דאָך ניט; זאָגט צו מיר דער בריעפטרעגער: „ווי איהר ווילט זיך!" און נעמט דעם בריף צוריק. טהוט דאָך מיר אָבער באַנג, עס ווילט זיך זעהר ווייסען פון וואַנעט איז דער בריף, טאָמער עפּיס א נויטיגע זאָך? באַצאָהלט זעכס און פופציג קאָפּיקעס, איך עפּען אויף דעם פאָקעט, איך טהו א קוק — וויעדער אויף דייטש. געה איך שוין מסתמא נלייך צו מיין פּראָוויזאָר און בעט איהם, ער זאָל מיר מוחל זיין,

צוקער האָט איהר ניט געגומען — א קערבעל, איז דריי קאַרבען; קיין ווײַן האָט איהר ניט באַגעהרט — איין קאַרב, איז פיער קאַרבען; קיין ביער איז ניט נעווען — זיעבעציג קאָפּיקעס. האָט איהר אינאיינעם א קיימא־לן, אזוי גרויס, ווי כמעט פינף קאַרבען. נאָר בכדי ס'זאל אויסקומען צו א גלייכען חשבון, שטעלט פינף מיט פופציג. נו, רב דייטש, איז אינאיינעם ניט קיין פינף און צוואַנציגער?" — אזוי מאַך איך צו איהם נאָנץ ערנסט, און איהר מיינט, ער האָט מיר געזאָגט א קרום וואָרט? חס ושלום; געפּיפקעט מיט דער פּיפקע און געשמייסלט און ארויסגענומען א כּף־הא'ער און א ווארף געטהאָן, ווי מע ווארפט־ארויס א דרייערל, זיך נאָנץ פיין אָפּגעזעגענט און אַוועק מיט'ן באַהן. „וואָס זאָגסט דו עפּיס, מיין ווייב, אויף אזא מין דייטש?" — „גאָט זאָל צושיקען, זאָגט זי, אלע וואָך אזעלכע דייטשען, וואָלט נעווען דוקא נישקשה'דיג"...

דער דייטש איז אַוועקגעפאָהרען. ס'איז נישט אַוועקגענאַנגען קיין דריי טעג, קומט צו נעהן דער בריעפּטרעגער און דערלאַנגט מיר א בריעף, נאָר ער הייסט זיך פריהער באַצאָהלען פיערצעהן קאָפּיקעס. פאַר וואָס איז פיערצעהן קאָפּיקעס? — מע האָט פאַר־נעסען, זאָגט ער, אָנקלעפּען א מארקע. באַצאָהלט די פיערצעהן קאָפּיקעס און אויפגעעפענט דעם בריעף — אויף דייטש געשריבען, איך פּארשטעה ניט א וואָרט! איך הויב מיך אָן ארומטראָגען מיט'ן בריעף צו דעם, צו יענעם — קיינער קאָן ניט לייענען קיין דייטש. איין אומגליק! אויסגלאָפען דאָס גאַנצע שטעדטעל, קוים מיט צרות געפונען א פּראָוויזאָר פון דער אפטייק, וואָס קאָן לייענען דייטש, האָט ער מיר דאָס בריוועל איבערגעלייענט און פּארטייטשט, אז דאָס שרייבט צו מיר איינער א דייטש און דאָנקט מיר זעהר פאַר דער וואָהלער רוהיגער שטאַנציאָן, וואָס ער האָט ביי מיר געהאַט, און פאַר אונזער גאַסטפריינדליכקייט מיט אונזער לייעבהארציגקייט, וואָס ער וועט דאָס אייביג נישט פארגעסען... „מהיכא תיתי, — קלער איך מיר — זעהר שען; אז דו ביזט צופריעדען, טהוט מיר הנאה". און צו מיינער רוף איך מיך אָן:

ס'איז נעקומען די צייט, די מאשינעס זענען למזל דורכגענאנגען, און ער האָט באדארפט אוועקפאָהרען.

אז ס'איז נעקומען די צייט פון זיין אוועקפאָהרען און דער דייטש האָט נענומען זיך פאקעוועז אין וועג אריין, מאכט ער צו מיר, איך זאָל איהם דערלאנגען א רעכענונג. זאָג איך: „וואָס האָבען מיר זיך דאָ צו רעכענען? ס'איז, זאָג איך, א קורצער חשבון, הערר דייטש, עס קומט פון אייך פונקט א כף־הא'ער"... שטעלט ער אויס א פאָר אויגען, ווי אייגער רערט: „הא? איך פארשטעה ניט!"... מאך איך צו איהם אויף דייטש: „זיי וועלען מוחל זיין באצאָהלען א פינפאונצוואנציגער, פינף און צוואנציג קערבלעך, רובעל הייסט דאָס!" און באווייז איהם אויף די פינגער צעהן און פינף. מיינט איהר דאָך, אז ער וועלט נתפעל? הם מלהזכיר! ער פיפקעט מיט דער פיפקע און שמייכעלט און זאָגט צו מיר, אז ער וואָלט נאָר וועלען וויסען פאר וואָס קומט פון איהם פינף און צוואנציג רובעל? און ער נעמט א שטיפטעל מיט א שטיקעל פאפיער און בעט מיך, איך זאָל איהם אויסרעכענען יעדע זאך באזונדער. „ביזט טאקי אודאי א חכם א דייטש, — טראכט איך מיר — נאָר שכל האָב איך מעהר פון דיר; וואָס איך האָב אין פיאטע, פארמאָגסט דו ניט אין קאָפ!"... „שטעלט, זייט מוחל, זאָג איך צו איהם, הערר דייטש, פאר דער אכסניה, שטאנציאָן הייסט דאָס, זעכס טעג, זעכס מאָל אָנדערהאלבען, איז נייען קארבען; זעכס מאָל צוויי, איז צוועלף סאמוואָרען, צוועלף האלבע גילדען, איז נייענציג קאָפיקעס; זעכס מאָל כמעט צעהן אייער אין דער פריה און צעהן אייער אויף דער נאכט, איז הונדערט צוואנציג, צוויי שאָק אייער, א קערבעל א שאָק, איז צוויי קארבען; זעכס יוכען, זעכס עופות, צו פינף גילדען איין עוף, א חוץ גרייפלעך, מאנדלען, פעטרישקע, דאָס, יענץ, לאָקש, בוידעם, ציבעלע, איז א גלייכער חשבון זעכס קארבען; זעכס נעכט, זעכס לאָמפען — זעכציג קאָפיקעס; שנאפס האָט איהר געטרונקען אויגענעם — צוויי קארבען; קיין טיי און

דער ערד אַרם־נאַקעט, ווערפט דאָס בעטנעוואַנט פון׳ם בעט, שפּייט קלעק און שעלט זיך אויף זיין שפּראַך, מע זאָל נאָר באַהיט ווערען. „וואָס איז די מעשה, זאָג איך, הערר דייטש?" און עפענען־אויף די טיר. וועדר ער מלא רציחה און פאַלט־אַן אויף מיר מיט קולאַקעס, ווי׳ל מיך דורס זיין, חאַפּט מיך פּאַר א האַנט און פּיהרט מיך צו צום פענסטער און ווייזט מיר, ווי ס׳האָט איהם צעבייסען דאָס נאַנצע לייב, און טרייבט מיך ארוים און פּארמאַכט די טיר. „א משוגע׳נער דייטש, — רוף איך מיך אָן צו מיינער — און א גרויסער מפּונק! ס׳האָט זיך איהם אויסגעוויזען, זאָג איך, אז עס בייסט איהם, איז הימל׳ עפען זיך!"... „ווי קומט דאָס? ס׳איז מיר א חידוש! — זאָגט מיינע. — ערשט אויף פּסח נעריינינט דאָס בעטנעוואַנט און געפּאַרעט דאָס בעט מיט קעראָסין"...

אין דער פריה, איך האָב נעמיינט, מיין דייטש וועט דאָ ווערען ברונז און ווען אַנטלויפען פון אונז וואו דער שווארצער פעפער וואַכסט, צום סוף — ווער־וואָס? וויעדער א „גוט־מאיין" און וויעדער נעשמייכעלט, און וויעדער נעפּיפקעט מיט דער פּיפקע, און וויעדער נעהייסען זיך קאַכען עסען, און דערווייל צו דער טיי נעהייסען זיך אָפּקאַכען וויכע אייער, מאַצינקעס, — וויפּיעל, מיינט איהר, אייער? כמעט א צענדליג! און צום עסען נעגומען א רעכטען שנאַפּס און מיר א שנעפּסל׳ און חי נעלעבט! געקומען ביינאַכט — וויעדער דאָס אייגענע שפּיעל׳: פּריהער נעחראַפּעט, נעפּייפט און נעסאַפּעט און נעחאַרחעלט, און נאַכדעם נעקרעכצט און נעאויקעט, נעפּאַרשקעט און נעקראַצט זיך און נעשפּיגען און נעווארטשעט, און אויפּגעחאַפּט זיך און אראַפּגעווארפען עפּעס נאַנצע בעטנעוואַנט און געשפּיגען קלעק און נעבייזערט זיך און נעשאַלטען אויף זיין לשון: „צום טייוול! סאַקראַמענטא! דאַננערר־וועטערר!"... און אויפּגעשטאַנען אין דער פריה — וויעדער „גוט־מאָ־יען", וויעדער נעפּיפקעט מיט דער פּיפקע, און וויעדער געשמייכעלט, און וויעדער נענעסען, און וויעדער נעמאַכט א שנאַפּס און מיר א שנעפּסל׳ — אזוי עטליכע טעג כסדר. ביז

האָב איך א וואונק געטהאָן צו מיינער: „וואו מאכט מען איהם א געלעגער?" זאָגט צו מיר מיינע: „וואָם הייסט וואו? טאקי אין מיין בעט". און זי מאכט נישט קיין לאנגע שהיות און נעהט־צו צום בעט און הויבט איהם אָן מאכען א געלעגער, פאנאנדערנעשלאָגען דאָם בעטגעוואנט, ווי עם גערהר צו זיין (מיינע, אז זי וויל, קאָן זי) — איך טהו א קוק, מיין דייטש איז עפּים נישט צופריעדען, עם געפעהלט איהם ניט, אפּנים, וואָם סע פּליהען פּערגען, מחמת ער פּאררעהט מיט דער נאָז און הויבט אָן ניסען מיט סכנת־נפשות. מאך איך צו איהם: „וואכסען זאָלט איהר, הערר דייטש!" מיינט איהר, אז ער ענטפערט מיר א דאנק? ווער־וואָם? „א גראָבער נפש, טראכט איך מיר, און א וויל דער מענטש". מיינע האָט איהם געמאכט א געלעגער ביז דער סטעליע, סע מעג ליגען דער קיסר (מיינע, אז זי וויל נאָר, קאָן זי!), א נאנצע „העסע־בעט", און מיר האָבען זיך מיט איהם נאנץ פיין אָפּגעזעגענט, ג־ווינשט איהם א גוטע נאכט און נענאנגען שלאָפען.

תחילת, אז מיר האָבען זיך געלעגט שלאָפען, הער איך, מיין דייטש שלאָפט, קיין עין־הרע, נאנץ געשמאק, חראָפּעט מיט א מאָדנע שטימע, סאָפּעט ווי א לאָקאָמאָטיוו, פּייפּט און חאָרכעלט, זוי א געלויעטער אָכס, און פּלוצים חאָפּט ער זיך אויף און קרעכצט און אויסעט און פּארשקעט און קראצט זיך און שפּייט און ווּר־טשעט, און קעהרט זיך איבער אויף דער אנדערער זייט, טהוט א ביסעל א חראָפּע און א סאָפּע און א פּייף און א חאָרכעל, און חאָפּט זיך וויעדער אויף מיט א קרעכץ און מיט איין אוי און מיט א פּארשקע און מיט א קראצען זיך און מיט א שפּייען און מיט א ווארטשען; און אָט אזוי עטליכע מאָל, ביז ער שפּרינגט־ארָאָפּ פּונ׳ם געלעגער, און איך הער, ווי עם פּליהט דאָם בעטגעוואנט אין דער ערד אריין, איין קישען נאָכ׳ן אנדערען, מיט א מין כעס און מיט משונה־מאָדנע וויל־דע וועדטער: „צום טייוועל! סאקרא־מענטא! דאָננערר־וועטערר!" איך לויף־צו, איך טהו א קוק דורך א שפּארינקע אין דער טיר — מיין דייטש שטעהט אויף

קירה־דייטש? אבי מע האָט אריינגעטראָגען דעם סאמָווער, פאר־
פארעט טיי, און דערצו האָט ער אַרויסגענומען א גוט פלעשעל
ראָם און געמאכט א שנאפס (און מיר אויך געגעבען א שנעפסעל),
איז שוין נעוואָרען רעכט; און ער האָט זיך צעלעגט מיט די
טשעמאָדאנעס, ווי ביי זיין טאטען אין ווייננגאָרטען, און מיר זענען
נעוואָרען חבר.

נאָך דער טיי מאך איך מיט איהם א רעד, אהין־אהער, וואָס
טהוט ער היע? מיט וואָס האנדעלט ער? טאָמער דארף ער עפּים
קויפען, פארקויפען? לאָזט זיך אוים, אז דארפען דארף ער נאר־
נישט. עפּים מאשינעס, זאָגט ער, באדארפען דורכגעהן, — ווייס
איך, א נעכטיגער טאָג, — און בשעת מעשה חאפט ער אלע מאל
א קוק אין אויוועז אריין און פרעגט זיך נאָך אלע מינוט, צי ס'איז
נאָך נישט פארטיג דאָם עסען? „אפּנים, זאָג איך צו איהם, הערר
דייטש, זיי האלטען גוט פון דער אכילה?" ענטפערט ער דאָך
מיר מסתמא פדרוך, וואָרום א דייטש פארשטעהט דען וואָס מע
רעדט צו איהם? אזוי לאנג, אזוי בריט, ביז מע האָט איהם נע־
נרייט צום טיש און דערלאנגט די וועטשערע — א פרישע יויך
א מחיה'דיגע מיט מאנדלען, מיט א נאנץ עוף מיט מאנעגרייפלעך
און מיט מערלעך און מיט פעטרישקע און מיט... מיט... מיט...
(מיינע, אז זי ווייל נאר, קאָן זי!). „ברוכים היושבים!" — זאָג
איך צו איהם, און ער ענטפערט מיר נישט קיין חצי דבור, זיך
צוגעהאפּט צום עוף, ווי נאָך א תענית. „ברוכים־היושבים־קומט־
גיט־עסען־עסט־נעזונט!" — מאך איך צו איהם וויעדער א מאל,
און ער זופט די יויך געשמאק, ער זאל דאָם אפילו ענטפערען דאָם
צווייטע וואָרט, חאטש זאָגען א דאנק, — ווער? וואָס? „א
גראָבער נפש, טראכט איך מיר, אזן א גרויסער זולל־וסובא'ניק!"

הכלל, ער האָט אפּגענעסען, פארדויכערט א לאנגע פיפקע און
זיצט און שמייכעלט. איך זעה, מיין דייטש קוקט זיך ארום אויף
אלע זייטען, זוכט, אפּנים, איין אָרט אויף דעם קאָפּ אנצושפּארען
און די אוינען ביי איהם קלעפּען זיך, טראכטען מכח נאכטלענער.

— יא וואהל! — מאכט ער צו מיר מיט א שמחה און די אויגען בשעת מעשה לויכטען איהם און דאָס נאנצע פנים שיינט איהם, ווי די זון.

„א חכם א דייטש!" — טראכט איך מיר און מאך נישט קיין לאנגע מחזקות און באשטעל א בויד און איך פארפיהר איהם נלייך צו מיר אהיים.

נעקומען אהיים, נעב איך איבער באלד מיין ווייב אלסדינג, אז נאָט האָט מיר צוגעשיקט איין אורח א דייטש — נאָר איין אנטיק. נאָר א אידינע פארשטעהט דען עפּים? הויבט זי דאָך אָן מסתמא מיך באגראָבען, ווארום איך האָב אָנגעטראָפען פונקט אויף דער בייזער שעה, ווען מע ראָמט אין שטוב: „וואָס פאר אורחים, וואָס פאר געסט פלוצים אין מיצקע דרינען?"... „אידינע בלא, זאָג איך צו איהר, דבר ניט אויף אונזער צונג, מחמת דער אָדון איז מבין בלשון אשכנז!" הערט זי מיך עפּים, אז זי האלט סאמע אין מיטען ראָמען? קעהרט זי מיט'ן בעזעם נלייך אין פּנים אריין און וואָרטשעט. זי וואָרטשעט, און איך מיט'ן דייטש שטעהען ביי דער טהיר, ניט אהין, ניט אהער. קוים מיט צרות, איך האָב איהר איינגערעדט, אז ס'איז ניט קיין אומזיסטער אורח, ס'איז — פאר נעלט, און מע קאָן נאָך, אדרבה, ארום איהם עפּים חאפען, אפּלעקען א ביינדעל... זענט איהר שוין פארטיג? אז איך האָב זי שוין נוט איבערנערעדט, מאכט זי צו מיר: „וואו זשע וועל איך איהם באלעגען — אין דער ערד?" „שטיל זאָל זיין, — זאָג איך צו איהר — נאָרישע אידינע, מע זאָגט דאָך דיר, זאָלסט ניט דבר'ען, וואָרום דער אָדון איז מבין כל דבור!" ערשט דעמאָלט האָט זי פאר־שטאנען וואָס מע מיינט, און מיר האָבען איהם אפּגעטרעטען אונ־זער אלקער, און מיין ווייב האָט נענומען אין איין כהרף־עין צע־בלאָזען דעם סאמאָווער און נעשטעלט זיך קאָבען וועטשערע. תחילת, אז מיין דייטש האָט דערזעהען דעם אלקער, האָט ער אפילן אביסעל פארדרעהט מיט דער נאָז, ווי איינער רעדט: „עם וואָלט נעמענט זיין אביסעל בעסער!" נאָר וואָס פארשטעהט

קאפּעלייש און מאכט צו מיר אויף דייטש, ציהט אויס מיט א ניגון:
— גוט מאָ־יען, מיין הערר!

— א גוט יאָהר וואָל אייך זיין! — זאָג איך צו איהם אויף אויף דייטש און א ביסעל אויף אידיש, און דאָס איבערינע מיט די הענט. און איך פרעג איהם, פון וואַנען ער פאָהרט? מאכט ער צו מיר: צי וויים איך ניט עפּעס א רעכטע קוואַרטיר, א „שטאַנציאָן", פון זיינעטוועגען?

— אודאי! — זאָג איך. — פּאר וואָס זאָל איך ניט ווי־סען? — און אין האַרצען טראַכט איך מיר: „או־ווא! איין עבירה, וואָס ס'איז ביי מיר ניט קיין אכסניה. ס'וואָל אָבער זיין ביי מיר איין אכסניה, וואָלט איך דאָך איהם פּארפיהרט צו זיך, ס'איז א וואָהלער דייטש, מע וואָלט נעקאָנט ארום איהם עפּעס פּארדיענען"... און באָלד פּליהט מיר דורך צוריק א מחשבה: „טפּש! עס שטעהט דען אָנגענעיכענט ביי דיר אויפ'ן שטערן, אז ס'איז ביי דיר ניט קיין אכסניה? עלעהוי, לאָז זיך דיר דאַכ־טען, אז ס'איז ביי דיר יאָ איין אכסניה!" און איך רוף מיך אָן צו איהם אביסעל אויף אידיש, אביסעל אויף דייטש און דאָס איבעריגע דערמאָך איך מיט די הענט:

— אויב זיי וואולען, מיין האַרר, לאָזען זיי הייסען נעמען א בעל־עגלה, וועל איך זיי טהון דערפיהרען אויף דער בעסטער אכסניה, שטאַנציאָן הייסט דאָס, פּערווויסאָרט!

דערהערט פון מיר אזעלכע דבורים, ווערד דער דייטש מלא גדולה און מאכט צו מיר, באווייזט מיט דער האַנד אויפ'ן מויל:

— האבען זיי וואָס צו עסען? שפּייזען?

— די בעסטע שפּייזען! — זאָג איך צו איהם. — זיי וועלען, אם ירצה השם, חאבען האַנאוועט (הנאה), הערר דייטש, וואָרום מיין פּלוניות, מיין פּרוי הייסט עס, איז א זעלטענע באלאבאסטע (בעל־הבית'טע); איהר באָקען און איהר קאָכען האָט א שם, איהרע פיש מעג עסען דער מלכות, דער קעניג אחשורש הייסט דאָס...

אידען טהוען; אלע דראשנער אידען דרעהען זיך ביי דער באהן, וועל איך מיך אויך דרעהען ביי דער באהן!"... און האב געזומען דאס שטעקעל און בין ארויס אויפ'ן וואקזאל און בין געוואָרען מיט נאט זיינער הילף א „פראוויטעל". וואס הייסט א פראוויטעל? א פראוויטעל הייסט: יענער האנדעלט א וואגאן תבואה און באַ־דארף דעם וואגאן תבואה אנגרוזען און אועקשיקען, איז דערוויף געשטעלט געוואָרען א „פראוויטעל". נאר אזוי ווי כמעט אלע דראשנער אידען זענען געוואָרען פראוויטעלעס, איז נישט גוט, מוטשעט מיר זיך, דרעהט מען זיך; אמאל קויפט מען ביי'ם גוי א זעקעל תבואה און מע פארקויפט דאס מיד ליד; איז אדער מע פארדיענט, אדער מע דערלענגט; און אמאל טהוט מען א חאפ פון דער זייט א מעקלערי, אבי סע לאזט זיך, א דאס, א יענץ — שלעכט, ניטא וואס צו טהון! אי, ס'איז פריהער אויך נישט געווען וואס צו טהון? איז חאטש ניט געווען קיין באהן, איז דער פאר־דראס, ווי זאגט איהר, ניט געווען אזוי גרויס; צו וואס האט אונז נעטוינט די סטאנציע מיט'ן וואקזאל, מיט'ן גלעקעל, מיט'ן נאנצען מאראס?

טרעפט זיך א מעשה — איך שטעה מיר אזוי איינמאל אויפ'ן וואקזאל אביסעל פארזאָרגט און באגליט ארויס דעם „פאטשטאווע פאיעזד". ס'איז שוין נאכ'ן דריטען קלונג, דער לאקאמאטיוו האט שוין גוט אנגעפייפט און פונ'ם קוימען זעצט א רויך, — איך טהו א קוק, אויף דער פלאצפארמע שטעהט א פריצ'ע, א הויכס און א דארס, מיט קעסטעלדינג הויזען, מיט א הויכען קאפעליש און מיט א סך טשעמאדאנעס; ער שטעהט אויסגעצוויגען דעם האלז און קוקט זיך ארום, ווי א זינדיגער מענטש, אויף אלע זייטען. „אט דאס פריצ'ע קעהר עפים באדארפען האבען", — טראכט איך מיר און פיהל, עס האט מיך ווי עמיצער א טארע געטהאן פון הינטען: „יהודי, געה־צו צו איהם און טהו איהם א פרעג, אפשר דארף ער עפים?" און אזוי ווי איך האב מיר נאר געריהרט פון ארט, אז ער טהוט זיך ניט צו מיר א לאז, הויבט אויף דעם

דער דייטש

—

בין איך אליין, ווי איך האָב אייך געזאָגט, א דראָזשנער, פון דראָזשנע הייסט דאָס, א קליין שטעדטעל אין פּאָדאָליער גובערניע, נאָר א קליין שטעדטעל; היינט איז שוין דראָזשנע כלומרשט א שטאָדט מיט א באהן, מיט א סטאנציע, מיט א וואָקזאל... אז דראָזשנע איז געוואָרען א סטאנציע, האָט אונז די גאנצע וועלט מקנא געווען: א קלייניגקייט א באהן! מע האָט געמיינט, דאָס וועט ווערען א מחיה, א מקום פרנסה, מע וועט זשעברען פולע זשמעניעס מיט גאָלד, מע וועט גליקליך ווערען! אידען זענען זיך צונויפגעפאָהרען פון די דערפער ארוים אין שטאָדט אריין; בעלי־בתים האָבען גענומען איבערבויען די הייזער, שטעלען נייע קליטען; די טאקסע פון פלייש האָט מען געהעכערט; מע האָט שוין אָנגעהויבען קלערען מכח א נייעם שוחט, מכח נאָך א בית־המדרש און מכח אפּנעמען פעלד אויף צו פּארברייטערען דאָס אלטע בית־עולם — בקיצור, ס'איז נעווָאָרען „ליהודים". א ווערטעל? א באהן, א סטאנציע, א וואָקזאל! בעלי־עגלות האָבען זיך אפילו תחילת אביסעל געבונטעוועט, געוועז שטארק ניט צופריעדען פונ'ם עסק, נאָר ווער פרענט זיי? מע האָט אויסגעלעגט רעלסען, אראָפּגעבראכט וואגאָנעס, אנידערגעשטעלט א וואָקזאל, אויפגעהאנגען א גלעקעל, צוגעשלאָגען א ברעטעל: „ס ט א נ צ י א ד ר א ז ש נ א" — און רעדט צו דער וואנט!

אז ס'האָט אָנגעהויבען געהן די באהן, רופט זיך אָן צו מיר מיינע: „וואָס רעכענסט דו צו טהון, יונה'לע?" (יונה רופט מען מיך). „וואָס זאָל איך, זאָג איך, טהון? דאָס וואָס אלע

דער דייטש

נעשריבען אין יאָהר 1902.

פון אַרט, אז ער טהוט זיך ניט צו מיר א לאָז, הויבט אויף דעם אייך דאָס היטעל פון מיינע פינף־און־זיעבעציג טויזענד? האָט נאָר קיין פּאַראיבעל ניט, וואָס איך האָב אייך אפשר אָנגעדולט א קאָפּ, און זייט מיר געזונט, איהר פּאַרשטעהט, צי ניין, און לאָז נאָט געבען בעסערע געשעפטען.

דעם צווייטען מאי, אויב איהר נערענקט, בשעת איך בין נעשטאנען פאר איהם און געבעטען זיך, ווי ביי א גזלן, ער זאל מיר ארוים־געבען דעם בילעט.

— פאני בירנבוים! — רוף איך מיך אן צו איהם. — אצינד האט איהר צייט זיך פארלאזען אויף מענטשען; אט שטעהען מענטשען אין באנק, קיין עין־הרע, א סך! וואס שווייגט איהר? איהר ווילט שוין נישט קיין מענטשען? אוים מענטשען?...

דער גאנצער עולם איז געשטאנען, איהר פארשטעהט, צי ניין, און געקוועלט. פון וואס מע האט געקוועלט — קאן איך אייך ניט זאגען: צי דאס קוועלען איז געווען פון דעם, וואס איך רוף מיין חברה־מאן, בירנבוים'ען הייסט עס, אויף מענטשען? צי ס'איז גלאט געווען אנגעלאגט ביי'ם עולם, וואס פון די פינף־און־זיעבעציג טויזענד האט זיך אויסגעלאזט א טייך? קאן איך אייך זאגען, איהר פארשטעהט, צי ניין, און שוועהרען ביי וואס איהר ווילט, אז עס הויבט מיך נישט אן צו אהרען דאס נעלט — לאז דאס ברענען אויפ'ן פייער! אהרען אהרט מיך נאר, פאר וואס אז בשעת מע האט נאר געמיינט, אז יעקב־יוסיל האט פינף־און־זיעבעציג טויזענד, איז יעקב־יוסיל געווען „רב יעקב־יוסיל"; און איצט, אז מען איז געווארהר געווארען, אז יעקב־יוסיל האט, איך בעט איבער אייער כבוד, א פייג, ניט קיין פינף־און־זיעבעציג טויזענד, — איז איין עק, אויס רב יעקב־יוסיל!... וואס, פארכעם, אין אייער פאטער אן מוטער אריין! וואס האב איך דא חוטא־בעגל געווען? יא פינף־און־זיעבעציג טויזענד, ניט פינף־און־זיעבעציג טויזענד — וואס איז דא די נפקא־מינה?... הערט איהר, וואס איך וועל אייך זאגען, פאני שלום־עליכם? איהר מעגט זיך טאקי איבערנעמען מיט אייערע אידעלעך און מיט דער גאנצער וועלט! ס'איז, הערט איהר, פע, א פאסקודנע וועלט, און א פאלשע וועלט, און א פארפיהרטע וועלט, און א נארישע וועלט! נאר זייט זיך מודה, עס קלינגט אייך נאך נישט אין די אויהערען און עס דרעהט זיך נאך ניט אויף

בילעט, דו ביזט, זאגט ער, דער רעכטער בעל־הבית!"... איהר הערט אַ מעשה? פריחער, אז ס'איז געווען די פינף־און־זיעבעציג טויזענד, האָט מען מיך געוואָלט אָפּלייקענען גאָר אינ־נאנצען, און איצט, אז עס האָט זיך אויסגעלאָזט א טייך, בין איך שוין דער רעכטער בעל־הבית. איהר פּארשטעהט, צי ניין? נאָר גאָר נישט. איך, יעקב־יוסיל, דאָס כּפרה־היהנדעל, נעם אויף זיך די נאנצע באָד; לאָז זיין אַ יִד בין דער גאנצער חייב! אי, וואו זענען געווען אַ יִיעֶרע אויגען, בהמות? איהר האָט דאָך אויך געזעהען גלייך מיט מיר אַ מאָל נייענצעהן די אלע פּאפּיערען, מיט די קוויטאנציעס, מיט די סטראאָווקעס, וואו סע שטעהט בפירוש סעריע 2298, נומער 12, און געוואונען האָט גאָר די סעריע 2289 נומער 12, — פּאר וואָס איז אייך ניט איינגעפאלען א קוק צו טהון, אז די 9 שטעהט פריהער פּאר דער 8? און אז דער בילעט איז שוין געווען ביי אייך אין די הענט, זענט איהר, דאכט זיך, ניט קליין געווען א קוק צו טהון נאָך א מאָל אין דער טאבעלע, וואָס פּאר א סעריע האָט געוואונען די פינף־און־זיעבעציג טויזענד: צי די סעריע 2298, צי די סעריע 2289? אין באנק אריין, זעהט איהר, האָט איהר זיך ניט געפּוילט נעהן א נאנצע חאליאסטרע — וואָס איז? איהר האָט געמיינט, אָט נעמט איהר געלט? איהר פּארשטעהט, צי ניין?... נאָר אויף קיינעם האָט מיך אזוי ניט געברענט, זאָג איך אייך, ווי אויף דעם חברה־מאן, בירנבוים הייסט עס. איהר האָט איהם באדארפט אָנ־קוקען, ווי ער איז זיך געשטאנען ביי דער זייט, ווי א ווילד־פרעמ־דער, גלייך ווי מיט איהם געהער זיך דאָס ניט אן גאָר ניט. אָט ערשט, דאכט זיך, האָט ער געארבייט מעשים: מענטשען! מענ־טשען! ער ווייל זיך פּארלאָזען אויף מענטשען! און איצט שטעהט ער, ווי א כשר לעמעלע, נעבאך גאָט די נשמה שולדיג!... האָט דאָס מיך שוין אָנגענומען, איהר פּארשטעהט, צי ניין, ביי'ם הארצען, און איך האָב זיך מיישב געווען: לאָם איך מיר חאטש קיהלען דאָס הארץ פּאר מיין בלוט, וואָס ער האָט מיר אָפּגעצאפּט דעמאָלט,

אין בילעט אריין — יאָ, ווי מיר זענען אידען! סעריע 2298 נומער 12! איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?...

וואָס זאָל איך אייך דערצעהלען ווייטער, מיין ליעבער פרייַנד? איך בין דאָס נאָר ניט אימשטאַנד אייך איבערצוגעבען א צעהנט־חלק אפּילו, איהר זענט דאָס ניט אימשטאַנד צו באשרייבען, און קיינער איז ניט אימשטאַנד זיך פּאַרשטעלען דאָס בילד, די קאַר־טינע, וואָס איז פּאַרגעקומען דעמאָלט אין באַנק, בשעת מיר זענען געבליבען שטעהן אלע אהן לשון, געקוקט איינס אויף דאָס אַנדערע. אויף די פּנימ'ער איז געווען אָנגעצייכענט — וואָס זאָל איך אייך זאָגען? ס'איז נאָר ניט געווען קיין פּנימ'ער פון מענטשען, איהר פּאַרשטעהט, צי ניין, ס'איז געווען חיות און בהמות איז דאָס געווען, אינ'ם געשטאַלט פון מענטשען, בהמות בצורת אדם הייסט עס. איינער דעם אַנדערען זאָל קאָנען דורס זיין, וואָלט ער איהם דורס געווען מיט'ן קוק, מיט די אויגען! דאָכט זיך, וואָס? וואָס האָט מען אייך געטהאָן אזעלכס? עס האָט זיך אייך געי'חלומ'ט א חלום פון פינף־און־זיעבעציג טויזענד? נו, אם כן, באַראַף מען זיך נעמען דאָס לעבען? שוין זשע האָט דאָס לעבען קיין שום וועדע ניט, א חוין געלט? משוגעים, איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?... אויף קיינעם האָט מיך ניט פּאַרראָסען, הערט איהר, ווי אויף מיין חברה־מאָן, אויף בירנבוים'ען הייסט עס. מילא, די איבעריגע חברה האָבען חאָטש פּאַרענטפערט זיך, ארויפגעלעגט די באָד איינס אויף דאָס אַנדערע: דער גלח האָט ארויפגעלעגט איננאַנצען אויף מיין ברודער הענריך, און מיין ברודער הענריך האָט געזאָגט: פרעגט איהם בחרם, עס האָט זיך איהם אפילו נישט ג'חלומ'ט קיין פינף־און־זיעבעציג טויזענד, און ער וואָלט נישט אָנגעהויבען צו וויסען, וועז איך, יעקב־יוסיל הייסט עס, זאָל איהם נישט געווען קלאָפען קיין דעפּעש און אפּגעבען מזל־טוב, איהר פּאַרשטעהט, צי ניין? „שען האָסט דו, זאָגט ער, געקוקט, ברודער מיינער, אין בלאָט!"... „פּאַר וואָס האָסט דו, זאָג איך, ניט געקוקט?" „דו ביזט געווען, זאָגט ער, דער נאַנצער ברעכער, ביי דיר איז געווען, זאָגט ער, דער

פעטשיילע, גוט אויסגעשנייצט די נאז, ווי מע באדארף; נאכדעם האט ער א נעם געטהאן דעם בילעט, פשוט ווי מע נעמט א פראסטען בויגען פאפיער פאר א גראשען, נעעפענט עפים א בוך, א ספר־הזכרונות, און געקוקט — נעקוקט, א קוק אין בוך אין א קוק אויפ'ן בילעט, א קוק אויפ'ן בילעט און א קוק אין בוך. „ער האט, אפנים, מורא, דער דאזיגער חכם, אז דער בילעט איז א גע'מלאכה'־טער בילעט"... — אזוי טראכט איך מיר. — „קראץ־קראץ! — טראכט איך מיר. — שמעק־שמעק! ס'איז איין אמת'ער בילעט נעבאך, ניט קיין פאלשער!"... פלוצים זעה איך, ווי ער נעמט דעם בילעט, טהוט איהם א ווארף אונז כמעט גלייך אין פנים אריין מיט די דאזיגע ווערטער (איך נעדענק זיי אזוי ווי אצינד נעדענק איך זיי):

— ווער האט אייך געזאגט, אז דער דאזיגער בילעט האט געוואונען די פינף־און־זיבעציג טויזענד?...

איהר פארשטעהט, צי ניין? ווער האט אונז גע־זאגט??? ווי געפעלט אייך אזא משל?!

— וואם הייסט, — זאגען מיר, — ווער האט אונז געזאגט? דער בילעט אליין האט אונז געזאגט, אז ער האט געוואונען די פינף־און־זיבעציג טויזענד; די סעריע 2289 נומער 12!

— יא, — מאכט ער צו אונז נאנץ ערנסט — דאם איז אמת, די סעריע נומער 2289 נומער 12 האט טאקי געוואונען פינף־און־זיבעציג טויזענד, און אייער בילעט איז 2298 נומער 12. א קליין טעות'ל, מאלענקאיא אשיבאטשקא...

נעפעלט אייך עפים אזא נייעם? מילא, וואם זאל איך אייך זאגען? תחילת, אז ער האט אונז אויסגערעדט די דאזיגע ווערטער, זענען מיר געווען אלע ווי צעמישט. מיר האבען נערעכענט: אדער ער איז דול, אדער מיר זענען משוגע, אדער סע חלומ'ט זיך אונז א חלום. און מיר האבען געגומען קוקען איינם אויף דאם אנדערע. נאכדעם האבען מיר זיך ערשט דערמאנט א קוק טהון

האָט איהם עפּעס א זאַג געטהאָן, וואָס — וויים איך ניט. יענער וואָס מיט דער ליסינע, וואָס איז געזעסען אויף יענער זייט נראָטעס, האָט אויפגעהויבען די אויגען, א וואַרף געטהאָן אויף אונז א שאר־פען קוק דורך די ברילען און געטהאָן זיך זיין ארבייט: ער האָט געהאַלטען אין די הענט א שארף מעסערעל, איהר פארשטעהט, צי ניין, און האָט מיט'ן מעסערעל נעקראצט אין א בוך, נעקראצט און נעקראצט, אָהן איין אויפהער. ער קראצט, און מיר שטעהען אין נעהאקטע וואונדרען און קוקען, ווי ער קראצט, און דער גאנצער איבערינער עולם שטעהט און קוקט אויף אונז און באטראכט אונז פון קאָפּ ביז די פיס, און ער, דער טשינאָוניק מיט דער ליסינע, הערט נישט אויף צו קראצען, און ארום און ארום אויף אַלע טישען זיצען נאָך טשינאָוניקעס און צעהלען נעלט, — נאָר ווי אזוי, מיינט איהר, נעלט? אזוי ווי פאַלאָוע, ווי מיסט! נאָלד — נאנצע סטערטעס! דער קאָפּ דרעהט זיך אוש, דער „נאָלדענער קלאנג" הילכט אוש אין די אויהרען, און סע שעמעריט אין די אויגען! „ווער האָט דאָס אויסגעקלערט, טראכט איך מיר, אָט דאָס נעלט, וואָס איבער דעם ווערען מענטשען אזוי פארשוואַרצט, שלאָגען זיך קאָפּ אין וואנט, און איינער דעם אנדערען וואָלט נאָר איינגעשלונגען לעבעדיגערהייד — נישטאָ קיין ברודער, קיין שוועסטער, קיין פאָטער, קיין קינד, קיין שכן, קיין נוטער פריינד, קיין טיערס אויף דער וועלט, נאָר נעלט און נעלט און נעלט!"... אזוי טראכט איך מיר, און אפשר האָב איך בשעת מעשה נאָר ניט געטראכט, איהר פארשטעהט, צי ניין?... און ער, דער טשינאָוניק, הייסט עס, הערט נישט אויף צו קראצען, וואָרום וואָס נעהט איהם אָן, אשטייגער, בילעם, יעקב־יוסיל, פינף־און־זיעבעציג טויזענד, גלחים, העניכס, בירנבוימס, מעקלערס, וואָס וויללען נעבאך פארדיענען, און גלאט מענטשען?... נאָר אלסדינג אויף דער וועלט איז דאָך ביז א צייט; נאָט האָט רחמנות נעהאט, דער טשינאָוניק האָט אויפגעהערט צו קראצען, צונויפגעלענט דאָס שארפע מעסערעל, באהאלטען דאָס אין זשילעט־קעשעני, ארויסגענומען א קלאָר־וויסע

די סעריע מיט'ן נומער 12 הייסט עס — דאָס איז דאָך דער עיקר, ווי זאָגט איהר, הא? און מיר האָבען זיך געלאָזט פון דאָרט גלייך אין גאָסודאַרסטוועגע באַנק אַריין, אָפּשקאַנטירען דעם בילעט, אָפּ־נעמען די ממתקים הייסט עס, די פינף־און־זיעבעציג טויזענד. נעגאַנגען זענען מיר אַלע אינאיינעם, און דוקא צו־פום, חאָטש ס'איז אַרויף־באַרג. דער עלטסטער פון די אַדוואָקאַטען האָט געהאַלטען דעם בילעט אויבען־אויף, נאָנץ שטאַרק, מיט ביידע הענט, ער זאָל איהם חלילה נישט פאַרלירען, אָדער מע זאָל אויף איהם, חס ושלום, ניט איבערטראַכטען, אז ער ווי'ל מאַכען די קונץ, איבערבייטען — א קשיא אויף א מעשה, אזא שלים־מזל'דיגער בילעט, איהר פאַר־שטעהט, צי ניין?... און נעגאַנגען זענען מיר שוין נישט נאָר זאָלבעצעהנט — מיר זענען שוין געווען מעהר פון צוויי מנינים. פון וואַנען האָבען זיך גענומען, קיין עין־הרע, אזוי פיעל מענ־טשען? וועל איך אייך זאָגען: ערשטענס, גלאָט אזוי, גוטע באַ־קאַנטע פון מיין שטעדטל זענען גראַדע געווען דעם טאָג אין דער גרויסער שטאָדט, און דערזעהען, מיר גענהען שוין מיט'ן בילעט אין גאָסודאַרסטוועגע באַנק אַריין אָפּגעמען די פינף־און־זיעבעציג טוי־זענד, זענען זיי אונז געגאַנגען אַביסל באַגלייטען, און טאַקי אין איינוועגס א קוק טהון, ווי אזוי מע נעמט דאָס גרויסע געווינס, וואָרום נישט אַלע טאָג קאָן מען אזעלכס זעהען. הקיצור, וואָס זאָלט איהר קלערען, מיר האָבען געהאַט א שענע לויה, און א שענעם ברוך־הבא אין גאָסודאַרסטוועגע באַנק. דער יעפרייטער, וואָס שטעהט ביי דער טהיר, האָט זיך אפילו תחילת אַביסל דערשראָ־קען, אז ער האָט דערזעהען פאַר זיך, קיין עין־הרע, אזוי פיעל אידען מיט א גלח אין מיטען; פון דעסטוועגען האָט ער אונז נאָנץ פיין אויפגענומען און אריינגעבעטען איינציגווייז אין באַנק אַריין. צוגענאַנגען מיט'ן בילעט אהין וואו מע דארף און געזאָגט וואָס מיר באַדאַרפען, האָט מען אונז צוגעפיהרט צו איינעם א טשי־נאָוניק מיט א ווייסער גלאַנצענדינער ליסינע, ווי א מילכיגער טעלער, און מע האָט איהם איבערגענעבען אונזער בילעט און מע

הענד פליהט — פליהט מיט א משונה־זיסען קלאנג, מיט'ן קלאנג פון גאלד. א „גאלדענער קלאנג", איהר פארשטעהט, צי ניין?...

קורץ און גוט, וואו זשע האלט איך, היסט עס? ביי'ם ביסעל גאלד. איבערגעצאהלט דאס גאלד, הויבט ער אויף אויף אונז די ברילען, טהוט א נעם ביי אונז די פאפיערען און א מיש, ווי מע צאהלט נעלט, הונדערטערס אשטייגער, מיט א מאדנעם קנאק מיט די פינגער! עפענט־אויף דאס טישקעסטעל, נעמט־ארויס פון דאר־טען א נאנץ גרויסען פאקעט; עפענט־אויף א קאנווערט, רייסט איהם אויף, נעמט־ארויס פון דארטען דעם בילעט, דעם אמת'ען בילעט היסט עס, און טהוט א פרעג: „ווער נעמט?"... האבען זיך א לאז נעטהאן מיט א מאל צעהן פאר הענד. „ניין! — רופט זיך אן דער קאסיר. — אזוי פיעל הענט קאן איך דעם בילעט נישט נעבען; קלויבט אייך אוים איינעם פון אייער קאמפאניע"... האבען מיר, איהר פארשטעהט, צי ניין, אויסגעקלויבען איינעם פון אונזער קאמפאניע, דעם עלטסטען פון די דריי ארוואקאטען. דער עלטסטער פון די דריי ארוואקאטען האט נענומען דעם בילעט פא־ווא'לינקע אין ביידע הענט אריין, ווי מע נעמט א קינד בשעת אירישען, און האט איהם צוגעטראגען פריהער צום גלח, נאכדעם צו מיין ברודער, העניך היסט עס, נאכדעם צו מיר און צו בירנ־בוים'ען, אונז ביידען היסט עס, מיר זאלען זעהען, צי איז דאס דער זעלבער בילעט טאקי, צי ניין?... האט דער גלח געזאגט, אז ער האט איהם דערקענט נאך פון דער ווייטען ביי'ם קאסיר אין די הענט; ער האט אויף איהם, זאגט ער, א נוטען סימן. וואס פאר א סימן? — וויל ער ניט זאגען... און מיין ברודער, העניך היסט עס, האט געשווארען ביי אלדאס גוטס, אז ווען מע וועקט איהם, למשל, זייגער צוויי ביינאכט און מע טראגט איהם צו דעם דאזיגען בילעט, דערקענט ער איהם מיט'ן קוק! איהר פארשטעהט, צי ניין?... און איך און בירנבוים, מיר ביידע היסט עס, האבען דוקא דעם בילעט ניט דערקענט — למאי זאל איך זאגען אזא זאך, וואס נישט נעשטויגען, נישט געפלויגען? מיר האבען נאר גוט באטראכט

האבען מיר זיך מסתמא א לאז געטהאן צו איהם אלע טיט א מאל. האט ער זיך עפּים ווי איבערגעשראקען און א מאך געטהאן מיט דער האנד. זענען צונעגאנגען צו איהם נאר די ארוואקאטען, אלע דריי הייסט עם, און דער גלח, און האבען איהם דערלאנגט די פאפּיערען, איהר פארשטעהט, צי ניין?... האט זיך דער דרעקטער פארשלאסען ביי זיך מיט די פאפּיערען, און מיר האבען נענומען וואכטען און וואכטען, וואכטען און וואכטען; אזוי לאנג, אזוי בריים, ביז מיר האבען זיך דערוואכט: דער דרעקטער איז ארויס־געגאנגען מיט עפּים א נראבען פריז און האט זיך אוועקגעשטעלט צו אונז, מחילה, מיט'ן הינטען, רעדען, — רעדט ער נאך. וואס געהט איהם אן בילעטען, יעקב־יוסיל, פינף־און־זיעבעציג טויזענד, גלחים, העניכם, בירנבוימס, מעקלערס, וואס ווילען נעבאך פאר־דיענען, און גלאט מענטשען?... פלוצים דרעהט ער זיך אויס צו אונז מיט'ן פנים: „וואשי בומאגי נאטאווי, סטופאיטיץ אווו קאס־סו — שוין פארטיג, הייסט עם, אייערע פאפּיערען, געהט צום קאסיר"... נישט נעקאנט זאגען פריהער, איהר פארשטעהט, צי ניין?... געגומען די פאפּיערען, האבען מיר זיך א לאז געטהאן צום קאסיר און דערלאנגט איהם די פאפּיערען, געמיינט, אט דא זענען מיר שוין פארטיג; צום סוף — ווער? וואס? עס הויבט זיך נאר ניט אן! דער קאסיר איז פארנומען, ער צעהלט געלט, פא־פּיערלעך, הונדערטערס און ת"קערס אזוי ווי מיסט, און נאלד, נאלד גאנצע קופּקעלעך, א פולער טיש! וויפּיעל קאן דא זיין געלט? וועה איז מיר, וועז איך פארמאג א צעהנטהלק חאטש, לאך איך מיך אוים אויפ'ן נאנצען בילעט!... אט אזוי שטעה איך מיר בשעת מעשה און מראכט, און אפשר האב איך בשעת מעשה נאר ניט געטראכט; און ער, דער קאסיר הייסט עם, האלט אין איין צעהלען דאס נאלד, ער זאל עס אפילו אונז שענקען א קוק! וואס געהט איהם אן, אשטייגער, בילעט, יעקב־יוסיל, פינף־און־זיעבעציג טויזענד, גלחים, העניכם, בירנבוימס, מעקלערס, וואס ווילען נעבאך פארדיענען, און גלאט מענטשען?... דאס נאלד ביי איהם אין די

צונויפקומען זיך זאָלען מיר חאָטש ניט אַלע מיט א מאָל, נאָר איינציגווייז; און אזוי ווי איטלעכער באזונדער האָט זיך געפֿעלט דערט זיין דער ערשטער, לכן זענען מיר אַלע געווען ביי דער באנק כאור הבוקר, זיך ארומגעדרעהט אין דרויסען א היבשע ווייל, ביז מע האָט אונז אויפגעפענט די טהיר, און מיר זענען אריינגעגאנגען אָפּגעמען דעם בילעט. נו, און דאָס פֿארשפּאָר איך דאָך אייך דערצעהלען וואָס א באנק איז. א באנק האָט פיינט חאָפּען זיך — זי האָט זיך צייט. וואָס נעהט איהר אָן בילעט, יעקב־יוסיל, פינף־און־זיעבעציג טויזענד, גלחים, העניכם, בירנבוימס, מעקלערס, וואָס וויל־ען נעבאך פֿארדיענען, און גלאָט מענטשען? ווייס איך — אפילו נישט אין דער לינקער פּאה! דער פֿארדויכערט זיך א פּאָפּירנאָס, דער רעדט דברים בטלים, דער טרינקט א גלעזעל טיי, דער פֿארשניצט א שטיפטעל, דער לייענט א גאזעט — אריינגעשטעקט די נאָז טיף־טיף און הויבט נישט אויף דעם קאָפּ, חאָטש געב איהם א קרענק! מיר דרעהען זיך ארום, מיר געהניצען, הוסטען, מיר וואָלטען שוין נעהרען דערלעבען די מינוט, די רגע — איז ניטא דער בוכהאלטער. נעקומען דער בוכהאלטער — ניטא דער קאסיר. נעקומען דער קאסיר — ניטא דער דרעקטער. וואו איז דער דרעקטער? ער שלאָפט נאָך. דער בעל־הבית פון דער באנק, הייסט עס, לינט זיך און שלאָפט. וואָס נעהט איהם אָן, אשטייגער, בילעטען, יעקב־יוסיל, פינף־און־זיעבעציג טויזענד, גלחים, העניכם, בירנבוימס, מעקלערס, וואָס וויל־ען נעבאך פֿארדיענען, און גלאָט מענטשען? וויפיעל קאָן ער, אשטייגער, נעמען דאָ נעהאלט, אזא מין דרעקטער? אודאי זעכס טויזענד קארבען, און אפשר אכט, און פֿאר וואָס ניט אַלע צהן? קארג האָרעווטש ער נעבאך?... איך וואָלט זיך דאָ נעשטעלט פֿאר האלב, כלומר, פֿאר א דריטעל, און וואָלט אפשר מעהר נעארבייט פון איהם, און נעטרייער אודאי!... אזוי שטעהט איך מיר בשעת מעשה און טראכט. און אפשר האָב איך בשעת מעשה גאָר ניט נעטראכט, איהר פֿארשטעהט, צי ניין?... און בתוך כך קומט אָן דער דרעקטער. אָנגעקומען דער דרעקטער,

היינט די דריי מעקלערס, וואָס האָבען זיך אַרײַנגעלאָזט אין נעשעפט און אויסגעגלייכט אונז, — אָט האָט איהר אייך פונקט צוהען פאַר־שוין, א מנין היסט עס... איז אפילו תחילת נעווען אביסעל פריקרע; מיין ברודער, העניך היסט עס, האָט זיך נעשמיצט און נעווארפען, למאי עם געהען אזוי פיעל מענטשען, א נאנצע חאַליאַסטרע! נענוג, זאָגט ער, וואָלט נעווען, דאָכט זיך, מיר זאָלען נעהן אינצווייען, ער מיט'ן גלח היסט עס... ס'איז איהם ניט אָנגענעשטאָנען די מעשה, אפּנים, וואָס קיינער וויל זיך ניט פאַרלאָזען אויף זיין יושר מיט'ן גלח'ס נאמנות. עס האָט זיך איהם אָבער נעהאַלפען, מאַהלט אייך, ווי דער פאַראיאַהריגער שניי, וואַרום איטליכער האָט נעהאָט איין אַנדער מענה, און איז נעווען נערעכט. למשל, איך האָב אויס־נעווויזען, אז איך מוז נעהן, וואַרום איך בין א ברודער — נישט מחמת כבוד, נאָר מחמת דעם, וואָס איין ברודער דעם אַנדערען מעג אָנפייפען; ויאָס וועל איך איהם נאָכדעם טהון? נעהן לאָדען צום ונתנה־תוקף? ס'איז דאָך א ברודער!... און מיין בירנבוים האָט נע'מענה'ט, אז וויבאַלד איין אייגענער ברודער וויל ניט גלויבען, מעג ער, א ווילד־פרעמדער, פאַר זיין עהרליכקייט אודאי ניט פאַרלאָזען זיך אויף נסים! ער איז אזוי אויך, זאָגט ער, נענוג יוצא... און מע קאָן ניט זאָגען, ער זאָל זיין אינגאַנצען אומגערעכט... די דריי אדוואָקאַטען שמועסט מען ניט, אז זיי מוזען זיין דער־ביי, וואַרום מע וועט נאָך באַדאַרפען, זאָגען זיי, שרייבען אוֹן שרייבען און שרייבען... איז נעבליבען, היסט עס, נאָר די מעק־לערס; זאָגען די מעקלערס, אז נעהן, באַדאַרפען זיי אויך נעהן, און דוקא אלע דריי, וואַרום זיי זענען שוין, זאָגען זיי, געשלאָגענע הינט, נענויטע מענטשען היסט עס; זיי זענען דורכגענאַנגען, זאָ־גען זיי, א גוטע שקאָלע; זיי האָבען דורכגעמאַכט דעם קורס פון דער בערזע אין יעהופּעץ, וויסען זיי שוין וואָס באַדייט מעק־לער־נעלט, „קאַרטאַזש" היסט עס; דאָס איז אזא געלט, ווי רח"ש, וואָס מע מוז, זאָגען זיי, זיין ביי'ם ערשטען טעלער־ברעכען, איהר פּארשטעהט, צי ניין?... אָפּנערעדט האָבען מיר נאָר, אז

נאָר דורס זיין"... דאָס איז אַיין מאָל געווען. דאָס אַנדערע מאָל האָט זיך מיר נע'חלום'ט, אז איך זיץ אויף א זאק, א גרויסען, איין אָננעבלאָזענעם זאק; דער זאק איז א גומינער זאק און א רויטער, און ביי דער זייט שטעהט אָננעצייכענט אויף איהם מיט גרויסע ציפערען: 75,000... ס'איז שבת בייטאָג, זומער־צייט, איהר פאר־שטעהט, צי ניין, די גאנצע שטאָדט אידען און ווייבער נעהען־ארום אויפ'ן שפאציער, שטעלען זיך אָפ אלע ווייל און קוקען, קוקען אויף מיר מיט אויגען... פלוצים — טררראך! — עס הערט זיך א קנאק; דאָס האָט געלאָפענט דער גומינער זאק, און איך פאל, פאל מיט א געשריי: „צפורה, געלאָפענט!" „גאָט איז מיט דיר! ווער? ווער האָט געלאָפענט? לאָזען מיינע שונאים לאָפענן!"... אזוי זאָגט צו מיר מיין ווייב און וועקט מיך אויף פונ'ם שלאָף און איז מיר מסתמא פותר־חלום צו גוטען, ווי געווויינטליך א ווייב.

קורץ און גוט, וואו זשע האלט איך, הייסט עס? ביי'ם בילעט ארויסנעמען. אז ס'איז נעקומען צום נעהן דעם בילעט ארויס־נעמען, האָט זיך אָננעהויבען א נייער עסק: מי ומי ההולכים — ווער זענען, הייסט עס, די נעהערס? איטליכער באזונדער איז ביי זיך אודאי זעהר א גרויסער בטוח, נאָר איינאנצען פארנלויבען זיך אויף יענעם בין איך אויך ניט מחויב — ס'איז צו א גרויסער נסיון, ס'איז פינף־און־זיעבעציג טויזענד קערב־לעך! איהר פארשטעהט, צי ניין?... בכן איז נעבליבען, איך גלויב דיר ניט, דו גלויבסט מיר ניט — לאָמיר בעסער נעהן אלע זאלבענאנד. דהיינו, וואָס הייסט אלע זאלבענאנד? א פאר־שוין צעהן. פון וואנען האָבען זיך נענומען צעהן פארשוין? רע־כענט־אויס, ווען איהר זעהען: איך בין ניט איינס, בירנבוים איז ניט צוויי, דער גלח איז ניט דריי, מיין ברודער, הענוך הייסט עס, איז ניט פיער, דריי אדוואקאטען (איינער פונ'ם גלח'ס צד, איינער פון מיין ברודער'ס צד, א טאראשטשער אדוואקאט, און איינער פון מיין צד מיט בירנבוים'ס צד, א טשערקאסקער אדוואקאט) — האָט איהר שוין א קיימא־לן פון קיין עין־הרע זיעבען פארשוין;

קופערנער גראשען אויף דער וואָהר איז טייערער פון א נאָלדען רענדל אין חלום. דיינע פינף־און־זיעבעציג טויזענד, זאָגט זי, האָבען מיר שוין געמאַכט פינף און זיעבעציג לעכער אין הארצען. איך וואָלט דיר מוחל געווען דעם כבוד — צו וואָם האָב איך עס, זאָגט זי, באדארפט?"... „ע, ביזט א אידינע, זאָג איך, און א אידינע בלייבט א אידינע"... אזוי זאָג איך צו איהר, און פיהלען פיהל איך, אז זי איז נערעכט, וואָרום וואָם האָב איך דערפון, אז אין מארק אריין נעמען קאָן מען דאָם נישט? זיך נאָר נעקויפט אומזיסטע שונאים: דער איז מיר גלאַט מקנא, און דער פארגינט מיר ניט, האָט מורא, טאָמער נעם איך געלט, פאָר וואָם קומט יעקב־יוסלען אזוי פיעל געלט, איהר פארשטעהט, צי ניין?... וואָם זאָלט איהר קלערען, עס האָט זיך געענוג בלוט אפּגעצאַפּט, ביז מע האָט דערלעבט הערען דאָם גוטע וואָרט, אז דער עסק איז שוין א צעריבענער עסק, אוים עסק! און עס איז געענוג די אויגען ארוים־געקראָכען, ביז מע האָט דערלעבט זעהען דעם בילעט אין א גוטער שעה, אין א מזל'דיגער שעה! נאָר איהר מיינט, אז אָט אזוי גיך האָבען מיר דערזעהען דעם בילעט? פאַוואָלינקע, נאָר נישט נעחאפט. פריהער האָט מען באדארפט, ס'זאָל איבערגעהן די צייט, דער חודש הייסט עס, וואָם טאָמער גיט עמיצער איין, אז ער איז ניט צופריעדען מיט'ן משפט. דעם דאָזיגען חודש וויים איך ניט, אויב איך בין נעשלאָפען איין נאָכט אפילו. עס האָבען זיך מיר נעפלאָנטעט אלץ אזעלכע ווילדע־משונה חלומות, אז ניט איין מאָל פלעג איך מיך, איהר פארשטעהט, צי ניין, אויפחאפען אין מיטען בייגאָכט און שרייען נישט מיט מיין קול: „צפורה, איך פליה!"... „וואוהין פליהסט דו? — זאָגט זי צו מיר. — וואָם איז פאר א פליהען אויף דיר? שפּיי אוים דריי מאָל און דערצעהל מיר, וואָם חאָט זיך דיר גע'חלום'ט?" „עס האָט זיך מיר גע'חלום'ט, זאָג איך, א שענער חלום; עס האָט זיך מיר גע'חלום'ט, אז איך האָב פליגעל און איך פליה, און עס פליהען מיר נאָך ווילדע ברואים, מיני מאָדנע באשעפענישען, שלאַנגען און עקדישען, און ווילען מיך

זיך אזא מין נעשריפטם, א רעציפים, הייסט עס אויף אייביג, לכן ווייל ער, מע זאל זיך מיט איהם פארלאזען אויף מענטשען, וואם מענטשען וועלען זאגען, אזוי וועט זיין. „ווייערער א מאל מענטשען? — זאג איך. — מע האט דאך איין מאל געענדיגט, — וואם טויגען אייך מענטשען?" „פארשטעהט איהר מיך, זאגט ער, בירנבוים הייסט עס, איך וויל, מע זאל א פרעג טהון מענטשען, אפשר וועלען מענטשען געפינען, אז סע קומט מיר נארניט, — למאי זשע זאל איך נעמען אומזיסט נעלט?"... איהר פארשטעהט, צי ניין?... איך שריי באוואהרענישּ, און ער טענהט מענטשען. „באוואהרענישּ וועט, זאגט ער, זיין נאכדעם; פריהער לאז מען פרענען מענטשען". „איהר האט זיך שוין וויערער א מאל, זאג איך, צעמענטשעלט? סע מענטשעלט מיר שוין, זאג איך, אין קאפ פון אייערע מענטשען! בעסער אין זינען האבען, זאג איך, א באוואהרענישּ; א באוואהרענישּ איז בילכער"...

קורץ און גוט, וואו זשע האלט איך, הייסט עס? ביי'ם באוואהרענישּ. מע האט אונז, לאז זיך אייך דאכטען, באוואהרענט, פארבונדען איינם דאס אנדערע, ווי עס געהער צו זיין, זיך צעשריבען פון אלע זייטען הייסט עס, און דוקא ביי'ם נאטאריוס, און מע האט איינגעגעבען די אלע פאפיערען אהין וואו מע דארף, און מע האט אנגעהויבען נעהן צו אדוואקאטען, שרייבען פאפיערען, אזא פאפיער און אזא פאפיער, העצקען זיך אלע מאנטאג און דאנערשטאג אין דער גרויסער שטאדט אריין, לענען הוצאות, צאהלען בעטעל־גאלט, שלאפען מיט וואנצען, אבי סע הייסט „האטעל" (אכסניא לוינט זיי ניט!), עסען פארציעס, געפרעגאלטע טאראקאנעם, אבי סע הייסט „בראטען" (ראסעלפלייש לוינט זיי נישט!), שוויצען ווי אין א שוויץ־באד, בראטען זיך אויף דער זון, פוצען די שטייגער, ווערען טויב און דול פונ'ם קלאפען און פונ'ם טראסקען און פונ'ם הו־הא, טאמער ווייסט איהר וואם? א גרולה — פינף־און־זיעבעציג טויזענד! נעחיי־בי וואלט דאס שוין נעווען, איין עק לאז דאס האבען, ווי זאגט מיין ווייב זאל לעבען: „א

זשע האָבען מיר געוואָלט, איך און בירנבוים, מיר ביידע הייסט עס? א באַוואָהרעניש — מע זאָל אונז באַוואָהרענען אונזערס, וואָס אונז קומט... איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?... אָט דאָ האָט זיך ערשט אָנגעהויבען די רעכטע חתונה: „באַוואָהרענישען? פּאַר וואָס קומט זיי באַוואָהרענישען? גענוג זיי נעמען אומזיסט געלט, גענוג זיי נאָך באַוואָהרענישען!" האָט דאָך עס אונז אָנגענומען ביי'ם האַרצען: „סטייטש, פּאַר אונזער עהרליכקייט, איהר זאָלכע און זאָלכע! גענוג מע טהוט אייך אַזא טובה, — מע וואָלט דאָך געקאָנט צונעמען ביי אייך איננאַנצען די פּינהאון־זיעבעציג טויזענד, אז קיין האָהן זאָל אפילו ניט קרייהען, — האָט איהר נאָך טענות!?"... „קומט אייך, הייסט דאָס, א דאַנק, א קניפּ אין בעקעל?"... אזוי זאָגט דער ברודער מיינער, הענריך הייסט דאָס. האָט דאָך עס מיך פּאַרדראָסען! א וואָרט פּאַר א וואָרט, פּיטש־פּאַטש, ווי נעווייגטליך צווישען ברידער... הקיצור, גע'פּוען'ט — מע וועט אונז שוין נעבען א באַוואָהרעניש. וואָס פּאַר א באַוואָהרעניש? קוויטלעך? — א קוויטעל איז א סוכה־שער. וועכסעלעך? איין עבירה וועכסעל־פּאַפּיער. וואָס דען? — מזומן געלט, ווי מיין באַבע זליה־השלום פלעגט זאָגען: „דאָס בעסטע מילכיגם איז א שטיקעל פּלייש". וואו זשע קריגט מען מזומן געלט, אז קיין מזומן געלט איז הייַנטיגע צייטען נישטאָ ביי קיינעם. שייך זאָגען ביי קיינעם? פּארהאַן געלט, און א סך, נאָר ביי די בראַדסקים. „הכלל, ס'איז פּוסטע דבורים! ביז מע וועט ניט לעגען קיין באַוואָהרענישׂ, וועל איך ניט חתמ'ענען!" „וואָס פּאַר א באַוואָהרעניש?" „וואָס פּאַר א באַוואָהרעניש איהר ווילט, אַבי א באַוואָהרעניש, די וועלט זאָל פון מיר נאָכדעם נישט לאַבען, זאָגען, אז יעקב־יוסיל איז געווען א בהמה". איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?... דאָס איז אייך איין מאָל אוועק. און מיין חברה־מאַן, בירנבוים הייסט עס, האָט זיך מאַקי נעמען פּשוט וויעדער א מאָל צו דער אלטער טענה: מענטשען!... באשר, זאָגט ער, אזוי ווי ער גיט איצטער, זאָגט ער, ארוים פון

ווייזער". וואָס טוינ אייך, מיר האָבען נישט דורכגעלאָזט קיין איין אַדוואָקאַט, מיר האָבען זיך מיט זיי, מיט די דאָזיגע אַדוואָקאַטען הייסט עס, אזוי פֿאראַדוואָקאַטעט דעם קאָפּ, אז וואו מיר זענען געשטאַנען און וואו מיר זענען געגאַנגען האָט מען געהערט נאָר אַדוואָקאַט און אַדוואָקאַט און אַדוואָקאַט. האָט איהר נישט ביי זיך איין אַדוואָקאַט... טפו! מיין איך אַ פּאַפּירקאָס?

קורץ און גוט, וואו זשע האַלט איך, הייסט עס? ביי די אַדוואָקאַטען. נאָט האָט געהאַלפען, די אַדוואָקאַטען האָבען גע־פונגען איין עצה — פּאָרט אַדוואָקאַטען! וואָס זשע איז די עצה? די עצה איז אזא מין עצה: אז איך און בירנבוים, מיר ביידע הייסט עס, זאָלען קודם־כל, פּריהער פּאר אַלע היומס, אייננעבען אַ פּאַפּיער, צעשרייבען זיך ביי׳ם נאָטאַריוס הייסט עס, אז מיר זענען ניט שייך צום ביל׳עט כלל וכלל, קיין שום מחותנים נישט הייסט עס, און אז דעם דאָזיגען ביל׳עט האָט מיר צוגעשיקט מיין ברודער העניך, וואָס ער האָט איהם געגומען, געקויפט הייסט עס, ביי׳ם גלח, אויף צו פֿארזעצען, און איך האָב איהם פֿארזעצט ביי בירנבוים׳ען און געגומען אויף איהם רי״ש קערבלאָך, — ווי די מעשה איז געווען, דאָס הייסט, דעם רעכטען, דעם ריינעם, דעם אמת׳ען אמת! דאָכט זיך, פּראָסט און פּשוט, אָהן שפּיצלאָך, אָהן חכמות און אָהן אויבער־הסברות — וואָס קאָן זיין בעסער, ווי דער אמת? איז אָבער קיינער דערויף פּריהער נישט געפאַלען, איהר פֿארשטעהט, צי ניין?... נאָר שאָט, איהר זענט נאָך ניט פֿארטיג. וואָס הייסט, מיר וועלען נעמען, איך און בירנבוים, מיר ביידע הייסט עס, און וועלען ארויסגעבען אויף זיך אזא בייטש? און וואָס וועט זיין מיט אונזערע חלקים? וואָס וועלען מיר טהון, אז מע וועט אונז נאָכדעם זאָגען „ישקני״?... זיך נעהן פֿארלאָזען אויף מיין ברודער׳ס יושר און אויפ׳ן גלח׳ם נאמנות? אי, מיר האָבען זיך צעשריבען מיט זיי אויף פּאַפּיער און נעטרונקען לחיים? בלאָטע! אַ בויגען פּאַ־פּיער קאָסט אַ גראָשען, און לחיים קאָן מען טרינקען אַלע טאָג, אַבי ס׳איז נאָר פֿארהאַן, ווי זאָגט איהר, אביסעל בראַנפּען. וואָס

מאכט דאָס אויס, א פארפאלענער עסק. על כן, זאָגט ער, לאָז דער גלח מאָנען דעם בילעט ביי מיין ברודער הענדיר, מיין ברודער העניך ביי מיר, איך ביי בירנבוימ'ען, און בירנבוים — ביי וועמען? בירנבוים ביי דער באנק. אי, די באנק טענה'ט דאָך: זי קען שוין נישט בירנבוימ'ען, זי קען נאָר דעם גביר? טאָ לאָז בירנבוים מאָנען ביי'ם גביר, און דער גביר לאָז מאָנען ביי דער באנק. אי, דער גביר האָט מורא, טאָמער — וואָס? טאָמער לאָדט מען איהם? איז פארהאן, זאָגט ער, איין עצה: לאָז בירנבוים ארויסגעבען א צעטעל, קוויטירען הייסט עס, דעם גביר, איך זאָל קוויטירען בירנבוימ'ען, און מיין ברודער הענדיר זאָל קוויטירען מיך, און דער גלח זאָל קוויטירען מיין ברודער הענדיר. נו, ווי געפעלט אייך איין איינפאל? וואָס קאָן שוין זיין גלייכער דערפון? געפינט זיך נאָך איין אדוואָקאט א חכם און פרענט א קלאָץ־קשיא: שאט, פון וואָנען וויסען מיר, זאָגט ער, אז דער בילעט ענדיגט זיך שוין מיט'ן גלח? טאָמער ליגט ערגיץ באהאלטען אויפ'ן בוידעם נאָך א נפש, וואָס וועט אויפשטעהן מארגען, וועט ברענגען עדות מיט פאפיערען און וועט טענה'ן: „דער בילעט איז מיינער! קינדער, וואו איז מיין בילעט?!" וואָס זשע וועט זיין? וועט ער מאָנען שוין נישט קיין בילעט, נאָר פינף־און־זיעבעציג טויזענד! ביי וועמען? נישט ביי קיינעם, נאָר ביי'ם גביר! אי, דער גביר האָט א צעטעל פון בירנבוימ'ען, בירנבוים פון מיר, איך פון מיין ברודער הענדיר, מיין ברודער הענדיר פונ'ם גלח? לאָז דער גביר געהן, זאָגט ער, נאָכדעם לאָדען בירנבוימ'ען, בירנבוים מיך, איך מיין ברודער הענדיר, מיין ברודער הענדיר דעם גלח — פונקט די אייגענע מעשה, וואָס מיט'ן חד־גדיא: ציעגעלע־קעצעלע, קעצעלע־היגטעלע, היגטעלע־שטעקעלע, שטעקעלע־פייערעל, פייערעל־וואסערעל, וואסערעל־אָקסעלע, אָקסעלע־שוחט'ל — איהר פארשטעהט, צי ניין?... איז שוין וויעדער שלעכט! וואָס זשע טהוט מען? באדארף מען געהן צו א נייעם אדוואָקאט, צו קאָפערניקאָוון אליין, און פון קאָפערניקאָוון צו נאָך א גרעסערען אדוואָקאט, צום „גאלדענעם

זאָגט „ויאמר" — קומט דער תרגום און זאָגט „ואמר"; און אז דער חומש זאָגט „לאמר", איז, דאָכט מיר, וואָס קאָן דאָס דיר שאדען, רב תרגום, אז ס'וועט שטעהן לאמר? ניין, לויגט איהם נישט! נאָר ל־כ־י־מ־ר! — און געה טהו איהם עפּים! איהר פּארשטעהט, צי ניין? אז אין אדוואָקאַט זאָגט, אז מיר אַלע פּיער זאָלען איינגעבען א פּאַפּיער אויף דער באַנק און אויפ'ן גביר, למאי זיי נעבען אונז ניט ארויס דעם בילעט, — דאָכט זיך, א גלייכער איינפאַל, הא? קומט דער אנדערער אדוואָקאַט און זאָגט: אז איינגעבען באַארפען נאָר צוויי, איך און בירנבוים, מיר ביידע הייסט עס, און נאָר אויפ'ן גביר אליין, למאי ער הייסט ניט די באַנק, זי זאָל איבערגעבען דעם בילעט. דאָכט זיך, אויך נישט קרום, הא, וואָס זאָגט איהר? זאָגט אָבער דער דריטער אדוואָקאַט: וואָס פּאר א מחותן בין איך מיט דער באַנק? די באַנק קען מיך? זי האָט נעהאַט מיט מיר עסקים? איינגעבען לאָז בירנבוים אליין, און נישט אויף דער באַנק, נאָר אויפ'ן גביר אליין, וואָהין וואָס איז שילדיג די באַנק, אז ער אליין, בירנבוים הייסט עס, האָט ערשט ניט לאַנג נעהייסען די באַנק, זי זאָל אריבערטראָגען דעם בילעט פון זיין חשבון על חשבון הגביר? דאָכט זיך, נערעדט ווי א מענטש, הא? קומט נאָך איין אדוואָקאַט און דרינגט, אז איינגעבען באַארף ניט איך און ניט בירנבוים — איינגעבען באַארף נאָר דער גלח מיט מיין ברודער, העניך הייסט עס! דאָכט זיך, כ'איז אויך מיט א נאַנג, הא? קומט איין אנדער אדוואָקאַט און פּאַלט נאָר אויף אזא מין המצאה: מע באַארף זיך, זאָגט ער, נאָר ניט לאָדען, וואָרום לאָמיר זעהען, פון וואַנען, זאָגט ער, האָט זיך נעמומען אין באַנק א בילעט אויפ'ן גביר'ס נאָמען? בירנבוים האָט איהם אריינ־געטראָגען. וואו האָט בירנבוים גענומען א בילעט? ביי יעקב־יוסלען, ביי מיר הייסט עס. וואו האָב איך איהם גענומען? ביי מיין ברודער, העניך הייסט דאָס. ביי וועמען האָט איהם גענומען מיין ברודער, העניך הייסט עס? אנטליהען, מיין איך נעקויפט ביי'ם גלח. ער זאָגט נעקויפט, דער גלח זאָגט נעליהען — וואָס

אונזער גביר און בעטען איהם, ער זאל זיין אזוי גוט און איבער־געבען דעם בילעט, וועט מען צערייבען דעם עסק. טענה'ט דער גביר וויעדער די איינענע טענה, אויב איהר געדענקט, און איז אויך נערעכט: „וואס האט איהר צו מיר? — זאגט ער. — וואס האט איהר מיר אנגעהאנגען א פרעמדען עסק?" טענה'ן מיר: „נערעכט זענט איהר טאקי; נאר וואס זאלען מיר טהון, אז אהן אייך קאן מען ניט צערייבען דעם עסק?" זאגט ער: „אם כן, וואס בין אויך שולדיג? צערייבט אייך יא דעם עסק און צערייבט אייך ניט דעם עסק, — וואס איז מיין עסק?"... איהר פארשטעהט, צי ניין?... האט איהר ניט ביי זיך איין עסק... טפו! מיין איך א פאפיראס?

קורץ און גוט, וואו זשע האלט איך, הייסט דאס? ביי צע־רייבען דעם עסק. עצות אהער, עצות אהין — ס'איז געבליבען: לאדען זיך. און וויבאלד לאדען זיך, באדארף מען פרעגען איין אדוואקאט. און וויבאלד פרעגען ביי איין אדוואקאט, באדארף מען פאהרען אין שטאדט אריין. הויבט זיך אן: ביי וואסער אד־וואקאט זאל מען פרעגען? זאגט דער, מע זאל פרעגען ביי דעם אדוואקאט, און יענער זאגט, מע זאל פרעגען ביי יענעם אדוואקאט. פרעגט מען דאך מסתמא ביי ביידע אדוואקאטען, א ברירה האט מען? זאגט דאך מסתמא דער אדוואקאט פונקט דעם היפך, וואס יענער אדוואקאט; זאגט דער דריטער אד־וואקאט בוידעם; איז דאך ביטער — געהט מען צו א פיערטען אדוואקאט... בקיצור, איך באדארף אייך דערצאהלען וואס אדוואק־קאטען זענען? אדוואקאטען און דאקטוירים — דאס איז איין מכה; אדוואקאטען און דאקטוירים זענען לכתחילה באשאפען געווארען, זיי זאלען זאגען איינס דאס אנדערע אויף צו־להכעיס. וואס יענער זאגט, באדארף דער זאגען פונקט קאפויר, ווי, להבדיל, דער תרגום. איך האב א גוטען ברודער, זאגט ער: וואס איז דען, אייגענטליך, דער תרגום? דער תרגום, זאגט ער, איז א צו־להכעיס־־ניק; דער תרגום דארף זאגען לאקירדע. למשל, אז דער חומש

זײַן יושר און אויף זײַן גוטען ווילען און אויף זײַן השגה. און מיין חברה־מאן, בירנבוים הייסט עס, שרייט, אז ער ווילּ נאָר־נישט — ער ווילּ נאָר מענטשען, האָרבען וואָס מענטשען וועלען זאָגען. איהר פּאָרשטעהט, צי ניין? האָבען זיך אַריינגעמישט אין דעם דאָזיגען עסק מעקלערס, און דוקא דריי מיט א מאָל; צוגעהאָרעוועט, אויסגעגלייכט — איין עק, א סוף. און ס'איז נעבלִיבען, אויב איהר געדענקט, — וואָס זשע, הייסט דאָס, איז געבלִיבען? ס'איז געבלִיבען, אז מיר זאָלען זיך צונויפקלויבען אלע פיער, הייסט עס, אוועקפאָהרען אין דער גרויסער שטאָדט אַריין, ארויסנעמען דעם בילעט, אָפּנעמען דאָס ביסעל מינץ, צעטיילען זיך מיט די חלקים, נא ד י ר, געב מ י ר — און א גוטען טאָג מיט דער קאָפּאָטע! יאָ, וועז זשע איז דאָס נערעטט געוואָרען? נאָפּשיקלאָר, אז ס'איז פּאָרהאַן א בילעט. אָבער אז ס'איז קיין בילעט נישטאָ? שייך זאָגען, ס'איז קיין בילעט נישטאָ? א בילעט איז פּאָרהאַן א בילעט, נאָר, אויב איהר געדענקט, וואו לינט ער, דער בילעט? פּאַרצוויאָקעוועט אין א באַנק ערגיץ, אויף א פּרעמיע דען נאָמען, און פון אויבען, אויפ'ן בילעט הייסט עס, אויב איהר געדענקט, לינט, איך בעט איבער אייער כבוד, איין אַרעסט פונ'ם סלִיעדאָוואָטע — נעה נעם־ארויס אזא בילעט! וואָס זשע טהוט מען? באַדאַרף מען קודם כל, אויב איהר געדענקט, זעהען, מע זאָל צערייבען דעם עסק — לאָז דערווייַלע, הייסט עס, וועלען אויס עסק, וועט מען שוין נאָכדעם זעהען וואָס מע האָט צו טהון. איהר פּאָרשטעהט, צי ניין? וועל זשע באַדאַרף צערייבען דעם עסק, סע זאָל וועלען אויס עסק? פּאָרשטעהט זיך, אז דער גלח. זאָגט אָבער דער גלח, אויב איהר געדענקט: לאָז מען איהם פּריהער באַוואָהרענען, דאָס הייסט, איבערגעבען דעם בילעט אויף זיין נאָמען, וועט ער זעהען, מע זאָל צערייבען דעם עסק. איז ער, דאָכט זיך, אויך נערעכט? וועל זשע באַדאַרף דאָס איבערגעבען דעם בילעט אויף זיין נאָמען, אז ער זאָל צערייבען דעם עסק? פּאָרשטעהט זיך, אז דער נביר אונזערער. קומען מיר מסתמא צו

מאן, א אידען מיט דוקא א שענער באָרד, זיצען איבער א ספר; ניט ער מיר אָפּ שלום, שטעהט־אויף פֿאַררויכערען א פּאַפּיראָס, פֿאַרלעשט די לאָמפּ, און מיר בלייבען אין דער פינסטער... איהר פֿאַרשטעהט, צי ניין? עס וואָלט כדאי געווען, כלעבען, ס'זאָל ניט זיין אזוי שפּעט און איהר זאָלט זיך אזוי ניט חאָפּען אין וועג אריין, אייך דערצעהלען די דאָזיגע מעשה אויך, און אויף יענער מעשה זיצט נאָך א מעשה, אָדער ווי זאָגט איהר: אויף א בלאָטער א פֿרישטש און אויף א מכה א בלאָטער. איהר פֿאַרשטעהט, צי ניין?...

קורץ און גוט, וואו זשע האָלט איך, הייסט עס? ביי'ם סוף פון דער מעשה. א סוף, מיינט איהר? האָט צייט א ביסעל, נישט נעחאָפּט, ס'איז ערשט אַין אָנהויב. וואָס זאָג איך אַין אָנהויב? עס הויבט נאָך נאָר נישט אָן צו זיין קיין אָנהויב אפילו! און ווער איז שולדיג? איך אַליין טאקי! שייך זאָגען איך בין שולדיג? וואָס בין איך שולדיג? איך וויים? איך בין דאָך נישט מעהר ווי א מענטש, ווי זאָגט איהר, א בשר־ודם, נאָר אז ס'איז באַשערט אַין אומגליק, העלפט זיך עפּעס? וואָס בין איך שולדיג, למשל, אז איך... נאָר שא! מע טאָר נישט חאָפּען די פיש פּאַר די לאָק־שען, מיין איך פֿאַרקעהרט — די לאָקשען פֿאַר די פיש. לאָם איך אייך בעסער דערצעהלען פֿאַוואָלינקע, נישט געחאָפּט, די גאַנצע מעשה פונ'ם אָנהויב, דאָס הייסט, ניט פונ'ם אָנהויב, נאָר פונ'ם לעצטען אָנהויב, דאָס הייסט, פון דעם, וואָס איהר מיינט, אז ס'איז שוין דער סוף... על כל פּנים, אז גאָט האָט גע־האָלפען, מיר האָבען זיך דעמאָלט, אויב איהר געדענקט, מיט צרות, מיט אנגסטען איינגעטיילט מיט'ן בילעט, הייסט דאָס, איטליכען באַוונדער זיין חלק, — געווייניטליך, נישט אזוי גיך טהוט זיך עס ווי סע רעדט זיך; מע האָט זיך געוג אָנגערעדט, אָנגעהאַריקעט מיט איטליכען באַוונדער. אז דער גלח טענה'ט: פּאַר וואָס קומט אונז נעלט, מיר און בירנבוים'ען, אונז ביידען הייסט עס? און מיין ברודער העניך איז א בעלן, איך זאָל מיך פֿאַרלאָזען אויף

פון א ווייטער מדינה, וואָס מיין זיידענ׳ס באָבע איז דאָרט קיינמאָל נישט נעווען. עס עפענט זיך די טהיר, עס קומט אַריין פּלוצים א איד, לענט אָפּ דאָס פּעקעל.

— שלום עליכם!

— עליכם שלום! פון וואַנען איז א איד?

— פון אויסרייסען. דאָס זענט איהר רב יעקב־יוסיל?

— דאָס בין איך יעקב־יוסיל. וואָס וועט איהר זאָגען נוטס?

— זענט איהר דאָס טאַקי אליין, הייסט עס, אָט דער רב יעקב־יוסיל, וואָס האָט אויסגענומען די פּינחּ־און־זיעבעציג טויזענד? דאָס בין איך אומיסטען, זאָגט ער, נעקומען צו פּאָהרען אהער; דאָס הייסט, איך פּאָהר במילא פּאַרבי, האָב איך דערהערט די מעשה מיט די פּינחּ־און־זיעבעציג טויזענד, האָב איך מיך מיישב געווען: טא, לאָם איך אראָפּפּאָהרען אהער אויף א טאָג; איך ווילּ אָנקוקען מיט מיינע אויגען דעם דאָזיגען גליקליכען, וואָס האָט געוואונען די פּינחּ־און־זיעבעציג טויזענד. ס׳איז ניט קיין קליניגקייט — ס׳איז פּינחּ־און־זיעבעציג טויזענד!!...

איהר פּאַרשטעהט, צי ניין? נעה, דערצעהלּ איטלעכען באַזונדער א מעשה מיט א בירנבוים, וואָס ווילּ מענטשען, און מיט א ברודער, וואָס הייסט העניך, און מיט א ביינדלּ, און מיט א נביר, און מיט א באָמבע, און מיט ארוואָקאַטען, און מיט רוחות, און מיט שדים!... איך זאָלּ האָבען, הערט איהר, די גליקליכע יאָהר, וואָס ס׳איז פּריהער, פּאַר די פּינחּ־און־זיעבעציג טויזענד, געווען בעסער ווי אצינד, נאָך די פּינחּ־און־זיעבעציג טויזענד, און רוהיגער אודאי! איך ווילּ אייך זאָגען דעם אמת: איך בין שוין איצטער ניט זיכער מיט׳ן לעבען אויך. אָט בין איך געווען ניט לאַנג אין דער גרויסער שטאָדט ביי די ארוואָקאַטען דאָרטען, האָט מיך איינער א חברה־מאן פּאַרנאָרט צו זיך אהיים אויף פּאַדאָלּ, כלומרשט אויף טיי; איך קום צו איהם אויף פּאַדאָלּ, ביי־נאכט איז דאָס געווען, טרעף איך דאָרטען נאָך איינעם א חברה־

וועט זיין וואָס צו זעהען. ס'איז א סברה, אז ער האָט שוין אסיג־נירט פון פינף־און־זעכציג ביז צוויי־און־זיעבעציג רובל אויף חתונה מאכען איין אַרעמע שוועסטער; און דעם אלטען טאטען האָט ער מנדר נעווען א נאנצען הונדערטער א האַרטען: לאָז ער וויסען, חייסט דאָס, דער אלטער טאטע, אז זיין זוהן האָט אויסגענומען די פינף־און־זיעבעציג טויזענד. איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?... דאָס זענען די היימישע קרובים. און די וואָס פון דערווייטען האָבען זיך גלאָט א לאָז נעטהאָן צו מיר פון דער גאַרער וועלט, דער מיט אזא „פעקעל", און דער מיט אזא „פעקעל"... א סך האָבען אויף דעם חשבון אַננעהויבען טהון שדוכים, חתונה מאכען קינדער. אייניגע האָבען זיך נע'נט צוליעב דעם, וואָס זיי וועלען נאָכדעם קאָנען גרויבען צו עפּים גרעסערם... מילא, איז דאָס חאָטש קרובים; ווי זאָגט איהר: פון איינענע מוז מען לויידען. איהר פּאַרשטעהט, צי ניין? אָבער פון פרעמדע, פון ווילד־פרעמדע וואָס בין איך נאָה מחויב צו טראָגען? פּאַר וואָס קומט דאָס מיר? פּאַר וועמע'ס זינד?... וואו איך האָב ערגיץ א שונא, הערט איהר, ווינש איך איהם אזא געווינם פון פינף־און־זיעבעציג טויזענד! איהר מענט מיר גלויבען בנאמנות, אז דאָס אָפּגעבען מזל־טוב, וואָס איטליכער גיט מיר אָפּ, מיט דעם אונטערשמייכלען זיך, מיט די חניפה'לעך פון איטליכען באזונדער — בין איך שוין ניט אימשטאַנד אריבער־צוטראָגען! מענטשען, וואָס איך קען זיי נישט און וויים זיי נישט, קומען צו מיר צו נעהן זיך מיט מיר איין עצה האלטען.

— מיר האָבען נעהערט, זאָגען זיי, פון אייך, רב יעקב־יוסיל, מיר האָבען שוין לאַנג פון אייך נעהערט, אז איהר זענט א קלוגער מענטש. מיינט נישט, זאָגען זיי, אז מיר מיינען עפּים דערמיט א מיין, וואָס גאָט האָט אייך באגליקט די פינף־און־זיעבעציג טויזענד — חלילה וחס! גלאָט אזוי, זאָגען זיי, מיר זענען נעקומען צו אייך אביסעל אויסרערען זיך דאָס הארץ...

איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?... איינער איז נעקומען צו מיר עפּים פון א מאַדנער שטאָדט, איך האָב שוין פּאַרגעסען וווי זי הייסט,

אויך ניט! אלזא, בין איך, הייסט דאס, א איד פון רי"ש אלפים, דאס הייסט, דער גרעסטער גביר אין שטאדט! אי, ס'איז פארהאן נאך גרעסערע גבירים פון מיר? איז דער תירוץ: פון וואנען ווייסט מען? ווער איז נעווען ביי זיי אין קעשענע און ווער האט נעצעהלט זייער נעלט? אפשר זענען זיי נאך דעראונטער? איהר פארשטעהט, צי ניין?... א סך מענטשען האט דאס טאקי אננעריהרט ביז דער ביין. זיי האבען נעבאך נישט נעקאנט דאס איבערטראגען: ווי נעמט דאס מיט א מאל א נעמיינער איד, פלוצים אין מיטען דרינען, און ווערד, אהן קאפוועהטיג, א גביר פון פינף־און־זיעבעציג טויזענד?... פארהאן ביי אונז איינער, איין אלטער בחור, א רייכער און א קארגער, האבען חברה אומיסטען אונטערנעשיקט א שליח, איינעם א „מענדעל־באדר", ער זאל איהם אכזאגען די גוטע בשורה, אז יעקב־יוסיל האט נעווואונען די פינף־און־זיעבעציג טויזענד; איז איהם נעווארען, ניט פאר אייך נעדאכט, אזוי שלעכט, אז מע האט נעמיינט, ס'איז איין עק פונ'ם יונגעמאן! א ביטערער רחמנות — ער איז נעבאך עטליכע טאג כסדר ארומנעאנגען אהן א קאפ! און אצינד, אז ער האט דערהערט די נעשיכטע מיט מיין ברודער העניך און די מעשה מיט'ן ביינדעל, איז איהם צונעקומען א שטיק נעזונט: „לאז שוין בעסער זיין, זאגט ער, דעם גלח; פאר וואס קומט א אידען אזוי פיעל נעלט?"... איהר פארשטעהט, צי ניין?... נאר איהר מיינט, אז אייגענע פארגינגען שוין? אזוי לאנג שמייסט מען זיי! זיי זאלען קאנען דערטרינקען אין א לעפעל וואסער!... מאהלט אייך, וועט עס פאלט אריין צו מיר טאקי די פינף־און־זיעבעציג טויזענד, וואלטען נעווען אנדערע וועלטער; דעמאלט וואלטען מסתמא אלע הנאה געהאט: אי אייגענע, אי פרעמדע. נאר אז עס האט זיך שוין נעמאכט אזוי, איז שוין וועדער אנדערע וועלטער... נישקשה, די משפחה מעג זיך נייהען א בייטעל — ביי מיין ברודער העניך וועט מען צעפיהרען די העגט. ער איז א רעכטער נדבן, מיין העניך זאל נעזונט זיין; ער, אז ער וועט אנהויבען געבען „נתינות",

אויך א רעכט שטערטעל, דער רוח האָט דאָס ניט געזומען! דאָס איז א שטערטעל, פארשטעהט איהר מיך, פון די שטערטלעך, וואָס מע פרעגט אויף זיי!... פארהאן לעדיגגעהערס געזונג, וואָס האָבען ניט וואָס צו טהון, נעהט מען ארום פון שמוגין צו בוגין און מע רעדט־אָפּ פון דער גאַנצער וועלט. קיין אייגענע געשעפטען איז נישטאָ, האָט מען אין זינען יענעמ׳ס. מע קלויבט זיך צונויף אין מארק ביי דער אפטייק, אויף דער „בערזע" הייסט דאָס, און מע האַלט אין איין שאַצען יענעמ׳ס עסקים: מע האָט מורא, טאָ־מער פארדיענט יענער; און אז יענער דערלעבט, איז מען זיך מחיה, עס קומט צו א שטיק געזונט... היינט פארשטעהט איהר, וואָס פאר א חמארע עס האָט זיך אָנגערוקט אויף דער שטאָדט, אז מע האָט דערהערט פון די פינף־און־זיעבעציג טויזענד? פון יענעם טאָג אָן מאכט זיך זיי שוין נישט צו דאָס מויל פון איין־דער־פריה ביז ביינאכט. מע ווערטעלט זיך און מע שטעכט זיך. אייגער דעם אנדערען עסט־אויס די גאַל, קריכט־אריין מיט די פיס אין הארצען.

— פאר וואָס האָט איהר בעסער נישט אויסגענומען די פינף־און־זיעבעציג טויזענד? זיי וואָלטען דאָך אייך איצטער שטארק צוניטץ געקומען!...

— למאי איהר ניט? איהר באדארפט זיי א סך נויטיגער פון מיר!...

בכדי עס זאָל דעם איבעריגען עולם פארדריסען, האָט איינער א בעל־חשבון אויסגערעכענט, אז איך בין דער גרעסטער גביר אין שטאָדט. „עס איז א פראָסטער חשבון — זאָגט ער: — פינף־און־זיעבעציג טויזענד האָב איך געוואונען, א קערבעל זעכס־זיעבען טויזענד באמרעפט די דירה מיינע — האָט איהר א קיימאָ־לן פון פינף־און־אַבציג, קרוב צו מאה אלף קארבען. נו, און אז א איד, וואָס פארמאָגט הונדערט טויזענד קארבען, מעג מען, דאכט זיך, אויף איהם זאָגען, אז ער פארמאָגט צוויי, וואָרום אז מע שאטצט א איידען אין רי״ש אלפים, פארמאָגט ער דאָך קיין הונדערט טויזענד

און געבען עצות — דער אזוי, דער אנדערער אט אזוי, און דער דריטער ניט אזוי און ניט אזוי, נאר פונקט קאפויר, ווי געוויינטלעך... וואס דער סוף דערפון וועט זיין — ווייסט נאר איין גאט אין הימל, וואהרום קיין מענטשלעכער פארשטאנד קאן דאס גארנישט משיג זיין, וואס דערפון קאן ארויס; וואהרום טאמער דערגעהט דאס חלילה צו א משפט, ווייסט מען ניט, מיט וואס עס קאן זיך ענדיגען... איהר פארשטעהט, צי ניין? דערווייל ווער לויגט נייען איילען אין דער ארמה? יעקב־יוסיל! אז די שטאדט, — וואס זאג איך די שטאדט? — די גאנצע וועלט האט מיט מיר צו טהון! איטלעכער טייט אויף מיר מיט די פינגער: „אן געהען די פינף־און־זיעבעציג טויזענד!"... פון נעשעפט איז מען אפגעריסען; אין קעשענע איז ניטא א דרייערל, נאך ערגער ווי פריהער; מיין ווייב שעמט זיך ארויסצוקומען אין מארק ארויין — מע רופט זי „די נייע נגידית"... מיך האט מען דעם ערשטען שבת אין שוהל מכבד נע־ווען מיט „ששי" גאר אויף אין אנדער אופן. מע האט שוין אפילו געמאכט א חשבון פון די פינף־און־זיעבעציג טויזענד, וויפיעל איך באדארף געבען אויף דער שטאדט, וויפיעל איך זאל צע־טיילען ארעמע קרובים, און וואס איך וועל טהון מיט'ן איבע־רינען. דער האט געזאגט, אז איך וועל מסתמא ווערען א בעל־הלואה; און דער האט נעדרונגען, אז גיכער וועל איך האנדלען מיט ברויט, אזוי ווי איך האב אמאל געהאנדעלט; און דער האט אויסגעוויזען, אז דאס בעסטע איז פאר מיר א קאנטאר: מיט א קאנטאר, זאגען זיי, מאך איך די בעסטע געשעפטען ביי אונז אין שטאדט, וואהרום וואסער קאנטאר ביי אונז פארמאגט דען מיט א מאל א קאפיטאל פון פינף־און־זיעבעציג טויזענד? מע מיינט מעות מזומנים מיינט מען, טאקי וואס מזומנים הייסט! איהר פארשטעהט, צי ניין?... וואהרום ביי אונז אין שטעדטעל זענען די אירען גרויסע אפיקורסים; קיינער גלויבט גאר נישט, אז ס'איז ערגיץ פארהאן במזומנים מעהר ווי א פינפאונצוואנציגער איין אייגענער... אונזער שטעדטעל, דארפט איהר וויסען, איז

פונ׳ם בילעט, וועט דאָס זיין ווי געוואונשען... קומט נאָך איינער און זאָגט: הם מלהזכיר! באם ער זאָגט זיך אָפּ פונ׳ם בילעט, דער גביר הייסט דאָס, בלייבט דער בילעט הענגען אין דער לופּ־טען, קאָן ער נאָכדעם האָבען אויף זיך א רעכט „פּעקעל"!... קומט נאָך איין אַרוואָקאַט און זאָגט: אַרבה, טאָמער זאָגט ער זיך ניט אָפּ, האָט ער ערשט אויף זיך א „פּעקעל"!... קומט א נייער אַרוואָקאַט און זאָגט א נייעם דין: דער גביר, זאָגט ער, מעג זיך יא אָפּזאָגען, ניט אָפּזאָגען — ער וועט סאי־ווי־סאי האָבען אויף זיך א פּעקעל... איהר פּאַרשטעהט, צי ניין? נאָר מיר דאָכט, אז ער האָט שוין אויף זיך א גוט „פּעקעל", וואָרום, א חוץ וואָס מע דולט איהם אלע מינוט דעם ספּאַדעק, פּאָהרט ער נעבאָך אלע וואָך אין דער גרויסער שטאָדט אַריין, אונזער גביר הייסט דאָס, פון איין אַרוואָקאַט צום אַנדערען, צאָהלט געלט און בעט, מע זאל אויף איהם רחמנות האָבען, געבען איין עצה, ווי אזוי ער זאל פּטור ווערען פון דער דאָזיגער באָמבע? ס׳איז א נאָט׳ס רחמנות, זאָג איך אייך, און א חרפּה, א בזיון פּאַר לייטען. מע נעמט א מענטשען, איין עהרליכען, א שטיליען מענטשען, וואָס טשעפּעט ניט קיין פּליעג אויף דער וואַנט, און מע הענגט איהם אָן אזא באָמבע, א לונג־און־לעבער אויף דער נאָז — און האלט זיך געזונטערהייד!... טאָמער וויסט איהר, פּאַר וואָס? פּאַר וועז? פּאַר וואָס קומט איהם אזא באָמבע? דערפּאַר וואָס מענטשען האָבען זיך אַריינגעלעגט, געוואָלט א אידען א טובה טהון, איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?... האָט איהר ניט ביי זיך נאָך א באָמבע... טפו! מיין איך נאָך א פּאַפּיראָס?

קורץ און גוט, וואו זשע האלט איך? ביי דער באָמבע הייסט דאָס, וואָס מע האָט אָנגעהאָנגען אונזער גביר... וויל איהר דאָך מסתמא וויסען, וואָס הערט זיך מיט דער באָמבע? נאָר ניט, די באָמבע איז א באָמבע! לעת־עתה הענגט זי נאָך אין דער לופּטען... דער גביר העצקעט זיך אלע וואָך הין און צוריק אין דער גרויסער שטאָדט אַריין צו די אַרוואָקאַטען, די אַרוואָקאַטען נעמען געלט

א חתימה פון ס'לייד'אוואטע'ל, באדארף מען דאך קודם כל באַ־
פרייען, הייסט דאָס, דעם בילעט. וויל דער גלח נישט באפרייען
דעם בילעט ביז מע וועט איהם נישט באוואהרענען מיט זיין חלק.
איהר פארשטעהט, צי ניין?... ווי אזוי זשע באוואהרענט מען
איהם מיט זיין חלק? באדארף מען דאָס בילעט, הייסט דאָס,
ארויפנעמען פונ'ם נביר'ס חשבון און איבערלענען איהם אויף מיין
ברודער העניך'ס און אויפ'ן גלח'ס נאמען. וויל דער נביר נישט
הערען, נישט זעהען. באשר ער טענה'ט, דער נביר הייסט דאָס,
און איז דוקא נערעכט:

— וואָס בין איך פאר א מחותן צו א פרעמדען בילעט? ווי
קאָן איך הייסען איבערגעבען א פרעמדען בילעט פון פינקּ־און־
זיעבעציג טויזענד, וואָס סע לינט אויף איהם איין ארעסט, אז איך
וויים ניט וועמענ'ס בילעט דאָס איז? פריהער איז ער געווען
בירנבוים'ס מיט יעקב־יוסיל'ס, היינט הער איך, אז ער איז נאָר א
העניך'ס מיט א גלח'ס, שפעטער וועלען זיך אלע מאל ארויסבא־
ווייזען נייע בעלי־בתים, נייע העניכס מיט נייע גלחים — וואָס
וועל איך טהון, אז זיי וועלען נאכדעם מאַנען ביי מיר איטליכער
באזונדער צו פינקּ־און־זיעבעציג טויזענד? וואו וועל איך נעמען,
קינדערלעך, אזוי פיעל געלט אויף צו באצאהלען? איך בין דאָך
ניט ברא־דסקי!

איהר פארשטעהט, צי ניין? האט זיך אנגעהויבען איין עסק
מיט ארווא־קאטען. און ארווא־קאטען זענען דאָך פונקט ווי די דאָק־
טוירים: וואָס איינער זאָגט, זאָגט דער אנדערער קאָפויר. נעלט
נעמען זיי אלע און נעבען עצות, איטליכער איין אנדער עצה. איין
ארווא־קאט זאָגט, אז דער נביר מעג זעהר שען איבערגעבען דעם
בילעט וועמען ער ווייל... און דער אנדערער זאָגט: ער טאָר ניט
בשום אופן איבערגעבען דעם בילעט... קומט דער דריטער און
זאָגט, אז ער מוז איבערגעבען, אניט — קאָן ער האבען אויף
זיך א „פעקעל", למאי ער ניט ניט איבער... קומט נאָך איין אר־
ווא־קאט און זאָגט: לאז זיך דער נביר נלאט אזוי א פ ז א נ ע ן

דער פערטער, דער גלח הייסט דאָס, איז דאָך אודאי איין אומגליקליכער גלח! ער שוועהרט, און מע מוז איהם גלויבען אויף זיינע הילינע נאמנות, אז ער פארשטעהט נים, פאר וואָס אידען טיילען זיך מיט זיין נעלט? „מילא העניך, זאָגט ער, מען זיך טאקי זיין א מאשעניק, און סע קומט איהם אודאי נעהן אין חדר ארויין, — איז ער אבער פאָרט א היימישער מענטש און א גוטער ברודער... אבער דאָס נאנצע איבערינע „קהל", זאָגט ער, — וואָס פאר מחותנים איז „קהל" צו מיין בילעט?!"... איהר פארשטעהט, צי ניין? נעה רער מיט א נלח און נעב איהם צו פארשטעהן, וואָס הייסט ארענטליך: אז דער איז א ברודער, וואָס האָט נעהאט ביד צונעמען אינגאנצען אזוי, אז קיין האָהן זאָל אפילו נישט קרעהען, און דער איז א לעצט־ארענטליכער יונגערמאן, וואָס האָט פון מיר א צעטעל, אז אזא און אזא בילעט פון אזא און אזא סעריע — איהר פארשטעהט, צי ניין? ער מיינט דען עפים, בירנבוים הייסט דאָס? ער מאָנט דען נעלט? ער האָט דען עפים טענות? חס וחלילה! ער וויל נאָר, מע זאָל א פרענ טהון מענטשען, ו ו א ס מ ע נ ט ש ע ן ו ו ע ל ע ן ז א נ ע ן! א מענטש, וואָס האָט זיך איינגעליעבט אין מענטשען, א מ ע נ ט ש ל י ב ע ר מ ע נ ט ש — איהר פארשטעהט, צי ניין?...

הכלל, פיער מענטשען האָבען נעוואונען, הייסט דאָס, צו פינף־און־זיעבעציג טויזענד א חלק, און פיער מענטשען האָבען פארלאָרען צו פינף־און־זיעבעציג טויזענד — פיער אומגליקליכע נעקוילעטע מענטשען!... נאָר נאָרנישט, אויסנעלייכט זיך — איז פארפאלען. מסתמא איז דאָך עס א באשערטע זאך... וואָס זשע בלייבט־איבער צו טהון אציגד? אציגד באדארף מען, הייסט דאָס, נעמען און זיך צעטיילען מיט'ן בילעט, דאָס הייסט, מע באדארף נעהן אלע פיער אין באנק אריין, ארויסנעמען דעם בילעט, אפ־נעמען דאָס נעווינס, אפגעבען איטליכען זיינם און זאָגען מזל־טוב און טרינקען מאָהריטש. איא? האָט זשע צייט אביסעל, פאוואָ־לינקע, נישט נעהאפט. ערשטענס. לינט דאָך אויפ'ן בילעט עפים

איז בלאָטע, אבי נאָט העלפט, ווי מיין ווייב זאָגט, מען איז נעזונט און מע האָט אלסדינג, וואָס מע באדאַרף... נאָר גאַרנישט, פאַרדראָסיג איז דאָס, פאַרט, ווי זאָגט איהר, פ י נ ף - א ו ן - ז י ע ב ע צ י נ ג ט ו י ז ע נ ד ! איהר פאַרשטעהט, צי ניין?...

אצינד נעמט בירנבוים'ען. בירנבוים איז דאָך טאָקי נאָט די נשמה שולדיג; ער האָט דאָך טאָקי נעבאָך ארויסגעלאָזט די פינף-און-זיעבעציג טויזענד ממש פון די הענט! גלאָט ער איז איין עהרליכער, א לעצט-ארענטליכער יונגערמאַן, און ווי ניט נהנה זיין פון א פרעמדען בילעט; ער ווי נאָר, מע זאָל א פרענ טהון מענטשען, וואָס מענטשען וועלען זאָגען, איהר פאַרשטעהט, צי ניין? ווייטער וואָלט דאָך געווען, ווי זאָגט איהר, א כשר'ער טאָפ מיט א כשר לעפעל, וואָרום ער האָט דאָך טאָקי פון מיר א צעטעל, אז באם איך קויף נישט אוים ביי איהם דעם בילעט צו דער צייט, איז אזא און אזא בילעט פון אזא און אזא סעריע — איהר פאַרשטעהט, צי ניין? נעמט דער דאזיגער בילעט און געווינט פונקט די פינף-און-זיעבעציג טויזענד! נו, פרעג איך אייך, קאָן נישט די גאָל צעזעצט ווערען?... האָט איהר שוין, הייסט דאָס, צוויי אומגליקליכע נפשות אויף דער וועלט, וואָס האָבען כמעט פון קעשענע פאַרלאָרען צו פינף-און-זיעבעציג טויזענד קארבען — וואָס? ניט אזוי?...

דער דריטער אומגליקליכער נפש איז מיין ברודער העניך נעבאָך. ער נעהט גלאָט ארום ווי א נגזל, א נעקוילעטער האָהן, און ס'איז טאקי א ביטערער רחמנות אויף איהם, וואָס ער נעמט אזוי ווינציג געלט, וואָרום ער איז דאָך טאקי נעוואָהנט געוואָרען אלע יאָהר, און אפשר צוויי מאָל אין יאָהר, אז בילעטען שפיעלען, נעמען-אוים פינף-און-זיעבעציג טויזענד, נישט ווינציגער! נעהט ער ארום און שרייט: „וואָס האָבען זיי צו מיר? וואָס ראָבעווען זיי מיך? אלעמען געב נעלט! דעם גלח געב, דעם ברודער געב, בירנבוים'ען געב — זיי ווילען מיך מאכען פאר א קבצן!" איהר פאַרשטעהט, צי ניין?...

— וואשע פרעפאדאביע, — זאג ער — יאק נע פסק, טא פסאקעץ, נעחאי בודע יחלוקו...

— נעחאי בודע יחלוקו! — זאגט איהם דער גלח. — אלע טי, העניך, מאשענים!...

— לחיים, פאטערעל, זא וואשע זדאראוויע! — זאגט צו איהם מיין אחי און טראגט איהם אונטער א גלעזעל, און מיר אלע נעמען צו גלעזלעך, און מע טרינקט־אוים און מע צעקושט זיך — פיין, שען, צופריעדען... שייך זאגען צופריעדען? ווי קאן מען זיין צופריעדען, אז איטליכער פון אונז האט גענאט כמעט ביי זיך אין האנט די פינף־און־זיעבעציג טויזענד און האט זיי ארוים־גלאזט אויפ'ן ווינט — פפו! איהר ווילט וויסען, ווי אזוי? נאט אייך א פראסטען חשבון: מילא, פון מיר שמועסט מען ניט: האב איך ני ט פינף־און־זיעבעציג טויזענד, א שענע־ריינע כפרה! נאר איך פרעג אייך: וואס וואלט געטהאן, אשטייגער, מיין ברוי־דער העניך, וועז איך זאל איהם ניט נעווען געבען קיין דעפעש, אז אונזער בילעט האט אויסגענומען די פינף־און־זיעבעציג טוי־זענד? איין אנדערער אויף מיין קארט, אז ער דערזעהט אוא גע־ווינס, ווייסט איהר וואס ער טהוט? ער ווישט אפ די ליפען און מאכט א שווייג. וואס מיר ברודער? ווער מיר העניך? — וואהרום לאז זיך איהם דאכטען, אז איך האב נאר פארקויפט דעם בילעט! אדער עלעהיי איך האב איהם פארזעצט ביי בירנבוים'ען און האב איהם ניט אויסגעקויפט צו דער צייט, — און א צעטעל פון מיר האט דאך בירנבוים, אז איך האב איינגעלעגט ביי איהם אוא און אוא בילעט פון אוא און אוא סעריע, און באם איך קויף ניט אוים צו דער צייט, איז אוא און אוא בילעט פון אוא און אוא סעריע — איהר פארשטעהט, צי ניין?... נאר וואס דען?... אז ס'איז מיר נאר נישט נעקומען אויף דער מחשבה, איך זאל אזוי ריין זיין פון שלעכטס! וואהרום. ווי איהר זעהט מיך אטא, בין איך אוא איד, וואס קאטארי נעלט שפיעלט ביי מיר נאר א קליינע ראליע! וואס איז דען, אייגענטליך, נעלט? נעלט

אָפּ דעם בילעט... איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?... וואָס טויג אייך, דער גלח האָט זיך דוקא נישט געפּוילט און האָט נעטהאַן אלסדינג, וואָס מע דאַרף, נאָך מעהר ווי מע באַדאַרף, און מע האָט אויפֿן בילעט, מחילה, אנידערגעלענט איין ארעסט, און סע פּאַרבינדט זיך פּאַוואַלינקע א גאַנצער עסק, טאַקי גאָר נישט אויף קאַטאַוועס... אָט האָסט דו דיר אוא מין שלאַק, טאָמער איז קארג! נא דיר גאָר א ביינדעל, א גלח!... מיין אָחי האָט שוין אפילו מיט איהם נאָכדעם געענדיגט פּאַר צעהנטויזנד, נאָכדעם — פּאַר פּופּצעהנטויזענד קאַרבען, האָט דער גלח חרטה געקריגען. מע האָט איהם אזוי צערדעהט, פּאַרשטעהט איהר, אז ער ווייסט שוין אליין ניט וואָס ער זאָל וועלען... אָט דאָס האָט איהר אייך די מעשה מיט'ן ביינדעל, איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?...

קורץ און גוט, ווען זשע האלט איך? ביי'ם ביינדעל, הייסט דאָס. נאָט האָט אונז באשערט א רעכט ביינדעל, וואָס זאָלט איהר קלערען, נישט איינצושלינגען און נישט אויסצושפייען! נישט אהער און נישט אהין! איז דאָך אבער פּאַרהאַן א גאָט אויף דער וועלט, א גרויסער גאָט, ווי זאָגט איהר, וואָס מיט איין האַנט שטראָפט ער, מיט דער אַנדערער הילט ער, — האָבען זיך נעפּונען מענטשען, גוטע ברידער, מחותנים, גוטע פרייַנד, און גלאָט מענטשען, מע האָט זיך אַריינגעלענט אין דער מיט, געדרעהט, געפּרובט אויף אלע זייטען, הין און צוריק, פון מיין ברודער צום גלח, פונ'ם גלח צו מיין ברודער, פון מיר צו בירנבוים'ן, פון בירנבוים'ן צו מיר, און פון אונז בייַדען צו מיין ברודער, און פון אונז אלע דריי וויערער צום גלח — א דרעהעניש, א לויפּענייש, א געפּאַהרעריי, א נערעדעריי, א געשפּאַרעריי, — בקיצור, מע האָט אונז קוים מיט צרות מיט לייד אויסגענלייכט. וואָס אויסגענלייכט? ווי אזוי אויסגענלייכט? — פּרענט נישט, אבי אויסגענלייכט! ווי זאָגט איהר: פון קריוודע קאָכט מען וועטשערע, אַדער, ווי מיין אָחי האָט געזאָגט, אז מע האָט איהם צונויפּגעפּיהרט מיט'ן גלח:

האָט נעוואונען, — קומט דאָך מסתמא דער נלח צו לויפען צו מיין ברודער און זאָגט איהם אזוי און אזוי: דער בילעט האָט, דאנקען גאָט, נעוואונען היבשלִיך נעלט... מאכט צו איהם דער אָחי מיינער: „יאָ, מע זאָגט, אז ער האָט נעוואונען נעלט“... מאכט צו איהם דער כומר: „נו, וואָס זשע נועט זיין?“ מאכט צו איהם דער אָחי מיינער: „וואָס זאָל זיין?“... בקיצור, אהין־אהער, מילא ווערטלעך אן א זייט — ער זאָגט איהם דאָס, ער ענטפערט איהם יענס; ער פרעגט איהם פֿדרוך, ענטפערט ער איהם בוידעם; קיין שוואַרץ אויף וויים, אויף פֿאפֿיער, איהר פֿאר־שטעהט צי ניין, האָבען זיי ביידע ניט. מילא, מיין אָחי האָט חאָטש א בילעט, און דער כומר וואָס האָט? ענמת־נפש האָט ער!... וואָס טויג אייך, ס'איז נעבלִיבען — ער בעט ביי איהם, דער נלח הייסט דאָס, חאָטש עטלִיכע טויזענד קערבלִעך. נעם זשע, דו נראָבער מענטש, דו העניך איינער, פֿארשטופ איהם דאָס מויל מיט עטלִיכע טויזענד קערבלִעך, און לאָז זיך יענער נישט משעפען! טענה'ט אָבער דער אָחי מיינער: „פֿאר וואָס קומט איהם? דער בילעט איז דאָך מיינער; איך זאָל אזוי האָבען, זאָגט ער, אלדאָס גוטס, ווי איך האָב איהם אוועקגעקויפט ביי איהם שוין א מעשה פון דריי יאָהר!“... וואָלט אפשר אָפּגעלאָפען גלאָט; איז דאָך אָבער אונזערע אידעלעך זאָלען זיין נעזונט! און דאָס שטעדטעל אלִיין איז א גוט שטעדטעל — אפשר האָט איהר נע־הערט פון דעם? „פּישי־יאָבעדע“ הייסט דאָס, דאָס שטעדטעל, כשמה כן היא, א שטאָדט פון יאָבעדניקעם, מוסרים, פֿארבראָכטע זאָל זי ווערען אין א זומער־טאָג! וואָס טויג אייך, מען איז אוועק צום גלח און מע האָט איהם אויפגעקלערט, אז ער קאָן דאָ מאכען נימל, און מע האָט איהם ארויפגעפיהרט, ער זאָל ניט מאכען קיין לאנגע שהיות, פֿאהרען אין דער נרויסער שטאָדט אריין גלייך צום פֿראָקוראָר און אייננעבען אזוי און אזוי, אז אידען, הייסט דאָס, האָבען ביי איהם אויסנעמארט א בילעט, און דער בילעט חאָטש נעוואונען פינף־און־זיעבעציג טויזענד, און מע גיט איהם נישט

זאָגט ער, אַן אהער דער גביר?" — א גאנצע חתונה! איהר פאר־
שטעהט, צי ניין?... אי, וואָס נעהער זיך אַן אהער דער סליעדאָ־
וואטעל? צו וואָס דאַרף ער וויסען די דאָזיגע אלע מעשיות? —
הערסט דו, אָט דאָס איז דאָך טאקי די רעכטע מעשה מיט'ן בייג־
דעל! דאָס איז א מין ביינדעל, הערט איהר, וואָס ניט אהער, ניט
אהין, מיט אזא ביינדעל קאָן מען זיך דערווערגען!... איהר ווילט
וויסען, פון וואַנען האָט זיך געגומען דאָס דאָזיגע ביינדעל? דאָס
דאָזיגע ביינדעל האָט זיך געגומען פון עפּים א מאָנאָך, א גלח.
איהר פּארשטעהט, צי ניין?... עפּים א מאָנאָך, א גלח פּארהאַן
דאַרטען, וואו מיין ברודער העניך זיצט, האָנדעלט מיט איהם דער
ברודער מיינער אויפ'ן וואַרט שוין פון כמה וכמה יאָהרען, לייהט
ביי איהם געלט און פּארקויפט איהם סחורה, און זיי לעבען צוויישען
זיך, ווי די בעסטע גוטע פרייגד. איהר פּארשטעהט, צי ניין?...

ויהי היום, טרעפט זיך א מעשה, — אזוי דערצעהלט דער
גלח, און נעה גלויב איהם אויף זיינע הייליגע נאמנות, — דער אָחי
מיינער קומט צו איהם צו נעהען און זאָגט צו איהם: „פּאָטערעל,
איך באַדאַרף האָבען א נמילות־חסד א פּאָר הונדערטער, ס'איז
ביי מיר יריד!"... מאַכט צו איהם דער כומר:

— וואו זאָל איך דיר נעמען, אז איך האָב קיין געלט ניט?

— ס'איז קיין שום תירוץ ניט! — זאָגט צו איהם דער אָחי
מיינער. — איך באַדאַרף האָבען צוויי הונדערט קאַרבען וויי אין
לעבען אריין!

— א מאַדנער איד דו ביזט! — זאָגט צו איהם דער כומר. —
איך זאָג דאָך דיר, אז קיין געלט האָב איך ניט. א בילעט, אויב
דו ווילסט, א וויגרעשנע, קאָן איך דיר לייהען, און דו נעה קריג דיר
אויף איהם געלט...

איהר פּארשטעהט, צי ניין? אָט דאָס איז טאקי דער דאָ־
זיגער בילעט, וואָס האָט נעוואונען, הייסט דאָס, די פּינף־און־
זיעבעציג טויזענד. אזוי זאָגט דער גלח, הייסט דאָס, און נעה
נלויב איהם אויף זיינע הייליגע נאמנות. אצינד, אז דער בילעט

איז ער, זאָג איך; לעת־עתה באַדאַרף מען פאָהרען דעם בילעט ארויסראַטעוועט פון פרעמדע ידים, ווארום ס'איז ניט קיין שפּיעל־כעל, זאָג איך, ס'איז פינף־און־זיבעציג טויזענד קאַרבען!"... איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?... נו, וואָס קומט מיר דערפּאַר? באַדאַרף מען מיר מאַכען סקאַנדאַלען? קלאַפּען אין טיש אַריין? ברעכען בענקלעך?... הערט איהר, אז די וועלט זאָגט, אז פון א חזיר'שען עק קאָן מען קיין שטריימעל ניט מאַכען, איז טאַקי, אפּנים, איין אמת... איך האָב מיך מיישב געווען: וואָס וועל איך דאָ מיט מיין ברודער האַריקען זיך אומזיסט? הונדערט זעכס און דרייסיג מיליאָן מענטשען זענען אונז מקנא אויפ'ן גע־ווינס — צום סוף קריענען מיר זיך, אייגענע ברידער: מיין בילעט, דיין בילעט — פע, חלשות! מע באַדאַרף זעהען קודם כל באַוואַהרענען דעם בילעט; דאָס איז, דאַכט מיר, אביסעל בילכער. הא? וואָס זאָגט איהר? ניט אזוי?... נו, נעה טענה מיט א פראַסטען מענטשען! איך מיין טאַקי מיין ברודער העניך מיין איך, נאָט זאָל מיך ניט שטראָפען פאַר די רעד... וואָרום וועו ער זאָגט מיר פריהער, וואָס איהם קוועטשט, וועו ער דערצעהלט מיר פריהער, אז דאָס איז נישט גלאַט אזוי א בילעט, ווי אלע בילעטען, אז דאָס איז א מעשה מיט א ביינדעל, — וואָלט איך דאָך געוואוסט וואָס איך האָב צו טהון!... ערשט וועו האָט זיך מיין ברודער העניך אויסגעקוועטשט מיט'ן ביינדעל? — העט־העט שפּעטער, אז דער בילעט איז שוין לאַנג אריבער אויפ'ן גביר'ס נאַמען, און דער סליעדאַוואַטעל האָט אויפ'ן דאָזיגען בילעט, הייסט דאָס, אנידערגעלעגט, מחילה, איין ארעסט טאַקי אין באַנק, און אונז האָט מען נענומען איטליכען באַזונדער צום סמיק, דאָס הייסט, דער סליעדאַוואַטעל האָט אונז נעשיקט בעטען צו זיך, מיר זאָלען זיך מטריח זיין איהם דער־צעהלען אקוראַט די מעשה מיט'ן בילעט: „פון וואַנען האָט זיך, זאָגט ער, נענומען צו מיר דער דאָזיגער בילעט? און וואָס פאַר א מחותן, זאָגט ער, איז דאָ בירנבוים? און וואָס נעהער זיך,

איהר פֿארשטעהט, צי ניין? נאָר דרינען איז א גאנצע מעשה, וואָס איך מוז אייך דערצעהלען אקוראט, איהר זאָלט פֿארשטעהן.

קורץ און גוט, וואו זשע האָלט איך? ביי מיין ברודער העניך, הייסט דאָס. מילא, האָב איך מיין אייגענם א ברודער העניך ביז הונדערט און צוואנציג יאָהר — וואָס זאָל איך אייך זאָגען? ס'איז דאָך ניט שייך צו רעדען אויף אַיין אייגענעם ברודער, ווי זאָגט איהר: „שנייַ די נאָז און שמיר דאָס פּנים". נאָר גאָר־נישט, חאטש פּאָקרישקע... מיר האָלטען עפּים ניט איינם פון דאָס אנדערע, איהר פֿארשטעהט, צי ניין?... וואָס איך האָב, מאָהלט אייך, געטהאָן פון זיינעטוועגען — זאָל דאָס מיר אקעגען קומען. איך מעג מיך באריהמען, אז איך האָב איהם געשטעלט אויף די פּיס. פּריהער גאָט, נאָכדעם איך האָב איהם געמאכט פֿאר א לייט. איך באדאַרף מיך פֿאר אייך ניט אויסשטעלען, איהר פֿאר־שטעהט, צי ניין?... איז, דאָכט זיך מיר, אז ער שיקט מיר אריין א בילעט און בעט מיך, איך זאָל דעם בילעט פֿארקויפען, אָדער פֿארזעצען, און קריגען אויף איהם צוויי הונדערטער און אַרויס־שיקען איהם דאָס געלט, — טעג איך דאָס טהון, צי ניין?... אי, פרעגט איהם בחרם: וואָס בילעט? וועלכער בילעט? געה האָב אין זינען דעם בילעט, סטראָביר איהם, פֿראָצענט צאָהל, — וואָס געהט דאָס איהם אָן, אשטייגער? און אז גאָט האָט געהאָלפען, דער בילעט האָט געוואונען, — וועלכער האָט זיך געשלאָגען קאָפּ אָן וואָנט מיט בירנבוים'ען? וועלכער האָט שיער דעם שלאָג באקומען, איידער ער איז אַרויף מיט איהם אויף א שטיקעל דרך? און לסוף, אז ס'איז געקומען צו עפּים, טענה'ט ער, דער ברודער מיינער: „וועלכער האָט דיך געבעטען, דו זאָלסט חלש'ען פֿאר מיין בילעט?"... איהר הערט דבורים? געפעלט אייך, אשטיינער, אזא מין טענה פון א גראָבען יונג?... האָט דאָך דאָס מיך, געווייניטליך, גוט פֿארדראָסען און פֿארבראָטען בייַם האַרצען: „ע, אז דו ביזט יא אזא גראָבער נפש, וואו שטעהט דאָס געשריבען, אז דער בילעט איז דיינער?" „וועמענם דען, זאָגט ער, בילעט איז דאָס?" „וועמענם ער איז —

אזעלבע, וואָס האָבען געקלאָפּט אין טיש, אנדערע האָבען צוגעזאָגט נעבען פּעטש, ברעכען בייגער, צעטראָגען די שטוב אויף פּיץ־פּיצלעך, נאָר נישט אויף קאטאָווע. ביז ס'איז געבליבען, אז מע פּאַרלאָזט זיך אינגאַנצען אויפ'ן גביר. ווי אזוי דער גביר וועט פּסק'ענען, אזוי וועט זיין. און מיר האָבען זיך געלאָזט, נאָנץ קהל הייסט דאָס, צום גביר.

אונזער גביר, דאַרפט איהר וויסען, איז א מענטש א שטילער, א ליטישער און איין ארענטליכער מאן ביז גאָר. בסך־הכל האָט ער גאָר פיינט אזעלבע מעשיות מיט בוררות'ען! נאָר אז גאָנץ קהל איז אריינגעפאַלען צו איהם מיט א גוואַלד: „ראטעוועט!" אניט, צעטראָגט מען איהם די שטוב! — האָט ער קיין אנדער ברירה ניט געהאַט און האָט געמוזט איבערנעמען אויף זיך די חתונה. און מיר האָבען זיך צעשריבען, אז מיר פּאַרלאָזען זיך אינגאַנצען אויף איהם, און טאקי אויף זיין נאָמען האָט נעבאַך בירנבוים איבערגעשריבען דעם בילעט, און ס'איז געבליבען, אז, אם ירצה השם, מאָרגען אָדער איבערמאָרגען פאָהרען מיר אלע אין שטאָדט אריין אַרויסנעמען דעם בילעט פון באנק, און וויפיל דער גביר וועט הייסען באַצאָהלען בירנבוים'ען, אזוי פיל וועל איך באַצאָהלען. איהר פּארשטעהט, צי ניין?... נאָר איהר מיינט דאָך מסתמא, אז דערמיט האָט דאָס איין עק? טע־טע־טע! אָט דאָ הויבט זיך ערשט אָן די רעכטע חתונה. איך האָב, פּארשטעהט איהר מיך, א שותף צו מיין בילעט. וואו האָט איהר געזעהען, א איד זאָל האָבען אלץ א נאָנצען בילעט? — וואר איז מיין שותף? מיין שותף איז טאקי מיינער איין אייגענער ברודער, העניך הייסט ער, און זיצען זיצט ער אין א קליין שטעדטעל, ניט וויים פון אונז, און דורך איהם, הייסט דאָס, האָב איך טאקי דעם דאָזיגען בילעט פּארזעצט ביי דעם דאָזיגען בירנבוים; דאָס הייסט, פּארקעהרט מיין איך, דורך מיר, הייסט דאָס, האָט ער, דער ברודער מיינער, פּארזעצט דעם דאָזיגען בילעט ביי דעם דאָזיגען בירנבוים...

פרייליך, רוף איך אים אפ אויף א זייט און נעם איהם אן ביי די הענט און זאג צו איהם:

— ליעבער פריינד! האט רחמנות אויף מיר און אויף זיך, זאגט וואס ווילט איהר. מיר וועלען דורכקומען. מוטשעט מיך ניט, איך שטעה קוים אויף די פיס. זאגט וויפיעל ווילט איהר, און ניט מיר ארוים א קוויטעל אויפ'ן בילעט. ס'איז נארישׂ, איך וועל אהן א קוויטעל פון דאנען ניט אוועקגעהן, ווארום ס'איז פינף־און־זיעבעציג טויזענד קארבען!

— וואס זאל איך אייך זאגען? — מאכט ער און די אוינען ברענען ביי איהם ווי פייער. — מיר וועלען זיך פארלאזען אויף מענטשען: וואס מענטשען וועלען זאגען, אזוי וועט זיין.

— וואס טויג אונז — זאג איך — מענטשען? לאמיר בעסער אליין זיין מענטשען. פאלגט מיך, בירנבוים, ווי גאט איז אייך ליעב, זאגט וואס ווילט איהר. לאמיר נישט דערלאזען צו קיין לייטיש נעלעכטער און צו סקאנדאלען!

— נאר מענטשען! — זאגט ער. — וואס מענטשען וועלען זאגען, אזוי וועל איך טהון...

איך האב ארויסגעזעהען, אז איך וועל מיט איהם גאר ניט מאכען, האב איך אויפגעעפענט די טהיר און רוף מיך אן צו מיין פארשוין, דעם עדות היימט דאם: „זיידע! אצינד קאנסט דו געהן!" מיין זיידע האט געהאפט די פיס אויף די פלייצעם און איז אוועק און האט אויסגעפויקט איבער דער גאנצער שטאדט, אז יעקב־יוסיל'ס בילעט האט אויסגענומען פינף־און־זיעבעציג טויזענד, און אז דער בילעט ליגט ביי בירנבוים'ען און בירנבוים גיט דעם בילעט נישט ארוים!... איהר פארשטעהט, צי ניין?... מעהר האט מען נישט באדארפט האבען: עס איז ניט אוועקגענאנגען קיין האלבע שעה, איז די שטוב ביי בירנבוים'ען גע־וואָרען פול, די גאס פאר־פלייצט, עס איז געוואָרען א רעש, א טומעל, א הו־הא: „בילעט"... „יעקב־יוסיל"... „בירנבוים"... „פינף־און־זיעבעציג טויזענד"... חברה האבען זיך אנגענומען מיין קריוודע, עס האבען זיך געפונען

פֿלוצים הויבט זיך אויף מיין בירלבוים, געהט־אוועק צו זיך אין אלקיר אריין הינטער'ן פאַרהאנג און טהוט א רוף פייגעלען צו זיך.

— פאַני! — רוף איך זיך אָן צו איהם. — איך ווייס אויף וואָס איהר רופט צו זיך פייגעלען. איהר ווילט איהר הייסען, זי זאָל שיקען די דיענסט קויפען דאָס בלאָט, ס'איז היינט דער צווייטער מאי, ווילט איהר א קוק טהון, צי האָט דער בילעט נישט געוואונען קיין גרלט? למאי זאָלט איהר זיך אומזיסט מטריח זיין? איך וועל אייך בעסער אלייַן אָנזאָגען די בשורה, אז מיין בילעט האָט, דאנקען גאָט, געוואונען שען גרלט!

מיין פאַרשוין איז געוואָרען אלערליי קאָלירען.

— טאקי באמת? — זאָגט ער. — לאָז אייך גאָט העלפען! וויפיעל זשע האָט ער געוואונען?

— ער האָט געוואונען — זאָג איך — היבשליך, אויף אלע אידישע קינדער געזאָגט געוואָרען, און דערפאַר טאקי וויל איך ביי אייך א קוויטל, איהר פאַרשטעהט, צי ניין?

— איך זאָג דאָך אייך — מאכט ער: — לאָז אייך גאָט העלפען אפילו די רי"ש אלפים — איך פארגין אייך, גלויבט מיר, מיט'ן גאנצען הארצען! פאַרט וויפיעל האָט דער בילעט געוואונען? וואָס האָט איהר מורא אויסצוזאָגען?

— פאַני בירנבוים! — זאָג איך. — וואָס טויגען אונז לאַנגע מחזקות מיט איבעריגע רעד? דער בילעט האָט געוואונען פינף־הונדערט־זיעבעציג טויזענד קארבען, און ער לינט ביי אייך, פראַצענט האָב איך אייך באצאהלט, דאָס גלט האָב איך אייך אפגענעבען, — גיט מיר אָפּ מיין בילעט! איהר זאָגט, איהר האָט גיט דעם בילעט, ער לינט אין באנק? גיט מיר ארויס א קוויטל, און איין עק לאָז דאָס האָבען!

וואָס טויג אייך — ביי מיין פאַרשוין האָבען זיך מיט א מאָל איבערגעקהרט די אויגען און דאָס פנים איז איהם געוואָרען אָננעצונדען. איך האָב ארויסגעזעהען, אז ס'איז מיט איהם נישט

— ער ליגט ביי מיר — זאָגט ער — אויף מיין רעכענונג אין באנק.

דערהערט די דאָזיגע דבורים, איז מיר געוואָרען אַביסעלע גרינגער אויף דער נשמה, און איך האָב מיך פּאַרטראַכט.

— וואָס האָט איהר זיך — מאַכט ער צו מיר — אַזוי פּאַרטראַכט?

— נאָר נישט, זאָג איך, איך שטעה און טראַכט, ווי אַזוי קומט די קאַץ איבער'ן וואַסער?

— גאָנץ פּשוט — מאַכט ער: — איך פּאָהר מאָרגען אין שטאָדט אַריין, ברענג איך אייך דעם ביליעט.

— אויך נע'פּוען'ט! — זאָג איך און הויב מיך אויף און געזעגען זיך אָפּ, און לאָז מיך געהן כלומרשט צו דער טהיר און קערהר מיך אום באלד צוריק.

— נעפּעלט אייך בעסער, פּאני בירנבוים, וואָס פּאַר א שטיק סוחר איך בין? דאָס נעלט האָב איך אַפּגענעבען, פּראָצענט אַפּגעצאָהלט, דער ביליעט ליגט ביי אייך, — גיט זשע מיר חאָטש א קוויטעל אויפ'ן ביליעט!

— אויף וואָס נוצט אייך א קוויטעל? — מאַכט ער. — איך בין ביי אייך נישט קיין בטוח אויף צוויי הונדערט קערבלעך אָהן א קוויטעל?

— און אפשר זענט איהר אויך נערעכט? — זאָג איך און לאָז מיך געהן צו דער טהיר און קערהר מיך אום וויעדער א מאל צוריק.

— ניין, — זאָג איך צו איהם — עס פּאַסט עפּים נישט, ס'איז גיט מעשה סוחר; אז מע האָט ביי יענעם א ביליעט, באַדאַרף מען האָבען א קוויטעל... פּאלגט מיך, פּאני בירנבוים, גיט מיר א קוויטעל. פּאַר וואָס זאלט איהר מיך גיט געבען קיין קוויטעל?

שוין וועלען דערלעבען זעהען אַ בילעם, און צום סוף עסט ער נאָר אייגנעמאכטס! מיך קאָסט יעדע מינוט, יעדע רגע בלוט און געזונט! מע קאָן אָבער קיין חזיר ניט זיין: יענער האָט ליעב אייגנעמאכטס — לאָז איהם וואָהל באקומען. טרייבען יענעם האלז־און־נאקען פאסט אויך נישט, מוז מען זיצען אין געהאקטע וואונדען און וואַרטען ביז ער וועט מאכען אַיין עק מיט'ן אייגנעמאכטס. איהר פארשטעהט, צי ניין?... געפינט זיך ניט ביי אייך אביסעל אייגנעמאכטס... טפו! מיין איך א פאפיראָס מיטן?

קורץ און גוט, וואו זשע האלט איך? מיין חברה־מאן עסט אייגנעמאכטס. אָפגענעסען דעם אייגנעמאכטס און אָפגעווישט די ליפען, רופט ער זיך אָן צו מיר:

— רב יעקב־יוסיל, געלט האָב איך ביי אייך אָפגענומען, פראָצענט האָט איהר מיר באצאָהלט, אצינד באדארף איך אייך, הייסט דאָס, געבען אייער בילעט?

— א פנים האָט דאָס! — מאך איך כלומרשט קאלטבלוטיג און פאל שיער חלשות פאר פרייד.

— דער חסרון אָבער — מאכט ער — איך קאָן אייך היינט דעם בילעט נישט געבען.

ווי ער האָט מיר אויסגערעדט די דאָזיגע ווערטער, האָב איך דערפיהלט, אז עס האָט זיך מיר עפיס א רים געטהאָן אינווענדיג אין הארצען; איך בין מיט א מאל אראָפגעפאלען פונ'ם זיעבעטען הימעל גלייך אויף דער ערד. ווי אזוי איך האָב מיך געהאלטען אויף די פים — פארשטעה איך ניט.

— וואָס איז די מעשה, פאני בירנבוים, פאר וואָס קאָנט איהר מיר ניט געבען מיין בילעט?

— דערפאר, — זאָגט ער — וואָס איך האָב איהם נישט ביי זיך.

— וואָס הייסט — זאָג איך — איהר חאָט איהם נישט ביי זיך?

— פּאַרשרייב, מאַכט ער, פּיינעלע, פּאַר'ן בילעט סעריע 2289, נומער 12.

„ער הויבט נישט אָן צו וויסען!" — קלאַר איך מיר און פּאַרבינד מיט איהם א שמועס מכח'ן בילעט, אז עס לוינט נאָר ניט צו האָבען א בילעט און צאָהלען פּאַר איהם פּראָצענט; און וואָס וועט זיין מיט'ן בילעט אויף וויטער?...

— אקעגען וואָס, היימט דאָס, זאָגט איהר דאָס? — מאַכט ער צו מיר און טהוט א קוק אויף מיר מיט איין אייגעל פון צפון־זייט.

פוג'ם דאָזיגען קוק האָט זיך מיר אָפּגעריסען אין הארצען; ס'איז מיר נישט געפעלען דער קוק, איהר פּאַרשטעהט, צי ניין? נאָר איך האָב מיך באַלד פּארחאַפּט און האָב א זאָג געטהאָן:

— פּאַרשטעהט איהר, פּאַני בירנבוים, איך זאָג דאָס אקעגען דעם, וואָס סע פּאַלט הוצאות אויפ'ן בילעט. איהר וואָלט, כלע־בען, געמעגט נעמען ביי מיר אויף וויטער מיט א פּראָצענט וויג־ציגער; פּאַרט, ווי זאָגט איהר, אַלטע באקאַנטע און נאָהענטע שכנים.

— ניין, — זאָגט ער, — אַלסדינג יאָ, נאָר דאָס ניט. וויל איהר אַווי, איז רעכט, אַניט — באַצאָהלט מיר מיין געלט און פּארזעצט אייך איהם ערגיץ אַנדערש.

— טאַקי היינט? — זאָג איך און דאָס הארץ קלאַפּט מיר, ווי א האַמער: טיק־טיק־טאַק! טיק־טיק־טאַק!

— אפילו באַלד! — מאַכט ער.

— נאָט זשע אייך אייער געלט! — זאָג איך און נעם און לעג איהם אַנידער זיינע צוויי הונדערטער, און דאָס הארץ — אט־אָט שפּרינגט דאָס ארוים!

— נעם געלט! — מאַכט ער צו פּיינעלען און אליין בויגט ער זיך אָן צו דער גלאָז טיי און פּארבייסט מיט א לעפּעלע אויי־נעמאַכטס. נאָכ'ן לעפּעלע נעמט ער נאָך א לעפּעלע, און נאָך יענעם לעפּעלע — נאָך א לעפּעלע און נאָך א לעפּעלע. איך וואָלט

ס'איז מיר פאסקורנע אין מויל פונ'ם שלאף. — מאכט בירנבוים און פארקרימט זיך.

„נו, ווי באלד עס ווילט זיך איהם איינגעמאכטם, איז א סימן, אז ער ווייסט נאך גאר נישט ניט"... — אזוי קלער איך מיר און איך פארבינד מיט איהם א שמועס דער רוח ווייסט פון וואס, עס קלעבט זיך ניט א ווארט צו א ווארט. אינוועניג אין בויך געגוילט מיך, אין האלז שטיקט מיך, איך פיהל, אז עס עקט זיך מיר דאס חיות, אט פאל איך אום, אט הויב איך אן צו שרייען אויף א קול: „גוואלד, אידישע קינדער, פינף און זיעבעציג טויזענד!" איהר פארשטעהט, צי ניין?... ביז גאט האט רחמנות געהאט, איך בין ארויף אויף א שמועס מכח פראצענט.

— איך קאן אייך, פאני בירנבוים, געבען אביסל פראצענט, זאג איך, דאס הייסט, איך קאן אייך באצאהלען דאס פראצענט, וואס אייך קומט אויפ'ן בילעט.

— אך, מהכתיתי, מיט'ן גרעסטען כבוד! — מאכט ער און פארזוכט א לעפעל איינגעמאכטם.

— וויפיעל זשע וועט אייך קומען, זאג איך, פראצענט הייסט דאס?

— איהר ווילט ווייסען, מאכט ער, א חשבון, צי איהר ווילט טאקי צאהלען גאלט?

— ניין, — זאג איך, — איך מיין טאקי, הייסט דאס, צאהלען גאלט ממש.

— פייגאלע! אנו, געב נאר אהער דאס בוך...

דערהערט די דאזיגע ווערטער, בין איך פון טוידט לעבעדיג געוואָרען: „ער ווייסט נעבאך ניט פון וואס צו זאגען!"...

באצאהלט דאס פראצענט, רוף איך זיך אן צו איהם:

— פארשרייבט זשע טאקי, זייט מוחל, פאני בירנבוים, ביי אייך אין בוך הייסט דאס, אז איהר האט מקבל געווען ביי מיר פראצענט פאר מיין בילעט סעריע 2289, נומער 12.

ווי איך וויים וואָס זי רעדט! אז דער קאָפּ איז מיר נאָר דאָרטען, אין יענעם אלקיר, וואו בירנבוים לינט און שלאָפט און חראָפּעט אזוי געשמאק, איהר פּארשטעהט, צי ניין?

— פּאָר וואָס טרינקט איהר ניט? — מאכט זי צו מיר, פּיינעלע הייסט דאָס.

— וואָס דען טהו איך? — זאָג איך און דרעה און דרעה מיט'ן לעפּעלע אין גלאָז.

— איהר דרעהט מיט'ן לעפּעלע — זאָגט זי — שוין א שעה כסדר, און טרינקען טרינקט איהר נישט.

— א דאנק, — זאָג איך — איך טרינק נישט קיין קאלטע, מיין איך קיין הייסע טיי; איך האָב ליעב, זאָג איך, אז די טיי שטעהט זיך אָפּ און ווערד גוט היים, מיין איך גוט קאלט, דאָס הייסט, זי ווערד גוט אָפּגעהיצט, מיין איך אָפּגעקיהלט...

— עפּים זעגט איהר מיר זעהר צעטראָגען, רב יעקב־יוסיל! — מאכט זי צו מיר. — איהר זעגט אזוי צעטראָגען, אז איהר וויסט נאָר נישט וואָס איהר רעדט. שוין זשע באדארף מען זיין אזוי צעטראָגען, אז מע גנב'עט אוועק די זעק? נאָט וועט העלפען, די זעק וועלען זיך נאָך געפינען. איך האָב נעהערט, מע זאָגט, ס'איז פּארהאן א סליד... שא, מיין מאן ריהרט זיך שוין, ער שטעהט שוין אויף. אָט נעהט ער!

ארויסגעקומען איז מיין חברה־מאן א פּארשלאָפּענער מיט א זיידען יארמעלקעלע אויפ'ן קאָפּ, זיך נעריבעי די אויגען און נעקוקט אויף מיר פון צפון־זיים.

— וואָס מאכט א איד, רב יעקב־יוסיל?

די ערשטע מחשבה מיינע איז געווען: „ער וויסט? צי ער וויסט ניט? דאכט זיך, אז ער וויסט ניט? און אפשר יא?"

— וואָס זאל מען מאכען? — זאָג איך. — איהר האָט דאָך נעהערט מיין אומגליק מיט די זעק?

— די מעשה האָט שוין א באָרד; דערצעהלט אונז עפּים נייעס... נעפּינט זיך ניט ביי דיר, פּיינעלע, אביסל איינגעמאכטס,

מען זי, אין קעך. ס'איז א רויך און א היטץ און א טוואן ביז'ן האלז.

— ברוך הבא, א גאסט, רב יעקב־יוסיל! — מאכט צו מיר פייגעלע און בעט מיך אריין אין שטוב אריין, און באזעצט מיך נאנץ אויבענאן, און פרעגט, וואס איז די מעשה, וואס מע זעהט מיך ניט?

— איך וויים פאר וואס מע זעהט מיך ניט? איך וויים אליין ניט! — זאג איך און קוק איהר בשעת מעשה אין די אויגען אריין און טראכט מיר: „זי וויסט שוין, צי זי וויסט נאך ניט? דאכט זיך, אז זי וויסט נאך ניט?... און אפשר וויסט זי שוין?"...

— וואס זשע מאכט איהר עפים, רב יעקב־יוסיל?

— וואס זאל איך מאכען? — זאג איך. — מסתמא האט איהר געהערט פון מיין „פעקעל"?

— פון וואסער „פעקעל"?

— סטייטש, איהר האט גאר ניט געהערט — זאג איך — די מעשה מיט די זעק, וואס מע האט ביי מיר אוועקגע'גנב'עט?

— אט דאס איז דאס „פעקעל"? — מאכט זי. — דאס איז דאך שוין איין אלטע מעשה! איך האב געמיינט עפים א נייעס. „עפים א נייעס?... צי מיינט זי ניט די פינף־און־זיעבעציג טויזענד?" — אזוי טראכט איך מיר און קוק איהר גלייך אין די אויגען אריין און קאן ביי איהר אין די אויגען נישט איבערלייענען גארנישט, גאלע גארניט, קיין פיצעל ניט אפילו!

— אפשר וועט איהר טרינקען א גלעזעל טיי, רב יעקב־יוסיל, וועל איך הייסען צעבלאזען דעם סאוואוואר ביז מיין מאן וועט אויפשטעהן.

— א גלעזעל טיי? מהכתיתי, פאר וואס ניט? — מאך איך צו איהר און דאס הארץ געהט מיר אונטער, קיין „דעאהניע" איז נישטא, קיין פיצעל אטהעם, אין מויל איז טרוקען, אין שטוב היים, דער שוויים רינט, און זי, פייגעלע הייסט דאס, רעדט צו מיר — לאם איך אזוי ווייסען א בייזע וועטשערע מיט אייך אינאיינעם,

קיין פינף־און־זיעבעציג טויזענד! און וואָס סע זאָל זיך מיט דיר נישט טרעפען, זאָלסט דו געדענקען, אז דאָס לעבען איז טהייערער פון פינף־און־זיעבעציג מאָל פינף־און־זיעבעציג טויזענד!

אזוי מאכט צו מיר מיין ווייב זאָל געזונט זיין און נעמט מיך אָן פאר ביידע הענט און זאָגט מיר, איך זאָל איהר געבען דאָס וואָרט, דאָס היילינע וואָרט, אז איך זאָל זיין רוהיג... רוהיג? איהר פארשטעהט, געה זיי רוהיג, אז דאָס הארץ קאכט אין מיר, און די געדאנקען שלאָגען, און איך קאָן מיר נישט מוחל זיין: „סטייטש, סטייטש, יעקב־יוסיל שוטה, נעמסט און גיסט אוועק א בילעט פון פינף־און זיעבעציג טויזענד א בירנבוים'ען, א ווילד־פרעמדען, און נעמסט נישט ארויס ביי יענעם קיין צעטעל, קיין אייג־געטונקטע פען! איהר פארשטעהט, צי ניין?... געפינט זיך נישט ביי אייך קיין איינגעטונקטע פען... טפו! מיין איך קיין פאפיראָס טיטון?

קורץ און גוט? וואו זשע האלט איך? ביי בירנבוים'ען הייסט דאָס. שען וואלט געווען, טראכט איך מיר, וועו מיין בירנ־בוים זאָל האבען געהאט לאנג דורכגעקוקט דאָס בלאט און וויסט שוין פון די פינף־און־זיעבעציג טויזענד גלייך מיט מיר, און אפשר נאָך פריהער פון מיר, און איך קום צו איהם און זאָג איהם: „גאָט העלף אייך, פאני בירנבוים"... „גוט יאָהר. וואָס וועט איהר עפים זאָגען?"... „וואו איז מיין בילעט, פאני?"... „וואָסער בילעט?"... „דער בילעט. סעריע 2289, נומער 12, וואָס איך האָב ביי אייך פארזעצט"... קוקט ער מיך אָן וויי א תם... אט אזעלכע מחשבות פליהען מיר דורך אין קאָפ, און אין הארצען וועדר מיר ענג, אין האלז שטיקט מיך. נישטא קיין „דעאאניע", קיין פיצעל אטהעם! צום סוף, וואָס לאָזט זיך אוים? איך קום צו בירנבוים'ען: וואו איז בירנבוים? — ער שלאָפט... ער שלאָפט? איז דאָך א סימן, אז ער וויסט נאָך ניט פון קיין פוהר און פון קיין חלום. געלויבט ביזט דו גאָט!... איך קום אריין צו איהם אין שטוב אריין, טרעף איך דאָס וויב זיינס, פייגעלע רופט

און־זיעבעציג טויזענד איז ניט קיין שפּיעלעכל; דערווייל ליגט דער בילעט ביי יענעם, און קיין צעטעל אויף איהם איז נישטא, נעלט איז א יצר־הרע, א קשיא אויף א מעשה — טאָמער קומט איהם אָן א שלעכטע מחשבה, ס'איז פינף־און־זיעבעציג טויזענד! איהר פּאַרשטעהט, צי ניין? וואָס זאָל איך אייך זאָגען — זיי האָבען מיך אַרײַנגעוואָרפען אין אזא מרה־שחורה, אז איך האָב שוין אַליין אויך אָנגעהויבען מורא האָבען און איבערקלערען מי יודע וואָס... ווי אזוי זשע טהוט מען דאָ? איז געבליבען, איך זאָל נעמען מיט זיך צוויי הונדערט קערבלעך (נעלט איז געוואָרען מיט דער רגע, וואָרום אז מע געווינט פינף־און־זיעבעציג טויזענד, וועדר מען שוין א בטוח) און זאָל מיטנעמען מיט זיך א מענטשען, דער מענטש זאָל דערווייל שטעהן הינטער דער טהיר, און איך זאָל מאכען מיט מיין בירנבוים'ען א שמועס, באַצאָהלען איהם זיין חוב מיט פּראָצענט און אויסקויפען דעם בילעט. איז דאָך ממה־נפשך: וועט ער אָפּגעבען דעם בילעט, איז דאָך אודאי גוט; אלא ניט, וועל איך האָטש האָבען איין עדות... איהר פּאַרשטעהט, צי ניין? „דאָם איז אָבער אלסדינג גוט, — טראכט איך מיר — אויב ער ווייסט נאָך ניט, אז דער בילעט האָט געוואונען די פינף־און־זיעבעציג טויזענד. וואָס טהוט מען אָבער, אז ער האָט אויך א בלאָט, און האָט אויך געזעהען, אז דער נומער האָט געוואונען די פינף־און־זיעבעציג טויזענד. און וואָס טהו איך, אז ער זאָגט, אשטיינער, ווי יענע אידינע מיט'ן טעפּעל: „ערשטענס, האָב איך אייך שוין לאַנג אָפּגענעבען אייער בילעט; צווייטענס, איז אייער נומער נאָר ניט דער נומער; און דריטענס, האָב איך ביי אייך קיינמאל קיין בילעט ניט נענומען!?"... איהר פּאַרשטעהט, צי ניין? סיידען אפשר נאָט האָט א נס געטהאָן, ער ווייסט נאָך ניט פון קיין נעווינס?

— נעדענק זשע, יעקב־יוסיל, ס'איז נישט קיין קלייניגקייט — דו נעהסט איצטער אויף פינף־און־זיעבעציג טויזענד! מע זאָל ביי דיר נישט דערקענען אויפ'ן פּנים קיין סימן, קיין זכר פון

נעקוסט אויף אונז אויך א מאל און האסט אונז באגליקט! א דאנק דיר, נאטעניו, א דאנק דיר!... האסט דו נאר גוט אכטונג נעגעבען, יעקב־יוסיל, האסט חלילה קיין טעות ניט? געלויבט ביזט דו, גאט, דערבארעמדיגער פאטער, הארציגער־געטרייער! די גאנצע משפחה וועט זיך מחיה זיין, גוטע פרייגד וועלען זיך פרעהען, שונאים וועלען צעפיקעט ווערען! א קלייניגקייט — אזוי פיעל נעלט, קיין עין־הרע! וויפיעל זאנסט דו, יעקב־יוסיל, פינף־און־זיעבעציג טויזענד?

— פינף־און־זיעבעציג טויזענד! — זאג איך. — גענג מיר צפורה, די קאפאטע, לאם איך געהן.

— וואוהין וועסט דו נעהן?

— וואם הייסט וואוהין זאל איך געהן? צו בירנבוים'ען באדארף איך אריינגעהן, דער בילעט ליגט דאך ביי איהם פאר־זעצט... און קיין צעטעל האב איך פון איהם ניט...

אז איך האב איהר אויסגערעדט די דאזיגע ווערטער, איז זי געוואָרען אלערליי קאלירען, מיין ווייב הייסט דאס, און נעמט מיך אן פאר ביידע הענט און רופט זיך אן צו מיר:

— יעקב־יוסיל, ווי גאט איז דיר ליעב, געה נישט גלייך. באטראכט זיך פריהער, וואם דו טהוסט און וואוהין דו געהסט און ווי אזוי דו זאלסט מיט איהם רעדען. פארגעס ניט, ס'איז פינף־און־זיעבעציג טויזענד!

— דו רעדסט ווי א אידינע! — זאג איך. — און אז פינף־און־זיעבעציג טויזענד איז וואם? וואם בין איך עפיס, א וונגעלע?

— פאלג מיך, — זאגט זי — יעקב־יוסיל, באטראכט זיך פריהער, האלט זיך איין עצה מיט א גוטען פרייגד, גענ נישט גלייך אהין, איך וועל דיך ניט לאזען!

קורץ און גוט, איהר ווייסט דאך, אז א ווייב שפארט זיך איין, פיהרט זי אוים איהרם. מיר האבען אריינגערופען א גוטען פרייגד, דערצעהלט איהם די גאנצע נעשיכטע. אויסגעהערט די מעשה, מאכט ער, אז זי איז גערעכט, מיין ווייב הייסט דאס, וואָרום פינף־

„אנו, לאָז דאָס נאָר זיין א ליגען, וועסט דו זיך פון מיר נישט נארען!"

— אשטייגער, כדומה למשל, וויפיעל האָסט דו א השגה זאָלען מיר געווינען?

— איך וויים? — זאָגט זי. — עטליכע הונדערט קערבלעך מסתמא?

— פאר וואָס ניט — זאָג איך — עטליכע טויזענד?

— וויפיעל הייסט עטליכע טויזענד — זאָגט זי — פינף? צי זעכס? צי אפשר טאקי אלע זיעבען?...

— אויף מעהר — זאָג איך — האָסט דו, אפנים, קיין השגה ניט?

— צעהנטויזענד? — זאָגט זי.

— האָב שכל, — זאָג איך — נעם א ביסעל העכער!

— פופצעהן טויזענד?

— נאָך העכער!

— צוואנציג? פינף־און־צוואנציג?

— נאָך העכער!

— יעקב־יוסיל, — זאָגט זי — זאָג, מוטשע ניט!

— צפורה! — זאָג איך און נעם זי אָן ביי דער האנד און קוועטש זי. — מיר האָבען געוואונען איין עושר מיט געלט! א גאנצען גביר האָבען מיר געוואונען! אזוי פיעל געלט, וואָס עס האָט זיך דיר קיינמאָל ניט פאָרגעשטעלט אין חלום אפילו!

— נו, זאָג זשע, זאָג, וויפיעל האָבען מיר געוואונען, יעקב־יוסיל, ציה נישט ביי דער נשמה!

— מיר האָבען געוואונען — זאָג איך — א פויטעקע, א סך געלט, איין אוצר, א סומע פון פינף־און־זיעבעציג טויזענד קאָר־בען! דו הערסט, צפורה? פינף־און־זיעבעציג טויזענד!

— נעלויבט ביזט דו, גאָט! — זאָגט זי און חאפט זיך אויף און הויבט־אָן ארומלויפען איבער'ן שטוב און ברעכען די הענד. — נעבענטשט זאָל זיין דער נאָמען דיינער, וואָס דו האָסט זיך ארום־

פּינפטויזענדער, אכטטויזענדער, צעהנטויזענדער — אודאי ניט! אזוי לאנג, אזוי ברייט, ביז איך בין געקומען צו די פּינקּ־און־זיעבעציג טויזענד. און אז איך בין געקומען צו די פּינקּ־און־זיעבעציג טויזענד, האָט מיר עפּעס מיט א מאל זיך א וואַרפּ נע־טהאַן אין די אויגען און א זעץ געטהאַן אין קאָפּ: סערציע 2289, נומער 12! איך וואָלט געמענט שווערען, אז ס'איז מיין נומער! נאָר וויים איך! ווי קומט צו מיר, שלים־מזל, אזא גרויס געווינם? איך קוק זיך גוט איין אין די ציפערס — רבונו־של־עולם! ס'איז פּאַרט מיין נומער! איך וויל אויפשטעהן — קאָן איך ניט; איך בין ווי צוגעוואכסען געוואָרען צו דער סאָפע. איך וויל א געשריי טהון: „צפורה!" — קאָן איך ניט; די צונג איז מיר עפּעס מיט א מאל ווי צוגעוואכסען געוואָרען צום גומען. איך האָב זיך אָנ־געגומען מיט אלע כחות, בין אויפגעשטאַנען, צוגענאַנגען צום טיש־קעסטעל, א קוק געטהאַן ביי זיך אין בוך. יאָ, ווי איך בין א איד: סערציע 2289, נומער 12!...

— צפורה, — זאָג איך צו מיין ווייב און די הענט ציטערען מיר און די צייהן אין מויל קלאַפּען. — דו ווייסט? עס האָבען זיך נעפּונען די גנבה'שע זעק...

קוקט זי מיך אָן ווי א משוגענעם.

— וואָם רעדסט דו? דו ווייסט וואָם דו רעדסט?

— איך זאָג דיר, — מאַך איך צו איהר — גאָט האָט אונז אומגעקערט אונזערע זעק בכפל כפלים און מיט פּראַצענט... אונ־זער בילעט האָט אויסגענומען און מיר האָבען געוואונען, זאָג איך, א פולע היטעל מיט געלט!

— דו זאָגסט דאָס ערנסט, יעקב־יוסיל, צי דו לאכסט פון מיר?

— וואָם הייסט, — זאָג איך, — איך לאך? איך זאָג דאָס גאַנץ ערנסט, אונז קומט מזל־טוב, מיר האָבען געוואונען גלט!

— וויפיעל זשע האָבען מיר געוואונען? — מאכט זי צו מיר און קוקט מיר גליך אין די אויגען אריין, ווי אייגער רעדט:

קורץ און גוט, וואו זשע האלט איך? ביי די זעק הייסט דאס. מילא, פארפאלען די זעק. וואס זאל מען טהון? די נשמה אויס־שפייען קאן מען ניט. איך וואש מיך און זעץ מיך צום טיש — וועד? וואס? עס קריכט ניט אין מויל אריין.

— וואס איז מיט דיר, יעקב־יוסיל? — פרעגט מיך מיין ווייב זאל לעבען. — וועד איז דיר איבערגענגען דעם וועג הייב־טיגען טאג?

— איך וויים אליין ניט, וואס מיר איז! — זאג איך און וואדף־אוועק אין מיטען עסען און לעג מיך צו אביסעל אויף דער סאפע. אזוי וויי איך ליג מיר, אזוי טראגט מען מיר אריין דאס בלאט פון דער פאסט. נעם זשע, דו שוטה, יעקב־יוסיל, און טהו א קוק אין בלאט, ס'איז היינט דער צווייטער מאי, אפשר האט דיין בילעט עפים געוואונען? — וועד? וואס? פרעגט מיך בחרם, צי ס'איז היינט דער צווייטער מאי, צי ס'איז היינט דער צוויי־און־צוואנציגסטער יוני, צי נאר ראש־חודש קרעמעניץ! איהר פאר־שטעהט, צי ניין? און איך נעם דאס בלאט און הויב־אן צו לייענען, נעווייניגסטייך, פון מהטובו. בקיצור, איך ליג מיר אזוי און לייען אלערליי נייעסטן: געשאסטן — געהאנגען, געשטא־כען — געקויעטש, די ענגלענדער מיט די בורען — עס קריכט מיר מסתמא אין איין אויהער אריין, פו'ם אנדערען ארום. וואס מיר ענגלענדער, וועד מיר בורען, אז ביי מיר האט מען אוועקגע'ננב'עט די זעק? א כפרה אלע ענגלענדער מיט אלע בורען פאר מיינע זעק! אזוי האב איך מיר בשעת מעשה געטראכט, און אפשר האב איך בשעת מעשה נישט געטראכט גארניט, און מיש מיר דאס בלאט פון איין זייט אויף דער אנדערער, פון דער אנדערער אויף דער דריטער — איך טהו א קוק: טיראזש!... פליהט מיר דורך פלוצים א מחשבה: אפשר האט מיין בילעט אויסגענומען חאטש ת"ק קערבלעך? אציגד וואלט דאס מיר צו מיינע זעק דוקא נעווען צוגעפאסט, ווי נעווואונשען! און איך נעם און קוק־איבער פון אונטען ארויף אלע ת"ק'ער — נישטא; טויזענדער — נישטא;

דער ערד, דאָס האַרץ איז ניכטער, אין מויל איז טרוקען, אויף דער נשמה איז וויסט און פינסטער, — שטעה איך מיר אזוי אין מאַרק ביי אונז אויף דער בערזע, ביי דער אפטייק הייסט עס, און עס פליהט מיר דורך א מחשבה אין קאָפּ, — ס'איז געווען אין דער פריה, ארום זייגער צוועלף איז דאָס געווען: „סטייטש, ס'איז דאָך עפּיס היינט א יום־הדין, ערשטער מאי, דער בילעט שפּיעלט, א קשיא אויף גאָט? מיר האָבען א גרויסען גאָט און א שטארקען! ער קאָן דאָך, אויב ער וויל נאָר, באַגליקען מיך מיט מיין גאַנצער משפּחה!"... און דאָ דערמאָן איך מיר אָן די גע־גנב'עטע זעק, פּארגעס איך, אז ס'איז ערשטער מאי און אז איך האָב א בילעט, וואָס שפּיעלט, און לאָז מיך וויעדער א מאָל זוכען די זעק, עפּיס האָט זיך געפּונען א שטיקעל סליד פון די זעק, — און אזוי דעם גאַנצען טאָג מיט דער גאַנצער נאַכט, ביז אויף מאָרגען, דעם צווייטען מאי. צליין בין איך פּארטאָרערמט, א גאַנץ מעת־לעת אין מויל נישט געהאַט, שוין זייגער איינס, דאָס האַרץ געהט מיר אונטער, איהר פּארשטעהט, צי ניין? איך קום אהיים, פּאַלט נאָך אָן אויף מיר דאָס וויב:

— טאָמער וואָלסט דו געגאַנגען זיך וואשען און עפּיס נעמען אין מויל אריין? טאָמער וואָלט שוין געווען גענוג זעק? דיינע זעק ליגען מיר שוין אָט־אַ־דאָ־אָ! חאפט דער רוח די זעק! מע באַדאַרף זיך טאָקי נעמען דאָס לעבען פון די זעק? אזוי ווי מיט די זעק, אזוי אָהן די זעק! נא דיר איין עסק מיט זעק! זעק־זעק! זעק־זעק!

— וויסט דו וואָס, מיין וויב? — זאָג איך צו איהר. — טאָמער וואָלט שוין געווען גענוג זעק? סע זעקט מיר שוין אזוי אויף גוט אין קאָפּ, קומסט דו צו געהן און זאָלצסט מיר אויף די וואונדען: זעק־זעק! זעק־זעק!... איהר פּארשטעהט, צי ניין? אפשר געפּינט זיך ביי אייך נאָך א זאק... טפו! מיין איך נאָך א פּאפּיראָס?

— צפורה, זאָג איך צו מיין ווייב, ווייסט דו וואָס איך וועל דיר דערצעהלען א נייעס? מיר זענען שוין וויעדער ריין.

— וואָס הייסט, זאָגט זי, מיר זענען ריין?

— מיר האָבען שוין ניט, זאָג איך, איין זאַק אפילו.

— וואָס הייסט, זאָגט זי, וואו זענען אהינגעקומען די זעק?

— מע האָט זיי, זאָג איך, היינטיגע נאכט אַרויסגעטראָגען פונ'ם אמבאר.

הויבט זי דאָך אָן מסתמא צו לייארעמען און צו פילדערען ווי דער שטייגער איז פון א אידינע. רוף איך זיך אָן צו איהר:

— שא־שא, צפורה, שריי ניט אזוי, ביזט ניט איינע ביי גאָט! עלעהיי, זאָג איך, לאָז זיך דיר דאכטען, אז ס'איז פאר־ברענט געוואָרען די שטוב, און מיר זענען ארויס נאקעט־הויל, ווי די מאמע האָט אונז געהאט, — וואָלט דיר דעמאָלט געווען בעסער?

— ס'א נוטער משל! — זאָגט זי. — דעריבער באַראַף מען אַוועק'גנב'ענען די זעק?

— וואָס גענהער זיך אָן, זאָג איך, דאָס מיט דעם? אָט וועסט דו געדענקען מיין וואָרט, זאָג איך, עס וועלען זיך געפינען די זעק...

— פון וואַנען, זאָגט זי, וועלען זיי זיך צו דיר נעמען? די גנבים וועלען דיר אונטערוואַרפען די גנבה'שע זעק, דערפאר וואָס דו הייסט יעקב־יוסיל?... זיי האָבען, אפנים, מעהר נישט וואָס צו טהון?...

— ע, ביזט א נאַר! — זאָג איך. — וואָס גאָט קאָן טהון, קאָן א מענטש גאָר נישט צוטראָכטען אפילו...

כך הוה. די זעק זענען דאָך מסתמא געווען פארפאלען, ווי אין וואסער אריין. וואר מיר זעק? וואָס מיר זעק? איך בין נאָר אַרומגעפלויגען, ווי א משוגע'נער, געהאָט צו טהון מיט פא־ליציע, געזוכט אין אלע ווינקעלעך, ענישטערט אין אלע מייזענ־לעכער. נאָר וואר? ויאָס? גיה זוך דעם פאראיאהריגען שניי, דעם נעכטיגען טאג! איהר פארשטעהט, צי ניין? דער קאָפ איז אין

געטראכט, און אפשר האָב איך בשעת מעשה גאָר ניט געטראכט... און די צייט דערווייל איז נישט גוט, קיין נעשעפטען איז ניטאָ, וואכען זענען אין חודש אלץ איבעריגע, מע מוטשעט זיך, וואָס זאָל מען טהון? אבי, ווי זאָגט איהר, יאָהרען, קיין צרות איז מען ניט זשערנע... ביז היינטיגען פּאר־פּסח...

היינטיגען פּאר־פּסח האָט מיר גאָט צוגעשיקט א געשעפּטעל: איך האָב נעהאנדעלט עטליכע וואנאָן הירזש, ס'איז נעווארען חשוב הירזש, האָב איך פּארקויפט די הירזש און האָב דוקא פּארדיענט אויך די הירזש, דאנקען גאָט, שענע עטליכע קערבלעך, און האָב געהאט א פּסח, מעגט איהר מיר גלויבען, אז בראָדסקי — בראָדסקי איז גארנישט אקענען מיר! א קליניגקייט, א מענטש איז ניט שולדיג קיינעם א פּרוטה ניט, און פּארמאָגט נאָך זיין אייגענס א פּאָר הונדערט קערבלעך אויך, היינט ווער איז צו מיר גלייך, איהר פּארשטעהט, צי ניין? נעם זשע, דו שוטה, יעקב־יוסיל, טראָג־ארויין בירנבוים'ען די צוויי הונדערטער און קויף־אויס דעם בילעט! ניין, בין איך מיך מיישב: וואָס האָב איך ניט קיין צייט? בירנ־בוים וועט ניט אנטלויפען מיט'ן בילעט; איך וועל נאָך צייט האָבען אויסקויפען דעם בילעט נאָך פּסח, אָדער אניט — וועל איך איינצאָהלען פּראָצענט וויפיעל סע קומט און ארויסנעמען א קוויטעל אויפ'ן בילעט. אזוי האָב איך מיר בשעת מעשה גע־טראכט, און אפשר האָב איך בשעת מעשה גאָר ניט געטראכט. איהר פּארשטעהט, צי ניין? און בין אוועקגעגאנגען און האָב פּאר'ן גלעט נעהאנדעלט זעק, און האָב אפּגעלעגט די זעק אין איין אמבאר; האָט גאָט געטהאָן א נס, מע האָט אפּגעשלאָגען דעם שלאָם פּוג'ם אמבאר — ס'איז געווען היינטיגען נאָך־פּסח איז דאָם געווען, פּונקט דעם דרייסינסטען אפּריל, די נאכט וואָס אקענען ערשטען מאי, וועז כע שפּיעלט דער בילעט — און מע האָט אוועקגע'גנב'עט די זעק, און איך בין ווייטער נעבליבען אהן א פּערציגער.

„איך ווייס, וויפיעל איהר זאָלט מיר רעכענען פּראָצענט? רעכענט מיר באַנקאָווע פּראָצענט". מאכט ער: „איך וועל אייך רעכענען באַנקאָווע פּראָצענט"... בקצור, מיר האָבען זיך אויסגעגלייכט מיט'ן פּראָצענט און איך האָב איהם אַוועקגעגעבען דעם בילעט אויף פּינף חדשים און האָב געגומען די צוויי הונדערט קערבלעך. איהר פּארשטעהט, צי ניין? געה זשע, דו שוטה, יעקב־יוסיל, און נעם־ארויס ביי איהם א צעטעל, אז דו האָסט ביי איהם אזא און אזא בילעט פון אזא און אזא סעריע מיט אזא און אזא נומער! ניין. נעהט ער, בירנבוים הייסט דאָס, און נעמט, אַדרבה, ביי מיר ארויס א צעטעל, אז איך האָב ביי איהם אַנטליהען אויף פּינף חדשים צוויי הונדערט קאַרבען אויף אָט אזא און אזא בילעט, מיט אזא און אזא נומער, מיט אזא און אזא סעריע; און באַם איך צאָהל איהם ניט אָפּ צום זמן די צוויי הונדערט קערבלעך, איז אזא און אזא בילעט מיט אזא און אזא נומער און מיט אזא און אזא סעריע זיין בילעט, און איך האָב צו איהם קיין טענות ניט... איהר פּארשטעהט, צי ניין? וואָס האָב איך מיר בשעת מעשה געקלערט? איך האָב מיר געקלערט: וואָס האָב איך דאָ מורא? ממה־נפשך, עס וועט קומען צום זמן און איך וועל אויס־קויפען דעם בילעט, איז דאָך אודאי גוט; אלא ניט, וועל איך איהם באַצאָהלען די עסקא, וואָס איהם קומט, וועט ער מיר וואַר־טען — פּאַר וואָס זאָל ער מיר ניט וואַרטען? וואָס אַהרט דאָס איהם, אבי עסקא! איהר פּארשטעהט, צי ניין?

כך הוה. ס'איז נעקומען צום זמן, האָב איך דאָך מסתמא דעם בילעט נישט אויסגעקויפט; ס'איז אַוועקגעגאַנגען די פּינף חדשים מיט נאָך פּינף חדשים. און אָט אזוי פּאַוואָלינקע האָט זיך אַוועקגעצויגען צווישן יאָהר מיט פּינף חדשים; פּראָצענט, נע־ווינטליך, צאָהל איך איהם, דאָס הייסט, אמאָל נעצאָהלט און אמאָל ניט נעצאָהלט, — וואָס האָב איך מורא? ער וועט פּאַר־קויפען מיין בילעט? ער וועט ניט פּארקויפען מיין בילעט! למאי זאָל ער פּארקויפען מיין בילעט? אזוי האָב איך מיר בשעת מעשה

בארגעניש, לויפענייש, עולם־התוהו! איז דאָך אבער פארהאן א נאט אויף דער וועלט, זאגט ער: „וואָם טויג דיר, יעקב־יוסיל, לעבען בארוהם, אהן צרות? א בילעט האסט דו? נא דיר פינף און זיעבעציג טויזענד אין וועג פארשווארצט!"... איהר פאר־שטעהט, צי ניין?... האָט איהר נישט ביי זיך קיין בילעט... טפו! מיין איך א פאפירָאם טיטן?

קורץ און גוט, וואו זשע האלט איך? ביי'ם בילעט הייסט דאָס. א בילעט? אט־אזוי־א האָט זיך מסתמא א איד א בילעט און נעמט־אוים די פינף און זיעבעציג טויזענד? וואַרט־צו א קאפעטשקע! ערשטענס, אויף וואָם האלט א איד א בילעט? ער זאָל איהם קאָנען פארזעצען און נעמען גלט. נעה זשע, דו שוטה, יעקב־יוסיל, טראָג־ארויין דעם בילעט אין א באנק און נעם גלט! איז דער תירוץ: ראשית, איז נישטאָ ביי אונז אין שטעדטעל קיין בענק, והשנית, וואָם איז מיר די באנק? א באנק קאָן דען ניט אָנזעצען, אז זי וויל?... די וועלט איז ניט הפקר, מע חאפט נישט פון די הענט, און וועג דארף עס מיין בילעט? איהר פאר־שטעהט, צי ניין? אזוי האב איך מיר בשעת מעשה געטראכט, און אפשר האב איך בשעת מעשה נאר ניט געטראכט, און האב מיר מיישב געווען: איך האב א שכן, וואָם זיצט ביי מיר אין דער דירה טאקי, א יונגערמאן א בעל־הלואה, זהר א פיינער יונגערמאן, א יונגערמאן, וואָם קען שען לערנען, א לייטישער יונגערמאן — פאר וואָם זאָל איך ניט אפלענען דעם בילעט ביי איהם? לאָז ער מיר נאר געבען אויף איהם צוויי הונדערטער, וועל איך אודאי נעמען, — פאר וואָם זאָל איך ניט נעמען? בין איך אריינגענאנגען צו מיין שכן, בירנבוים הייסט ער, און רוף מיך אָן צו איהם: „פאני בירנבוים, אפשר וועט איהר מיר געבען צוויי הונדערט קערבלעך אויף מיין בילעט?" מאכט ער: „איך וועל אייך געבען צוויי הונדערט קערבלעך אויף אייער בילעט". זאג איך: „וויפיעל וועט אייר מיר רעכענען פראָצענט?" זאגט ער: „וויפיעל זאָל איך אייך רעכענען פראָצענט?" זאג איך:

מיט דער שענער שבת'דיגער לאפאטע? למאי, זאג איך, אט זענען פארהאן אידען, וואס געהען־אויס פון הונגער, — נו, אם כן, שטארבען זיי דען? אז מע זאל וועלען, זאג איך, נעהן מיט דעם גאנג, למאי דאס, למאי יענס, וואלט די וועלט קיין קיום ניט געהאט"... און נאך כדומה אזעלכע ווערטער מיט משלים האב איך איהר געבראכט, און זי, מיין ווייב הייסט דאס, האט פאר־שטאנען, אז איך בין גערעכט, איהר פארשטעהט, צי ניין?... דאס באדארפט איהר ווייסען, אז איך האב מיין אייגענעם א ווייב, וואס איך באדארף מיך מיט איהר כלל ניט שעמען — זי פארשטעהט איין עסק; לאנג טענה'ן באדארף מען נישט. זי האט באלד אויפגעהערט צו פילדערען און צו לייארעמען און האט נאך, אדרבה, נענומען מיר אויסרעדען דאס הארץ, אז מסתמא איז דאס א באַ־שערטע זאך, אז גאט איז א פאטער, ער וועט מסתמא אויספיהרען... און טאקי נישט־לאנג געטראכט, נענומען און פארדונגען די דירה א שבן, אליין זיך באזעצט אין איין שטיבעל מיט א קיך, די דיענס־טען, מחילה, אפגעשאפט, דאס ווייב, זאל מאריך ימים זיין, האט פארקאטשעט די ארבעל און זיך אליין אוועקגעשטעלט ביי'ם אוי־ווען, און איך האב מיך אליין אויפגערופען חמישי: „יעמוד רב יעקב־יוסיל קבצן!" זיך פארשריבען, ווי זאגט איהר, פאר איין ארעמאן. וואס איז שייך זאגען איין ארעמאן? פארהאן, מאהלט אייך, גרעסערע ארעמע־לייט פון מיר; פארט, ווי זאגט איהר, א שטיקעל נחלה, א שטוב, וואס מע קאן ציהען פון איהר די פרנסה. דער חסרון איז נאר, וואס ס'איז פיער וואכען אין חודש. אין א חודש זאל מעהר ניט זיין ווי צוויי וואכען, וואלט מען מיט דער הוצאה אפשר אויסגעקומען אקוראט; און אזוי בלייבען איבער צוויי וואכען אויפ'ן אנדערען חודש, איז נישט גוט, וואס זאלט איהר קלערען! נאר גארנישט, ווי זאגט איהר: מיט צרות ווערד מען נעוואוינט. ס'איז נאר נישטא קיין בעסערס און קיין רוהי־נערס, זאג איך אייך, ווי איין ארעמאן: מען איז פטור, פאר־שטעהט איהר מיך, פון קאפדרעהעניש, פון צאהלעניש, לייהענייש,

אָבער טאַקי נאָלע נאָרנישט! וואָס איז שייך צו זאָגען נאָרנישט? נעלט איז אודאי אַ גוטע זאַך, נאָר נעהן זיך שלאָגען איבער דעם, מפקיר זיין דאָס לעבען — דאָס נישט. שלעכט איז נאָר, אז ס'איז נישטאָ דאָס, וואָס מע באַראַף, אז מע קאָן זיך ניט שטעלען ווי סע נעהער צו זיין, אז מע קאָן נישט נעבען די נדבה מיט דעם נדר, וואָס איך וואָלט וועלען נעבען. איהר מעגט מיר זיכער גלויבען, אז איך זעה בשעת מע נעהט־צו צו יענעם בעל־הבית און מע מאַכט ביי איהם אַ דרייערע אויף דער שטאַדט, און ביי מיר נישט, עקט זיך מיר דאָס חיות. איהר פּארשטעהט, צי ניין? איך וועל גיכער חאַפּען אַ פּסק פּונ'ם ווייב, פּאַר וואָס ס'איז נישטאָ אויף שבת, איידער אָפּזאָגען איין אַרעמאַן, בשעת עס באַמבעלט זיך נאָך אַ פּערציגער אין בייטעלע. איהר פּאַר־שטעהט, צי ניין?... אָט אזא מין משוגע'נער בין איך! האָט איהר ניט ביי זיך אַ פּערציגער... טפו! מיין איך אַ שוועבעלע אויף צו פּאַרוויכערן?

קורץ און גוט, וואו זשע האָלט איך? האָב איך אָנגעוואָהרען די עטליכע גילדען און בין געבליבען, הייסט דאָס, אָהן אַ פּער־ציגער. אז איך האָב אָנגעוואָהרען די עטליכע גילדען און בין געבליבען אָהן אַ פּערציגער, רוף איך מיך אָן איינמאָל אין אַ שענעם פּריהמאָרגען צו מיין ווייב: „הערסט דו, צפורה, וואָס איך וועל דיר זאָגען? מיר זענען ריין". מאכט זי צו מיר: „וואָס הייסט, מיר זענען ריין?" זאָג איך: „מיר האָבען שוין נישט אַ פּערציגער!" איז דאָך עס אַ אידינע, הויבט זי דאָך אָן מסתמא צו לייארעמען: „וועה איז מיר, וויסט איז מיר, פינסטער איז מיר, אַ שלאָק איז מיר, יעקב־יוסיל, וואָס רעדסט דו, וואו איז דיין נעלט?"... „שא, שא, זאָג איך, וואָס פיילדערסט דו אזוי? וואו שטעהט דאָס נעשריבען, אז ס'איז מיין נעלט? ה' נתן וה' לקח, אָדער, ווי זאָגט איהר: נע בילאָ או מיקיטא הראשי אי נע בודע! וואו שטעהט דאָס, זאָג איך, נעשריבען, אז יעקב־יוסיל באַראַף זיצען אין פיער דירות און האַלטען צוויי דיענסטען און אַרויסגעהן

וועד, זאגט מען, אויסגענומען די רי"ש אלפים? צי אָט האָט איין אדעסער יונגערמאנטשיק, א בוכהאלטער פון א קאנטאָר, געוואונען פערציג טויזענד קארבען — און שא, שטיל, פיין, שען, מהכתיתי... אמת, אויף די גרויסע געווינסען קוקט ארויס די נאנצע וועלט, הונדערט זעכס און דרייסיג מיליאָן מענטשען זענען אונז מקנא. איהר פארשטעהט, צי ניין? נאָר די מעשה איז, וואָס א געווינם צו א געווינם איז ניט גליק. די מעשה מיט דעם געווינם איז א מעשה נפלא, א נעקייטעלטע מעשה, א מעשה אויף א מעשה, און א מעשה בתוך מעשה, און א מעשה איבער א מעשה. מע באַדאַרף זיך, הערט איהר, גוט אונטערצוגאַרטלען, מע זאָל זי אויסהאָרכען ביז'ן סוף און פארשטעהן, וואָס דאָ טהוט זיך.

קודם כל באַדאַרף איך מיך פאר אייך פארשטעלען, וועד איך בין. איך וועל מיך פאר אייך ניט געהן באריהמען, אז איך בין דער גרויסער למדן, מיט'ן גרויסען עושר, מיט'ן גרויסען פילאַזאָף. איך בין, ווי איהר זעהט מיך, א איד פון א גאנץ יאָהר — א איד א בעל־הבית הייסט דאָס, מיט אַיין אייגענער שטוב, מיט א שטיקעל נאָמען און מיט א שטיק וועדרע ביי זיך אין שטעדטעל. איהר פארשטעהט, צי ניין?... אמת, אמאָל האָב איך געהאַט גלעט, טאקי גאָר א סך גלעט, — וואָס איז שייך צו זאגען א סך? בראַדסקי האָט אודאי א סך מעהר; נאָר נאַרנישט, עטליכע טויזענד קערבלעך האָב איך געהאַט, האָט זיך, ווי זאגט איהר, גאָט ארומנעקוקט אויף מיר, עס האָט זיך מיר פארנלוסט, פארשטעהט איהר מיך, מיט א מאָל רייך ווערן, האָב איך א האַנדעל נעטהאָן אין די הונגעריגע גובערניעס מיט ברויט, און בין נעבליבען, ווי מע זאגט, אהן א פיערער. א שטיקעל גליק האָטש, וואָס נישט דערוונטער. מיינט איהר דאָך מן הכתם, אז ווי באלד איך האָב אָנגעוואָהרען דאָס גלעט, בין איך געווארען חלילה ביי זיך נעפאלען? קענט איהר מיך נישט! איך בין, פארשטעהט איהר, אזא נפש, וואָס גלעט שפיעלט ביי מיר אזא ראלע, ווי וואָס זאָל איך אייך זאגען? ווי אָט דאָס אש פונ'ם פאפיראָס. לחלוטין נאַרנישט,

פינף און זיעבעציג טויזענד

איהר זאגט „פעקלעך?"... אלץ הייסט ביי אייך „פעקלעך"!... מיר דאכט, אז זינט גאָט האָט באשאפען די וועלט, און זינט אידען זענען א פאלק, האָט מען נאך פון אזא „פעקעל" נישט געהערט און נישט געזעהען אין חלום אפילו! אויב איהר האָט צייט, רוקט זיך צו, זייט מוחל, און הערט מיך אויס מיט קאָפ, וועל איך אייך דערצעהלען פון אלף ביז תיו, מיט אלע ברעקלעך און מיט אלע פישטשעווקעס, א מעשה מיט פינף און זיעבעציג טויזענד. איך פיהל, אז ס'איז מיר ענג אָט־א־דא־א, סע קוועטשט מיך, סע ברענט אין מיר א פייער, איך מוז, איך מוז דאָס ארויסגעבען פון זיך!... איהר פארשטעהט, צי ניין?... נאָר איין זאך וועל איך פון אייך בעטען: אז איך וועל זיך אפשטעלען, אדער פארקריכען קיין בויבעריק, זאלט איהר מיר דערמאנען וואו איך האלט, וואָרום פון דער חתונה אן, פון די פינף און זיעבעציג טויזענד הייסט דאָס, האָט מיר אנגעהויבען, ניט פאר אייך נעדאכט, זשומען אינ־וועניג אין קאָפ, און סע מאכט זיך מיר היינט אפט, אז איך פאר־געס וואו איך האלט... איהר פארשטעהט, צי ניין?... זאגט נאָר, האָט איהר נישט ביי זיך קיין פינף און זיעבעציג טויזענד... טפו! מיין איך א ציגאָר טיטון?

קורץ און גוט, וואו האלט איך? ביי די פינף און זיעבעציג טויזענד הייסט דאָס... היינטיגען ערשטען מאי האָב איך, ווי איהר זהט מיך, געוואונען די פינף און זיעבעציג טויזענד. דאכט זיך, אין פלוג, וואָס איז דא פארהאן צו האָרכען? קארג מענטשען פאר האן, וואָס געווינען נעלט? למאי אָט האָט איינער א ניקאלאיע־

פינף און זיעבעציג טויזענד

א פּעקעל.

נעשריבען אין יאהר 1902.

איין אנדער אופן, נעלאָפען משוגע'נערווייז, נאָר ניט נעפיהלט די ערד אונטער זיך, נישט געקוקט אויף דרך־ארץ, געשפרונגען איבער אידען און ווייבער, אָנגעמאכט איין אומגליק, א חורבן אין מארק — סכנת־נפשות! איבערגעקאָהרט טישלעך מיט ברויט־לעך און פלעצלעך, מולטערס מיט ווינשעל און מיט ווייספערלעך, געשפרונגען איבער טעפ און גלאָזוואַרג, געשליידערט, געשמיצט און געבראָכען — טראָך־טאַרעראָך! צוויישען די ווייבער איז גע־וואָרען א בהלה, א קוויטשעריי: „ווער איז?... א שלים־מזל!... א ציגע!... א באשעפענישׂ!... א גלגול!... א קלאָג צו מיר!... אוי, איין אומגליק!... וואו איז ער?... אָן איז ער!... חאפט איהם!... לאָז מען איהם חאפען! חאפען!"... און א גאנצע חאליאסטרע אידען מיט פערקאטשעטע פאָלעס און ווייבער מיט אונטערגע־שטעקטע קליידלעך, מחילה, האָבען זיך געלאָזט לויפען איינער איבער'ן אנדערען. נאָר אומזיסט: אונזער חברה־מאן האָט דער־פיהלט וואָס הייסט פריהיט, האָט ער זיך געלאָזט לויפען וואו די אויגען טראָגען.

און דער שניידער נעבאָך?... און דער היוצא־לנו־מזה?... און דער מאי־קא־משמע־לן פון דער מעשה? — וועט פרעגען דער לעזער. צווינגט מיך נישט, קינדער! דער סוף איז געווען נישט קיין גוטער סוף. אָנגעהויבען האָט זיך די מעשה זעהר פרייליך, און אויסגעלאָזט האָט זי זיך, ווי דאָס רוב פרייליכע געשיכטעס, אוי־וועה, זעהר טרויעריג... און מחמת איהר קענט דעם מחבר פון דער געשיכטע, אז ער איז בטבע ניט קיין מרה־שחורה'ניק און האָט פיינד קלאָגעדיגע און האָט ליעב בעסער לאכענדיגע מעשיות, און מחמת איהר קענט איהם און ווייסט, אז ער האָט פיינד „מא־ראָל" און זאָגען מוסר איז ניט זיין דרך, — לכן געזאָגענט זיך מיט אייך דער פערפאסער מתוך שחוק, לאכענדיג, און ווינשט אייך, אז אידען, און גלאָט מענשען אויף דער וועלט, זאָלען מעהר לאכען איידער ווייגען. לאכען איז געזונד. דאָקטוירים הייסען לאכען...

תמות נפשי עם פלשתים — דער טוידט זאל זיי זיין און איין עק זאל דאס האבען!

— שאט, רבותים! — רופט זיך אן איינער פון דער חברה פועל־צדק. — איהר זענט שוין גרייט אויפ'ן פידפאלעק, פארטיג ארום און ארום, וא י ה ה ש ה — וואו איז די ציעג?

— יא, זעהט־נאר, וואו איז ערגיץ אהינגעקומען דער גלגול?

— אנטרונען געווארען!

— נישט קיין נארישער גלגול! כלעבען, וואוהין האט ער נעקאנט אנטלויפען?

— מסתמא אהיים, צום מלמד, וואס פארשטעהסט דו דא נישט?

— משוגע וועט ער ווערען! דו רעדסט, ווי א בהמה!

— ביזט אליין א פערד; וואו דען האט ער נעקאנט אנט־לויפען?

— בקיצור, וואס טויגען די טענות? שריי היינט, שריי מאר־נען, והילד איננו — נישטא קיין ציעג...

. . . . . .

קאפיטעל יג.

כעת — אציגד לאזען מיר איבער דעם פער'כישופ'טען שנייידער זיך ראנגלען מיט'ן מלאך־המות און חברה בעלי־מלאכות זיך גרייטען צו מלחמה, און מיר געהען־אריבער צום גלגול, דאס הייסט, צו דער ציעג.

דער גלגול, אז ער האט דערזעהען די בהלה, וואס איז נע־ווארען אין שטעדטעל, האט ער זיך מיישב נעווען: וואס טויג איהם דער מסחר? וואס נוצט איהם זיין צוגעבונדען צום שניי־דער, ארומשלעפען זיך מיט דעם שלים־מזל'ניק הין און צוריק און פגר'ען פון הונגער? אמעהר, וועט ער בעסער לויפען אין דער וועלט אריין, וואו די פים וועלען טראגען! אבי ניט זיין נע־ונד! און אונזער חברה־מאן האט געמאכט פליטה נאר אויף

זיין צו אייך און שלום זאל זיין צו אלע אידען פון איצט און ביז אייביג און אייביג.

„די רעד פון אייערע יונגערע ברידער, וואס וואלגערען זיך אינ׳ם שטויב פון אייערע פיס:

„נאום הרב בהרב ז"ל... ונאום הרב בהרב ז"ל... ונאום הענין גארגעל, יקותיאל שמארוויד־לע, שעפסעל קארטאפעל, פישעל קאטשאלקי, בערעל בראנפען, ליב ווארעטשאק, אלי פעטעלעלע".

אז דער רב האט איבערגעלייענט פאר די בעלי־מלאכות דעם דאזיגען בריף, זענען זיי געווארען נאך מעהר אנגעצונדען. „אהא! קאזאדאיעווקער שקצים! מע מאכט נאך פון אונז חוזק?! באד־דארף מען זיי בעווייזען דרך־ארץ. שער אויזען אונזער פאלק — עמך!"... און מע האט באלד געמאכט א נייע אסיפה, געשיקט נאך ברענפען, און ס׳איז געבליבען, מע זאל נעמען די שענע ציגע און מען זאל געהן גלייך קיין קאזאדאיעווקע איבער־קערען דעם מלמד מיט דעם חדר מיט דער נאנצער שטאדט!

אומר ועושה — געזאנט און געטהאן. חברה האבען זיך צונויפגעקלויבען א שטיק זעכציג בעלי־מלאכות: שניידערס, שוס־טערס, סטאליערס און קאווליס, קצבים, העקערס, אנשי־חיל, נע־זונדע יונגען, איינס אין איינס, אנגעוואפענטע מיט כלי־זיין — ווער מיט א הילצערנעם ארשין, און ווער מיט איין אייזערן פרע־סעל, ווער מיט א קאפיט פון א שטיוועל, ווער מיט א האק און ווער מיט א האמער, און ווער מיט גלאט אזוי פון בעל־הבתישקייט: א קאטשאלקע, א ריבאייזען, אדער א קאלאדאטש־מעסער, — און ס׳איז געבליבען, מע זאל געהן גלייך אין קאזאדאיעווקע אויף מלחמה, להרוג, לאבד ולהשמיד — הרג׳ענען, פערליערען און פער־טיליגען! איין מאל פאר אלע מאל — האבען חברה געזאגט: —

בען ?!... איטלִיכער באָדט זיך אין אונזער בלוט, און ס׳איז נישטאָ קיינער, ווער ס׳זאָל זיך אָננעמען אונזער קריוודע ! נעלט אין דער קאָראָבקע ווער צאָהלט ? — מיר ! א צרה, א שלאָק, א שוחט, א באָד, לְהבדיל, — ביי וועמען רייסט מען די הויט ? — ביי אונז ! וואָס שווייגט איהר, אידען ? לְאָמיר געהן צו די רבנים, דיינים און די שבעה טובי העיר זיי טרויבערען די קישקעס ! וואָס איז דאָס פּאַר א הפקרות, מע זאָל לְאָזען קוילען א גאַנצע משפּחה ?! הבה נתחכמה !!!...

און חברה „פּועל־צדק" זענען אוועק צום רב און האָבען דאָרט געמאַכט א גוואַלד. האָט זיי דער רב איבערגעלייגט דעם ענט־פּער, וואָס ער האָט נאָר־וואָס בעקומען דורך א בעל־עגלה פון די קאָזאַקאיעווקער רבנים, דיינים און די שבעה טובי העיר.

אָט וואָס ס׳איז געשטאַנען אין בריעף :

„לְכבוד צו די רבנים, דיינים, חכמים מפורסמים, בערג זאָלען אָפּגעבן טראָגען פּריער צו די גילדענע הענגלייכטער בק״ק זלאָ־דייעווקע, אָמן.

„תיכף ווי מיר האָבען מקבל געווען אייערע רעד, וואָס זענען געווען ווי האָניג צו אונזערע מיילער, האָבען מיר זיך צונויפגעזאַ־מלט אלע און חוקר ודורש געווען די זאַך אקוראָט, און האָבען געפונען, אז אומזיסט האָט מען געטהאָן חושד זיין איינעם פון אונזערע לייט ; נישט מעהר, אז דער שנייִדער אייערער איז א שאלקהאפּטינער מענש, ער האָט אויסגעטראַכט א בלבול און אַנ־געפּיהרט א רכילות צוויישען צוויי קהילות. ער איז ווערטה, מע זאָל איהם קנס׳ענען ! מיר, וואָס שטעהען נע׳חתמ׳עט אונטען, קאָנען אייך עדות זאָגען און געהן שוועהרען, אז מיר האָבען נע־זעהען מיט אונזערע אויגען, ווי די ציגע מעלקט זיך, הלואי זאָלען זיך אלע אידישע ציגענען אזוי מעלקען ! הערט איהם נישט, דעם שנייִדער, וואָס ער וועט אייך דערצעהלען פּזמונות ! איהר זאָלט זיך נישט קעהרען צו די ווערטער פון די פערדאַרבענע לייט, לְאָזען פערשטאָפּט ווערען די מיילער, וואָס רערען שקרים ! שלום זאָל

ווי אייגער רעדט: „אז אך און וועה איז צו דיר, ציפה־ביילה־רייזה!"

א חידוש נפלא! פופציג יאהר האט שמעון־אלי שמע־קולנו אפגעלעבט אין זלאדייעווקע אין ארעמקייט, אין דחקות, געלעגען, ווי א ווארעם, אין דער פינסטער, קיינער האט פון איהם נישט גערעדט, קיינער האט נישט געוואוסט, וואס פאר א מענש דאס איז. אצינד, אז ער איז פערשלאפט געוואָרען, האט ער זיך מיט א מאל ארויסבעוויזען מיט אלע זיינע מעלות טובות; מען איז מיט א מאל געוואהר געוואָרען, אז שמעון־אלי איז געווען א זעל־טענע, א גוטע, א כשר'ע נשמה, א גרויסער בעל־צדקה, דאס הייסט: ער פלעגט רייסען ביי נגידים און טיילען די ארעמע לייט, זיך קריענען פאר זיי מיט דער גאנצער שטאדט און זיך שלאגען ביז'ן בלוט ארויס, זיך טיילען מיט יענעם מיט'ן לעצטען ביסען, און נאך און נאך א סך מעלות און שבחים האט מען נאכדערצעהלט נאך דעם ארעמען שניידער, ווי מע דערצעהלט נאך, אשטייגער, נאך א טוידטען בשעת דער לויה, און מען איז איהם נעגאנגען מבקר־חולה זיין כמעט פון דער גאנצער שטאדט, און מע האט איהם געראטעוועט מיט כל המעגליכקייטען, ער זאל, חלילה, נישט שטארבען פאר דער צייט...

קאפיטעל יב.

והפועלים — און די בעלי־מלאכות פון דער שטאדט זלאדייעווקע האבען זיך צונויפגעקלויבען אויף איין אסיפה ביי האדעל די אקציזניטשקע, געשטעלט בראנפען, געשריגען, געפיל־דערט, געארבייט מעשים, געזידעלט די נגידים, געוויינטליך, הינ־טער די אויגען, זיי געמאכט מיט דער בלאטע.

— זלאדייעווקע — א שענע שטאדט, ברענען זאל זי! וואס שווייגען זיי, די נגידים אונזערע, א ווייסטען סוף זאלען זיי הא־

א סך שמאטעס איינגעדעקט, די אויגען אויוק, די ליפּען פער־
שמאכט, רעדט פון היץ, עס קלעפּט זיך נישט א ווארט צו א
ווארט, — האָט זי אָנגעהויבען צו ברעכען די הענד, שלאָגען זיך
קאָפּ אָן וואנד, ווייגען, יאָמערען און קלאָגען מיט דעם נוסח, וואָס
מע בעווייגט א טוידטען:

— וועה איז מיר, ווינד איז מיר, א דונער איז מיר א
גרוי־סער! אויף וועמען לאָזט דו מיך אי־בער מיט מיינע קלייגע
קיג־דער?!...

און די קינדער, נאקעטע און בארוועסע נעבאך, האָבען זיך
צונויפגעקליבען ארום דער ארעמער מאמע און האָבען איהר גע־
האלפּען ווייגען. די עלטערע האָבען געווייגט שטילערהייד, בע־
האלטען די פּנימ'ער, געשלונגען די טרערען; און די קלענערע,
וואָס האָבען נישט פערשטאנען, וואָס דאָ טהוט זיך, האָבען גלאט
געווייגט אויף א קול, וואָס וויטער אלץ העכער און העכער; און
אפילו גאָר דאָס קליניטשקע, א יונגעלע פון א יאָהר דריי, מיט
איין אויסגעמוטשעט גע' פּנימ'ל, האָט זיך צוגערוקט צו דער
מוטער מיט זיינע אויסגעבויגענע קרומע פיסלעך און מיט'ן גראָבען
בייבעלע, בויידע הענטלעך ארויינגערוקט אין קעפּעל און האָט גע־
נומען גאָר א הויכען טאָן: „מאמע, ווי' עעעסען!!!" דאָס אלס־
דינג אינאיינעם איז געווען אזא מין געזאנג, וואָס א פרעמדער
מענש האָט נישט געקאָנט בשום אופן שטעהן דערביי; וועד ס'איז
ארויינגעקומען צום שניידער אין שטיבעל ארויין, איז ער באלד
ארויסגעלאָפּען פון דאָרטען א צעטראָגענער, מיט א צעבלוטיגט
האָרץ און מיט א צעבראָכען געמיט, און אז מע האָט איהם א
פרעג געטהאָן: וואָס טהוט עפּעס שמעון־אלי? — האָט ער א
מאָך געטהאָן מיט דער האנד, ווי אויגער רעדט: „אז אָך און וועה
איז איהם!"... עטליכע וווייבער, נאָהענטע שכנות, זענען געשטא־
נען די נאנצע צייט מיט פערווויינטע פּנימ'ער, מיט רויטע נעזער,
געקוקט ציפּה־בוילה־רייזה'ן גלייך אין די אויגען אריין, געמאכט
בשעת מעשה משונה מאָדנע פּיסקעס, צוגעשאָקעלט מיט די קעפּ,

— וואר איז נעפֿאהרען אויף וועמען? — פֿרענט א איד און שטעקט־אריין דעם קאָפּ אין רעדעל אריין. — שמעון־אלי אויף דער ציעג, צי די ציעג אויף שמעון־אלי'ן?

דער גאנצער עולם שיסט־אוים א געלעכטער.

— אז אָך און וועה איז צו אייך מיט אייער געלעכטער! — רופט זיך אָן א איד א בעל־מלאכה. — אידען מיט בערד! באַ־וויבטע! טאטעס פון קינדער! שעמען מענט איהר זיך אין אייער וויבטען האלז אריין! וואָס האָט איהר זיך צונויפגענקלויבען אהער צו לאכען? איהר זעהט נישט, אז דער שניידער איז אוים מענטש, נעבאך טוידט־קראנק? בעסער פיהרט איהם אָפּ אהיים און שיקט רופען דעם רופא, נישט שטעהן אט־א־דאָ און שטשירען די צייהן, א רוח אין אייער טאטענ'ס טאטען אריין!!!

די דאָזיגע וואַרטער האָט דער בעל־מלאכה אויסגעשאָסען, ווי פון א הארמאט, און דער עולם האָט אויפגעהערט צו לאכען. דער האָט זיך א וואַרף געטהאָן נאָך וואָסער, דער איז אוועקגעלאָפען צו יודעל דעם ריפא. מע האָט נענומען שמעון־אלי דעם שניידער, מחילה, אונטער די הענד און מע האָט איהם אָפּגעפיהרט אהיים און אריינגעלעגט אין בעט אריין. באלד איז געקומען צו לויפען יודעל דער רופא מיט זיין גאנץ קלאָפערגעצייג און האָט איהם געגעבען „גרויס ראטוניק": ער האָט איהם געשטעלט באנקעס און פיאווקעס און געשלאָגען צו דער אָדער, געצאָפט בלוט אָהן א שיעור.

— וואָס מעהר בלוט מע וועט איהם אָפּצאָפען, — אזוי האָט יודעל אליין געזאָגט — וועט אלץ זיין בעסער, מחמת אלע שלאָפ־קייטען, ניט דאָ גערעכט, נעמען זיך פון אינוועניג, פון די „גע־בליטען". — אזוי האָט יודעל דער רופא געגעבען צו פערשטעהן די „חכמת הרפואה", און האָט צוגעזאָגט, אז אויף דער נאכט, אם ירצה השם, וועט ער אריינקומען נאָך א מאל. און אז ציפּה־ביילה־רייזה האָט א קוק געטהאָן אויף איהר מאן, ווי ער לינט נעבאך, דער שלים־מזל, אויף דעם צעברעכענעם טופּטשאן, מיט

באָמבע. וועך? וואָס? דער שענער בחור שטעהט, ער וויל נישט אָפּטרעטען פּונ׳ם שנייַדער אויף א מינוט אפילו! שמעון־אלי פּרובט זיך לאָזען געהן א פּאָר טריט — ער געהט איהם נאָך; ער נעמט זיך רעכטס — געהט ער רעכטס; ער נעמט זיך לינקס — ער געהט לינקס...

— שמע ישראל! — שרייט־אויס שמעון־אלי נישט מיט זיין קול און לאָזט זיך לויפען אין דער וועלט אריין. און אזוי ווי ער לויפט, דאכט זיך איהם, אז עמיצער יאָגט איהם און מעקעט איהם נאָך אויף א דין ציענען קול׳כעל און רעדט צו איהם, ווי א מענש, און זינגט, ווי א חזן:

— מ־־־לך ממית ומחיה!... וג־א־א־א־א־א־מן אתה להחיות מתים!...

קאָפּיטעל יא.

בבוקר — אין דער פריה, אז אידען זענען אויפגעשטאַנען געהן דאָוונען, וווייבער — אין מארק אריין, און מיידלעך — צו דער טשערעדע, האָט מען געפונען שמעון־אלי דעם שנייַדער זיצען אויף דער ערד, און נעבען איהם די שענע ציענ זיצט, די פיסלעך אונטער זיך, מעלה־גרה׳ט און שאָקעלט מיט׳ן בערדעל. מע געהט־צו צום שנייַדער, מע רעדט צו איהם — ער ענטפערט נישט א וואָרט; ער זיצט און קוקט, ווי א לעהמענער גולם... איז באלד געוואָרען א רעדעל, איין אָנגעלאָף פון דער נאָרער שטאָדט, א גערעדעריי, א ליאָרעם, א געפילדער ביז׳ן הימעל: שמעון־אלי... ציענ... שמע־קולנו... גלגול... לץ... וואָווקלאָקע... נישט־גוטער... פּארשטעלט... געפיהרט... געפאָהרען רייטענדיג א נאנצע נאכט... נעמוטשעט... פּארמוטשעט"... בשעת מעשה זענען נע־פּלויגען נענוג ליגענם: איטליכער האָט דערצעהלט, אז ער האָט אליין געזעהען איהם פּאָהרען רייטענדיג...

ער צעלאכט זיך און שרעקט זיך איבער פאר זיין אייגענעם געלעכטער. בשעת מעשה געהט ער דורך פארבי דער „קאלטער שוהל", וואָס חאָט א שם מיט איהרע מתים, וואָס דאָוונען דארטען אלע שבת־צו־נאכטס, אָנגעטהאָן אין ווייסע קיטלען און אין טליתים, און עס דאכט זיך איהם, ווי ער הערט עפּים א מין נע־זאנג: או־או־או! ווי א ווינד, וואָס בלאָזט אין קוימען אריין ווינטער ביינאכט... ער טרעט־אָפּ פון דער „קאלטער שוהל", לאָזט זיך נעהן אין דער גוי'עשער גאָס, דערהערט ער א קול „פּ צ ס ס ס!" דאָס פייפט א פוהאטש, וואָס האָט זיך פערקליבען גאָנץ אויבען, אויפ'ן שפּיץ קלויסטער... עס פאלט אויף איהם אָן א שרעקליכע מרה־שחורה, א פחד, מיט סכנת־נפשות! נאָר ער שטארקט זיך, ער מאכט זיך א הארץ און ווילּ זאָנען עפּים א פסוק, אזעלכען, וואָס מע זאָגט ביינאכט, אז מע זאָל קיין מורא נישט האָבען; האָט ער אָבער פערגעסען דעם פסוק, ארויסגעפלויגען פונ'ם קאָפּ! און מעשה־שטן, קומען איהם אקענען דוקא אלערליי מורא'דינע בילדער פון בעקאנטע, וואָס זענען שוין לאנג אויף דער אמת'ער וועלט... און ער דערמאנט זיך אָן א סך שרעקליכע מעשיות, וואָס ער האָט זיך אָנגעהערט אויף זיין לעבען: מעשיות מיט שדים, מיט רוחות און מיט לצים אינ'ם נעשטאלט פון קעלבלעך... מעשיות מיט שרעטלעך, וואָס לויפען ווי אויף רעדלעך, מיט וואָווקע־לאקעס, וואָס נעהען אויף די הענד, מיט מינים בעשעפענישען, וואָס קוקען אויף איין אויג... מעשיות מיט לעבעדיגע מתים, וואָס נעהען־אום אין עולם התוהו, אָנגעטהאָן אין תכריכים... שמעון־אלי פּועל'ט ביי זיך, אז די דאזיגע ציעג, וואָס ער פיהרט זיך מיט איהר ארום, איז נישט קיין ציעג, נאר א גלגול, אדער א לץ, וואָס אָט באלד שטעלט ער איהם ארויס א צונג אויף צעהן ארשין, אדער ער מהום א פאטש מיט די פליגעל און מהום א נעשריי איבער דער גאנצער שטאָדט: „קו־קא־רי־קו!"... שמעון־אלי פיהלט, אז עס הויבט זיך איהם דער מח; שטעלט ער זיך אָפּ אויף א ווילע, בינדט־אָפּ דעם גארטעל; ער ווילּ פטור ווערען פון דער

נעוואנד אין דרויסען, זיך איבערנעדעקט מיט די נעלע לייליעכער איבער'ן קאָפּ, נעחרצּפעט נאָנץ נעשמאַק און נעזונהען זיסע חלומות: חלומות פון פּריון אויפ'ן יריד, פון לייזונג א סך, פון א פּער־דיענסטעל א נרצּבס; חלומות פון א פּריץ זעהר א וואויל־עך, פון א נעשעפּטעל א נוטס; חלומות פון א שטיקעל ברויט, פון פּרנסה בכבוד און פון כבוד אליין — פּערשיעדענע חלומות!... מע זעהט נישט אויף דער נאָס קיין לעבעדינען נפש; מע הערט נישט קיין פּיפּס אין ערגיץ, — אפילו די יאטקע־הינד, וואָס האָבען זיך נענוג אָנגענעבילט און אָנגעמאָרדעוועט דורכ'ן טאָג, האָבען זיך איינגע־נאָרעט צווישען די קלעצלעך, בעהאָלטען די מאָרדעס צווישען די לאָפּעס — און שא! זעלטען־זעלטען חאָפּט זיך אָרויס ביי זיי א האָלבער „האו", בשעת עס חלום'ט זיך זיי עפּעס א ביינדעל, וואָס אָנדערע הינד שארפּען זיך דערויף די צייהן, אָדער בשעת עס דאָכט זיך זיי, אז א פּליעג האָט זיך פּערקליבען אין אויהער אריין און ריימט זיי איין א סוד... זעלטען־זעלטען פּליהט־דורך א נאָרישער זשוק מיט צעלאָזטע פּליגעל, דרעהט זיך און שוועבט אין דער לופּטען אויף איין אָרט, זשומעט ווי א סטרונע פון א באָס און מאכט: זששששש!!, טהוט א פּאל אָן דער ערד און וועדר אנשוויינען... אפילו דער שטאָדט־שומר, וואָס אלע נאכט נעהט ער אָרום, היט די קלייטען און קלאָפּט מיט צוויי שטעקלעך: קלא! קלא!... קלא! קלא!... האָט היינטינס מאל, ווי אויף־צו־להכעיס, אויסנעטרונקען, האָט זיך צונעשפּאָרט צו א וואנד און איז נע־שמאק אנשלאָפּען נעווארען... אין דער דאָזיגער שטילער נאכט דרעהט זיך אום שמעון־אלי דער שניידער איינער אליין איבער דער נאנצער שטאָדט, און ער וויסט נישט, צי זאל ער נעהן, צי זאל ער שטעהן, צי זאל ער זיצען... און ער נעהט־ארום און רעדט צו זיך אליין שטילערהייד:

— ואתא שונרא ואכלה לגדיא — נע מאלא באבא חלא־פאטע — קופילע סאבי קאנא!... לאז קומען א פאהיבעל אויף דער דאזיגער ציעג! א ציעג?... ח־ח־ח־חד גדיא! חד גדיא!

זי זיך אָן און הויבט דאָס אויף. זי נעמט דאָס קנייקעכין בייועל און לאָזט זיך נעהן, טהוט דאָס איהר א שפרונג אין פּנים אריין און א פּאָל אויף דער ערד. בויגט זי זיך אָן מסתמא נאָך א מאָל און הויבט דאָס אויף, טהוט דאָס איהר וויעדער א שפרונג אין פּנים אריין און א פּאָל אויף דער ערד. בויגט זי זיך וויעדער א מאָל אָן, נעמט דאָס וויעדער א מאָל, טהוט דאָס איהר וויעדער א שפרונג אין פּנים און א פּאָל אויף דער ערד. איז זי זיך מיישב און טהוט א שפּיי אויפ'ן קנייקעכין בייועל (חאפּט דאָס דער וואטענמאכער!), און וויל שוין נעהן אהיים. זי טהוט א קוס — דאָס קנייקעכין בייועל קאטשעט זיך איהר נאָך; זי פּרובט זיך לויפען — דאָס קנייקעכין בייועל קאטשעט זיך. בקיצור, זי איז נעקומען אהיים א טוידטע נעבאָך, געפּאָלען חלשות, און האָט נאָכדעם אָפּגעקרענקט אפשר א יאָהר כסדר. וואָס, מיינט איהר, איז דאָס נעווען, אשטייגער? אָנו, טרעפּט?...

— עט! כולם אהובים, כולם ברורים — אָלע וויבער זענען אויף איין שניט! — זאָגט שמעון־אלי. — ס'איז באבסקי מעשיות, פּוסטע מיהלען, באָצרעם, פּידרוך מיט לאָקריצע! מע זאָל זיך וועלען צו־הערען, וואָס וויבער פּלעטשען, וואָלט מען באדארפּט מורא האָבען פּאר'ן אייגענעם שאָטען, ככתוב, ווי אין פּסוק שטעהט נעשריבען: נשים דעתן קלות — וויבער זענען נענז... נאָר נאָר נישט, היום הרת עולם — נישט געזאָרגט! האָט אייך א גוטע נאכט.

און שמעון־אלי דער שניידער לאָזט זיך נעהן וויטער.

די נאכט חאָט זיך אויסגעשטערענט. די לבנה האָט געשפּאַ־ציערט צווישען שטיקער וואָלקען, וואָס זעהען־אויס, ווי הויכע טונקעלע בערג, בעלעגט מיט זילבער. מיט א האָלבען פּנים האָט די לבנה ארַאָפּגעקוקט אויף דער שטאָדט זאָדייעווסקע, וואָס האָט נעהאָלטען אין רעכטען שלאָף. א טייל בעלי־בתים, וואָס האָבען מורא פּאר וואָנצען, האָבען זיך אריבערגעפּעקעלט מיט'ן בעט־

און עס לאָזט זיך אויס מיט די וועלטער:

„איך האָב דיך ליעב, דושינקע,
נאָר אָהן איין עק,
איך קאָן אוש ניט לעבען אָהן דיר!"

אָט דאָס איז נעווען האָדעל די אָקציזניטשקע, און פּאַר איהר האָט דאָס אונזער שנייַדער אויסגענאָסען זיין ביטער הארץ: דער־צעהלט אלסדינג, וואָס ביי איהם אויף דער נשמה טהוט זיך, און נעבעטען, זי זאָל איהם נעבען איין עצה: וואָס טהוט מען?

— וואָס טהוט מען? איהר זענט דאָך עפּיס יאָ, ווי דוד המלך זאָגט אין שיר־השירים: שחורה אני ונאוה — ווער ס'איז שען, איהר זענט בייַדע זאכען... ניט מיר איין עצה: וואָס טהוט מען?

— וואָס זאָל מען טהון? — זאָגט צו איהם האָדעל און שפּייט־אוים. — איהר זעהט דען נישט, אז ס'איז א גלגול? וואָס וועט איהר זיך האלטען מיט דער באָמבע? נעמט און ווארפט איהם אַרויס צו אלדי שווארצע יאָהר! איהר קאָנט נאָך האָבען, חס ושלום, דעם איינגעם פּסק, וואָס מיין מוהמע פּערעל האָט געהאט, לאָז זי זיין ווייט אָפּגעשיידט פון מיר, זי איז שוין אויף דער אמת'ער וועלט.

— דהיינו? — פּרעגט שמעון־אלי דערשראָקען.

— דהיינו, — זאָגט האָדעל מיט א זיפץ — מיין מוהמע פּערעל, עליה השלום, איז געווען איין עהרליכע איידינע, א כשר'ע. אונזער משפּחה זענען אלע עהרליכע... חאָטש דאָ, אין דעם וויסטען זלאָדייעווקע, פּארברענט זאָל דאָס וועלען, האָט מען ליעב בארעדען איטליכען באזונדער, געווייניטליך, הינטער די אויגען, וואָרום אין די אויגען זענען זיי גרויסע חלישת'ניקעם, קוצעני־מוצענע... בקיצור, מיין מוהמע פּערעל, עליה השלום, איז איינמאָל נענאָנגען אין מארק, זעהט זי: עס ליגט א קנייַלעכין בייוועל אויף דער ערד. איז זי זיך מיישב: א קנייַלעכין בייוועל קומט צו־נוטץ; בויגט

חאָדעל די אקציזניטשקע איז געווען א ווייבעל איין אלמנה, א „מאנסביל־שער קאָפּ", אויסגעבונדען מיט גאנץ „נאטשאלסטווע" און א גוטע שוועסטער מיט אלע בעלי־מלאכות אין שטאָדט. פון וואנען נעמט זיך דער נאָמען „אקציזניטשקע"? איבער א מעשה, וואָס זי איז מיידעלווייז געווען זעהר א שענע, א יפת־תואר; האָט איין אקציזניק, זעהר א רייכער, זי דערזעהען איינמאל דורכ־פאָהרענדיג פארבי זלאָדייעווקע, בשעת זי האָט געטראָגען געכו צום שוחט; האָט זי דער אקציזניק אפגעשטעלט און א פרעג געטהאָן:

— מיידעל, וועמע'ס ביזט דו?

האָט זי זיך פערשעמט, צעלאכט און איז אנטלאָפען ג־ווארן; האָט מען איהר פון דעמאלט אן א נאָמען נעגעבען „די אקציזניטשקע"... אנדערע זאָגען, אז דער אקציזניק איז געווען ביי איהר נאכדעם אין דער היים, גערעדט מיט איהר טאטען, נחמיה ווינאקור, געוואלט פאר איהר חתונה האבען, זי נעמען ווי זי שטעהט און גיהט און נאך צוצאהלען איהר טאטען אין בייטעל אריין. איז שוין כמעט געווען „תנאים", האָט דאָס שטעדטעל זי נענומען אין די מיילער אריין, איז צעקראכען געוואָרען דער שידוך, און זי האָט נאר חתונה געהאט נאכדעם א שטילע חתונה פאר עפים א שלים־מזל, א חולה־נופל'דיגען; האָט זי שטארק געווויינט, נישט געוואלט גיהען צו דער חופה, האָט זיך דעמאלט די נאנצע שטאָדט געוויינט. מע האָט געזאָגט, אז זי איז נאר געווען פערקאכט אינ'ם אקציזניק, און מע האָט געמאכט א ליעדעל אויף איהר, וואָס ווייבלעך און מיידלעך זינגען דאָס נאך עד היום אין זלאָדייעווקע: דאָס ליעדעל הויבט זיך אן מיט די ווערטער:

„די לבנה האָט געשיינט,
האלב נאכט איז געווען —
און האָדעלע זיצט ביי דער טיר..."

קאפיטעל י.

בלילה ההוא — אין יענער נאכט האָט געשיינט די לבנה און האָט אראָפגעקוקט אראָפּ אויף זלאָדייעווסק מיט איהרע פינ־סטערע האלב־איינגעפאלענע הייזלעך, וואָס שטעהען צונויפגע־קוועטשט, אהן הויפען, אהן בוימלעך, אהן פּארקאָאס. ווי א בית־עלמין זעהט אוים ביי נאכט די שטאָדט, איין אלטער בית־עלמין מיט אלטע מצבות, וואָס א סך פון זיי שטעהען אָנגעבויגען כורעים, און א סך וואָלטען שוין לאנג איינגעפאלען, ווען זיי זאָלען נישט זיין אונטערגעשפּאָרט מיט קלעצער. און חאָטש די לופט איז דאָרט נישט אזוי פויגעלדיג, און די ריחות פונ'ם מארק און פונ'ם שוהלהויף זענען עפּים נישט אזוי געשמאָק, און דער שטויב איז נעריכט און שטעהט הויך ווי א מויער, — פון דעסטוועגען זענען אלע מענשען ארוים, ווי מארקאנעס פון די לעכער, אידען און ווייבער, אלטע לייט און קלייגע קינדער, „חאָפען א לופטעל“ נאָך דעם הייסען ברענענדיגען טאָג. דער עולם האָט זיך אויסגע־זעצט אויף די שוועלען א ביסעל שמועסען, פלאָפלען דברים בטלים, אדער גלאָט אזוי קוקען ארויף אין הימעל אריין, בעטראכטען די צורה פון דער לבנה, מיט די מילי־מילאָסען שטערען, וואָס אז מע זאָל זיין מיט אכצעהן קעפ, איז אוממעגליך זיי איבערצוצעהלען!

אין יענער נאכט האָט זיך שמעון־אלי דער שניידער ארום־געדרעהט איינער אליין אין אלע הינטערגעסלעך מיט'ן תכשיט, וואָס ער האָט איינגעהאנדעלט אין קאָזאדאיעווסק, זיך נעהיט פאר די ווייסע־חברה'ניקעס, מע זאָל איהם נישט דערזעהען. ער האָט געראכענט, אז עס וועט ווערען טאָג, זאָל ער זיך וויעדער לאָזען אין וועג אריין, און דערווייל האָט ער זיך אריינגעחאפּט צו האָדעל דער אקציזניטשקע אין שענקעל, נעמען פאר הארצווהטיג א ביסעל בראָנפען און אויסרעדען זיך א ביסעל דאָס הארץ, זיך האלטען מיט איהר אין עצה מכח דעם אומגליק, וואָס ער האָט אויף זיך גענומען.

זאגען: מיר האָבען נישט געטהאָן קיין אומרעכט — און אַזוי טהוט זיך ניט ביי אידען! מיר אַלע, וואָס שטעהען אונטען ג'חתמ'עט, זאָגען עדות, אז דער דאָזיגער שניידער איז אַיין אָרעמער בעל־מלאכה און א מטופל מיט קינדער, וואָס איז זיך מפרנס עהרליך מיט אייגענער הארעוואָניע, און דוד המלך האָט דאָך שוין לאַנג געזאָגט אין תהלים: יגיע כפיך כי תאכל — די מידעקייט פון דיינע הענד, אז דו וועסט טהון עסען, וועט דיר זיין אז וואויל און גוט, זאָגען אונזערע חכמים: דער פשט איז: וואויל אויף דער וועלט און גוט אויף יענער וועלט. בכן, טהוען מיר אייך בעטען, איהר זאָלט באַלד חוקר ודורש זיין דערויף, וואָס ס'איז געטהאָן געוואָרען, און אייער משפט זאָל אַרויס ווי די זון, און איהר זאָלט מקיים פסק זיין איינס פון די צוויי: אָדער מע זאָל אומקעהרען דעם שניידער זיין געלד בשלימות, אָדער מע זאָל איהם אַרויסגעבען זיין ציעג, וואָס ער האָט געקויפט, מחמת די ציעג, וואָס ער האָט געבראַכט צו פיהרען, איז נישט קיין ציעג!... דאָס קאָן אייך די גאנצע שטאָדט געהן שוועהרען א שבועה דאוריתא... און לאָז זיין שלום צווישען אידען, ווי אונזערע חכמים האָבען געזאָגט: נישטא נאָך אזא געבענשט כלי פאר אידען ווי שלום. שלום זאָל זיין צו אייך, שלום צום ווייטערסטען און צום נאָהענסטען, שלום צו אַלע אידען, אָמן!

„פון אונז אייערע קנעכט, וואָס אייער מינדסט פינגערעל איז נרעבער פון אונזערע לענדער.

„נאום הרב בהרב ז"ל... ונאום הרב בהרב ז"ל... ונאום ברוך קאפאטע, זרח פופיק, פישעל וויקידיל"א, חיים קוויטש, ניסל קאטשען, מאטעל שאלעכע, יהושע־העשעל קישקיש."

פאר זיי, איינגעלעגט די וועלט: סטייטש, וואו איז דאס געהערט געווארן אזא רציחה, מע זאל דערטאפען איין ארעמען אידען א שניידער, אויסנארען ביי איהם די לעצטע עטליכע קערבלעך, איהם פערקויפען כלומרשט א ציגע און אריינשטופען איהם דער רוח וויסט וואס שוין דאס אנדערע מאל? אזא מעשה האט זיך דאך נישט פערלאפען אפילו אין סדום!...

און דער רב מיט די דיינים מיט די איבעריגע „שבעה טובי העיר" האבען אויסגעהערט די טענות, האבען זיך צונויפגעקליבען אוף דער נאכט אלע ביי'ם רב אוף איין אסיפה, און ס'איז געבליבען, מע זאל טאקי דא אויפ'ן ארט אנשרייבען א רעכטען בריעף צו די קאזאדאיעווקער רבנים, דיינים און די איבעריגע „שבעה טובי העיר". און די זלאדייעווקער רבנים, דיינים און די איבעריגע „שבעה טובי העיר" האבען זיך אוועקגעזעצט און האבען אנגעשריבען א בריעף צו די קאזאדאיעווקער רבנים, דיינים און די „שבעה טובי העיר" אויף לשון־הקודש אין זעהר א שענער מליצה. אט איז דער בריעף אות באות:

„לכבוד צו די רבנים, דיינים, חכמים, גאונים מפורסמים, זיילען פון דער וועלט, וואס דאס גאנצע הויז פון ישראל איז אנגעהנט אויף זיי. פריער זאל זיין צו אייך און פריער זאל זיין צו אלע אידען פון דער הייליגער קהלה אין קאזאדאיעווסע און אלדאס גוטס זאל טהון רוהען אויף זייערע קעפ, אמן.

„היות כפי אונזערע אויהערען האבען געטהאן הערען, אז ס'איז געטהאן געוואָרען זעהר א גרויסע עולה צו איינעם פון אונזערע שטאדט־לייט, רב שמעון־אלי ב"ר בענדיט־לייב חייט, וואס מע רופט איהם שמעון־אלי שמע־קולנו, היינו: צווויי פון אייערע לייט, המלמד רב חיים־חנה מיט זיין פלונית מרת טעמע־גיטעל שתחיה, האבען אויסגענארט מיט קלונשאפט ביי אונזער שניידער נעלד, סך זיבעטהאלבען רובעל זילבער, וואס זיי האבען אפגעווישט די ליפען און

מיט לייזער־וואלפ׳ס פערדעל, וואס מע האט דאס געמוזט ארויס־פיהרען הינטער דער שטאדט, הרג׳ענען און מקבר זיין אין תכריכים?... צי, אשטייגער, ווער האט נישט געהערט די מעשה מיט׳ן פערטעל עוף, וואס בשעת מע האט דאס דערלאנגט שבת צום טיש, האט דאס אנגעהויבען צו ריהרען מיט׳ן פליגעל?... וכדומה אזעלכע אמת׳ע מעשיות.

אז שמעון־אלי האט זיך געלאזט נעהן ווייטער, האבען איהם א גאנצע קאמאנדע פון חדר־יונגלעך בעגלייט מיט כבוד. זיי האבען איהם נאכגעשריגען:

— הוררא, שמע־קולנו! הוררא, מעלקענדיגער שניידער!

דער גאנצער עולם האט זיך געהאלטען ביי די זייטען פון געלעכטער.

דא האט שוין שמעון־אלי׳ן אנגענומען פאר׳ן הארצען; נענוג ער האט אזא איין אומגליק, מאכט מען נאך פון איהם חוזק! איז ער אוועק מיט דער ציעג איבער דער שטאדט, האט געמאכט א גוואלד צווישען חברה „פ ו ע ל־צ ד ק": סטייטיט, וואס שווייגט מען? ער האט זיי דערצעהלט די גאנצע מעשה, וואס מע האט איהם אפגענטהאן אין קאזאדאיעווקע, זיי בעווייזען די ציעג... האט מען באלד געשיקט נאך בראנפען, און ס׳איז געבליבען, מע זאל נעהן צום רב, צו די דיינים און צו די איבעריגע „שבעה טובי העיר", מע זאל שרייען פאר זיי, איינלענען די וועלט: סטייטיט, וואו איז דאס נעהערט נעווארען אזא רציחה, מע זאל דערטאפען איין ארעמען אידען א שניידער, ביי איהם אויסנארען די לעצטע עטליכע קערבלעך, איהם פערקויפען כלומרשט א ציעג און ארויס־שטופען איהם דער רוח ווייסט וואס? און נאך מאכען פון איהם חוזק שוין דאס אנדערע מאל? אזא מעשה האט זיך דאך נישט פערלאפען אפילו אין סדום!

און חברה „פ ו ע ל־צ ד ק" זענען געקומען צום רב, צו די דיינים און צו די איבעריגע „שבעה טובי־העיר", האבען געשריגען

האָט נעבראכט; האָט זי נעחאפּט דאָס טעפּעל און איז אוועק אין הויז אויסמעלקען די ציעג. און עס האָט נישט לאַנג געדויערט און ציפּה־ביילה־רייזה איז אַריינגעלאָפּען אין שטוב אריין שוין אָהן ווערטער; זי האָט אָנגענומען שמעון־אלי׳ן מחילה פון היינטען ביי׳ם קאָלנער און האָט איהם מיט דריי גוטע סטוסאָקעס אַרויסגעוואָרפען מיט דער שענער ציעג אינאייניעם „צו אלדי שוואַרצע וויסטע פינסטערע יאָהר!“...

געבליבען אין דרויסען מיט דער שענער ציעג, האָבען זיך אַרום דעם שניידער צונויפּגעקליבען א גאַנץ רעדעל אידען, ווייבער און קינדער, און האָבען אויסגעהערט די חדושים, וואָס שמעון־אלי׳ס האָט זיי דערצעהלט, אז די דאָזיגע ציעג, וואָס ער האלט אויפ׳ן נאַרטעל, איז נאָר דאָרט, אין קאָזאַדאָיעווקע, א ציעג, וואָס מעלקט זיך און גיט מילך, נאָר קוים קומט ער מיט איהר אהער, אזוי ווערד זי אוים ציעג... שמעון־אלי׳ס האָט נעשוואָרען מיט כל השבועות, מע מעג גלויבען א משומד, אז ער אליין האָט נעזעהען מיט זיינע אויגען, ווי מע האָט זי אויסגעמאָלקען ביי׳ם רב אין שטוב און אָנגעמאָלקען א פול מעלקשעפעל מיט מילך... א סך מענשען האָבען זיך אָפּגעשטעלט, בעטראכט די ציעג גאַנץ ערנסט, איבערגעפרעגט די מעשה נאָך א מאל און נאָך א מאל, און שטארק געחרוש׳ט זיך... אַנדערע האָבען געלאָכט, געמאכט חוזק און נעזאָגט ווערטלעך, און אַנדערע האָבען געשאָקעלט מיט׳ן קאָפּ, אויסגעשפּיגען און א זאג געטהאָן:

— א שענע ציעג! ס׳איז אזוי א ציעג, ווי איך בין א רביצין.

— וואָס דען איז דאָס?

— א גלגול! איהר זעהט ניט, אז ס׳איז א גלגול?...

— דאָס וואַרט „גלגול“ ווערד אונטערגעחאפּט פונ׳ם גאַנצען עולם; עס ווערען דערצעהלט אלערליי מעשיות פון גלגולים, וואָס האָבען זיך געטראָפּען דא אין זלאַדייעווקע, אין קאָזאַדאָיעווקע, אין יאמפּאלי, אין פישי־יאבערע, אין חאפּלאפּאוויטש, אין פעטשי־חוואסט — אויף דער גאַנצער וועלט! ווער ווייסט נישט די מעשה

— נעגוג! נעגוג! — מאכט דער רעגדאר, שפייט־אויס און פערוואַרפט מיט די הענד. — נעגוג דיר שוין צו דערצעהלען אקעגען נאכט אזעלכע מעשיות!

— זייט מיר נעזונט, רב דאדי, האָט קיין פאראיבעל נישט, וואָס איך האָב אייך א ביסעל דעקוטשעט; איהר ווייסט אליין, אז איך בין נישט שולדיג, ככתוב, ווי אין פסוק שטעהט: לא היו דברים — ניע מיעלא באבא חלאפאטע... א גוטע נאכט!

קאפיטעל ט.

כשבא החיט — אז דער שניידער איז געקומען אהיים, איז ער אריין אין שטוב אריין מיט א ירגזון, גאנץ בריטליך, און האָט נעוואָלט געבען א פעטשאטעק זיין ווייב, ווי זי איז ווערטה; נאָר ער האָט זיך איינגעהאלטען מיט אלע כחות. ער האָט זיך געטראכט: „עט, א אידינע בלייבט א אידינע! לאָז מיינם איבער־געהן!" און פון דרך־שלום וועגען האָט ער דערצעהלט פאר זיין ווייב א שענעם ליגען.

— הערסט דו, ציפה־בייליה־רייזה מיין ברודער? פאר מיר האָט מען, אפנים, פארט דרך־ארץ. מילא, וואָס דער מלמד מיט דער מלמד'קע האָבען פון מיר נעהאט — בין איך דיר מוחל; איך האָב זיי נעגעבען, וויפיעל עס איז אין זיי אריין! און חוץ לזה האָב איך זיי אוועקגעשלעפט צום רב, האָט דער רב אפגע־פסק'ענט, אז זיי באדארפען צאהלען קנס, וואָרום אז אזא איד, ווי שמעון־אלי, קומט צו זיי האנדלען א ציעג, באדארף זיין ביי זיי דער גרעסטער כבוד, וואָרום אָט דער שמעון־אלי, זאָגט דער רב, איז א איד קאטאָרי וועלכער...

ציפה־בייליה־רייזה האָט אבער מעהר נישט נעוואָלט אויס־הערען די שבחים, וואָס מע לענט אויף איהר מאן. זי האָט שוין נעוואָלט אָנקוקען וואָס ניכער די אמת'ע ציעג, וואָס איהר מאן

— זאָגט נאָר, מײַן ליעבער קרוב, איהר זענט דאָך עפּעס א איד, וואָס קאָטאָרי איהר זענט נישט קײַן נאָר, כּלעבּען, און איהר קעהרט זיך אָן מיט אַלערליי מענטשען; זאָגט מיר נאָר, איהר גלויבט אין כּשוף? פּאַרבּלענדעניש?

— דהיינו? — פּרעגט איהם דאָדי תמ׳עוואָטע.

— דהיינו — זאָגט שמעון־אלי — א דבוק, א לץ, א נישט־גוטער, א גלגול?...

— אַקעגען וואָס זאָגסט דו דאָס? — מאַכט דאָדי מיט א תמ׳עוואָטען פּנים און פּיפּקעט מיט׳ן לולקעלע.

— איך שמועס עס גלאַט אזוי אַקעגען דרינען. — זאָגט „שמעון־אלי שמע־קולנו" און הערט נישט אויף צו רעדען פון גלגולים, פון מכשפים, פון מכשפות, שדים און רוחות, לצים, שרע־טעלעך, וואָווקעלאַקעס. דאָדי הערט־צו כלומרשט מיט קאַפּ, פּיפּ־קעט מיט׳ן לולקעלע; נאָכדעם שפּייט ער אויס אוז רופט זיך אָן צום שנײדער:

— דו ווייסט, שמעון־אלי, וואָס איך וועל דיר ערצעהלען? איך וועל היינטיגע נאכט, דאכט מיר, מורא האָבען שלאָפען. איך וועל דיר זאָגען דעם אמת, פּאַר מתים האָב איך תמיד מורא נע־האַט, נאָר פון היינט אָן הויב איך שוין אָן גלויבען אין גלגולים און אין לצים אויך...

— א ברירה האָט איהר? — מאַכט צו איהם דער שניי־דער. — פּרובט נישט גלויבען! אנו, לאָז זיך נאָר אריינחאַפּען צו אייך עפּעס א רעכטער לץ און אָנהויבען פּראַווען זיינע רעכטע שטיק: איבערקעהרען אייך די דייזשע באַרשטש, אויסגיסען דאָס וואַסער, אויסטרינקען אַלע קריגלעך, איבערברעכען אייך אַלע טעפּ־לעך, פּאַרקניפּען די ציצית פון׳ם טלית־קטן, אריינוואַרפען אייך א קאַץ אין בעט אריין, און די קאַץ זאָל זינען ביי אייך אויפ׳ן הארצען, ווי צעהן פּוד משא, און איהר זאָלט זיך נישט קאָנען ריהרען, און אז איהר וועט אויפשטעהן, זאָל אייך די קאַץ קוקען גלייך אין די אויגען אריין, ווי א זינדיגער מענטש...

דורכגענאנגען פערביי דער דעמבענער קרעטשמע, האָט זיך שמעון־אלי געקלערט: „מכות וועסט דו ביי מיר ווײסען דעם אמת!" און ער האָט פערלייקענט פאר דאָרי'ן די גאנצע מעשה.

— נו, וואָס הערט זיך? — פרענט איהם דאָרי כלומרשט נייניעריג.

— וואָס זאָל זיך הערען? — זאָגט שמעון־אלי. — פאר מיר האָט מען דרך־ארץ! מיט מיר טרייבט מען נישט קיין קאָמאָווע, כי אדם אני ולא פארך — איך בין דאָך עפּיס נישט קיין יונגעלע! איך האָב דאָס א ביסעל געעפענט אויף זיי א פה־קדוש, זיך פארהערט א ביסעל מיט'ן מלמד אין תורה, לאָזט זיך אויס, אז איך ווייס בעסער פון איהם, וואָס אין די קלייניע אותיות טהוט זיך... בקיצור הדבר, זיי האָבען מיך איבערגעבעטען און געגעבען מיר די ציעג, וואָס איך האָב געקויפט. אָט איז זי. נאָט אייך זי אויף א מינוט, ככתוב, ווי אין פסוק שטעהט: הנפש קח לך והרכוש תן לי — נעמט אייך דעם נפש און מיר גיט א ביסעל בראָנפען.

„געוואָלד ער איז א גדלן, איז ער נאָך א ליגנער אויך!" — טראָכט זיך דאָרי דער רעגדאר. — „מע בעדארף מיט איהם מאכען נאָך א מאָל דאָס אייגענע שפּיעל און הערען, וואָס וועט ער זאָגען וויטער?"

און צום שניידער האָט ער געזאָגט:

— איך האָב פון דיינעטוועגען, שמעון־אלי, א גלעזעל אלטען „ווישניק", אויב דו האָסט חשק.

— פונ'ם יין המשומר? — מאכט שמעון־אלי און בעלעקט זיך אוש. — מהכתיתי, ווייזט אהער, וועלען מיר אייך זאָגען א מבינות; איך ווייס, אז ביי אייך דארף זיין א גוט גלעזעל ווישניק, נאָר לאו כל אדם כוזב — נישט איטליכער איז דערוויף א מבין.

אויסגעטרונקען דאָס ערשטע גלעזעל, האָט זיך ביי אונזער שניידער אויפגעבונדען די צונג און ער רופט זיך אן צום רעגדאר:

נישט קיין ציעג! קומט ער צו נעהן, דער שניידער, מיט א בלבול, ס'איז נישט קיין ציעג, זאגט ער! שא, ווייסט איהר וואס? אט שטעהט זי. גיט, זייט מוחל, אהער א מעלקשעפעל, וועל איך זי אויסמעלקען פאר אייך אין די אויגען!

און זי האט אנטליהען ביי דער רבי'צין דאס מעלקשעפעל און האט אויסגעמאלקען די ציעג פאר אלעמען אין די אויגען, צוגעטראגען דאס שעפעל מיט מילך איטליכען בעזונדער, פריהער, געווייגטליך, דעם רב, נאכדעם די דיינים, און נאכדעם די שבעה טובי העיר, און דעם איבעריגען עולם, און ס'איז געווארען ביי'ם רב אין שטוב א ליארעם, א געפילדער — המעל עפען זיך! דער האט געזאגט: מע בעדארף קנס'ענען דעם זלאדייעווקער שניידער, ער זאל שטעלען משקה! דער האט געזאגט: קנס'ענען אליין איז נאך ווינציג — מע בעדארף ביי איהם צונעמען די ציעג! און דער האט געזאגט: ניין, די ציעג איז א ציעג, לאז ער זיך עלטערען מיט איהר אין עושר און אין כבוד; מע בעדארף איהם מכבד זיין מיט גוטע עטליכע פאנטאפעל און ארויסוואלפען מיט דער ציעג אינאיינעם צו אלדי שוואלצע יאהר!

דערזעהען אזא מעשה, האט זיך שמעון־אלי פאוואלינסקע ארויסגערוקט פונ'ם רב'ס שטוב און האט געמאכט פליטה.

פאפיטעל ח.

וישא החייט את רגליו — און דער שניידער האט נענומען די פים אויף די פלייצעם און איז אוועק מיט דער ציעג אהיים גיך און געשווינד, ווי א מענש, וואס לויפט פון א שרפה. ער האט זיך ארומגעקוקט, צי מע יאגט איהם חלילה נישט נאך, און האט געדאנקט גאט, וואס ער איז ארויס „חנם אין כסף — טרוקען אהן פעטש"...

זי אָן צו טענה'ן גיך, אָהן איין אָפשטעל, און דאָס פנים בשעת מעשה פלאָמט איהר ווי א פייער.

— הערט זשע אוים, אידישע קינדער, די מעשה דערפון איז אזוי: אָט דער איד, דער זלאָדייעווקער שניידער הייסט דאָס, זאָל מיר מוחל זיין, איז... איז אָדער א משוגענער, אָדער א שכור, אָדער איך ווייס אַליין נישט וואָס! איהר האָט געהערט א מעשה? א איד קומט צו מיר צו געהן אוש פון זלאָדייעווקע אָט דער דאָ־זיגער, און טשעפעט זיך צו ווי א קלעק, איין מאָל פאר אַלע מאָל, איך זאָל איהם פאַרקויפען א ציעג, איך האָב געהאט צוויי, און דערצעהלט מיר דערבייא פזמון, אז ער וואָלט קיין ציעג נישט געקויפט, ער באדארף זי אויף כ־כ־כפרות, נאָר אזוי ווי ער האָט א ווייב, ציפה־בייל־ה־רייזה הייסט זי, האָט זי זיך איינגעשפארט איין מאָל פאר אַלע מאָל — א ציעג! און א ווייב, זאָגט ער, באדארף מען פאָלגען, איהר פארשטעהט א משל? טענה איך: וואָס געהט דאָס מיך אָן? איהר ווילט ביי מיר אוועקקויפען א ציעג, פארקויף איך אייך, דאָס הייסט, איך וואָלט קיין ציעג נאָר נישט פארקויפט פאר קיין געלט, וואָרום וואָס איז געלט? געלט איז קיילעביג. געלט געהט אוועק און א ציעג בלייבט א ציעג, ובפרט נאָך אזא ציעג — ס'איז דען א ציעג? ס'איז א מאמע, נישט קיין ציעג! קיין עין־הרע, איהר גרינג מעלקען זיך, איהר מילך געבען, היינט איהר עסען משטיינס געזאָגט, זי עסט דען עפים? איין מאָל אין טאָג א „פילע" פון קלייען, דאָס איבעריגע א ביסעל שטרוי פונ'ם דאָך פון בית־המדרש. נאָר צוריק שמועסענדיג, האָב איך מיך מיישב געווען אזוי: איך האָב דאָך, קיין עין־הרע, צוויי ציעגען, און געלט איז א יצר־הרע... בקיצור, דא האָט זיך שוין אַרייגעמישט מיין מאן, זאָל לעבען, און מיר זענען דורכגע־קומען מיט'ן שניידער פאר'ן מקח — מיינט איהר, וויפיעל? נישט מעהר זאָלען מיינע שונאים פארמאָגען, רבונו של עולם! און איך האָב איהם אָפגענעבען די ציעג, אויף אַלע מיינע לעבע געזאָגט נעווארען אזא ציעג. ס'איז דען א ציעג? א מאמע,

זעסען, סדר נזיקין האָב איך נעלעהרענט, בבא־קמא — יאָ, בבא־קמא... קומט־אריין אָט דער איד פון זלאָדייעווקע אָט דער, און זאָגט, אז ער איז א זלאָדייעווקער, פון זלאָדייעווקע זאָגט ער, און ניט אָפּ שלום ניט ער מיר אָפּ, און דערצעהלט מיר א גאנצע מעשה דערצעהלט ער מיר, אז ער איז אליין א זלאָדייעווקער, פון זלאָדייעווקע, הייסט דאָס, איז ער, און האָט א ווייב האָט ער, הייסט זי ציפּה־בוילה־רייזה הייסט זי — יאָ, ציפּה־בוילה־רייזה הייסט זי... אזוי, דאכט זיך?

דער מלמד בויגט זיך אָן צום שניידער, און דער שניידער, וואָס האלט זיך די נאנצע צייט ביי׳ם בערדעל, שטעהט מיט צוגעמאכטע אויגען, דאָס קעפּעל אביסעל אויף א זייט, און שאָקעלט זיך און זאָגט אויף זיין לשון:

— אמת ויציב ונכון! זי הייסט אלע דריי נעמען: ציפּע און בוילה און רייזה. אזוי האָט מען איהר א נאָמען נעגעבען, און אזוי רופט מען זי פון זינט איך קען זיך מיט איהר שוין פאוואלינקע א יאָהר דרייסיג. נאָר לאָמיר האָרכען, וואָס וועט איהר ווייטער זאָגען, ידידי? איהר פּאררעדט נאָר נישט די צייהן! איהר רעדט בעסער עסק, על הראשונים ועל האחרונים — וואָס איך האָב געלעדט און וואָס איהר האָט געלעדט, ווי שלמה המלך זאָגט: „אין חדש תחת השמש" — קיין חכמות נעהט נישט אָן...

— איך וויים נאָר נישט איך! — מאכט דער מלמד דערשראָקען און בעווייזט אויף דער מלמד'קע. — זי האָט מיט איהם נעלעדט זי, זי האָט מיט איהם נעהאנדעלט זי. איך וויים נאָר נישט איך!

— אציגר — זאָגט דער רב — לאָמיר האָרכען, וואָס וועט זי עפּים זאָגען?

און דער רב בעווייזט מיט׳ן פינגער אויף דער מלמד'קע, און טעמע־גיטעל די שטילשווייגענדיגע ווישט זיך אָפּ די ליפּען, שפּארט זיך אונטער מיט איין האנד, און מיט דער אנדערער האנד הויבט

און שמעון־אלי דער שניידער האָט זיך נישט געפּוילט איבער־חזר'ען נאָך א מאל און נאָך א מאל די אייגענע מעשה פון'ם אָנהויב אָן, אז ער הייסט שמעון־אלי חיים מק"ק זלאָדייעווקע, חברה־מאן אין צעך און גבאי אין שוהלכען, חאָטש ער טענה'עט מיט זיי: קטנתי מכל הצרות — איך דארף עס אויף כּפּרות, לא מעוקצך ולא מדוקצך — איך בין אייך מוחל די פּעטש און וויל נישט קיין כבוד! זאָגען זיי: שמלך לך קצין תהיה לנו — פּעטש זאָלסט דו חאָפּען און גבאי זאָלסט דו זיין... חקיצור, ער האָט זיך אוועקגעלאָזט אהער קיין קאָזאָדאיעווקע נאָך א ציענ; דאָס הייסט, ער וואָלט קיין ציענ נישט געקויפט — ער בעראַרף זי אויף נייען און נייענציג כּפּרות; נאָר אזוי ווי ער האָט א ווייב זאָל לעבען, ציפּה־ביילה־רייזה הייסט דאָס, האָט זי איהם נישט געלאָזט אָטהעמען: הכצעקתה — זי וויל א ציענ... און א ווייב, זאָגט איהר, בעראַרף מען פאָלגען, איז ער געקומען צו רב חיים־חנה דעם נמרא־מלמד און דינגט ביי איהם א ציענ און רעדט אויס „ברחל בתך הנאקעטע": א ציענ. צום סוף לאָזט זיך אויס, אז מע האָט ביי איהם צוגענומען די עטליכע קערבלעך און מע האָט איהם אריינגעדוקט דער רוח ווייסט וואָס, אויף קאָטאָווען־הייסט דאָס, און ער, שמעון־אלי, האָט פיינט אזעלכע קאָטאָווען־לעך!... איהר האָט דאָך געהערט מסתמא די מעשה מיט יענע צוויי אידען, וואָס זיינען פּרייטאָג אין כאָד...?

און שמעון־אלי דער שניידער חזר'ט־איבער דעם משל פון דער באָד נאָך א מאל, און דער רב מיט די דיינים מיט די שבעה טובי העיר לאכען.

— האָבען מיר אַ יסנעהערט איין צד. — רופט זיך אָן דער רב. — אציגנד לאָמיר האָרכען דעם אנדערען צד.

שטעהט־אויף רב חיים־חנה דער קלוגער, רוקט־אָן דאָס היטעל אויף דער יארמעלקע און הויבט־אָן בזה הלשון:

— שמעו־נא, רבותי! די מעשה איז אזוי געווען די מעשה: איך בין נעזעסען און געלעהרענט מיט די תלמידים בין איך נע־

זיי רעדען ביידע אזוי לאנג, ביז טעמע־ניטעל ווערד אין כעם, חאפּט דעם שניידער פּאר'ן האנד און שלעפּט איהם.

— קומט, קומט צום רב! לאזען חאטש אידען זעהן, ווי א זלאדייעוקער שניידער טשעפּעט זיך! טראכט אויס א בלבול!

— קומט! — זאגט שמעון־אלי. — אדרבה, לאזען מענטשען זעהען, ווי עהרליכע אידען, כלי־קודש כלומרשט, דערטאפּען א פּרעמדען מענטשען און מאכען פּון איהם א האנטשירקע, ווי מיר זאגען אין לאנג־והוא־רחום: ללעג ולקלעמעניש... קומט טאקי איהר אויך, רבי־לעבען! — מאכט ער צום מלמד. און רב חיים־חנה טהוט אן דעם פּליסעענעם קאשקעט אויף דער יאר־מעלקע און עם בלייבט, אז זיי נעהען צום רב אלע פּיער, דאס הייסט: דער שניידער, די מלמד'קע, דער מלמד און די ציעג.

אז די קאמפּאניע איז נעקומען צום רב, האבען זיי נעטראפּען דעם רב אין א ציצען חאלאטעל ווישען די הענד און זאגען „אשר יצר" פּאוואלינקע, מיט כונה, נישט נעחאפּט, נעקוועטשט איט־ליכס וואהרט בעזונדער: נקבים, נק־בים! חלולים, חלו־לים!... און אז ער האט זיך אפּגעפּארטינט מיט אלסדינג ארום און ארום, האט ער צונויפּגענומען דאס חאלאטעל און האט זיך בעזעצט אויף זיין שטוהל, וואס איז נעווען אהן א געזעסעל, נאר פּיסלעך מיט פּערענטשעס אלטע, גלאנצענדיגע און שאקלענדיגע, ווי אלטע צייהן ביי איין אלטען מענשען, וואס וואלטען שוין לאנג בעדארפט ארויסגעלען, נאר זיי האלטען זיך אויף נסים.

אויסגעהערט ביידע צדדים, וואס האבען נישט געלאזט רעדען איינער דעם אנדערען, האט דער רב געשיקט רופען דעם דיין מיט'ן שוחט, מיט די איבעריגע פּארנעמסטע לייט פּון שטאדט, די „שבעה טובי העיר", און האט זיך אננעהרופען צום שניידער בזה הלשון:

— דערצעהל, זיי מוחל, נאך א מאל די מעשה פּון אנהויב ביז'ן סוף, און נאכדעם וועט זי דערצעהלען.

מיר אפרעכענען דאָ, אויף דער אויבערשטער באנק, בשעת איך ליג א נאקעטער אין דו האסט א בעזעמעל אין האנד, — מהכתיתי, ביזט דו געוועכט; נאָר טאָמער מיינסט דו דאָס אויף קאטאָווסק, זאָג איך דיר, אז איך האלט נישט פון אזעלכע קאטאָווסקעלעך!"...

— אקעגען וואָס איז דער משל? — פרעגט איהם דער מלמד, טהוט־אויס די ברילען און קראצט זיך מיט זיי אין אויהער.

— דער משל — מאכט שמעון־אלי — איז טאקי אקעגען אייך אליין מיט דער שענער ציעג, וואָס איהר האָט מיר אריינ־געוואָקט בשגגה, דאָס הייסט אויף א געלעכטער. פון אזא געלעכ־טער, הערט איהר, קאָן אייך אַרויסוואכסען א געלעכטער אויפ'ן פופיק! מיינט נישט, אז איהר האָט צו טהון מיט גלאָט עפּים א פאלגע; איך בין שמעון־אלי חייט מק"ק זלאָדייעווקע, חברה־מאן אין צעך און גבאי אין שניידערשען שוהלכען, שער און אייזען אונזער פאלק עמך!

ביי די לעצטע וווערטער איז שמעון־אלי אזש אונטערגע־שפרונגען, און דער מלמד האָט אָנגעטהאָן צוריק די ברילען און האָט בעטראכט דעם שניידער, ווי א מענשען, וואָס רעדט פון היץ, און דער נאנצער חדר האָט זיך נעשטיקט פון געלעכטער.

למה הרעות לעם הזה — וואָס קוקט איהר מיך אָן, ווי א בייזער מאַרשעלעק? — רופט זיך אָן דער שניידער שוין מיט כעס. — איך קום צו אייך צו געהן און קויף ביי אייך א ציעג, געהט איהר און רוקט מיר אריין דער רוח ווייסט וואָס!

— סע געפעלט אייך נישט די ציעג? — פרעגט איהם דער מלמד בתמימות.

— די ציעג, זאָגט איהר? ס'איז אזוי א ציעג, ווי איהר זענט גובערנאטאָר!

דער נאנצער חדר שיסט־אויס א געלעכטער, און עס קומט אָן טעמע־ניטעל די שטילשווייגענדיגע, און דאָ הויבט זיך ערשט אָן די רעכטע חתונה: שמעון־אלי רעדט און טעמע־ניטעל רעדט איהם איבער; דער רבי זיצט און קוקט, די תלמידים לאכען;

דאדי פיפקעט מיט'ן לולקעלע, קנייטשט מיט די פלייצעס און צעפיהרט מיט די הענד, ווי אייגער רעדט: „וואס בין איך שולדיג? איך בין דאך אוראי נאט די נשמה שולדיג!"...

און שמעון־אלי חאפט די ציינ און לאזט זיך נעהן סיין קאוואדאיווסק, וחסתו בערה בו — און עס ברענט אין איהם א פייער.

קאפיטעל ז.

והמלמד — און דער מלמד האט זיך נעטהאן זיין מלאכה, דאס הייסט, ער איז נעזעסען און נעקנעלט מיט זיינע תלמידים, געלעהרענט אלץ יענעם ענין פון „נזיקין", און זייער געשרייי האט זיך נעלאזט הערען איבער'ן גאנצען שוהלהויף: כשכשה בזנבה — זי האט א זעץ געטאן מיט'ן ווייזעל, די בהמה, ושברה את הכד — און זי האט צעבראכען דאס קריגעל"...

— על ישראל ועל רבנן ועל תלמידיהון — א גוטער מאָרגען זאל אייך זיין, רבי, מיט אייערע תלמידים! — זאגט שמעון־אלי. — איהר מענט מפסיק זיין אויף א מינוט, נישקשה, די בהמה וועט נישט אנטלויפען און דאס צעבראכענע קריגעל וועט שוין במילא נאנץ נישט ווערען. וואס טוג מיר גרוים — איהר האט מיר אפגעטהאן א רעכט שפיצעל, טאקי אויף קאטאווועס, נאר וואס דען? אהבתי כי ישמע לי — איך האב פיינט אזעלכע קאטאווועסלעך! איהר האט דאך געהערט מסתמא די מעשה פון יענע צוויי אידען, וואס זענען נעווען ערב שבת אין מרחץ אויף דער אויבערשטער באנק? רופט זיך אן אייגער צום אנדערען: „נא דיר מיין בעזעמעל און שמיים מיך אפ". איז זיך מיישב יענער און טיילט איהם איין, ווי עס נעהער צו זיין, צעקאַרדאשעט דאס לייב ביז'ן בלוט ארויס. זאגט צו איהם דער נעשמיסענער: „די מעשה דערפון איז אזוי. אויב דו האסט זיך נעווואלט מיט

— טהוט א קוק, זייט מוחל, אפשר וועט איהר אויך לאכען? — זאגט צו איהם דער שניידער און הויבט אן לאכען נאך שטארקער, גלייך ווי צעהן שדים וואלטען איהם געסיצעלט. — נו, ווי געפעלט אייך, אשטייגער, רב דאדי, אזא שלאק? כל האדם כוזב — וואו ערגיץ א צרה דארף עם טרעפען מיך! איהר פארשטעהט א מעשה? איך האב דאס געהאט א פסק פון מיין ווייב זאל לעבען, ציפה־בייל־ה־רייזה הייסט דאס; זי האט מיר געגעבען ברכב ובסוסים — אויף שיסעל און אויף טע־לער, אן דוקא אויפ'ן ניכטערען הארצען, עס זאל נאר פאלען אויפ'ן מלמד מיט דער מלמדקע! מאהלט אייך, איך וועל זיי נישט שווייגען, עס וועט זיין עין תחת עין — א פאטש פאר א פאטש! איך האב פיינט, אז מע טרייבט מיט מיר אזעלכע קא־טאוועס לעך. אנו, גיט נאר לעת־עתה, רב דאדי, פאר הארצ־וועהטיג א גלעזעל שפירעט, דורכשווייגען דעם האלז, איך זאל חאטש כח האבען צו רערען און די נשמה זאל נישט קליאקנען... לחיים, רב דאדי, לאמיר זיין אידען, דאס איז דער עיקר, ככתוב, ווי עם שטעהט געשריבען: היום הרת עולם — נאר נישט נעזארנט! זייט זיכער, איך וועל זיי שוין אפשפיעלען א פריה־מארגען. איך וועל זיי באווייזען, ווי אזוי מע טרייבט קאטאוועס מיט צעך, שער און אייזען אונזער פאלק עמך!

— וועי האט דיר נעזאגט, אז ס'איז א קאטאוועס? — מאכט דער רענדאר גאנץ תמ'עוואטע און פיפקעט מיט'ן לולקעלע. — אפשר איז ביי אייך דארט ארויס א טעות אין די רעד?

שמעון־אלי איז אוש אונטערגעשפרונגען פאר כעס.

— משל כחרם הנשבר! וואס רעדט איהר? איהר ווייסט, וואס איהר רעדט? איך קום צו זיי לכתחילה קויפען א ציעג, און רעד מיט זיי ברחל בתך הנאקעטע: א ציעג! זאגט איהר נאר דאס!...

דיין קאָפ און אויף דיינע הענט און פיס, רבונו של עולם, זיסער פאָטער, הארציגער־נעטרייער!...

דאָס איבערינע האָט שוין שמעון־אלי נישט געהערט. ער האָט אָנגערופט דאָס היטעל און איז ארויס פון הויז אָנקוקען דאָס אומגליק, וואָס איהם האָט געטראָפען.

ארויסגעגאנגען אין דרויסען צו דער ציינ און דערזעהען דעם שענעם תכשיס, ווי ער שטעהט צוגעבונדען צום פלעקעל פון דער טהיר און מעלה־גרה'ט זיך קאָלטבלוטיג, איז ער געבליבען שטעהן אין דער הינהערפלעט, נישט געוואוסט, וואָס טהוט מען? וואוהין גהט מען? געשטאָנען, נעטראכט, נעטראכט, און א זאָג געטהאָן צו זיך אליין: „תמות נפשי עם פלשתים — עס וועט א רוח אין זייער טאטען'ס טאטען אריין, דעם מלמד מיט דער מלמד'קע! זיי האָבען נעפונען, מיט וועמען צו טרייבען קאָטאָ־וועס! איך וועל זיי געבען א קאָטאָוועס, וועט זיי זיין וויסט און פינסטער! דאָכט זיך, נאָר א נעבאכעל אָט דער מלמד, מישט זיך כלומרשט נישט אין נעשעפט, און צום סוף אזא מעשה! נישט אומזיסט האָבען די תלמידים נעהויקעט בשעת דער רבי האָט מיך ארויסגע'משלח'ט מיט דער ציינ און די רבי'צין האָט מיר צוגע־ווינשעוועט, זי זאָל זיך ביי מיר מעלקען און מעלקען... איך וועל זיי געבען א מעלקען! איך וועל ביי זיי ארויסמעלקען דאָס דם־התמצית פון די קאָזאָראָיעווקער כלי־קודש, טונעיאדצעס, קאָטאָ־וועסטרייבער!...

אזוי האָט זיך נעטראכט „שמעון־אלי שמע־קולנו" און האָט זיך גענאָזט נעהן צוריק קיין קאָזאָראָיעווקע מיט דער דעה, ער זאָל זיי אָפשפיעלען א וויוואט, ווי זיי זענען וועכטה!

נענאנגען פערביי דער דעמבענער קרעטשמע און דערזעהען דעם רענדאר אויף דער טהיר מיט'ן לולקעציבעלע אין די צייהן, האָט זיך אונזער שנייידער צעלאָכט נאָך פון דערווייטען.

— וואָס איז פאָר א שמחה אויף דיר, — פרענט איהם דאָדי — וואָס דו לאכסט אזוי?

געקוקט אויף די קינדער, ווי זיי זינגען און טאנצען, איז שמעון־אלי׳ס געווארען בריטער ווי לענגער. ער האָט זיך געטראכט: „קינדער נעבאך, זשעדנע א ביסעל מילך... נישקשה, איהר וועט שוין הייבט, אם ירצה השם, זיין זאט... אלע טאָג א גלעזעל מילך, און קאשע מיט מילך, און צו דער טיי מילך — א ציעג איז מאקי א געזונד אין די ביינער!... וואָם איז מיר אצינדערט פישעל בעל־טאקסע? איך הער איהם, ווי דעם קאטער! ער ווייל נישט געבען קיין פליישׂ, נאָר ביינער? לאָז ער זיך וואַרגען מיט די ביינער! וואָם דארף איך זיין פליישׂ, אז איך האָב, קיין עין־הרע, מילך?... אי, שבת? — אויף שבת קויפט מען פיש. וואו שטעהט דאָס, אז א איד מוז עסען פליישׂ? איך האָב אין ערניץ נישט געזעהען אזא דין!... אלע אידען זאלען מיך וועלען פאלגען, וואלטען זיי אלע געקויפט ציעגען; דעמאלט וואלט אונזער בעל־טאקסע שען אויסגעזעהען מיט׳ן בייכעל! עס וואלט שוין דעמאלט א רוח אין זיין טאטע׳ס טאטען אריין!"...

אזוי האָט זיך געטראכט „שמעון־אלי שמע־קולנו" און האָט צונויפגעלעגט די תפילין, און האָט זיך געוואשען, געמאכט המוציא און צוגעגרייט זיך צו דער מילכיגער סעודה. עפענט זיך די טהיר און עס קומט אריין ציפה־בוילה־רייזה מיט א לעדיג טעפעל, רויט ווי פייער, אין כעס מיט סכנת־נפשות, און א רענען פון קללות און חרמות האָט זיך אָנגעהויבען שיטען אויף שמעון־אלי׳ס קאָפ! נישט קיין קללות זענען דאָס נעווען — שטיינער זענען געפאלען פונ׳ם היטעל, פעך און שוועבעל האָט זיך געגאסען פון ציפה־בוילה־רייזה׳ס מויל:

— דעם טאטען דיינעם דעם שכור זאל עס ארויסווארפען, דיך ארייגווארפען! א שטיין, א בוין זאל פון דיר ווערען! כף־הקלע זאלסט דו נעהן! נעשאסען זאלסט דו ווערען פון א ביקס! העננען און טרינקען, ברענען און בראטען, שניידען און בראקען! נעה זעה, דו גולן, דו רוצח, דו משומד איינער, וואָם פאר א ציעג דו האָסט מיר געבראכט! א וויסטער, א פינסטערער חלום אויף

דאָס. א מציאה פון א גנב, כלעבען, קוים־קוים, אויסנעדונגען פֿאר זיעבענטהאלבען קאַרבען! וויפיעל, מיינסט דו, האָב איך נעדונגען, איידער איך האָב זי אויסנעדונגען? אז סך־הכל האָט זי נאָר נישט נעוואָלט פֿארקויפֿען קיין ציעג, קוים איינגעראַטן! א נאַנצע נאַכט געהאַקט האַלץ...

און ציפּה־בייַלה־רייזה האָט זיך נעטראַכט בשעת מעשה: „נחמה־ברכה — א מכה איהר א גרויסע! זי מיינט, אז נאָר זי איז א בעל־הבית'טע, נאָר זי האָט א ציעג, און וויטער קיינער נישט! איך האָב מורא, אז עס וועט איהר ארויס די אויגען, אז זי וועט דערזעהען, אז ציפּה־בייַלה־רייזה שמעון־אלי'ס ווייב האָט אויך א ציעג... און בלומע־זלאַטע? און חיה־מייטע? כלומרשט נאָר גוטע שוועסטער! עס זאָל זיי אָנגעהן חאַטש האַלב, וואָס זיי ווינשען מיר, רבונו של עולם!"... אזוי האָט זי זיך נעטראַכט און האָט אייגנעהייצט אין אויוועז, נענומען דערווייַלע צוגרייטען רעטשעני לאָקשען אויף אָנבייסען, און שמעון־אלי האָט אָנגעטאָן שלית ותפילין און האָט זיך אוועקגעשטעלט דאַוונען, און געשמאַק, מיט האַרץ — ער האָט שוין לאַנג נישט נעדאַוונט אזוי ווי אציינד! ער האָט נעוונגען די הלליוהם, נעמאַכט חזנ'ישע שטיק, צוגעקנאַקט מיט'ן פינגער און האָט אויפגעוועקט מיט'ן זינגען אלע קינדער. די קינדער זענען נעוואָהר געוואָרען פון דער מאַמען, אז דער טאַטע האָט נעבראַכט א ציעג, און מע קאָכט לאָקשען מיט מילך, איז נעוואָרען ששון ושמחה, און מען איז אראָפּגעשפּרונגען פון די בעטלעך אין איינע העמדלעך און מע האָט זיך נענומען פֿאר די הענטלעך, און מע האָט נעהאַפּט א טענצעל, בשעת מעשה צוגעזונגען א ליערעל, וואָס איז ביי זיי נאָר־וואָס בעשאַפען נעוואָרען:

א ציעג, א ציעג, א ציעגעלע!
דער טאַטע האָט נעבראַכט א ציעגעלע!
דאָס ציעגעלע וועט נעבען מי־לעך!
די מאַמע וועט קאָכען לאָק־שען!...

מיט, קיין עין־הרע, אַווי פיעל קינדער, חאָטש נעם ווארף זיך אריין, שונאי־ציון, מיט זיי אין טייך אריין!... אזעלכע, און כדומה אזעל־כע, מחשבות האָט נעבאָך ציפה־בייל־הייזה יענע נאכט איבער־געטראכט, און האָט אפילו נישט צוגעמאכט מיט קיין אויג; און אז עס האָט אויסגעקרעהט דער ערשטער האָהן אויף טאָג, האָט זי געחאפט אויף זיך דאָס קליידעל און איז ארויס אין דרויסען און האָט זיך געזעצט אויף דער שוועל ארויסקוקען אויף איהר מאן, טאָמער ווען גאָט רחמנות האָבען, ער וועט קומען... „א שלים־מזל נעהט אוועק!" — האָט זי זיך נעקלערט און זי האָט זיך צו־נעגרייט איהם אפשפיעלען א פריהמארגען, ווי ער איז ווערטה נעווען. נאָר אז זי האָט דערזעהען ביי איהם הינטען צוגעבונדען ביי׳ם נארטעל א ציעג, איז איהר באלד אפגענאנגען דאָס הארץ, און זי האָט זיך אנגערופען צו איהם מיט גוטען:

— וואָס אזוי לאנג, דו קאנאריקעל מיינס, מאנדעלבייגעלע? איך האָב דאָך נעמיינט, ביזט שוין חלילה אין דער ערד אריין, שענער תכשיט מיינער, אדער אזוי עפּים איין אומגליק נעטראפען, חס ושלום.

און שמעון־אלי האָט זיך צענארטעלט, אוועקגעשטעלט די ציעג אין הויז, און האָט אנגעהויבען שיטען מיט ווערטער, ווי פון א זאק; ער האָט איהר פערערדט די צייהן.

— הערסט דו, מיין ווייב, האָב איך דיר נעקויפט א ציעג — פון ציעגענלאנד; דאָס איז א ציעג אשר לא ציענונו אבותינו! ווי לאנג שמייסט מען זיי, די היגע בעל־הבית׳טעס, ווי לאנג זיי האָבען נאָך אזא ציעג נישט נעזעהען אין חלום אפילו! אז עסען עסט זי מכות, סך־הכל איין מאל אין טאָג א „פיל׳ע" פון קלייען, און דאָס איבריגע — א ביסעל שטרוי פונ׳ם דאָך פון בית־המדרש; און מילך גיט זי, קיין עין־הרע, ווי א קוה, מעלקט זיך צוויי מאל אין טאָג — איך האָב אליין געזעהען א פול מעלק־שעפעל, איך זאל אזוי זעהען ביי דיר אלדאָם גוטס! ס׳איז דען א ציעג? ס׳איז א מאמע, נישט קיין ציעג! אזוי זאנט זי, טעמע־גיטעל הייסט

לעבען נישט געזעהן אזוי פיעל קרינגלעך מיט מילך! אזוי פיעל ווארעטשקעס מיט קעז! און פוטער, פוטער גאנצע מאקרעטעס! היינט מאסלינקע, פידסמעטענע, זויערמילך מיט גאנצע שטיקער „קריהע", און פוטערגעבעקס עפּיס אהן א שיעור, פלעצלעך אזעלכע מילכיגע, געבאקען אויף פוטער און פון אויבען בעשאטען מיט זאמד־צוקער און מיט צימערינג. און דער ריח, דער ריח! עפּיס א מאדנער ריח, א בעקאנטער ריח, פע!... ער פיהלט, ווי עפּיס קריכט איהם אויפ'ן האלז צווישען קאלנער, און אונטער'ן אויהער, און אויפ'ן פנים, און עפּיס קיצעלט איהם און שטינקט איהם גלייך אין נאז אריין... ער טאפּט מיט די פינגער און טאפּט אן א וואנץ... ער עפענט אויף איין אויג, דאס אנדערע אויג, ער חאפּט א קוק אין פענסטער — אוי־וועה, א צרה, א שלאק, עס שאריעט אויף טאנ!...

— וואט טיבע יוצר המאורות! גוט געחאפּט א דרימעל! — מאכט שמעון־אלי צו זיך אליין און טהוט א רייב מיט די פלייצעס. ער וועקט־אויף דעם רענדאר, פליהט־ארויס אין הויף אריין, עפענט די שטאהל, נעמט די ציגע אויפ'ן גארטעל און לאזט זיך נעהן אהיים נעשווינד, פייל אויס'ן בויגען, ווי א מענש וואס האט מורא, ער זאל חלילה נישט פערשפעטיגען מי יודע וואס!...

קאפיטעל ו.

והאשה — און דאס וויב ציפה־בוילה־רייזה, אז זי האט געזעהן, אז דער מאן זוימט זיך אזוי לאנג, האט זי נאר נישט געקאנט פערשטעהן, וואס דאס איז. זי האט אנגעהויבען איבער־צוטראכטען, אפשר האט זיך חלילה נעטראפען איין אומגליק, גזלנים זענען אנגעפאלען אויף איהר מאן אין וועג, צוגענומען ביי איהם די עטליכע קערבלעך, איהם נעקויילעט און פערווארפען ערגיץ אין א גרוב, און זי איז געבליבען, חס ושלום, איין אייבינע עגונה

און האָט אויסגעזוכן ווי א מענש, וואָס איז פערטיעפט אין זעהר־זעהר טיעפע מחשבות. ער זאָל בשעת מעשה נישט געווען צו־פייפען מיט דער נאָז, אונטערחאַרחלען מיט'ן האלז און בלאָזען דורך די צייהן: טצ־טצ־טץ! — וואָלט קיינער אין דער וועלט נישט געזאָגט אויף איהם, אז ער שלאָפט. און חאָטש ער האָט נעדרימעלט, פון דעסטוועגען האָט דער מח ביי איהם געארבייט גאנץ געשמאק, און עס האָט זיך איהם ג'חלומ'ט, אז ער איז אין דערהיים ביי זיין וואַרשטיק. אויפ'ן טיש ליגט אויסגעשפרייט פאַר זיינע אויגען א מין מלבוש, וואָס ס'איז שווער צו טרעפען, וואָס דאָס איז. זאָל איך זאָגען, ס'איז א פאַר תחתונים — וואו איז דער קראָק? קיין סימן פון קראָק! זאָל איך זאָגען, ס'איז א לייבעל אועלכעס — פון וואַנען האָבען זיך געגומען אזעלכע לאַנגע ארבעל? אלא וואָס דען? מוז איך לערנען דעם פשט, אז ס'איז לא הא ולא הא, נישט קיין לייבעל און נישט קיין הויזען — וואָס זשע דען איז דאָס? עפּים מוז דאָך עס זיין!... שמעון־אלי קעהרט דאָס איבער אויף דער לינקער זייט — ס'איז נאָר א קאַ־פאָטע, און נאָך וואָסער א קאפאָטע! א שפאָגעל־נייע, א גלאָטע, איין אטלעסענע, ער האָט נאָך אויף זיין לעבען אזא קאפאָטע אונטער דער נאָדעל נישט געהאלטען! נאָר ס'איז נישט זיין עסק; ער נעמט־ארויס דאָס מעסערעל פון זשילעט־קעשענע און זוכט א נאָט און ווייל אָנהויבען טרענען די קאפאָטע. א גליק, וואָס סע בעווייזט זיך ציפה־בייל־ה־רייזה און הויבט איהם אָן שעלטען, בע־נראָבען אין דער ערד אריין.

— דעם בויך, די קישקעס זאָל מען דיר שוין טרענען, דו שלים־מזל אייגער, דו גרינע אוגערקע, דו שענע פאסאָלי מייגע! דאָס איז דאָך דיין קאפאָטע די שבת'דיגע, וואָס איך האָב דיר נעמאכט פון מיין גאלט, וואָס איך האָב אָנגעקליבען פון דער ציעג!...

און שמעון־אלי דערמאנט זיך, אז ער האָט א ציעג מיט נאָט'ס הילף, און עס קומט איהם צו א שטיק נעזונד! ער האָט אויף זיין

נאָמען וואָל נישט הייסען שמעון־אלי, אויב מע קאָן זיי נישט אוועקגעבען אלע „אויף סימביר"...

— הערט איהר, רב דאדי? — אזוי האָט ער אויסגעלאָזט זיין דרשה מיט א תורה, ווי זיין שטייגער איז: — בור כרה ויפרפרהו — עס וועט א רוח אין זייער פאָטער און מוטער אריין, די בעלי־טובות אונזערע מיין איך!... זיי ווייסען נאָר צאָפען בלוט, שינדען דעם ארעמאן, אראָפנעמען די הויט! פאר דריי קאָרבען צאָהל איך, הערט איהר, א פערטעלע א וואָך! נאָר נאָר נישט, איך בין נישט קיין „קופץ בהאָץ", ווי זאָגט איהר, לאָזען זיי איבערגעהן אויף אנדערע הענד! יבוא יונה — עס וועט קומען אויף זיי א צייט! נישקשה, זיי האָבען נאָך ביי גאָט קיין קוויטעל נישט ארויסגענומען! מיין ווייב זאָל לעבען, ציפה־בייל־רייזה הייסט דאָס, זאָגט מיר אפילו, אז איך בין א שלים־מזל'ניק, א לעמעשקע א צעקוועטשטע, וואָרום איך זאָל וועלען, האָב איך אויף זיי א בייטש... נאָר וואָר הערט א ווייב? עפּיס האָב איך דאָך אויך א שטיקעל דעה! ביי אונז אין דער הייליגער תורה שטעהט בפירוש: והוא ימשול בך — איהר ווייסט דעם פשט פון די דאָזיגע וועריטער? ס'איז דאָך צוקערזיס! הערט זיך איין אקאָרשט אין איטליכם וואָרט: והוא — און ער, דער מאן הייסט דאָס, ימשול — זאָל טהון טהאָן נעוועלטיגען!... נאָר וואָס דען? החילות לנפול נפול תפול — איהר האָט אָנגעהויבען ניסען, גיסט שוין אָן נאָך אביסעל בראָנפען, ככתוב, ווי אין פסוק שטעהט: אסקאקורדע, דבארי־באנטע...

וואָס ווייטער־ווייטער האָט ביי שמעון־אלי'ן די צונג אָנגע־הויבען זיך פלאָנטען, די אויגען קלעפען זיך, אזוי לאָנג און אזוי ברייט, ביז ער האָט זיך צוגעשפּאָרט צו דער וואָנד אויף א ווייל חאָפען א דרימעל, און דאָס קעפּעל האָט זיך איהם אָנגעבויגען א ביסעל אויף א זייט, די הענד האָט ער צונויפּגעלעגט אויפ'ן חארצען, צוגעהאלטען דאָס צאָפען־בערדעל מיט דריי פינגער,

עין־הרע, ווי זי מעלקט זיך, וואלט איהר א מיתה משונה איינגענומען דא אויפ'ן ארט!

— א מיתה משונה נעם שוין בעסער איין אליין! — רופט זיך אן צו איהם דאדי.

— אמן, גם אתם! — זאגט שמעון־אלי. — אויב איך בין יא ביי אייך אזא־נ־אנגעלענטער גאסט, נעמט זשע, זייט מוחל, רב דאדי, די ציענ. און באשטאט זי ערגיץ אין שטאהל, מע זאל זי חלילה נישט אוועק'לקח'ענען, און איך וועל דערווייל א דאוון טהון מעריב, מנחה האב איך נעחאפט אין וועג, און נאכדעם וועל־ען מיר מאכען „שהכל נהיה בדברו", און טאקי עפים צו־בייסען אויך, ככתוב, ווי אין דער מגילה שטעהט: אין קוצים בפרוצים — פאר'ן עסען געהט קיין מאנץ נישט. שטעהט אזוי געשריבען אין דער מגילה, ציניין?

— וואס איז שייך? — מאכט דאדי. — מסתמא אז דו זאגסט, סע שטעהט — שטעהט דאס; דערויף ביזט דו דאך עפים א איד פון תורה.

אפגעדאוועט מעריב און אויסגעשפיגען צו „עלינו", רופט זיך אן דער שניידער צום רעגדאר:

— אז דער צער פון טראגען איז יא אזוי גרויס, איז העלפענט־נא מן האדום האדום הזה — ניסט אן, זייט מוחל, פון יענעם גרינעם פלעשעל, און לאמיר נעמען צו קאפעלעך שפירעט, און לאמיר זיין געזונט. געזונט דאס איז ראשית חכמה, ווי מיר זאגען אלע טאג אין דאוונען: השכיבנו לשלום...

נענומען א ביסעל בראנפען און פערביסען, האט זיך אונזער שניידער צערעדט פאר פייער און פאר וואסער, מכח זלאדייעווקע, מכח קהל, שוהלזאכען, צעך, שניידעריי, שער און אייזען אונזער פאלק עמך, בשעת מעשה נעמאכט א תל פון זלאדייעווקער גבאים מיט די נגידים, מיט זייערע „פאראדסעם", געשוואגען, אז זיין

און שמעון־אלי האָט אָפּגעהאָפּט די שמונה־עשרה נאָר בקיצור, זיך אָפּגעקלאָפּט תחנון, און איז אריין צו דאָדי רענדאָר מיט א שמחה:

— א גוטען אָוונד אייך, מיין ליעבער קרוב רב דאָדי, איך קאָן אייך אָנזאָגען א בשורה, מזל טוב, עס לבן גרתי — איך האָב שוין איינגעהאָנדעלט א ציעג, אָבער א ציעג פון ציעגענלאָנד, א ציעג אשר לא ציעגונו אבותינו! איהר מעגט זי אָנקוקען און זאָגען אייער מבינות — איהר זענט דאָך עפּיס יא א יודע־ספר! אנו, טרעפּט, כמה לקו במצרים — וויפיעל האָב איך באַ־דאַרפט משלם זיין?

דאָדי האָט זיך גענומען מיט דער האַנד ביי'ם קאָזעראָק, זיך פערשטעלט פון דער זון, וואָס האָט געהאַלטען ביי אונטערגעהן מיט א גאַלדענעם פּאַס אין עק הימעל, און האָט בעטראַכט די ציעג, ווי א גרויסער מבין, און האָט זי אָפּגעשאַצט פונקט צוויי מאָל אזוי פיעל, וויפיעל דער שנייידער האָט בעצאָהלט. דערפון איז שמעון־אלי געווארען אזוי אויפגעלעגט, אז ער האָט דערלאַנגט דעם רענדאָר א זעץ אין פּלייצע:

— רב דאָדי סערדצע! געזונט זאָלט איהר מיר זיין, צדקת כדברי־ך — איהר האָט היינטיגס מאָל דוקא נישט געטראָפּען. אזוי פיעל גליקליכע יאָהר אונז ביידען!

דאָדי דער רענדאָר האָט אויפגעשטעלט א פּאָר ליפּען און געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ אָהן ווערטער: מפּו־פּו־פּו! ווי איינער רעדט: „א מציאה! א מציאה פון א גנב!"

און שמעון־אלי האָט איינגעבויגען דאָס קעפּעל אויף א זייט, זיך א חאַפּ געטהאָן מיט'ן מיטעלסטען אויסגעבויגענעם פינגער ביי'ם זשילעט, גלייך ווי ער וואָלט בעראַרפט ארויסחאַפּען פון דאָרט א נאָדעל און אריינזעצען אין איהר אין דער גיך א פּאָדעם.

— נו, רב דאָדי? וואָס וועט איהר עפּיס זאָגען, עמך? פּאַרשטעהען מיר אייך עסק? הא? איהר זאָלט נאָך זעהן, סיין

אויך אמאל, נישט היינט געדאכט, נעווען א פריי פוניעלע, א בחור כהלכה — א פיינער, א יונג מיט א קאמזויל און מיט סקריפ־קעס, טשאקענדיג און קנאקענדיג; וואם איז מיר אפגענאנגען? קאפוועהטיג? האט גאט געזאגט: לך לך מארצך — קריך, שמעון־אלי, אין זאק אריין! האב חתונה פאר ציפה־בייל־הרייזה'ן! האב קינדער! ווער פארשווארצט אויף דייגע יאהר און טעג! כי לכך נוצרת — דערויף ביזט דו א שניידער!...

אזוי האט שמעון־אלי געטאנה'ט צו דער ציעג און איז נע־גאנגען געשווינד, כמעט געלאפען. א ווארעם ווינטעל האט איהם צעבלאזען די פאלעס פון דער גלאטעטער קאפאטע און האט פער'ננבה'ט זיך איהם אונטער די פאות און א גלעט געטהאן איהם ביי'ם בערדעל, צוגעטראגען איהם צו דער נאז א נעשמאקען ריח פון מיענטע, פון ראמאשקעס און פון אנדערע פעלדבלומען און קרייטער, וואם האבען א ריח פון בשמים, און וואם זיין נאז איז צו זיי כלל נישט געווהנט געווארען; און פאר גרוים התפעלות האט ער אנגעהויבען צו דאוונען מנחה, זאגען „פטום־הקטורת", אויסרעכענען אלע גוטע זאכען: „הצרי והצפורן, החלבנה והלבונה", און אלע איבעריגע געווירצען, גאנץ פיין, מיט זעהר א שענעם ניגון, און ער האט פערקאטשעט זיך „אפשטעפען" א מנחה, אויפ'ן חזנ'ישען שטייגער, גאר אויף איין אנדער אופן! פלוצים... פון וואנען נעמט זיך דער שטן מקטרג, דער יצר־הרע, און רוימט איהם איין א סוד אין אויהער אריין:

— הער נאר אויס, שמעון־אלי, דו יאלד איינער! וואם האסט דו זיך דא אזוי צעזונגען אויפ'ן ניכטערען הארצען? שוין באלד נאכט, און דו האסט נאך אין דיין מויל נישט געהאט, א חוץ צוויי גלעזלעך בראנפען! היינט האסט דו דאך עפים געגעבען דיין קרוב דאם היילינג וואלט, אז צוריקוועגס, אם ירצה השם, מיט דער ציעג, וועסט דו זיך אפשטעלען ביי איהם עפים צו־ביסען! געזאגט א וואלט — איז פערפאלען. א מויל איז נישט קיין חאלוווע!

נישט ערנער — בעסער האָט קיין שיעור נישט, און זי זאָל זיך ביי אייך האַלטען און האַלטען, מעלקען און מעלקען, נישט אויפהערען זיך מעלקען!...

— אָמן, גם אתם! — מאכט דער שניידער און וויל זיך לאָזען געהן צו דער טהיר, וויל די ציעג נישט געהן, דרעהט מיט די הערנער, שפּארט זיך איין מיט די הינטערשטע פיסלעך און מאכט אויף א הילכיג קול'בעל און ציקעלט זיך, וויי א יונג חזנ־רעל, וואָס נעהט דעם ערשטען מאָל צום עמוד: מ ה ה ה ה פּשעי! ו מ ה ה ה ה חטאתי!... וויי אייגער רעדט: וואוהין שלעפּט איהר מיך?...

דעמאָלט איז שוין אויפגעשטאנען רב חיים־חנה דער קלוגער מיט זיין כבוד, און מיט'ן קאנטשיק אונטערגעהאַלפען ארויספיהרען די ציעג פון שטוב. און די חברה תלמידים האָבען זי אונטערגעטריבען:

— היי, קאָזע! קאָזע! פּאשאָל, קאָזע!...

און דער שניידער איז אוועק אין זיין וועג אריין.

קאפּיטעל ה.

ו ת מ א ן — און זי האָט נישט געוואָלט, די ציעג חייסט דאָס, נעהן מיט'ן שניידער קיין זלאָדייעווקע, בשום אופן ואופן! זי האָט זיך נעריסען צוריק אהיים מיט אלע כחות! עס האָט איהר אָבער נאָר נישט געהאָלפען. שמעון־אלי האָט זי געשלעפּט פּאר'ן גאָרטעל און האָט איהר געגעבען צו פערשטעהן, אז ס'איז ארויסגעוואָרפען איהר דרעהען זיך און איהר בריקען זיך און איהר מעקען, וואָס זי מעקעט. ער האָט צו איהר אזוי געזאָגט:

— עס שטעהט ביי אונז: ב ע ל כ ר ח ך א ת ה ח י — איבער נויט שלעפּסט דו אויף זיך דעם גלות, מעגסט יא וועלען נישט וועלען — מע פרעגט ביי דיר קיין עצות נישט. איך בין

שלשה דברים, א ווארט און צוויי און א מאריטש, ווי אין מחזור שטעהט געשריבען: מחספס מפצפצים — איז דער פשט...

— וואס טוינ מיר צייער פשט? איהר זאגט מיר בעסער, וואס ניט איהר מיר פאר דער ציעג? — מאכט טעמע־גיטעל שטיל־ערהייד, בויגט זיך איין, ווי א קעצעלע, און טהוט א וויש די ליפען הין און צוריק.

— א משל כחרס הנשבר! — זאגט שמעון־אלי אויך שטיל־ערהייד. — וואס הייסט, איך זאל זאגען? וואס בין איך פאר א זאגער וואס? איך זעה, אז ס'איז אל תקשו לבבכם — ארויסגעווארפען מיין טרחה; איך וועל בעי אייך, אפנים, היינט קיין ציעג נישט קויפען! האט קיין פאראיבעל נישט, וואס איך האב אייך דעקוטשעט!...

און שמעון־אלי דרעהט זיך אוים מיט'ן פנים צו דער טהיר און האלט כלומר'שט בעי אוועקגעהן.

— זעהט נאר זעהט! — מאכט טעמע־גיטעל און טהוט איהם א נעם בעי'ם ארבעל. — וואס האט איהר אזוי קיין צייט נישט, דער טייך ברענט? ממה־נפשך, עפעס האט איהר דאך אנגעהויבען רעדען מכח א ציעג...

בקיצור, די מלמד'קע האט געזאגט א י ה ר מקח, דער שניי־דער האט געזאגט ז י י ן מקח; זי האט ארויפגעווארפען, ער האט ארויפגעווארפען, א רענדעל ארויף, א רענדעל ארויף — מע האט זיך אויסגעגליכט. שמעון־אלי האט אויסגעצעהלט די ממתקים, געזומען די ציעג אויפ'ן גארטעל, טעמע־גיטעל האט בעשפיגען דאס געלד, וואס זי האט געלייזט פאר דער ציעג, צוגע־ווינשעוועט דעם שניידער, ס'זאל זיין מיט מזל־ברכה, בשעת מעשה עפעס געשעפטשעט שטיל־ערהייד און געקוקט אלע מאל אויפ'ן געלד און אויף דער ציעג און האט ארויסבעגליים דעם שניידער מיט א סך ברכות:

— גהעט נעזונט, און זייט געזונט, און פארנוצט געזונט, און לאז נאט גבעהן, זי זאל זיין אזוי ווי זי איז געווען ביז אהער,

— הערסט דו! — שלאָנט איהר איבער דער שנייידער אין מיטען. — אָט דערפאר ווייל איך דאָך זי קויפען, וואָס זי איז א ציגע, נישט קיין פיפערנאָטער! דאָס היימסט, איך וואָלט קיין ציגע נאָר נישט געקויפט, איך באַדאַרף זי אויף נייען און נייענציג כפּרות, נאָר אזוי ווי מיין ווייב זאָל לעבען, ציפּה־בריילה־רייזה היימסט דאָס, האָסט זיך איינגעשפּארט איין מאָל פּאר אלע מאָל: הכצעק...

— הערסט דו! אָט דאָס זאָג איך דאָך! — פּאלט איהם אריין טעמע־ניטעל אין די רער אריין און הויבט אָן וויעדער א מאָל אויסרעכענען די מעלות פון איהר ציגע. לאָזט זי נישט דער שנייידער און שלאָנט איהר איבער אין מיטען, און אזוי שלאָנען זיי איבער איינס דאָס אנדערע אזוי לאַנג, ביז זייערע טענות ניסען זיך צונויף אינאיינעם, און עס קומט־אויס א מישמאש, א קאשע מיט באַרשטש און מיט לאָקשען: „א ציגע? א מאמע, נישט קיין ציגע... איך וואָלט קיין ציגע נישט געקויפט... א „פּילע" פון קלייען... זי האָט זיך איינגעשפּארט איין מאָל פּאר אלע מאָל: הכצעקתה... נעלט איז קיילעכיג... אָהן עין־הרע, איהר גרינג מעלקען זיך... ציפּה־בריילה־רייזה היימסט דאָס... זי עסט דען עפּים... איין מאָל פּאר אלע מאָל: הכצעקתה... דאָס איבערינע — שטרוי פּונ'ם דאָך פון בית־המדרש... א וויב באַדאַרף מען פּאָלגען... א ציגע? א מאמע, נישט קיין ציגע!"...

— טאָמער וואָלט שוין געווען געגונג אייך צו ציגענען, טא־מער? — שלאָגט זיי איבער חיים־חנה דער קלוגער אין מיטען און דרעהט זיך אוים מיט'ן פּנים צום וויב. — האָסט דו געהערט א ביסעל? מע האלט אין מיטען איין ענין האלט מען, מכח „נזיקין", און זיי: ציגע־ציגע! ציגע־ציגע! ממה־נפשך, אדער פּארקויף זיי די ציגע, אדער פּארקויף זיי נישט די ציגע. ציגע־ציגע! ציגע־ציגע! סע ציגעט מיר שוין אין קאָפּ ציגעט מיר!

— גערעכט! — רופט זיך אָן שמעון־אלי. — וואו תורה, דאָרט איז חכמה! ממה־נפשך, וואָס באַדאַרף מען דאָ לאַנג רערען? לי הכסף ולי הזהב — מיין געלט, אייער סחורה. זאָגט

נעלט נעהט אוועק און א ציעג בלייבט א ציעג, ובפרט נאָך אזא ציעג! ס'איז דען א ציעג? א מאמע, זאָג איך אייך, נישט קיין ציעג! קיין עין־הרע, איהר גרינג מעלקען זיך! איהר מילך־נעבען! היינט איהר עסען, וואָס זי עסט! זי עסט דען עפּים? איין מאָל א טאָג א „פּילע" פון קלייען, און דאָס איבערינע שטרוי פונ'ם דאָך פון בית־המדרש... נאָר נאָר נישט, אויב מע זאָל מיר באַצאָהלען א רעכטען מקח, בין איך מיך מיישב: נעלט איז, ווי זאָגט איהר, א יצר־הרע, פּאַר נעלט קאָן איך קויפען איין אַנדער ציעג, חאָטש אזא ציעג ווי מיין ציעג איז שווער צו קרינגען. ס'איז דען א ציעג? א מאמע, נישט קיין ציעג... נאָר שא! וואָס טויג ווערטער? אָט פיהר איך אייך אריין די ציעג, וועט איהר זעהן!...

און טעמע־ניטעל לויפט־אוועק, פיהרט־אריין די ציעג און ווייזט א פול קרינגל מיט מילך, וואָס זי האָט ערשט היינט אָנגעמאָלקען.

דערזעהען מילך, חאָט זיך דער שניידער אוש אָנגעהויבען בעלעקען, און רופט זיך אָן:

— זאָגט זשע מיר, מיין ליעבע אידינע, מה יקר? דאָס הייסט, כמה מעלות טובות — וויפיעל קאָנט איהר זיך הייסען אָנמעסטען פּאַר אייער ציעג, אשטיגער? מחמת ווי באַלד נישט אין גלייכען נעלט, וועל איך נישט קויפען. ווייסט איהר, פּאַר וואָס? ווייל, ערשטענס, באַדאַרף איך זי אויף כ־כּפּרות, נאָר אזוי ווי מיין ווייב זאָל לעבען, ציפּה־ביילה־רייזה הייסט דאָס, חאָט זיך אייננעשפּארט אין מאָל פּאַר אלע מאָל: הכצעק...

— וואָס איז שויך וויפיעל? — האָקט איהם איבער מעמע־ניטעל אין מיטען דעם „הכצעקתה" און מחוט א וויש דאָס נעזעל. — זאָגט איהר אייער מקח, לאָמיר חאַרכען! דאָס קאָן איך אייך זאָגען: הערט איהר? אז וויפיעל איהר וועט באַצאָהלען, האָנ־דעלט איהר א מציאה! ווייסט איהר, פּאַר וואָס? וואָרום אז איהר קויפט אוועק ביי מיר די ציעג, האָט איהר א ציעג...

זיך צונעהאפט צום עסענווארג, אין מע האט געזונגען אויף א קול:
„חייבא רבא — האט רבא געפסק'ענט, אז
זי דארף באצאהלען פאר'ן עסענווארג
און פאר'ן פעסעל דעם גאנצען היזק"...

שמעון־אלי שמע־קולנו האט ארויסגעזעהען, אז מיט'ן מלמד האט ער נישט וואס צו רעדען, האט ער זיך נענומען צו דער מלמד'קע, און בשעת דער מלמד האט אן געלעהרענט מיט זיינע תלמידים מכח דער ציעג פון דער גמרא, האט שמעון־אלי דער שניידער געהאלטען א שמועס מיט טעמע־ניטעל די מלמד'קע מכח איהר ציעג.

— איך בין, ווי איהר זעהט מיך, א איר א בעל־מלאכה. — האט צו איהר געזאגט שמעון־אלי דער שניידער. — אפשר האט איהר געהארכט פון מיר — איך בין שמעון־אלי חייט מק"ק זלא־דייעווקע, חברה־מאן אין צעך און גבאי אין שניידערשען שוהלכען. חאטש איך דארף דאס אויף כפרות! לא מעוקצך ולא מדוקצך — איך בין אייך מוחל, זאג איך, די פעטש, איך ווייל נישט קיין כבוד!... געקומען בין איך, הייסט דאס, צו אייך טאקי מכח אייניער פון אייערע ציענגען, דאס הייסט, איך וואלט קיין ציעג נישט נעקויפט, נאר אזוי ווי מיין ווייב זאל לעבען, ציפה־בוילה־רייזה הייסט דאס, האט זיך איינגעשפארט: הכצעקתה — איין מאל פאר אלע מאל א ציעג! און א ווייב, זאגט איהר דאך, באדארף מען פאלגען, ס'איז א בפירוש'ע גמרא...

טעמע־ניטעל, א קליין ווייבעלע מיט א נעזעל ווי א פאסאלי, וואס זי מהוט דאס אלע מאל א וויש מיט צוויי פינגער, האט איהם אויסגעהערט א ביסעל, און באלד איבערגעשלאגען אין מיטען:

— זענט איהר געקומען, הייסט דאס, צו מיר אפהאנדלען ביי מיר איינע פון מיינע ציענגען? וועל איך אייך זאגען אזוי, מיין ליעבער איד: ערשטענס, האלט איך נישט ביי פארקויפען קיין ציעג, וואהרום, לאמיר זיך נישט נארען, צו וואס זאל איך דאס מהען? צוליעב גאלט? וואס איז גאלט? גאלט איז קיילעכיג!

תלמידים! איהר האלט מיט זיי, הער איך, סאמע ביי אזא ענין, וואס איך אליין טאקי האב מיך מטריח געווען אהער צו אייער זונתי מרת טעמע־ניטעל, מכח א ציעג הייסט דאס; דהיינו, איך וואלט קיין ציעג נישט געקויפט, נאר מיין ווייב זאל לעבען, ציפה־ביילה־רייזה הייסט דאס, האט זיך איינגעשפארט, איין מאל פאר אלע מאל: הכצקעתה — זי ווייל א ציעג! און א ווייב, זאגט איהר דאך, באדארף מען פאלגען, ס'איז דאך א בפירוש'ע גמרא: אסקאקורדע, דבארבאנטע, דפארשמאכטע, דקארנאסע... וואס קוקט איהר מיך אן? אל תסתכל בנלעזעל אלא בפלעשעל — קוקט נישט דערויף, וואס איך בין א איר א בעל־מלאכה; יניע כפיך אשריך! מסתמא האט איהר געהאנדלט פון מיר, איך בין שמעון־אלי חייט מק"ק זלאדיייעווקע, חברה־מאן אין צעך און גבאי אין שוהלבען, חאטש איך דארף עס אויף כפרות, לא מעוקצך ולא מדוקצך — איך בין אייך מוחל, זאג איך צו זיי, דעם כבוד און איך ווייל נישט קיין פעטש! זאגען זיי: בלאטע! אז צעך טהום אפ, איז פארפאלען; שמלך לך קצין תהיה לנו — פעטש זאלסט דו חאפען און גבאי זאלסט דו זיין!... איך האב מיך א ביסעל פארדראט און שיער נישט פארגעסען אייך אפגענבען שלום. שלום עליכם אייך, רבי! שלום עליכם אייך, קינדער, צאן־קדשים, שקצים ורמשים, קונדיסים, עכברושים! סע זאל זיך אייך אזוי ווועלען טאנצען, ווי איהר ווילט לערנען — איא, איך האב נעטראפען?...

דערהערט אזעלכע דבורים, האבען חברה תלמידים אנגעהויבען קניפען איינס דאס אנדערע אונטער'ן טיש און שיסען מיט די נעזער. זיי זענען דוקא נעווען העכסט צופריעדען מיט'ן גאסט; זיי וואלטען זיך מחיה נעווען, אז גאט זאל זיי צושיקען אפט אזעלכע נעסט. נאר חיים־חנה דער קלוגער איז נישט נעווען צופריעדען; ער האט פיינט נעהאט, מע זאל איהם איבערשלאגען אין מיטען. האט ער אריינגערופען זיין ווייב טעמע־ניטעל און האט זיך אומ־נעקעהרט צוריק מיט זיינע תלמידים צו דער ציעג, וואס זי האט

— נעחיי באודע פיוועז! א שא מאבי זא קורקע?*

אט נאך צוויי שפאן איז דער שולהויף, וואו אלטע וויבער זיצען איבער מולטערלעך און פערקויפען בארלעך, סעמעטשקעס און בעבלעך, וואו מלמדים קנעלען, קינדער שרייען און ציענען, ציענען אהן א שיעור, שפרינגען, שלעפען שטרוי פון די דעכער, אדער זיי זיצען איוף דער ערד מיט די אויסגענלעטע בערדלעך, וואטמען זיך אקענען דער זון און מעלה־גרה'ן. און אט איז שוין די באד מיט די שוואטצע פערויכערטע וועגה. אט איז דער טייך, וואס אויבען איז ער בערעקט מיט גרינס, ווי מיט א סכך, פול מיט פיאווקעס און מיט זשאבעס, וואס קוואקען. דער טייך שיינט אקענען דער זון, בלישטשעט ווי מיט דימענטען און שטינקט מיט סכנת־נפשות... און דארט, אויף יענער זייט טייך, איז נישטא גארנישט, א חוץ ערד און הימעל — אוים קאזאדאיעווקע!

אז דער שנײדער איז אריינגעקומען צו רב חיים־חנה דעם קלוגען, האט ער איהם געטראפען ביי דער ארבייט, וואו ער איז געזעסען מיט'ן גרויסען טלית־קטן און מיט דער שפיצעכיגער יאר־מעלקע איבער דער גמרא און געלעהרענט מיט די תלמידים מיט א ניגון אויף קולי־קולות די גמרא בבא־קמא: ההוא ברחא — די דאזיגע ציעג, וואס זי האט דערזעהען א מין עסענווארג פון אויבען אויפ'ן פע־סעל, האט זיך די ציעג צוגעחאפט צום עסענווארג"...

— צפרא טבא למאריה דחיטה דקופא דמחטא! — רופט זיך אן שמעון־אלי שמע־קולנו אויף תרגום־לשון און זעצט דאס באלד איבער אויף פראסט אידיש: א גוטער מארגען זאל זיך אריינחאפען, רבי, צו אייך און צו אייערע

---

* — הער נאר, וואס ווילסט דו פאר דער חותן?
— וואסער חותן? ס'איז ניט קיין חותן, ס'איז א חאהן!
— לאז זיין א חאהן! וואס ווילסט דו פאר דער חותן?

— פֿאַרגעס זשע ניט, — מאַכט צו איהם דער רעגדאַר — אם ירצה השם, צוריקוועגס, אז גאָט וועט שענקען דאָס לעבען, למען השם, זיך אָפּשטעלען ביי מיר.

— אם ירצה השם, אם ירצה השם, בלי נדר ומסקנא! — זאָגט שמעון־אלי. — אודאי, ווי דען איז אַנדערש? מען איז דאָך נישט מעהר ווי א „בשר־ודאָם". ווי זאָגט איהר: „אָדם א מענטש, צפור א פויגעל, קאַטשקע רוק זיך"... איהר גרייט נאָר צו, רב דאָדי, א רעכט ביסעל משקה מיט פֿאַרבייסען, דאָס הייסט מאַהריטש, ווי אונז שטעהט אָן — אונזער פּאָלק שער און אייזען עמך!

קאַפּיטעל ד.

ויצא שמעון־אלי׳הו מדעמבינע — און „שמעון־אלי שמע־קולנו" איז ארויסגענאַנגען פון דער דעמבענער קרעטשמע בגילופין, נאַנץ פרייליך, ויבוא — און ער איז נע־קומען בשלום, געזונדערהייט, קיין קאָזאַדאַיעווקע. און אז ער איז נעקומען קיין קאָזאַדאַיעווקע, האָט ער זיך אָנגעהויבען צו פרעגען, וואו זיצט דאָ ערגיץ רב חיים־חנה דער קלוגער, וואָס האָט א ווייב טעמע־גיטעל די שטילשוויגענדיגע מיט צוויי מעלקענדיגע ציענען? נאָר לאַנג נאָכפרעגען זיך האָט ער נישט בעדארפט, ווארום דאָס שטעדטעל קאָזאַדאַיעווקע איז נישט אזא כרך פון די כרכי הים, וואָס מע זאָל דאַרטען קאָנען, חלילה, פערבלאָנזעט ווערען. דאָס נאַנצע שטעדטעל ליגט פאַר די אויגען, ווי אויף א טעלער: אָט זענען די יאַטקעס מיט די קצבים, מיט די העקערס און מיט די יאַטקע־הינד; אָט איז דער מארק, וואו וויבער דרעהען זיך ארום אין זאָקען פון איין גוי׳ע צו דער אנדערער, טאָפּען אלע איין האָהן:

— טשועש, טשועש! א שאַ טאָבי זא קורקע?

— יאָקא קורקא? צע פיוועז, א נע קורקא!

בעווייזט זיך מיר היינט צו פּיעל אַרויס מיט דיין תורה! וועסט שוין ביי מיר האָבען א ציעג, וועסט זיך קראַצען!"... און שמעון־אלי האָט זיך געהייסען אַנגיסען נאָך א מאָל פון יענעם ביטערען טראָפּען, וואָס איז א רפואה צו אַלע צרות.

פון אמת קאָן מען נישט אַוועקגעהן: שמעון־אלי האָט ליעב געהאַט א ביסעל בראָנפען, נאָר קיין שכור איז ער נישט געווען — חס וחלילה! וועו האָט ער דען געהאַט אויף א טרונק בראָנפען?... איין חסרון האָט ער נאָר געהאַט, וואָס קוים האָט ער געגומען א ביסעל בראָנפען, אזוי האָט ער באַלד געמוזט נעמען נאָך איין ביסעל, און פון אזעלכע צוויי ביסלעך פלעגט ער שוין ווערען מבוסט'דיג־פּריילעך, די בעקלעך רויטלעך, די אויגעלעך מיט א גלאַנץ, און די צונג — די צונג האָט זיך ביי איהם אויפגעבונדען און נעקלונגען אַהן איין אויפהער.

— אקעגען דעם, וואָס איהר זאָגט „צעך", — מאכט שמעון־אלי — „צעך", שער און אייזען. אונזער פּאָלק עמך האָט אין זיך א מעלה, וואָס איטליכער האָט ליעב כבוד, און כבוד איז דאָך, זאָגט איהר, לעבער... א ליאַדע שוסטערעל וואָלט א בעלן געווען זיין גבאי־ראשון חאָטש איבער א פּאָמעניצע... זאָג איך צו זיי: ברידערלעך, קטנתי מכל החסדים — איך דאַרף עס אויף כפּרות, קלויבט אייך אוים א שוסטער פּאר א גבאי: לא מעוקצך ולא מדוקצך — איך בין אייך מוהל דעם כבוד, איך וויל נישט קיין פּעטש!... זאָגען זיי: בלאָטע! אז צעך טהוט אָפּ, איז פּארפּאַלען!... זאָג איך: עס קומט אוים ווי אין פּסוק שטעהט: שמלך לך קצין תהיה לנו — פּעטש זאָלסט דו חאָפּען און גבאי זאָלסט דו זיין... נאָר שא, איך האָב מיך א ביסעל פּארדעט, און האָב נאָר פּארגעסען, אז איך האָב אויף זיך א ציעג. עוד היום גדול — דער טאָג שטעהט נישט! א גוטען טאָג, רב דאַרי, חזק, חזק ונתחזק — זייט מיר נעיונד און שטארק און מאכט ווארעניקעם!

— אויב אזוי, — מאכט דאדי — זאג זשע מיר, סערדצע, וואוהין שפאנט א איד?

— א איד שפאנט — זאגט שמעון־אלי און מאכט נאך א כוסה — קיין קאזאקאיעווסקע שפאנט ער, האנדלען ציעגען, ככתוב, ווי אין פסוק שטעהט געשריבען: עזים תעשה לך — ציעגען זאלסט דו קויפען...

— ציעגען? — פרעגט איהם דאדי פער'חידוש'ס. — ווי קומט א איד א שניידער האנדלען מיט ציעגען?

— עס רעדט זיך אזוי „ציעגען"! — מאכט שמעון־אלי. — מיינען מיין איך א ציעג, טאמער וועט מיר גאט צושיקען, הייסט דאס, א ציעג א רעכטע. נישט טייער. דאס הייסט, איך וואלט קיין ציעג נישט געקויפט; נאר מיין ווייב זאל לעבען, ציפה־ביילה־רייזה הייסט דאס, איהר קענט דאך זי, אז זי שפארט זיך אין! זי האט זיך פאר'עקשנ'ט אין מאל פאר אלע מאל: ה כ צ ע ק ת ה — זי ווייל א ציעג! און א ווייב, זאגט איהר דאך, באדארף מען פאלגען, דאס איז דאך א בפירוש'ער „מדרש־פליאה", הא? איהר געדענקט דעם „מדרש־פליאה"?

— אין די זאכען — זאגט דאדי — ווייסט דו שוין בעסער פון מיר; דו ווייסט דאך, אז איך בין מיט... מיט... מדרש א קנאפער מחותן!... איך פארשטעה נישט, מיין טייערער קרוב, נאר אין זאך: ווי קומסט דו זיין א מבין אויף ציעגען?

— וואט טיבע יוצר המאורות! — זאגט שמעון־אלי שוין מיט פערדראס. — ווי קומט א רעגדאר זיין א מבין אויף א סדיל־קיווער סליחה? פון דעסטוועגען קומט פסח צום סדר, קלאפט איהר מיט נאט'ס הילף דעם ריינעם „ברכי־נפשי" און זאגט „זה כפרתי זה חליפתי", ווי עס נעהער צו זיין... וואס? אפשר נישט אזוי?...

דאדי דער רעגדאר האט פערשטאנען דעם שטאך; ער האט פערביסען א ליפ און האט זיך נעטראכט: „ווארט, ווארט, דו שניידערוק, דו פאלגע! ביזט מיר עפיס היינט צו גייציג, און דו

— עט, מה אנו מה חיינו — וואס זאלען מיר מאכען? — האט איהם דער שניידער געענטפערט מיט א פסוק, ווי זיין שטייגער איז. — מי ברעש ומי במגפה — אמאל אזוי, אמאל אזוי, אבי מען איז געזונט, ככתוב, ווי אין פסוק שטעהט געשריבען: אסקאקורדע, דבארבאנטע, דפארשמאכטע, דקארנאסע... וואס מאכט איהר עפים, מיין טייערער קרוב? וואס הערט זיך עפים ביי אייך אין דארף? זכרנו את הדגה — איך געדענק נאך אייערע וואר־ענייקעס פון פאראיאהרען מיט'ן ביסעל משקה, דאס איז דאך ביי אייך דער עיקר. אריינקוקען אין א ספר האט איהר דאך פיינט. למה רגשו גויים — וואס טויג אייך א אידיש וואורט! ע, רב דארי, רב דארי! וועז דער מאטע אייערער, דער פעטער גדליה־וואלף עליו השלום, זאל איצטער אויפשטעהן און א קוק טהון אויף זיין דארייקען, ווי ער זיצט זאס א ביסעל אין דארף צווישען אלע גויים, להבדיל, וואלט ער נאך א מאל איבעראנייס געשטארבען. אי, האט איהר נעהאט א טאטען, רב דארי! געווען א כשר'ער איד, לאז ער מיר מוחל זיין: ער פלעגט טרינקען פון א פינסטערער כלי... הקיצור, אין לך אדם שאין לו פעקעל — פון וואס מע זאל נישט רעדען — אויפ'ן טוידט מוז מען ארויף... גיט שוין אהער א ביסעל בראנפען, ווי דער תנא רב פינפאם זאגט: קאפאטע במשכנתא שוויינקייך בגרוגם — פארזעץ די קאפאטע און נעם א ביסעל בראנפען"...

— שוין? דו האסט שוין אנגעהויבען מיט דיין לאקשען־קוילעטש? — מאכט דארי און טראגט איהם אונטער א ביסעל בראנפען. — דו זאנ בעסער, שמעון־אלי, וואוהין פאהרט דאס א איד?

— א איד פאהרט נישט, — זאגט שמעון־אלי און מאכט א כוסה — א איד געהט צו פוס. ווי מיר זאגען אין הלל: רגליהם ולא יהלכו — האסט פים, ביזט דו נישט קראנק צו שפאנען"...

וויל דער בעל־הבית פון דער קרעטשמע, דאָרי דער רענדאר, איז זעהר א ליעבליכער פּאַרשוין און א גרויסער מכנים־אורח, דאָס הייסט, פּאַר נעלד האָט איהר נעקאָנט קריגען דאָרטען תמיד א רעכט גלעזעל משקה מיט די שענסטע פּארבייסענס; און א טייל זאָגען, אז ס'איז דערפּאַר, וויל דאָדי איז נעווען פון יענער חברה, וואָס מע רופט זיי „טרעפּערס", אָדער „נביאים", וואָס אליין האָנדלען זיי נישט מיט קיין גנבות, נאָר זיי קעהרען זיך אָן מיט אלע בעריהמטע גנבים א נאָהענטער רב שמעלקע... און מחמת קיינער וויסט דאָס נישט פּאַר קלאָר, לכן בעדארף מען מאכען דערפון א שווייג...

דאָדי איז נעווען א איד א מוכסן, א גראָבער, א האָריגער, מיט א גרויסען בויך און מיט א בולבעוואטער נאָז, און א קול האָט ער נעהאט פון א שור־הבר. איהם איז אָפּגענאַנגען, ווי מע זאָגט, קאָפּוועהטיג; פּרנסה האָט ער נעהאט מיט'ן פולען מויל, בהמות עטליכע, אויף דער עלטער נעבליבען איין אלמן און נעווען א לעדיגער מענש. א גראָבער נפש: א סליחה און א הגדה און א בענטשערעל איז ביי איהם נעווען אלץ איינס. און דערפּאַר פלעגט זיך מיט איהם שמעון־אלי דער שניידער שעמען: ס'איז איהם נישט אָנגענעהם די מעשה, וואָס ער, שמעון־אלי, א יודע־ננן און גבאי אין שוהלכען, זאָל האָבען א מוכסן, איין עם־הארץ פּאַר א קרוב... און דאָדי פון זיין זייט פלעגט זיך שעמען, וואָס ער האָט א „שניידער א פּאַלגע" פּאַר א קרוב... זיי האָבען זיך נעשעמט איינער מיט'ן אנדערען. פון דעסטוועגען, אז דאָדי האָט דערזעהן שמעון־אלי'ן, האָט ער איהם אָפּגענעבען א גאנץ בריטען ברוך־הבא, מחמת דאָדי דער רענדאר האָט פּשוט מורא נעהאט, נישט אזוי פּאַר'ן קרוב אליין, ווי פּאַר'ן קרוב'ס פּיסק.

— א, א גאסט, א גאסט! וואָס מאכט עפּים א איד שמעון־אלי? וואָס מאכט עפּים דיין ציפּה־בייל־ה־רייזה? וואָס מאכען עפּים דיינע קינדער?

די אידעלעך, מיר זאלען זיצען דאָרטען אין זלאָדייעווסקע אין דער ענגשאפט, קאָפ־אויף־קאָפ, אין א דערשטיקענישׂ; ותתן לנו — און דו האָסט אונז געטהאָן נעבען... אוי, צרות האָסט דו אונז נעגעבען מיט וועהטיגען, מיט דלות, קדחת מיט רביעית האָסט דו אונז נעגעבען, ברחמיך הרבים־בים־בים־בים!...

אזוי זינגט זיך שמעון־אלי שטילערהייד אונטער דער נאָז, און עס גלוסט זיך איהם א ווארף טהון זיך דא, ווי ער שטעהט און געהט אין פעלד, אויפ'ן גרינעם גראָז, חאָטש א ביסעלע גע־ניסען פון גאָט'ס וועלטעל, — דערמאָנט ער זיך, אז ער האָט איין ארבייט, און זאָגט צו זיך אליין: — „עד כאן אומרים בשבת הגדול — געגונ, שמעון־אלי, צו זינגען. הלך לעולמו — שפאן, ברודער, שפאן! אָפרוהען וועסט דו זיך שוין, אם ירצה השם, אין דער דעמבענער קרעטשמע. דאָרט האָסט דו א שטיקעל שאר־בשרי, דאָדי רעגדאר. דאָרט קריגט מען צו יעדער צייט א ביסעל משקה, ווי אין פסוק שטעהט: ותלמוד תורה כנגד כולם — א ביסעל מהכתיתי איז בילכער פון אלץ"... אוי שמעון־אלי שמע־קולנו שפאנט ווייטער.

אפיטעל ב.

באמצע הדרך — פונקט אין דער מיט וועג, צוויישען די צוויי שטעדט זלאָדייעווסקע און קאָזאָדאָיעווסקע, שטעהט א פעלד־קרעטשמע, וואָס מע רופט זי „די דעמבענע". די דאָזיגע קרעטש־מע האָט אין זיך א כח, עפיס נאָר א מאגניט, וואָס זי ציהט צו זיך אלע בעלי־עגלות מיט אלע פארשוינען, סאי די וואָס פאָהרען פון זלאָדייעווסקע קיין קאָזאָדאָיעווסקע, סאי די וואָס פאָהרען פון קאָזאָדאָיעווסקע קיין זלאָדייעווסקע — מע מוז זיך אפשטעלען אין דער „דעמבענער" חאָטש אויף עטליכע מינוט! קיינער ווייסט נים דעם סוד דערפון נאָך עד היום. א טייל זאָגען, אז ס'איז דערפאר,

נישט קיין געצוואָנענע, שטענדיג הונגעריגע... זיינע אויהערען האָבען געהערט פּאר זיך שטענדיג אַנדערע קולות: „מאַמע, ברויט! מאַמע, בולקע! מאַמע, עסען!"... און איבער אַלע קולות — א קול פון ציפּה־בייַלה־רייזה: „עסען? נישט עסען זאָלען אייך ווערעם, לייענער נאָט, אינאיינעם מיט'ן טאַטען אייערען דעם שלים־מזל! פּארחאַפּט זאָלט איהר נישט ווערען, רבונו של עולם, מיט איהם אינאיינעם!"... וכדומה אַזעלכע זיסע קולות. זיין נאָז איז געווען גענוג צו אַנדערע ריחות: א ריח פון נאַסע וועגע, וואָס ווינטער נעצען זיי און זומער שימלען זיי; א ריח פון זויערטייג מיט קלייען, פון ציבעלעס און פון קרויט, פון רויהע לעהם, פון געשאָבענע פישלעך און פון קישקעלעך; א ריח פון אַלטע בגדים, וואָס לאָזען זיך הערען אונטער'ן הייסען פּרעסעל מיט א געדיכטער פּאַרע און מיט א מאַדנעם טשאַד...

ארויסגעריסען זיך אויף א ווייַלע פון יענער אַרעמער ווים־טער פינסטערער וועלט אויף דער דאָזיגער נייער, פּרייַער, ליכ־טיגער, שמעקענדיגער שיין, האָט זיך אונזער שמעון־אלי געפּיהלט ווי א מענש, וואָס איז אין א הייסען זומערטאָג אריינגעשפּרונגען א נאַקעטער אין ים אריין; דאָס וואַסער טראָגט איהם, די חוואַ־ליעס שלאָגען איהם, ער טוקט זיך, ער טוקט זיך, ער ציהט אין זיך די לופט מיט דער פולער ברוסט — ס'איז מחיה נפשות, ממש א גן־עדן!...

— למשל, וואָס וואָלט נאָט געאַהרט — קלערט זיך שמעון־אלי — וואָס וואָלט נאָט געאַהרט, וועז איטליכער בעל־מלאָכה, אשטייגער, זאָל זיך קאָנען אלע טאָג, לאָז זיין חאָטש איין מאָל אין דער וואָך, ארויסגעהן אהערצו־צו, אויפ'ן פּרייען פעלד, א ביסעל ענניסען פון גאָט'ס וועלטעל? אי א וועלטעל, א וועל־טעל!... — און שמעון־אלי הויבט־אָן אונטערזינגען און פערטיי־טשען אויף זיין שטייגער: — אתה יצרת — דו האָסט, נאָט, באשאפען, עולמך — דיין וועלטעל, מקדם — אויף יענער זייט שטאָדט; בחרת בנו — האָסט אונז אויסדערוועהלט,

זאָל ער נישט וועלען? פאר וואָס קומט איהם צוויי ציענען, און נאָך מעלקענדינע דערצו? פארהאַן, ברוך השם, אידען אויף דער וועלט, וואָס פארמאָגען נישט קיין האלבע ציגע אפילו — נו, אם כן? שטארבען זיי דען?...

און אזוי ווייטער, אלץ די אייגענע מענות.

קאפיטעל ב.

הבוקר אור — ס'איז נאָר טאָג נעווארען, האָט זיך אונזער שניידער געפעדערט, אויפגעשטאנען און אפגעדאוונט, געגומען מיט זיך דאָס שטעקעל מיט'ן גארטעל און איז אוועק אין וועג אריין בשלום צו־פוס.

נעווען איז דאָס זונטאָג, אין א שענעם, ליכטינען, לויטערען, וואַרעמען זומערטאָג. שוין לאנג געדענקט נישט שמעון־אלי אזא איין אויסגעצייכענטען, אויסגעשפיעלטען טאָג. שוין לאנג איז שמעון־אלי נישט געווען אין פעלד, אויף דער פרייער לופט. שוין לאנג האָבען זיינע אויגען נישט געזעהען פאר זיך אזא איין אויס־געצוואָגענעם גרינעם וואלד, אזא שענע גרינע קאָלירע, וואו דאָס פעלד איז בעשאָטען מיט אלערליי קאָליראנדינע שפריינקעלעך. שוין לאנג האָבען זיינע אויהערען נישט געהערט א פישטשען פון פויגעלעך, א פלאָטערען פון קליינע פערכלעך. שוין לאנג האָט זיין נאָז נישט געשמעקט אזא געשמאקען ריח פון גרין גראָז, פון רויהער ערד. שמעון־אלי שמע־קולנו האָט פערבראכט כל ימיו אין איין אנדער וועלט; זיינע אויגען האָבען געזעהען פאר זיך תמיד אנדערע בילדער: א פינסטערע גרוב, ביי דער טיר איין אויוועז, קאָטשערעס מיט לאָפעטעס, און א פאָמעניצע א פולע ווי איין אויג; ביי'ם אויוועז, ביי דער פאָמעניצע — א בעט פון דריי ברעטלעך; אויפ'ן בעט — קינדערלעך א סך, קיין עין־הרע, אייגם קלענער פונ'ם אנדערען, האלב־נאקעטע, גאנץ־באָרפיסע,

דינג דערצו? א נרויסער אומגליק וואלט געווען, כלעבען, זי זאל נישט האבען איינע אפילו! פארהאן, ברוך השם, אידען, וואס פערמאגען נישט קיין האלבע ציעג אפילו — נו, אם כן? שטארבען זיי דען?

— ביזט זעהר נערעכט! — זאגט שמעון־אלי צו זיין ווייב. — הערסט דו, דאס איז שוין איין אלטע טענה, ככתוב, ווי אין פסוק שטעהט געשריבען: אסקאקורדע, דבארבאנטע...

— שוין! ער איז שוין וויעדער דא מיט זיין פסוק! — שלאגט איהם איבער זיין ווייב. — מע רעדט פון א ציעג, קומט ער מיט א פסוק! דו נעה זיך דורך בעסער אהינצו, צום קאזא־דאיווקער מלמד, און זאג איהם אזוי און אזוי: מיר האבען נעהערט, אז ס'איז ביי אייך פארהאן צוויי ציענען און ביידע מעלקען זיך. וואס באדארפט איהר צוויי מעלקענדיגע ציעגען? אויף כפרות? וויילט איהר דאך מסתמא איינע פון זיי פארקויפען — פארקויפט זי מיר! וואס וועט אייך אהרען?... אזוי טאקי זאלסט דו מיט זיי רעדען, דו פארשטעהסט?

— איך פארשטעה, וואס דען, איך פארשטעה נישט? — זאגט שמעון־אלי. — פאר מיין נעלט באדארף איך זיך נאך בעטען? פאר נעלט קריגט מען אלץ אין דער וועלט — כסף וזהב מטהר חזירים. שלעכט איז נאר, זעהסט דו, אז ס'איז חלילה נישטא די מטבע, דעמאלט איז עני חשוב כמת, מאכט רש"י: ניטא פאפע — נעה ליולי; אדער ווי מע זאגט: אהן פינגער קאן מען קיין פייג ניט שטעלען, ככתוב, ווי אין פסוק שטעהט געשריבען: אסקאקורדע, דבארבאנטע, דפארשמאכטע...

— וויעדער א מאל א פסוק, און אבער א מאל א פסוק! עס פסוק'ט מיר שוין אין קאפ! איינגעוונקען זאלסט דו ווערען! — זאגט צו איהם ציפה־בוילה־רייזה און בעגראבט איהם נייען איילען אין דער ערד, און טייטשט מיט איהם איין א מאל הונדערט, אז ער זאל זיך פריהער פרובען ביי חיים־חנה דעם מלמד, טאמער וועט דאס נעהן. אי וואס. טאמער וויל יענער נישט? פאר וואס

די אויגען! מיט פסוקים גאָר האָדעוועט ער מיך, דער שענער ברויטנעבער מיינער, דער שלים־מזל! הערסט דו? איך וועל דיר די גאנצע תורה דיינע אוועקגעבען פאר איין באָרשטש א מילכיגען!...

וכדומה נאָך אזעלכע מינים „אָנצוהערענישען" האָט איהם געגעבען ציפה־בוילה־רייזה עטליכע מאָל אין מאָג, אזוי לאנג, אזוי ברייט, ביז שמעון־אלי האָט איהר צוגעזאָגט און געגעבען האנד תקיעת־כף, אז זי מעג שלאָפען רוהיג, עס וועט שוין זיין, מיט גאָט'ס הילף, א ציעג. דער עיקר — בטחון. „היום הרת עולם — נאָר נישט געוואָרגט!...

פון דעמאָלט אן האָט שמעון־אלי אָנגעהויבען קלויבען א גראָשען און א גראָשען. ער האָט זיך אָפגעזאָגט פון א סך נויטיגע זאכען, פער'משכונ'ט די שבת'דינע קאָפאָטע אויף אויסצאָהלען וואָכנעלד און צונויפגעשלאָגען זיך עטליכע קערבלעך, און ס'איז געבליבען, אז ער נעמט די ממתקים און געהט זיך דורך קיין קאָזאָקדאיוווקע קויפען א ציעג. וואָס עפיס קיין קאָזאָקדאיוווקע? איז דערינען גענוג צווויי טעמים: ראשית, איז קאָזאָקדאיוווקע איין ערטעל פון ציעגען, וואָס דער נאָמען אליין בעווייזט שוין דערויף: קאָזאָקדאיוווקע איבערגעזעצט אויף אידיש קומט אויס „ציעגמעלקענדיגע". והשנית, האָט ציפה־בוילה־רייזה געהערט דערצעהלען פון איהרער א שכנה, וואָס זי רעדט נישט מיט איהר שוין פון עטליכע יאָהר, אז יענע האָט געהערט פון איהר שוועסטער, וואָס איז נישט לאנג געווען בייא איהר צו גאסט פון קאָזאָקדאיוווקע, אז דאָרט איז פארהאן א איד א מלמד, רופט מען איהם „חיים־חנה דער קלוגער" בלשון סני־נהור, דערפאר, וואָס ער איז א גרויסער שוטה; האָט דער חיים־חנה דער קלוגער א ווייב, רופט מען זי „טעמע־ניטעל די שטילשווייגענדיגע", דערפאר וואָס זי האָט אין זיך נייען מאָס רעד; האָט די טעמע־ניטעל די שטילשווייגענדיגע צוויי ציעגען, און ביידע מעלקען זיך. פרעגט זיך א קשיה: פאר וואָס קומט איהר צוויי ציעגען, און נאָך מעלקעט

— היום הרת עולם — נאָר נישט געזאָרגט! אין דער הייליגער תורה שטעהט געשריבען: „והוא — און ער, דער מאָן הייסט דאָס, ימשול — זאָל טהון מהאָן געוועלטיגען, בך — אין דיר", איז פארפאלען! עס מעגען קומען כל מלכי מזרח ומערב, וועט זיך זיי נישט העלפען!...

ויהי היום — טרעפט זיך א מעשה. ציפה־בייליה־רייזה קומט צו געהן איינמאָל זומער מיט'ן קאשעק פונ'ם מארק, טהוט א שמיץ דאָס בינטעל קנאָבעל מיט'ן ביסעל פעטרישקע מיט די קארטאָפלים, וואָס זי האָט איינגעקויפט, און רופט זיך אָן מיט כעס:

— לאָז דאָס געהן אין דער ערד ארײן! שוין נמאס ומאוס געוואָרען אלע טאָג, אלע טאָג זיך ברעכען דעם מוח, צו־טראכטען, וואָס קאָכט מען וואַרעמעס. מע באדארף האָבען א קאָפ פון א מיניסטער! וויעדער א מאָל טייגלעך מיט פאסאָלים און אָבער א מאָל טייגלעך מיט פאסאָלים, גאָט זאָל נישט שטראָפען פאר די רעד! אָט, למשל, נחמה־ברכה, אזא קבצנ'טע, אזא עני'טע, אביונ'טע, אזא דלפונ'טע, באדארף זי האָבען א ציגע! פאר וואָס? וואָרום זי האָט א מאן לייזער־שלמה, טאקי א שניידער, נאָר פאָרט א מענטש! א קליניגקייט א ציגע? פארהאָן א ציגע אין שטוב, איז פארהאָן א גלעזל מילך פאר די קינדער; מע קאָן אָפקאָכען א מאָל א קאשע מיט מילך, אָפשטופען א וואַרעמעס, יוצא זיין מיט א וועטשערע, א מאָל א קריגעל פיר־סמעטענע, א שטיקעל קעז און פוטער — א חיות!

— ביזט נעבאך אודאי זהר גערעכט! — מאכט שמעון־אלי געלאָסען. — פארהאָן א מדרש: כל ישראל יש להם חלק — איטליכער איד באדארף האָבען א ציגע. ככתוב, ווי אין פסוק שטעהט געשריבען...

— וואָס טויג מיר דיין פסוק? — צעשרייט זיך ציפה־בייליה־רייזה. — איך זאָג א ציגע, זאָגט ער נאָר א פסוק! מיר דאכט, איך וועל דיר געבען א פסוק, וועט דיר וועדען פסוק'דיג אין

„שמעון־אלי שמע־קולנו", חאטש ער איז געווען כל ימיו א ביטערער ארעמאן, מע קאן זאגען — כמעט איין אביון, נאר אראפ־פאלען ביי זיך דערמיט האט ער פיינט געהאט. „אדרבה, — האט ער געוואגט — וואס מעהר קבצן מעהר לעבעדיג, וואס מעהר חונגעריג מעהר נעזונגען, ווי די גמרא זאגט: יא ה עניותא לישראל כטשערעוויטשקע קראסני לדיווקע חיורא"...

הקיצור הדבר: שמעון־אלי איז געווען דאס, וואס מע רופט אן איין „ארעמס און א פרייליכס". געווען איז ער א נידערינגער, א פערזאהענישן, ארומגעשטעקט מיט נאדלען און מיט שטיקלעך וואטע אין די געקרייזעלטע שווארצע האר; געהאט האט ער א קליין צאפען בערדעל, אביסעל א צונעפלעטשטע נאז, די אונטער־שטע ליפ אביסעל צעשפאלטען, און אוינען גרויסע, שווארצע און שטענדיג שמייכלענדיגע, און נעגאנגען איז ער תמיד מיט א טענ־צעל און מיט א ליעדעל אונטער דער נאז: „היום הרת עולם — נאר נישט געוואגט!"...

ויהי לו בנים ובנות — און ער איז געווען א מטפל מיט קינדער פון אלערליי וואוקס, צום מיינסטען טעכטער, צוויישען זיי עטליכע דערוואכסענע; ושם אשתו — און זיין ווייב האט געהייסען ציפה־בוילה־רייזה, און זי איז געווען זיין „כנגדו", דאס הייסט, פונקט דער היפך פון איהם: א הויכע, א רויטע, א געזונדע, א אידענע א קאזאק. פון דעם ערשטען טאג אן, וואס נאך דער חופה, האט זי איהם געגומען אין די הענד אריין און נישט ארויסגעלאזט איהם, און איז געגאנגען אין ספאדעק, דאס הייסט: זי איז געווען דער מאן, נישט ער! ער האט פאר איהר געהאט גרויס דרך־ארץ. זי פלעגט אויף איהם עפענען א מויל, פלעגט ער פערציטערט ווערען; און אמאל, אונטער פיער אויגען, אז ס'איז אויסגעקומען, פלעגט זי איהם אפשטעקען א פאטש אויף... דעם פאטש פלעגט שמעון־אלי בעהאלטען אין קעשענע און זאגען בשעת מעשה א ווערטעל מיט א פסוק.

מחמת זלאדייעווקע איז זעהר איין ארעם שטעדטעל, וואם דארטען מאכען נייע מלבושים איז עפּיס נישט אזא נעווייניטליכע זאך, האט מען דעריבער נעהאלטען פון שמעון־אלי'ן אין זלאדייעווקע איין עולם ומלואו. איין חסרון נאר, וואם ער האט נישט נעקאנט אויסקומען מיט די נגידים, ליעב נעהאט אריינקוקען אין קהל'שע זאכען, זיך אננעמען אן דער קריוודע פון די ארעמע לייט, רעדען נאנץ אפענטליך אויף די בעלי־טובות, וואם זענען זיך עוסק אין צרכי־צבור, און דעם בעל־טאקסע מאכען מיט דער בלאטע בפרהסיה, זאגען אויף איהם, אז ער איז א נעלדצאפער, א בלוטזויגער, א מענשענפרעסער, און אויף די שוחטים מיט די רבנים, וואם האבען נעשלאגען בלאט מיט'ן בעל־טאקסע — אז ס'איז איין כנופיא, א כתה פון גנבים, רמאים, קוילערם, רוצחים, גזלנים, א רוח אין זייער טאטע'ס טאטען אריינגעפלויגען געווארען ביז דעם זיידען תרח, מיט'ן פעטער ישמעאל אונטערנעשלאגען !...

צווישען בעלי־מלאכות, חברה „פועל־צדק", האט זיך „שמעון אלי שמע־קולנו" נערעכענט פאר א „יודע־ננן"; אויף זייער שפראך האט דאס נעהייסען: א מענש, וואס פערשטעהט אין די קלייניע אותיות'לעך, מחמת שמעון־אלי פלענט שיטען מיט פסוקים, מיט נאנצע שטיקער נמרא און מיט מדרשים, וואס נישט נעשטויגען, נישט נעפלויגען: „עמך"... „קטנתי"... „אניל ואשמח"... „היום הרת עולם"... „ויתרוצצו ויתפוצצו"... „וואט טיבע יוצר המאורות"... „ככתוב, ווי אין פסוק שטעהט נעשריבען"... וכדומה אזעלכע לשון־קודש'דיגע ווערטער, וואס זענען ביי איהם תמיד נעווען נרייט. און דערצו האט ער נאך נעהאט נישקשה פון א קול'כעל, אפילו אביסעל צו א הילכיגם און א נארנעלדיגם. נאר ער איז נעווען קלאר אין אלע נוסחאות מיט אלע ניגונים מיט אלע תפילות אויף אויסוועניג, און האט ליעב נעהאט דעם עמוד מיט סכנת־נפשות, און איז נעווען נבאי אין שניידערשען שוהלכען, נעהאפט פעטש ווי האלץ, צום מיינסטען שמחת־תורה צו „אתה־הראית", ווי נעווייניטליך.

דער פער׳כשופ׳טער שנייַדער

קאפיטעל א.

איש היה בזלאדיובקי — א מענש איז געווען אין זלאדייעווקע, א שטעדטעל, וואס ליגט אין דער סביבה פון מאזע־פעווקע, נישט ווייט פון חאפלאפאוויטש און קאזאדאיעווקע, צווישען יאמפעלי און צווישען סטרישטש, פונקט אויף דעם וועג, וואס מע פאהרט פון פישי־יאבערע דורך פעטשי־חוואסט קיין טעטרעווע און פון דארטען קיין יעהופעז; ושמו שמעון אליהו — און זיין נאמען איז געווען שמעון־אלי, און גערופען האט מען איהם „שמעון־אלי שמע־קולנו", מחמת ביי׳ם דאוונען אין שוהל האט ער געהאט א טבע שרייען, ארבייטען, זינגען און ציקלען זיך אויף קולי־קולות. והיה האיש חיט — און געווען איז דער מענש א שנייַדער, נישט חלילה פון די געהויבענע שנייַדערס, וואס נייהען נאכ׳ן „טאבעלטיר", וואס מע רופט דאס „זשורנאל", נאר א שנייַדער א לאטניק, א גרויסער מומחה, הייסט דאס, אויף לענגן א לאטע, פערצירעווען א לאך, מע זאל נישט דערקענען, אדער איבערניצעווען וואס פאר א מלבוש איהר ווילט אויף דער לינקער זייט, ממש מאכען פון אלט ניי. נעמען, למשל, איין אלטען חאלאט און איבערמאכען איהם אויף א קאפאטע, פון א קאפאטע — א פאר תחתונים, פון די תחתונים אויסשטיקעווען א לייבעל, און פונ׳ם לייבעל נאכדעם עפעס אנדערש — מיינט נישט, אז דאס איז אזא גרינגע ארבייט! און אויף דעם איז „שמעון־אלי שמע־קולנו" געווען איין בריה אין דער וועלט, און

דער פער'כשופ'טער שניידער

(ארויסגענומען פון איין אלטען פנקס און בעפוצט).

געשריבען אין יאהר 1900.

אינהאלט

דער פערכשופטער שניידער 7
פינף און זיבעציג טויזענד 69
דער דיטש 131
די פרויליכע קאמפאניע 149
עולם הבא 211

אַרעמע און פרייליכע. ערשטער בוך.

Copyright, 1920, by Olga Rabinowitz (Sholom-Aleichem), New York

72

PRINTED IN THE UNITED STATES OF AMERICA

אַלע ווערק פון שלום-עליכם

אַרעמע און פרייליכע

ערשטער בוך

כּפּעציעלע „מאַרגן־פרייהייט" אויסגאַבע, ניו יאָרק, 1937

דער בוך קאָן געהאַלטן ווערן פערצן (14) טעג און קאָן איינמאָל באַנייט ווערן.

א שטראָף פון 2 סענט א טאָג ווערט געשעכנט אויב דער בוך ווערט געהאלטן נאָך דער דאטע, וואָס איז געצייכנט אונטן.

This book may be kept for **14 DAYS** and may be renewed once.
A fine of 2c per day will be charged after date marked below.